

არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტი
Arn. Chikobava Institute of Linguistics

ბესარიონ ჯორბენაძის საზოგადოება
Besarion Jorbenadze Society

საენათმეცნიერო
ძ ი ე ბ ა ნ ი

XXXIV

Linguistic
P a p e r s

თბილისი 2012 Tbilisi

UDC(უკ)81(051.2)
ს – 157

„საენათმეცნიერო ძიებანი“

XXXIV წიგნი თემატურად მრავალფეროვანია. იგი განკუთვნილია ენათმეცნიერთათვის და, საერთოდ, ენის საკითხებით დაინტერესებული პირებისათვის.

„Linguistic Papers“ volume 32 contains thematically diverse works. It is meant for linguists and in general, all persons interested in language issues.

სარედაქციო კოლეგია: EDITORIAL BOARD:

მ. ბერიძე, კ. გაბუნია, **გ. გოგოლაშვილი** (მთავარი რედაქტორი), **ლ. გოქსაძე** (ინგლისური ნაწილის რედაქტორი), ნ. დარასელია, **ც. კვანტალიანი** (სწავლული მდივანი), მ. კიკონიშვილი, რ. ლანდია, **ნ. ლოლაძე** (მთ. რედაქტორის მოადგილე), თ. ლომთაძე, ნ. ჭუმბურიძე, ნ. ჯორბენაძე
M. Beridze, K. Gabunia, **G. Gogolashvili** (editor-in-chief), **L. Goksdze** (editor of the English part), N. Daraseli-a, **Ts. Kvantaliani** (scientific secretary), M. Kikonishvili, R. Landia, **N. Loladze** (deputy editor-in-chief), T. **Chumburidze**, N. Jorbenadze

ISSN 1987-6653

მესტან აკოზია

ილიომების გამოქვეყნება და მათ შორის განსხვავებები ბრიტანულ და ამერიკულ ინგლისურში

თუ სიტყვა „ილიომს“ ვებსტერის ლექსიკონში მოვძებნით, შემდეგ განმარტებას მივიღებთ: „ილიომი სიტყვათა ისეთი ერთიანობაა, რომლის მნიშვნელობაც მისი შემადგენელი თითოეული სიტყვის საყოველთაო მნიშვნელობიდან არ გამომდინარეობს“. მაგალითად: „Kick the bucket“, „Hang one’s head“ და ა.შ. ილიომის მნიშვნელობა ენაში არსებული საერთო გრამატიკულ წესებსაც კარგად ექვემდებარება, როგორცაა „The table round“ „Round table“-ის შემთხვევაში. ილიომი არც თვისებების მსგავსი უფრო დიდი ერთეულის შემადგენელ ნაწილად არ წარმოგვიდგება. ეს განმარტება ცოტათი მშრალი ჩანს და ინგლისურ ენაში ილიომის დანიშნულებაზე რეალურად არაფერს ამბობს. ინგლისური ენა განსაკუთრებით მდიდარია ილიომებით — ენისთვის დამახასიათებელი დიდი ერთეულის ფორმებით, რომლებიც ხშირად ლოგიკურ და გრამატიკულ ნორმებს ეწინააღმდეგება. ილიომების გარეშე ინგლისური ენა მრავალფეროვნებასა და იუმორს დაკარგავდა ორივეში — მეტყველებასა და წერაში.

ილიომთა უმეტესობის წარსული და ეტიმოლოგიური წარმომავლობა არ არის ნათელი. ეს არის მიზეზი იმისა, თუ რატომ გახდა საჭირო ამერიკული და ბრიტანული ინგლისურის ილიომების შორის განსხვავებების შესწავლა, თუმცა არის შემთხვევები, როცა ილიომთა წარსული, ეტიმოლოგია და ისტორია ცნობილია და უფრო საინტერესოც კია. ყველაზე მეტად გავრცელებული ზოგიერთი ილიომი თავდაპირველად ისეთ მწერალთა ნაწარმოებებში გამოჩნდა, როგორებიც არიან უილიამ შექსპირი, სერ უოლტერ სკოტი, ლევის კეროლი ან ზოგიერთი თანამედროვე რომანტიკოსის უბის წიგნაკებშიც კი. მაგალითისთვის შექსპირისეული ერთი ციტატა შეიძლება მოვიყვანოთ:

„As a social worker, you certainly see the seamy side of life“ — როგორც სოციალური მუშაკი შენ, რა თქმა უნდა, ხედავ ცხოვრების ბნელ მხარეს.

მრავალ ილიომთა წყაროდ ბიბლიური გამონათქვამები მიიჩნევა.

სპორტულმა, ტექნიკურმა, იურიდიულმა ტერმინებმა, სამხედრო ჟარგონმა და საზღვაო გამონათქვამებმა ყოველდღიურ ინგლისურ ენაში თავიანთი ადგილი დაიმკვიდრეს. ზოგიერთი მათგანი არც ამერიკულ ინგლისურში გამოიყენება და არც ბრიტანულ ინგლისურში, ზოგიერთი კი გამოიყენება ორივეში:

„Having won the first two tets, Australia is now almost certain to retain the Ashes“ („Ashes“ არის ბრიტანული იდიომი, რომელიც დღესდღეობით კარგად დამკვიდრებული კრიკეტის ტერმინია).

„In this case the exception proves the rule“ (ფართოდ გავრცელებული იდიომია ორივეში — ბრიტანულ და ამერიკულ ინგლისურში).

„I have the edge on/over someone“ (ეს იდიომი თავდაპირველად ამერიკული იდიომი იყო, ახლა კი ინგლისურის თითქმის ყველა დანარჩენ ფორმაში დამკვიდრდა ბრიტანული ინგლისურის ჩათვლით).

„A happy hunting ground“ (Place where one often goes to obtain something or to make money. სუფთა ამერიკული იდიომია „Red Indians' Paradise“-დან).

ძველი დროის ინგლისური იდიომები ინგლისური ენის სხვა ფორმებიდან იშვიათად წარმოიქმნებოდა, ისინი უფრო ბრიტანული წარმოშობისანი იყვნენ (ფრანგული ასევე მიიჩნევა იდიომთა ცნობილ წყაროდ). ახლა ამერიკული ინგლისურის იდიომებია მსგავს პოზიციაში. ძნელად მოიძებნება ისეთი ამერიკული იდიომები, რომლებიც თავისით არ დამკვიდრებულიყვნენ ფართოდ გავრცელებულ ინგლისურ ენაში. ბრიტანულ იდიომებზე კი ამას ვერ ვიტყვით; ისინი ისე ფართოდ გავრცელებულნი არ არიან. უნდა გვახსოვდეს ისიც, რომ რთულია იმის თქმა, რომელი იდიომები უფრო აქტიურად გამოიყენება ინგლისურ ენაში — ბრიტანული თუ ამერიკული, რომლები აღარ არსებობენ ან რომლებს ემუქრება გაქრობა. იდიომები მუდმივად კვდებიან და ახლები იზადებიან.

ზოგიერთმა იდიომმა რადიკალური ცვლილებები განიცადა მნიშვნელობაში. მაგალითად: ფრაზა — **There is no love between them** — დღესდღეობით ნიშნავს იმას, რომ ზოგ ადამიანს ერთმანეთი სძულს. თავდაპირველად, როცა მხოლოდ ბრიტანული ინგლისურის ფორმა არსებობდა, ის აბსოლუტურად საპირისპიროს ნიშნავდა. რამ გამოიწვია მნიშვნელობის შეცვლა, ჯერ კიდევ აუხსნელია.

ინგლისური ენის ყველა დიალექტს გააჩნია იდიომების განსხვავებული ნუსხა და სიტუაციები, რომელშიც მოცემული ესა თუ იდიომი შეიძლება გამოიყენებოდეს. ამერიკული და ბრიტანული ინგლისური

ამ მხრივ შეიძლება საუკეთესო წყვილი არ იყოს შესადარებლად, რადგან II მსოფლიო ომის შემდეგ ორივე ერთი მიმართულებით ვითარდებოდა, წერითმა ენამაც თავისი გავლენა მოახდინა.

ბრიტანულ ინგლისურზე ამერიკული ინგლისურის გავლენა შემდეგმა მიზეზებმა განაპირობა:

- გამომცემლობის ინდუსტრიის სიდიდე აშშ-ში;
- მასმედიის დიდი გავლენა ყველაზე გავრცელებულ შკალაზე;
- აშშ-ს ინტერნაციონალური პოლიტიკა და ეკონომიკური პოზიცია.

ყველა ამ ფაქტს საბოლოოდ იმ დასკვნამდე მივყავართ, რომ ახალი იდიომები ხშირად აშშ-ში წარმოიქმნება და უკვე შემდეგ ხდება პოპულარული ეგრეთ წოდებულ „ყველაზე გავრცელებულ ინგლისურში“. როდესაც ამერიკა ჯერ კიდევ სამეფო წესების ქვეშ იყო, იდიომთა უმეტესობა ბრიტანული ინგლისურის წყაროებიდან წარმოიქმნა. რა თქმა უნდა, არსებობდა ამერიკული ინგლისურის სიტყვათა შეთანხმებები და იდიომები მანამ, სანამ ამერიკული ინგლისური ინგლისურის ერთ-ერთ დიალექტად მიიჩნეოდა.

გვიანი მე-18 საუკუნისა და ადრეული მე-19 საუკუნის ამერიკული ინგლისურის იდიომებია:

„To bark up the wrong tree“, „Paddle one's own canoe“ (Originally from raccoon-hunting in which dogs were used to locate raccoons up in trees).

ადრეული ამერიკულის ზოგიერთი იდიომი მშობლიური ამერიკული მეტყველებიდან იყო წარმოქმნილი, მაგალითად, როგორებიც შემოხსენებული ფრაზებია: **„Someone speaks with a forked tongue“** და **„The happy hunting ground“**. საუკუნეების მანძილზე ეს იდიომები ბრიტანულ ინგლისურში წიგნების, გაზეთების და ამ ბოლო დროს ყველაზე ძლიერი საშუალებებით: რადიოთი, ტელევიზიითა და ფილმების მეშვეობით გავრცელდა. სად იყო გადამწყვეტი მომენტი? როლის დაიკავა ამერიკულმა კულტურამ წამყვანი როლი და დაიწყო ბრიტანული ინგლისური ენის დაჩრდილვა? ამ საკითხზე ბევრი არგუმენტი არსებობს; ბევრი ამტკიცებს, რომ გადამწყვეტი მომენტი II მსოფლიო ომი იყო. ომის დროს ინგლისურ ენაზე მოლაპარაკე ერები საერთო მტრის წინააღმდეგ იყვნენ გაერთიანებულნი და აშშ-მა წამყვანი როლი დაიკავა. ომის შემდეგ ამერიკულმა პოპულარულმა კულტურამ პირველმა დაიმკვიდრა თავი ბრიტანულ ინგლისურსში.

ისევ და ისევ ახალი იდიომები შეიქმნა და ძველები აღმოიფხვრა.

II მსოფლიო ომი გადამწყვეტი პერიოდი იყო მრავალ სფეროში.

ძველ დროში წერითი ენა (რომანები, ლექსები, პიესები და ბიბლია) იდიომების მოპოვების წყაროდ ითვლებოდა. II მსოფლიო ომამდე იდიომების გაჩენის მიზეზი წერითი ენა გახლდათ. ომის შემდეგ კი ინგლისურენოვან საზოგადოებაში ახალმა მედიასაშუალებებმა დაიმკვიდრა თავი, ტელევიზიამ, ფილმებმა, ინტერაქტიულმა მედიამ ინგლისური ენა უფრო ამერიკული ინგლისურის მიმართულებით შეცვალა. ევროპაში ზოგიერთები შუა-ატლანტიკურ ინგლისურზე ლაპარაკობენ, რომელიც გარდამავალი ეტაპია ბრიტანული ინგლისურიდან ამერიკულ ინგლისურზე.

ამერიკული ინგლისურის გავლენა სხვა ევროპულ ენებზეც შეიმჩნევა: ფინეთში მისაღებია და თარგმნიან ამერიკული ინგლისურის ანდაზებს, იდიომებს. შეიძლება ითქვას, რომ სალაპარაკო ენამ წერით ენასთან მიმართებით წამყვანი როლი დაიკავა. ამის ერთადერთი მიზეზი, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, რადიო და ტელევიზიაა. ანდაზათა და იდიომთა უმეტესობა, რომლებიც ბრიტანულ ინგლისურში ამერიკული ინგლისურიდან დამკვიდრდნენ, სალაპარაკო ენის წარმოშობისაა. II მსოფლიო ომამდე ეს საბოლოო ცვლილება განხორციელდა. რას მოუტანს ეს განვითარება ინგლისურ ენას? შეასუსტებს თუ არა ყოველივე ეს მის ღირებულებას? ეს შეიძლება სადავო გახდეს, მაგრამ მიუხედავად ამისა, პასუხი მაინც „არა“ იქნებოდა. ენა ვითარდება და იცვლება, ასევე იდიომებიც. მაშინ როგორ შეიძლება ამერიკული ინგლისურის ბრიტანულ ინგლისურისგან განსხვავება იდიომების გამოყენების თვალსაზრისით. რადიკალური განსხვავებები აქტუალურ გამოყენებაში არ შეინიშნება; ძირითადი განსხვავებები სიტუაციებშია, რომლებშიც იდიომები არიან გამოყენებულნი. უახლოეს წარსულში ამ საკითხზე მრავალი კვლევა ჩატარდა. ბრიტანულ ინგლისურთან შედარებით ინგლისური ახალ იდიომებს უფრო სწრაფი ტემპით ითვისებს და ქმნის. მას შემდეგ, რაც ამერიკული იდიომები თავდაპირველად აშშ-ში დაფუძნდა, მათი აღმოჩენა მალე ინგლისური ენის სხვა „ვარიანტებსა“ და დიალექტებში იქნება შესაძლებელი. დღესდღეობით ახალი ბრიტანული იდიომები მხოლოდ ბრიტანულ კუნძულებზე რჩებიან და აშშ-ში იშვიათად გვხვდება. ბრიტანული იდიომები ფაქტურად ევროპელებისთვის ან ბრიტანული საზოგადოებისთვის უფროა ცნობილი, ვიდრე ამერიკელებისთვის, მიუხედავად იმისა, რომ ენა იგივეა. ყოველივე თქმულის მიზეზი ისაა, რომ ბრი-

ტანეთს ისეთი ძალაუფლება აღარ გააჩნია მსოფლიოში, როგორც აღრე და უნდა ითქვას, რომ ენის განვითარებაში წამყვანი ერის როლი აშშ-მა დაიკავა, მისმა მედიამ და პოპულარულმა კულტურამ. ბრიტანეთის მედიის სიდიდე უბრალოდ არ გააჩნია, რომელსაც აშშ აკონტროლებს.

ინგლისურ ენაში იდიომატურ გამონათქვამთა მომავალი ნათლად ჩანს. ისინი უფრო და უფრო მეტად ამერიკულ ინგლისურზეა დაფუძნებული. მათი განვითარება ისეთი ახალი მედიების საშუალებებით გაგრძელდება, როგორცაა ინტერნეტი და ინტერაქტიული მედია. რთული სათქმელია, ყოველივე ეს როგორ დახმარებას გაუწევს იდიომებს და რა სახის იდიომები შეიქმნება. განვითარება საინტერესო იქნება და არავითარ შემთხვევაში არ დააკნინებს იუმორს, მრავალფეროვნებასა და ინგლისური ენის ელფერს.

კვლევიდან გამომდინარე დადგინდა, რომ ძველი დროის ინგლისური იდიომები ინგლისური ენის სხვა ფორმებიდან იშვიათად წარმოიქმნებოდა, ისინი უფრო ბრიტანული წარმოშობისანი იყვნენ (ფრანგული ასევე მიიჩნევა იდიომთა ცნობილ წყაროდ). ახლა ამერიკული ინგლისურის იდიომებია მსგავს პოზიციაში. ძნელად მოიძებნება ისეთი ამერიკული იდიომები, რომლებიც თავისით არ დამკვიდრებულ იყვნენ ფართოდ გავრცელებულ ინგლისურ ენაში. ბრიტანულ იდიომებზე კი ამას ვერ ვიტყვით; ისინი ისე ფართოდ გავრცელებულნი არ არიან.

კვლევიდან გამომდინარე მივიღეთ შემდეგი შედეგი, რომ ახალი იდიომები ხშირად აშშ-ში წარმოიქმნება და უკვე შემდეგ ხდება პოპულარული ეგრეთ წოდებულ „ყველაზე გავრცელებულ ინგლისურში“. როდესაც ამერიკა ჯერ კიდევ სამეფო წესების ქვეშ იყო, იდიომთა უმეტესობა ბრიტანული ინგლისურის წყაროებიდან წარმოიქმნა. რა თქმა უნდა, არსებობდა ამერიკული ინგლისურის სიტყვათა შეთანხმებები და იდიომები მანამ, სანამ ამერიკული ინგლისური ინგლისურის ერთ-ერთ დიალექტად მიიჩნეოდა.

რადიკალური განსხვავებები აქტუალურ გამოყენებაში არ შეინიშნება; ძირითადი განსხვავებები სიტუაციებშია, რომლებშიც იდიომები არიან გამოყენებულნი. უახლოეს წარსულში ამ საკითხზე მრავალი კვლევა ჩატარდა. ბრიტანულ ინგლისურთან შედარებით ამერიკული ინგლისური ახალ იდიომებს უფრო სწრაფი ტემპით ითვისებს და ქმნის. მას შემდეგ რაც ამერიკული იდიომები თავდაპირველად აშშ-ში დაფუძნდა, მათი აღმოჩენა მალე ინგლისური ენის სხვა „ვა-

რიანტებსა“ და დიალექტებში იქნება შესაძლებელი. დღესდღეობით ახალი ბრიტანული იდიომები მხოლოდ ბრიტანულ კუნძულებზე რჩებიან და აშშ-ში იშვიათად გვხვდება. ბრიტანული იდიომები ფაქტიურად ევროპელებისთვის ან ბრიტანული საზოგადოებისთვის უფროა ცნობილი, ვიდრე ამერიკელებისთვის, მიუხედავად იმისა, რომ ენა იგივეა. ყოველივე თქმულის მიზეზი ისაა, რომ ბრიტანეთს ისეთი ძალაუფლება აღარ გააჩნია მსოფლიოში, როგორც ადრე და უნდა ითქვას, რომ ენის განვითარებაში წამყვანი ერის როლი აშშ-მ დაიკავა, მისმა მედიამ და პოპულარულმა კულტურამ. ბრიტანეთის მედიის სიდიდე უბრალოდ არ გააჩნია, რომელსაც აშშ აკონტროლებს.

ინგლისურ ენაში იდიომატურ გამონათქვამთა მომავალი ნათლად ჩანს. ისინი უფრო და უფრო მეტად ამერიკულ ინგლისურზე დაფუძნებული. მათი განვითარება ისეთი ახალი მედიების საშუალებებით გაგრძელდება, როგორცაა ინტერნეტი და ინტერაქტიული მედია. რთული სათქმელია, ყოველივე ეს როგორ დახმარებას გაუწევს იდიომებს და რა სახის იდიომები შეიქმნება. განვითარება საინტერესო იქნება და არავითარ შემთხვევაში არ დააკნინებს იუმორს, მრავალფეროვნებასა და ინგლისური ენის ელფერს. იდიომები ხომ ენის ხატოვანი გამონათქვამებია, ურომლისოდაც ენის არსებობა წარმოუდგენელია.

ლიტერატურა

ბალინტი, 1969 — “Sector Analysis and Idioms.”
ბარ-ჰილელი იე, 1955 — “Idioms.” In: W. N. Locke and A. D. Booth (eds), *Machine Translation of Language*. Cambridge, MA: M.I.T. Press.
ბოლინგერი, 1977 — “Idioms have relations.”
კატცი, ... 1963 — “Semantic Interpretations of Idioms and Sentences Containing them.”
კავკა, 2003 — “A Book on Idiomaticity.”
კოლმასი, 1981 — “Idiomaticity as a Problem of Pragmatics. In: H. Parret and M. Sbisà (eds), *Possibilities and Limitations of Pragmatics*. Amsterdam: Lawrence Erlbaum Associates.
მაკაი, 1987 — A dictionary of American idioms (2nd edition). hauppauge, NY: Barron’s Education Series.

მაკაი, 1972 — “Idiom Structure in English”
მალკიელი, 1993 — “Etymology.” Cambridge, UK: Cambridge University Press.
ნიუმეიერი, 1974 — “The Regularity of Idiom Behaviour.”
სმიტი, 1925 — “Words and Idioms.” London: Constable & Co. Ltd.
სონომურა, 1996 — “Idiomaticity in the basic writing of American English.” New York: Peter Lang Publishing, Inc.
სბექტორი, 1994 — (1994, November). ESL students’ comprehension of idioms in humor. New Orleans, LA
სტრასლერი, 1982 — “Idioms in English”: A Pragmatic Analysis.
სტრივენსი — *British and American English*, Cassell London
ტრადგილი, 1992 — *Introducing language and Society*, Oxford University Press, 1992.
ფილმორი, ... 1988 — “Regularity and Idiomaticity in Grammatical Constructions: the case of ‘let alone’.”
ფრაიზერი, 1970 — “Idioms within a Transformational Grammar.”
ჩეიფი, 1968 — “Idiomaticity as an anomaly in the Chomskyan Paradigm.”
ჰელიდგი, 1965 — Halliday, M. A. K., Angus McIntosh, Peter Strevens, *The Linguistic sciences and language teaching*. London : Longmans, Green and C, 1965.
ჰელიდგი, 1978 — Halliday, M.A.K., *Language as Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning*, Baltimore: University Park Press, 1978; London: Edward Arnold, 1978.
ჰილი, 1969 — “English Idioms.”

ელექტრონული რესურსები:

1. www.British.english.com
2. www.American.English.com
3. www.the.historyofBritishandAmericanEnglish.com
4. www.AmericanandBritishEnglishdifferences.com
5. www.BritishandAmericanEnglish.com

NESTAN AKOBIA

Differences in the Usage of Idioms between American and British English

Summary

The paper deals with the usage and differences in the usage of idioms in American and British English. The observations have proved that there are no radical differences between the American and British usage. The main difference being contextual. Compared to British English, American English adopts and creates new idioms at a much faster rate. Nowadays new British idioms tend to be in use only in Britain and are rarely encountered in the US. Europeans and the peoples of British Commonwealth countries are more familiar with British idioms rather than with the American ones.

მარინა ალექსიძე

ირიბი მეტყველება როგორც მხატვრულ ნაწარმოებში პერსონაჟის შინაგანი მეტყველების გამოსახვის საშუალება

ირიბი მეტყველებას უწოდებენ „სხვათა სიტყვის გადმოცემის ერთ-ერთ საშუალებას, რომლის დროს მოლაპარაკე გრამატიკულად შეუწყობს მას საკუთარ მეტყველებას“ (რუსული ენა, 1979, 117). სხვათა სიტყვის ირიბი ფორმით გადმოცემის დროს სხვათა სიტყვის პლანი სინტაქსურად მთლიანად ექვემდებარება ავტორისეული მეტყველების პლანს, თუმცა არსებობს მისგან დამოუკიდებლად.

ირიბი მეტყველების გარეგანი ნიშანია მისი დამოკიდებულება ავტორისეულ შემომყვანი გამონათქვამისაგან, რომელიც შეიცავს ლექსიკურ ელემენტს სამეტყველო თუ აზრობრივი მოღვაწეობის მნიშვნელობით.

ირიბი მეტყველების შინაგანი ნიშანთა რიცხვს მიეკუთვნება: 1) პერსონაჟის სუბიექტური პლანის დაქვემდებარება ავტორის სუბიექტურ პლანზე (ზმნის დროისა და კილოს შეფარდებითი გამოყენება, მესამე პირის ნაცვალსახელების გამოყენება, სხვათა სიტყვის, როგორც რთული თანწყობილი წინადადების დამოკიდებული ნაწილის გაფორმება; 2) მას არ გააჩნია ინდივიდუალური სტილური თავისებურებანი (არ არის კოლორიტის შემქნელი და ემოციურად შეფერილი ლექსიკა, კითხვითი წინადადებები ტრანსფორმირებულია თხრობით წინადადებებად და სხვა).

ირიბი მეტყველების დანიშნულებაა არა სხვათა სიტყვის ენობრივი ფორმისა და სტილური თავისებურებების შენარჩუნება, არამედ მასში არსებული საგნობრივი შინაარსის გადმოცემა: მთავარია არა ის, რა ითქმის, არამედ ის — როგორ ითქმის.

ირიბი მეტყველების გამონათქვამთა გრამატიკულ ფორმას წარმოადგენს რთული ქვეწყობილი წინადადება, სადაც ავტორისეული პლანი გაფორმებულია, როგორც მთავარი ნაწილი, რომელშიც სტრუქტურულ-სემანტიკურ ცენტრს ქმნის ზმნური სიტყვა აზრი-მეტყველების

მნიშვნელობით, სხვათა სიტყვა კი წარმოდგენილია დამოკიდებული ნაწილის სახით. კავშირი ავტორისეულ რემარკასა და ირიბ მეტყველებას შორის ხორკივლილება მაქვემდებარებელი კავშირებისა და მიმართებითი სიტყვების მეშვეობით. ი. ლუფანოვას აზრით, ირიბი მეტყველების შემცველი რთული ქვეყობილი წინადადების სპეციფიკა მდგომარეობს იმაში, რომ მასში ადგილი აქვს შემომყვანი და შეყვანილი კომპონენტების ორმხრივ ურთიერთმიმართულ კავშირს, დამოკიდებულებას, და არა ცალმხრივს, როგორც ეს არის დანარჩენ ქვეყობილ წინადადებებში“ (ტრუფანოვა, 1994, 80). ამიტომ დამოკიდებულ წინადადებათა რაოდენობის მიუხედავად ისინი ერთად შეადგინენ ერთ კომპონენტს — სხვათა სიტყვას.

პირდაპირი მეტყველებისაგან განსხვავებით ირიბი მეტყველება გადმოსცემს სხვისი გამონათქვამის შინაარსს უფრო ეკონომიური საშუალებებით და თანაც მოკლებულია ემოციურობას. ა. ვასილიევას სიტყვებით, ირიბი მეტყველება მხატვრულ ტექსტში აღიქმება, როგორც „ერთგვარი კონსპექტი მკითხველის მხატვრული წარმოსახვისათვის“, როგორც „ისეთი ფორმა, რომლის მიხედვით ჩვენ შეგვიძლია შემოქმედებითად აღვადგინოთ საკუთარ ცნობიერებაში... აზრები და გრძნობები მათი უშუალო ფორმით (ვასილიევა, 1983, 93).

ირიბი მეტყველება სხათა სიტყვის გადმოცემის ფორმას, მაგრამ მისთვის დამახასიათებელია არა იმდენად ის, რომ იგი გადმოსცემს მას ცვლილებებით, არამედ სუბიექტური სამეტყველო პლანების გადანაცვლება, გადაადგილება. თუ პირდაპირი მეტყველების გამონათქვამებში სხვათა სიტყვა გადმოიცემა იმ პირის სახელით, ვისაც იგი ეკუთვნის (ამიტომ ხშირად საუბრობენ მის „სიზუსტეზე“, „ქვეყმარტებაზე“), ირიბი მეტყველების გამონათქვამებში იგი გადმოიცემა სხვათა სიტყვის გადმოცემი პირის სახით (ამიტომ ჩვეულებრივად აღნიშნავენ მის „მი-ახლოებითობას, არასიზუსტეს“). ამ საფუძველზე ვ. კოდუხოვი პირდაპირ მეტყველებას განსაზღვრავს როგორც „აუღერებულ სხვათა სიტყვას“, ირიბ მეტყველებას კი — როგორც „გადმოცემულ სხვათა სიტყვას“ (კოდუხოვი, 1957, 37).

ლექსიკურ-სინტაქსურ ასპექტში ირიბი მეტყველება ავტორისეულ კონტექსტთან ერთად ქმნის ერთ მთლიანობას. თუ პირდაპირი

მეტყველება სხვათა სიტყვის გადმოცემის ისეთი საშუალებაა, რომელიც უზრუნველყოფს ავტორისა და პერსონაჟის სამეტყველო პლანების ავტონომიას, ირიბი მეტყველება ავტორისა და პერსონაჟის სამეტყველო პლანების ერთიანი გრამატიკული სტრუქტურის ჩარჩოებში თანაარსებობის საშუალებაა.

როგორც პირდაპირი, ასევე ირიბი მეტყველება სხვისი გამონათქვამის შეცვლა, გადმოცემა, ვინაიდან ორივე მხოლოდ გადმოცემის ფორმებია, და არა თვით სხვისი გამონათქვამი. ამიტომ პირდაპირი ნათქვამი შეიძლება არა მარტო არ დაემთხვეს ნამდვილ სხვის მეტყველებას, არამედ შეიძლება არ გადმოსცეს ზუსტად სხვისი გამონათქვამის ყველა თავისებურება. სიტყვასიტყვით გადმოცემას შეიძლება წარმოადგენდეს როგორც პირდაპირი, ასევე ირიბი მეტყველება, ისევე თხრობის, გადმოცემის ელემენტებს შეიძლება შეიცავდეს როგორც პირდაპირი, ასევე ირიბი მეტყველება. ირიბ ნათქვამში, როგორც წესი, იცვლება სხვისი გამონათქვამის სტილი, მაგრამ ზოგ შემთხვევაში მხატვრულ ლიტერატურაში მას შეუძლია პერსონაჟის მეტყველების ინდივიდუალური თავისებურებების გადმოცემა. აქედან გამომდინარე, გადმოცემული მეტყველების სტილურ თავისებურებათა შენარჩუნება არ ცვლის ირიბი მეტყველების გრამატიკულ ბუნებას და მხოლოდ ანიჭებს მას სხვისი გამონათქვამის სტილის აღდგენის სიზუსტის ელფერს. ამრიგად, სხვაობა პირდაპირ და ირიბ ნათქვამს შორის დამოკიდებულია გადმოცემული მეტყველების გრამატიკული და არა სტილური თავისებურებების შენარჩუნებაზე: პირდაპირ მეტყველებაში ისინი შენარჩუნებულია, ირიბ მეტყველებაში კი — არ არიან შენარჩუნებულნი, ექვემდებარებიან გარდაქმნას, რომელიც განპირობებულია ავტორისეული პლანის ღომინირებული მდგომარეობით, ავტორის აქტივობით, ავტორი კი არ მოგვითხრობს, არამედ კონსტრუირებს სხვათა სიტყვას საკუთარი ამოცანების შესაბამისად.

სხვათა სიტყვის ირიბ ნათქვამად გარდაქმნის არსი, პირდაპირ ნათქვამთან შედარებით, მდგომარეობს იმაში, რომ თუ პირდაპირი ნათქვამისთვის დამახასიათებელია სხვისი გამონათქვამის მკვეთრი გამიჯვნა ავტორისეული კონტექსტისაგან, ირიბი ნათქვამი მისიწრაფვის მისი

“ - ?” —

() —

არსებითი ცვლილებები ხდება ასევე სხვათა სიტყვის ლექსიკურ შემადგენლობაში. პირდაპირი მეტყველების გამონათქვამები ჩვეულებრივ შეიცავენ ემოციურობისა და სუბიექტურ-მოდალური ელფერის მქონე ელემენტებს: ნაწილაკებს, შორისდებულებს, სტილისტურად შეფერილ ლექსიკას. ირიბი მეტყველების გამონათქვამებში მოქმედებს ამ ელემენტების განეიტრალების ტენდენცია: მათ ან ნეიტრალური ლექსიკა ცვლის ან ისინი გამოტოვებულია. შდრ.:

“ , () —

ირიბი შინაგანი მეტყველების გამონათქვამები ჩვენ გავანალიზებთ თ. დოსტოევსკის ორი რომანის მასალაზე.

იმის მიხედვით, თუ რა სახის კავშირია სხვათა სიტყვისა და ავტორისეულ მეტყველებას შორის, ირიბი შინაგანი მეტყველება შეიძლება იყოს ორი სახის: ერთ შემთხვევაში მათ შესაერთებლად გამოყენებულია მაქვემდებარებელი კავშირები და მეორე შემთხვევაში საკავშირებელ ერთეულებად გამოყენებულია მიმართებითი სიტყვები: მიმართებითი ნაცვალსახელები და მიმართებითი ზმნიზედები.

ირიბი შინაგანი მეტყველების კავშირებიანი სახეობა ქმნის ყველაზე მრავალრიცხოვან ჯგუფს. შეიძლება გამოიყოს რამდენიმე მოდელი, სადაც სხვათა სიტყვისა და ავტორისეული მეტყველების დასაკავშირებლად გამოყენებულია მაქვემდებარებელი კავშირები , ,

ყველაზე მეტად გავრცელებული, სტილისტურად ნეიტრალური, სემანტიკურად ფართო არის კავშირი , რომელიც თავისუფლად გამოიყენება სხვადასხვა ლექსიკურ-სემანტიკური ჯგუფის საყრდენ სიტყვებთან. მაგ.:

, ();

, ().

<...> - - ,

().

შედარებით მცირერიცხოვან ჯგუფს ქმნიან გამონათქვამები, რომლებიც შეიცავენ კავშირს და მის მოდიფიკაციებს ... , ... , ... (ე.წ. ირიბ კითხვებს). კავშირი მიუთითებს იმაზე, რომ გამონათქვამი მიეკუთვნება კითხვით მეტყველებას, ამაზე ასევე მიუთითებენ მთავარ ნაწილში განლაგებული საყრდენი სიტყვები (ზმნა ან არსებითი სახელი), რომლებიც შეიცავენ სემას „შემეცნება“. ამგვარ გამონათქვამებში გამოსახულია მოდალური კითხვა, ანუ კითხვა იმის შესახებ, შეესაბამება თუ არა წინადადების შინაარსი სინამდვილეს.

ირიბი შინაგანი მეტყველების გამონათქვამებში კავშირ-ნაწილაკის გამოყენების საერთო წესები განისაზღვრება მოდალური კითხვის ხასიათით: არის ის სრული თუ ნაწილობრივი და არის ის ღია თუ დახურული. სრული მოდალური კითხვა მოითხოვს მთელი სიტუაციის, რომლის შესახებაც არის საუბარი, არსებობისა თუ უარყოფის დადასტურებას, ნაწილობრივი კითხვა კი ეხება მის ცალკეულ ელემენტებს. ღია კითხვა ვარაუდობს არჩევანს რამდენიმე გადაწყვეტილებას შორის, დახურული კითხვა კი ასეთ შესაძლებლობას გამორიცხავს.

განალიზებულ გამონათქვამებს შორის უმრავლესობას შეადგენენ ღია მოდალური კითხვის შემცველი კონსტრუქციები. სხვათა სიტყვასა და ავტორის მეტყველებას შორის კავშირი მათში მყარდება კავშირებისა და კავშირ-ნაწილაკების ... , ... , იშვიათ შემთხვევაში -ს მეშვეობით. ამ ტიპის გამონათქვამებში მოდალური კითხვა შეიძლება იყოს როგორც სრული, ასევე ნაწილობრივიც.

შედარებით მცირერიცხოვან ჯგუფს შეადგენენ გამონათქვამები, რომლებიც შეიცავენ დახურულ მოდალურ კითხვას. კავშირი სხვათა სიტყვასა და ავტორის სიტყვებს შორის მათში მყარდება კავშირ-ნაწილაკის მეშვეობით. ეს შეიძლება აიხსნას იმით, რომ თ. დოსტოევსკის გმირები შინაგანი ფიქრის პროცესში, როგორც წესი, აღმოჩნდებიან ხოლმე ზნეობრივი არჩევნის წინაშე, რომელიც ეხება განსახილველი სიტუაციის არა ცალკეულ მხარეებს, არამედ პრინციპულად მთელ სიტუაციას — დაეთანხმონ მას თუ არა, მიიღონ ის მთლიანად თუ არა.

მესამე ჯგუფში შეიძლება გავაერთიანოთ გამონათქვამები კავშირით . ისევე, როგორც კავშირი , კავშირი სტილისტურად ნეიტრალურია და მიუთითებს შეტყობინების თხრობით ხასიათზე. ამავდროულად, ვინაიდან ის სემანტიკურად უფრო ვიწრო ხასიათისაა, საყრდენ სიტყვასთან შეთანხმებისას მას ახასიათებს სემანტიკური და ლექსიკურ-გრამატიკული შეზღუდულობა. ამით აიხსნება მისი გამოყენების ნაკლები სიხშირე. შდრ.:

().

ირიბი შინაგანი მეტყველება, სადაც საკავშირებელ ელემენტებად გამოყენებულია მიმართებითი სიტყვები, გაანალიზებულ რომანებში წარმოდგენილია მცირერიცხოვანი მაგალითებით. საკავშირებელ საშუალებად მათში გამოყენებულია მიმართებითი ნაცვალსახელები , რომლებიც მიუთითებენ იმაზე, რომ შეტყობინება მიეკუთვნება კითხვით მეტყველებას. ამავე მიზანს ემსახურება საყრდენი სიტყვები, რომლებიც შემეცნებით სფეროს მიეკუთვნებიან (არცოდნა — ცნობა — ცოდნა). ასეთი გამონათქვამები შეიცავენ დიქტალურ კითხვას, ანუ კითხვას წინადადების შინაარსის შესახებ.

ყველაზე მრავალრიცხოვან ჯგუფს შეადგენენ გამონათქვამები საკავშირებელი სიტყვით . მაგ.:

();

შედარებით მცირერიცხოვან ჯგუფს ქმნიან გამონათქვამები საკავშირებელი სიტყვით . მაგ.:

();

().

მესამე, ასევე მცირერიცხოვან, ჯგუფს ქმნიან გამონათქვამები სა-

კავშირებელი სიტყვით . მაგ.:

;

... ().

იშვითად გვხვდება გამონათქვამები საკავშირებელი სიტყვებით

ირიბი შინაგანი მეტყველების გამონათქვამებს თ. დოსტოევსკის რომანებში ახასიათებს აგებულების ზოგიერთი თავისებურება, რომლებიც დაკავშირებულია ჩვენებითი სიტყვების გამოყენებასა და საკავშირებელი საშუალებების სპეციფიკურ განლაგებასთან.

ირიბი შინაგანი მეტყველების გამონათქვამთა მთავარ ნაწილში საყრდენ კომპონენტებს შეიძლება ახლდეს ჩვენებითი სიტყვები. ჩვენებითი სიტყვის როლს, როგორც წესი, ასრულებს ნაცვალსახელი , სხვა ნაცვალსახელების გამოყენება კი აღინიშნება ცალკეულ შემთხვევებში. ჩვენებითი სიტყვა დამახასიათებელია გამონათქვამებისათვის მაქვემდებარებელი კავშირით და თითქმის არ გვხვდება გამონათქვამებში მიმართებითი სიტყვებით. ჩვენებითი სიტყვა , როგორც წესი, სტრუქტურულად ფაკულტატიურია, ის ხაზს უსვამს დამოკიდებული წინადადების ობიექტურ პოზიციას და აქტუალიზებს გამოსახული შინაგანი მეტყველების შინაარსს.

ყველაზე ხშირად ჩვენებითი ნაცვალსახელი გამოყენებულია გამონათქვამებში კავშირით, რომელიც შექმნილია ზმნური და სუბსტანციური მოდელის მოდიფიკაციის საფუძველზე. მაგ.:

().

ნაკლები სიხშირით ჩვენებითი ნაცვალსახელი გვხვდება გამონათქვამებში კავშირით და კავშირ-ნაწილაკით .

პრედიკატული ნაწილების თანმიმდევრობა ირიბი მეტყველების გამონათქვამებში განისაზღვრება მათი კომუნიკაციური მნიშვნელობით და სხვადასხვა ტიპის კონსტრუქციებში მათ ახასიათებს საკუთარი თავისებურებანი. კერძოდ, იმ კონსტრუქციებში, რომლებიც შეიცავენ მაქვემდებარებელ კავშირებს, მთავარი ნაწილი ჩვეულებრივ

პრეპოზიციისა და გამოსახვას შეტყობინების ამოსავალ ნაწილს — თემას, დაქვემდებარებული ნაწილი კი მოსდევს მთავარს და შეიცავს კომუნიკაციურ ცენტრს — რემას. კომუნიკაციური დატვირთვის შეცვლასთან ერთად იცვლება ნაწილების მდებარეობა. თუ მთავარი ნაწილი შეიცავს რემას, ის პოსტპოზიციისა, დაქვემდებარებული ნაწილი კი, რომელიც თემას შეიცავს, წინ უსწრებს მთავარს. დაქვემდებარებული ნაწილის — რემის — ექსპრესიული გამოყოფა (აქტუალიზაცია) ინვერსიის მეშვეობით აღინიშნება საკმაოდ იშვიათად. თ. დოსტოევსკის რომანებში დაქვემდებარებული ნაწილის — თემის — ინვერსია აღინიშნება ისეთი გამონათქვამების მცირე ჯგუფში, რომელშიც მაქვემდებარებელ კავშირს თან ახლავს საყრდენი სიტყვები „ცოდნის“ მნიშვნელობით, დაქვემდებარებული ნაწილის — რემის — აქტუალიზაცია კი — გამონათქვამებში კავშირ-ნაწილაკით, რომელსაც ახლავს საყრდენი სიტყვები „არცოდნის“ ან „არგაგების“ მნიშვნელობით. მაგ:

... ();
().

იმ კონსტრუქციებში კი, რომლებშიც საკავშირებელ სიტყვებად გამოყენებულია მიმართებითი ნაცვალსახელები და მიმართებითი ზმნიშედები, მთავარი და დამოკიდებული ნაწილების მდებარეობა ერთმანეთის მიმართ შეიძლება იყოს ნებისმიერი. დაქვემდებარებული ნაწილი მთავარის შემდეგაა, თუ რემის ფუნქციას ასრულებს, და უსწრებს მთავარ ნაწილს, თუ ფუნქციონირებს როგორც ექსპრესიულად გამოყოფილი რემა. თ. დოსტოევსკის რომანებში დამოკიდებული ნაწილის — რემის — აქტუალიზაცია აღინიშნება გამონათქვამებში მიმართებითი სიტყვით, იშვიათად — , , და სხვა, რომელთაც თან ახლავს „არცოდნის“, „არგაგების“ ან „მიხვედრის“ („კითხვის“) მნიშვნელობის მქონე საყრდენი სიტყვები. ამის შედეგად ხდება შეტყობინების იმ ელემენტთა აქტუალიზაცია, რომლებსაც შესაბამისი მიმართებითი სიტყვები ასახელებენ.

... (); —

().

დამოკიდებული ნაწილის შინაგან სტრუქტურას ირიბი შინაგანი მეტყველების გამონათქვამებში შეიძლება ახასიათებდეს განსაკუთრებული თავისებურებანი, რომლებიც განპირობებულია მიმართებითი სიტყვების ბუნებით. მიმართებითი სიტყვები წინადადების წევრებია და მონაწილეობენ წინადადების აქტუალურ დანაწევრებაში. ისინი შეიცავენ კითხვას და ყოველთვის რემის ფუნქციაში გვევლინებიან. ამის შედეგად კი დამოკიდებული ნაწილი ზოგჯერ უსრულია. თ. დოსტოევსკის რომანებში აღინიშნება ისეთი გამონათქვამები, რომლის დამოკიდებულ ნაწილში ვერბალურად გამოხატულია მხოლოდ გამონათქვამის კომუნიკაციური ცენტრის შემცველი მიმართებითი სიტყვა, თემატური ნაწილი კი გამოტოვებულია. ასეთ შემთხვევაში არასრული დამოკიდებული ნაწილი ყოველთვის პოსტპოზიციის იმყოფება მთავარის მიმართ. მაგ.:

... ();
();
... ().

სტრუქტურის თვალსაზრისით ირიბი შინაგანი მეტყველება შეიძლება იყოს მარტივი და რთული.

მარტივ ირიბ შინაგან მეტყველებას მიეკუთვნება ისეთი გამონათქვამები, რომლებიც წარმოადგენენ ელემენტარული სტრუქტურის რთულ ქვეწყობილ წინადადებას ერთი აზრის შემცველი ერთი დამოკიდებული ნაწილით. მარტივი შეიძლება იყოს გამონათქვამი როგორც მაქვემდებარებელი კავშირებით, ასევე მიმართებითი ნაცვალსახელებითა და მიმართებითი ზმნიშედებით. მაგ.:

(); <...>

().

რთულ ირიბ შინაგან მეტყველებას მიეკუთვნება ისეთი გამონათქვამები, რომლებიც წარმოადგენენ გართულეული სტრუქტურის რთულ ქვეწყობილ წინადადებას ორი ან მეტი დამოკიდებული ნაწილით, შესაბამისად, ორი ან მეტი აზრის გამომხატველი. რთული შე-

რუსული ენა, 1979 — : / . . .
 , 1979.
 ტრუფანოვა, 1994 —
 ? — . 1994.- 5.- . 92-96.

MARINA ALEKSIDZE

Indirect Speech as a Means for Conveying A Fiction Character's Inner Speech

Summary

In literary works the ways for conveying characters' inner speech are based on the language-specific linguistic means and forms. Reduction of the plane of the character caused by the extension of the author's plane results in four main types of inner speech: direct, indirect, thematic and represented. The paper explores an indirect form of characters' speech on the material of F. Dostoevski's novels.

The paper argues that the purpose of the indirect speech is to convey factual information rather than to maintain the character's idiolect, or stylistic peculiarities typical of his/her speech; the emphasis is placed on what is said rather than the way it is said. Indirect speech as a way for expressing a character's words is characterized by a shift in subjective planes. Depending on the author-character relationship indirect inner speech can be of two types: connected by means of: 1. subordinate conjunctions; 2. relative pronouns. Structurally indirect inner speech can be simple or complex. On the whole, indirect inner speech reflects the character's inner world via presenting thinking processes of the conscious.

ციური ახვლედიანი, ბიორბი ჟუფარაძე

უახლეს ინტერნეტენოვან ნასესხობათა ფონეტიკურ-გრამატიკული ასიმილაცია ფრანგულ ენაში

თანამედროვე ფრანგულ საიტებზე ასახულია ანგლო-ამერიკული ლექსიკის დიდი რაოდენობით დამკვიდრება ფრანგული ენის ლექსიკურ მარაგში. ნასესხობათა შესწავლა აქტუალურია, რადგან იგი უკავშირდება კულტურათშორის კონტაქტებსა და ინფორმაციის გაცვლას. თანამედროვე სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური პროცესები, რომელთაც საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ხდება, აისახება ენაში.

ფრანგულ ინტერნეტყარობებში უზვალა ინგლისურენოვანი ნასესხობები: **chat, site, mail, news, forum, webcam, infos, quiz, pop-up, smiley, buzz** და სხვ. სახელდობრ, 200 000 ნიშნიანი ფრანგული ტექსტის საერთო მოცულობაში 15% მსგავსი ნასესხობები დაფიქსირდა.

აღსანიშნავია, რომ ნასესხებ სიტყვებში ისეთი ერთეულებიცაა, რომელთაც ფრანგულ ენაში გააჩნიათ ეკვივალენტები, მაგრამ ისინი არ არიან ისე ფართოდ გავრცელებულნი, როგორც მათი ინგლისური ვარიანტები. მაგალითად, მიუხედავად იმისა, რომ არსებობს ფრანგული **“actualités”**- „ახალი ამბები“, უპირატესობა ენიჭება ინგლისურ **“infos”**-ს : **“24 heures d'infos”**, **“Plus d'infos”**. ინგლისურ **“Internet”**-ს ფრანგულში შეესაბამება **“Toile”**, მაგრამ მაინც ინგლისური ვარიანტი გამოიყენება, მაგ. **“internaute”**- „ინტერნეტის მომხმარებელი“: **Les commentaires sont envoyés par les internautes et ne sont pas rédigés par la rédaction du Point.**

არსებითი სახელი **“tchat”** ნასესხებია ინგლისური **“chat”**-დან — **“a friendly conversation — მეგობრული საუბარი”** და მომდინარეობს ინგლისური ზმნიდან **“to chat”** [tS&t], რაც აღნიშნავს **“to exchange messages with someone using a computer so that you are able to**

see each other~s messages immediately, especially on the Internet.” ასო **t**, ფრანგულ ენაში, როგორც ჩანს, დამატებულ იქნა ბგერა [tS]-ს წარმოსათქმელად, რადგან ფრანგულ ენაში ასოთშეთანხმება **ch**, როგორც წესი, იკითხება [S]-დ. ამგვარად, ინგლისურ “chat”-ს [tS&t] ფრანგულში შეესაბამება “tchat” [tSat].

ინგლისურ სიტყვა “site”- ის ბგერა [ai] ფრანგულ ენაში შეცვლილია [i] -თი, რაც სავსებით შეესაბამება ფრანგული ენის ფონეტიკურ წესებს. აქვე აღვნიშნავთ, რომ ეტიმოლოგიური ლექსიკონის მიხედვით, სიტყვა “site” ანგლო-ფრანგული წარმოშობისაა და შეიცავს ლათინურ ძირს — “si”.

ანგლიციზმთა ცალკე ჯგუფში ერთიანდებიან თანამედროვე მოდასთან დაკავშირებული ნეოლოგიზმები, რომლებიც შექმნილი არიან ფუძეთა თხზვით (**le kidult, fanfic, le spin-off** და სხვ.). მაგალითად, “kidult” შექმნილია ფუძეების “kid”- „ბავშვი“ და “adult”- „მოზრდილი“ — თხზვის გზით. “kidult” აღნიშნავს ზრდასრულ ადამიანს, რომელსაც აქვს მოზარდის გატაცებები. მაგალითები ფრანგული საიტებიდან:

“Photos du matériel de la version kidult (version originale année 2003”;

“Bienvenue sur le forum séries TV de spin-off. fr, lieu où vous pouvez débattre de vos séries télé préférées”;

“Voici ma FanFic sur GX, ... Venez lire les meilleurs fics!”

ნასესხებ არსებით სახელთა ზემოთ მოყვანილი მაგალითები, ფრანგულ ენაში გამოიყენებიან ფრანგული გრამატიკის წესების მიხედვით — მრავლობით რიცხვში არსებით სახელებს დაბოლოება **-s** ემატებათ, სქესზე კი მიუთითებს არტიკლი (ან არტიკლის შერწყმული ფორმები).

გაცნობის ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარული ფრანგული საიტი **Easyrencontre** მოგვიწოდებს “**découvrir les avantages de votre nouveau site de rencontre**” და გარანტიას იძლევა “**un maximum de rencontres avec easyflirt.**” საქმე ეხება გაცნობისა და ფლირტის სწრაფ და მარტივ ხერხს, მხოლოდ ფრანგული ზედსართავის “**simple**”-ს ნაცვლად

გამოიყენება ინგლისური “**easy**”.

ზოგიერთ საიტზე, სიტყვა “**quizz**” მუდმივი რუბრიკა-ვიქტორინის სახელწოდებად იქცა. ამ სიტყვის (“**quizz**”) ფრანგულ ეკვივალენტს წარმოადგენს — “**jeu concours**”. ზოგიერთ საიტზე, ძალიან იშვიათად, ჩნდება ფრანგული ვარიანტი. მაგალითად, **Paris Match**-ის ერთ-ერთი ნომრის ელექტროვარიანტზე ვკითხულობთ: “**Pour participer au Quizz de Paris Match “Spécial Destination Espagne” et peut-être gagner un coffret Relais & Châteaux ou de nombreux autres lots, il vous suffit de répondre avant le 9 novembre 2009 aux trois questions suivantes: ...**” ფრანგულ ენაში სიტყვა “**quizz**” იმავე მნიშვნელობით გამოიყენება, როგორც ინგლისურში “**a competition in which you answer questions.**” რაც შეეხება ორთოგრაფიას, ფრანგულ ენაში არსებობს ორი ვარიანტი — “**quizz**” და “**quiz**”. პროცენტული თანაფარდობით პირველი ვარიანტი გაცილებით ხშირად გვხვდება (80%). საიტებზე **Quiz** გვხვდება შემდეგ სიტყვაშეერთებებში: “**fun quizz**”, “**personality quizz**”, “**teen quizzes**”, “**love quizz**”, “**cool quizzes**”, “**trivia quizzes**”, “**relationship quizzes**” და სხვ. მაგალითად, “**Welcome to our world of trivia quizzes, fun contests, and quiz games – FREE! Get Started!**”.

„მოდურ“ ანგლიციზმთა ჯგუფს შეიძლება მიეკუთვნოს სიტყვა **buzz**, რომელიც პოპულარულია არა მხოლოდ არსებითი სახელის ფორმით, არამედ ზმნური ფორმითაც. მაგალითად: “**Nicolas Sarkozy: la vidéo buzz qui amuse les anglais**”; “**Buzzer!**”

აღსანიშნავია, რომ ინგლისური სიტყვები, რომლებიც ახლავს ფრანგულ ტექსტს, ხშირად ბრძანებით კილოში გამოიყენებიან; მაგალითად, “**Tech You !**”, “**France Mon Yahoo!**” და სხვ. ინგლისური ეკვივალენტი თითქოს მთელ გამონათქვამს ანიჭებს განსაკუთრებულ ყურადღებას, გამოყოფს აღსანიშნ ცნებას სხვებისაგან და აქცევს მას უფრო პრესტიჟულად, მომხიბვლელად და ადვილად დასამახსოვრებლად.

ინგლისურენოვანი ნასესხობები ფართოდ გამოიყენება სარეკლამო ტექსტებში: “**Bye bye monotonie**”, “**En panne d-argent cash à Paris?**”, “**Naf naf, le grand méchant look**”, “**Les chiens aboient, Les Coopers passe.**” ფრანგები მიიჩნევენ, რომ ინგლისური სიტყვები სარეკლამო

მო ტექსტებს უფრო თანამედროვესა და მიმზიდველს ხდიან.

ინგლისური ნასესხობები გვხვდება შორისდებულთა კლასშიც. მაგალითად, ძალზე პოპულარულია **O.K.** ინგლისური მეორადი შორისდებული **O.K.** (ზოგ ლექსიკონში **OK**) ფართოდ გამოიყენება ფრანგულ ენაში და დაფიქსირებულია ფრანგული ენის ყველა ლექსიკონში. **Larousse-ის** ლექსიკონში ეს ნასესხობა დათარიღებულია 1930 წლით და ნიშნავს თანხმობას. შეინარჩუნა რა თავისი მნიშვნელობა მსესხებელ ენაში, **O.K.** შეიცვალა ფონეტიკურად — ფრანგულ ენაში **O.K.** წარმოითქმის [oke], ინგლისურში კი **Macmillan English Dictionary – ს** მიხედვით, იკითხება [@U'kei].

ასევე ინგლისური ნასესხობაა მეორადი შორისდებული **Stop!** ეს სიტყვა ინგლისურად წარმოითქმის [stɒp], ფრანგულად — [stop]; იგი წარმოქმნილია ინგლისური ზმნიდან — **to stop** (ბრძანებით კილოში) და თარიღდება 1792 წლით. ტრანსკრიფციიდან ჩანს, რომ **stop-ში** განსხვავდება ხმოვანი ბგერა: ინგლისურ ენაში იგი მონოფთონგია [Q], ფრანგულში კი — ღია [O]. ხმოვნის გარდა, განსხვავებულია ბოლოკიდური თანხმოვანიც, რომლის წარმოთქმაზე გავლენას ახდენს წინამავალი თანხმოვანი (აკომოდაციის მოვლენა).

დასკვნის სახით, შეგვიძლია აღვნიშნოთ, რომ, უმეტეს შემთხვევაში, ინგლისურენოვან ნასესხობათა ფონეტიკური ასიმილაცია ფრანგულში გამოიხატება ინგლისური წარმოშობის ბგერების ფრანგული ენის საშუალებებით გადმოცემით და, ამასთანავე, ნასესხები სიტყვის ორთოგრაფიის შენარჩუნებით. თუმცა, ზოგ შემთხვევაში, ფრანგულ ენაში შეინიშნება ორთოგრაფიის „გაჭიმვის“ პროცესიც (მაგალითად, სიტყვაში **tchat**). ინგლისურენოვან ნასესხობათა გრამატიკული ასიმილაცია, თანამედროვე ფრანგულ ენაში, გამოიხატება ნასესხები ლექსიკური ერთეულის მიკუთვნებით სიტყვათა გრამატიკული კლასისადმი და მისი შესაბამისი გრამატიკული კატეგორიებით გამოყოფით. უახლესი ინგლისურენოვანი ნასესხობები, რომლებიც ფრანგულ საიტებზე გვხვდება, ძირითადად, ინტერნაციონალური ხასიათისაა.

ლიტერატურა

მაკმილანის ინგლისური ლექსიკონი, Macmillan English Dictionary, Bloomsbery Publishing, 2006

ელექტრონული ლექსიკონი: [http:// www. Etimonline.com](http://www.Etimonline.com)

საინფორმაციო ფრანგული საიტები:

<http://fr.news.yahoo.com/4/20100119/twl-haiti-onu-f3f52la.html>

<http://fr.news.yahoo.com/45/20100119/ten-nicolas-sarkozy-la-video-buzz-qui-am-a-4307fe.html>

პარიზ მეჩი, Paris Match, eleqtronuli versia: <http://www.match.fr>

TSIURI AKHVLEDIANI, GIORGI KUPARADZE

Phonetic and Grammatical Assimilation of the Latest Borrowings from English into French

Summary

The process of lexical borrowings and the issue of their acceptance by a language has always been the subject of linguistic discussions and heated debates. The present paper is an attempt to elicit those English borrowings frequently encountered on French sites that though actively used by the French community have not yet been included in the word stock of French dictionaries.

მთავარი საკითხები

სამატიკური მარკინგული “What? – რა?” სინფორმაციო
საბაზისო სტატისტიკა

საინფორმაციო საგანგებო სტატისტიკა (ცნობა, ანგარიში, რეპორტაჟი, ინტერვიუ) სემანტიკური კვლევის ფორმებად ჩვენ მიერ გამოყოფილ სემანტიკურ მარკინგულებში ვინ? (Who?), რა? (What?), როდის? (When?), სად? (Where?), რატომ? (Why?) და როგორ? (How?) მეორე სემანტიკურ ინდექსს წარმოადგენს — რა? (What?) — რაზე მოგვითხრობს პრესა, ანუ „ფაქტები“ და „ახალი ამბები“.

„All storytelling involves some distortion. But the difference between news and fiction is the difference between the mirror and a painting“ (მენოფი, სჩადსონი (რედ.), 1987, 39).

სტატისტიკის კითხვისას კონკრეტული კორესპონდენტი, რეპორტიორი, ჟურნალისტი ნაკლებად საინტერესოა. გაზეთის მკითხველისთვის ჟურნალისტიკის მიერ მოწოდებული მასალა, ფაქტები, ინფორმაცია მთავარი, რადგან, ახალი ამბავი აძლიერებს შეცნობას, აღქმასა და გაგებას, ეს ყოველივე კი, აკავშირებს და აერთიანებს საზოგადოებას.

„Narratives are organizations of experience. They bring order to events by making them something that can be told about; they have power because they make sense. The sense they make, however, is conventional. No story is the inevitable product of the event it reports; no event dictates its own narrative form. News occurs at the conjunction of events and texts, and while events create the story, the story also creates the news“ (მენოფი, სჩადსონი (რედ.), 1987, 228).

საგანგებო სტატისტიკა უამრავ რამეზე მოგვითხრობს. ცნობა, ანგარიში, რეპორტაჟი, ინტერვიუ აღწერს ყოველდღიურ პოლიტიკურ, ეკონომიკურ, კულტურულ, სპორტულ და ყოფით ფაქტებსა და მოვლენებს, მნიშვნელოვან და ზოგჯერ უმნიშვნელო ფაქტებსაც კი.

„The function of news is to signalize an event, the function of truth is to bring to light the hidden facts, to set them into relation with each other, and make a picture of reality on which men can act“ (მენოფი, სჩადსონი (რედ.), 1987, 42).

სემანტიკურ მარკინგულ რა? (What?)-ზე საუბრისას რამდენიმე მომენტს გამოვყოფთ:

1. რა შეიძლება იყოს აღწერილი სტატისტიკაში, რომელშიც დომინირებს შეკითხვა რა? — What?. „What does the press cover?“ requires not an inductive survey, but rather an abstract statement of principles. They’d like to see and discuss possible candidates, such as „issues important to public discourse“, „news“, „signalized events“, „key trends“, „important processes“, or what have you.“ (მენოფი, სჩადსონი (რედ.), 1987, 43).

განხილული საინფორმაციო სტატისტიკის ანალიზს შემდეგ დასკვნამდე მივყავართ, რომ ამგვარ სტატისტიკაში (ცნობაში, ანგარიშში, რეპორტაჟსა და ინტერვიუში) აღწერილია:

- სენსაციური, უჩვეულო, სკანდალური ამბები, ანუ „...The press covers changes from the norm“ (მენოფი, სჩადსონი (რედ.), 1987, 45).
- სადავო ფაქტები — „... The press covers controversy“ (მენოფი, სჩადსონი (რედ.), 1987, 46).
- მოვლენა, რომლის დროსაც დიდია მსხვერპლი და დანაკარგი (მაგ. თვითმფრინავის კატასტროფა, მკვლელობები, კატასტროფები, წყალდიდობები, მიწისძვრები, ტერორისტული აქტები და ა. შ.).
- არჩევნები, კონგრესი, თეთრი სახლი, პარლამენტი და ა. შ.
- სიმბოლური მოვლენები („The press sometimes covers an ordinary event, or gives it greater prominence, because it purportedly carries great symbolic importance“ (მენოფი, სჩადსონი (რედ.), 1987, 48). (მაგ. ცნობილი პიროვნების სპორტის რაიმე სახეობით გატაცება (მაგ. ცხენოსნობა) შეიძლება საინფორმაციო სტატისტიკის უმნიშვნელო ფაქტი იყოს, მაგრამ, როდესაც პრეზიდენტ რეიგანს გაუკეთდა ოპერაცია 1985 წელს და

შემდეგ დაიბეჭდა სტატია: „Reagan Returns to the Saddle“, ეს უკვე სიმბოლურ მოვლენად შეიძლება ჩაითვალოს).

- ყოფილი ცნობილი ადამიანები (ოდესღაც ცნობილი ყოველთვის ცნობილია).
- იუბილეები და დღესასწაულები.
- მოსალოდნელი, შესაძლო ფაქტები.
- პულიტიკერის პრემიისთვის გათვლილი ისტორიები.
- მეგობარი ქვეყნების შესახებ კეთილგანწყობით დაწერილი ისტორიები და პირიქით.

ახალი ამბის ღირებულებას განსაზღვრავს დროულობა, ფაქტის სიახლე, მოვლენის / ფაქტის მნიშვნელობა, მისი შედეგი და ადამიანური ინტერესი.

2. „ფაქტები“ და „ახალი ამბები“

„It is no longer enough to report the fact truthfully.

It is now necessary to report the truth about the fact.

— Commission on Freedom of the Press, 1947“.

საინფორმაციო საგაზეთო სტატიებში — ცნობაში, ანგარიშში, რეპორტაჟსა და ინტერვიუში აღწერილია უამრავი ფაქტი, „Facts are the shadows that statements cast on things.“ But most of the trade takes comfort in the „hardness“ of facts.“ ... „When a dog bites a man, that is not news; but when a man bites a dog, that is news“ (მენოფი, სჩადსონი (რედ.), 1987, 62, 64).

ფაქტი თითქოს ერთი შეხედვით ერთი უნდა იყოს, მაგრამ უამრავი შემთხვევაა, როდესაც ე.წ. მეტოქე „ფაქტები“ (rival „facts“) გვხვდება ერთი და იმავე მოვლენის შესახებ დაბეჭდილ სხვადასხვა ანგარიშში. ერთი და იმავე „ფაქტი“ სხვადასხვა გაზეთში სხვადასხვაგვარად შეიძლება იყოს აღწერილი. ფაქტები არა მხოლოდ სახეები და თარიღებია, აქ შედის ისტორიული მოვლენებიც.

საინფორმაციო საგაზეთო სტატიების ანალიზმა გვიჩვენა, რომ ცნობაში, ანგარიშში, ინტერვიუსა და რეპორტაჟში რეალიზებულია: რეალური, ისტორიული, მეტოქე და ავტორის მიერ შექმნილი ფაქტები.

იმ სტატიებში, რომლებშიც მთავარი სტატიაში აღწერილი ფაქტია, ჩვენ მიერ გამოყოფილი სემანტიკური მაჩვენებლებიდან უთუოდ უმთავრესია რა? — What? ე. ი. რაზეა, რა ამბავზეა თხრობა. „On the whole, the best definition of a journalistic fact may be that it’s an assertion with visiting rights. ... Newspaper facts tend to be unchallenged claims rather than unchallengeable ones. We characterize them — not vice versa. Facts are „incomplete“ because we want more. „Bare“ facts are bare because we refuse to describe their clothes. „Brute“ facts aren’t born brute — they have bruteness thrust upon them“ (მენოფი, სჩადსონი (რედ.), 1987, 73).

ამრიგად, ჩვენ მიერ დასმულ ორ შეკითხვაზე: რას მოგვითხრობს და რას უნდა მოგვითხრობდეს საინფორმაციო სტატიები, პასუხი მხოლოდ ერთი იქნება — ყველაფერს.

მოვლენის, ამბის აუცილებელი კომპონენტები, რომლებიც აისახება საგაზეთო სტატიაში, ის კომპონენტებია, რომლებიც გვპასუხობენ კითხვებზე: ვინ? / რა?- სად?- როდის? ამ შეკითხვებზე პასუხი ქმნის ინფორმაციულ მინიმუმს, რომელიც ნებისმიერ საინფორმაციო საგაზეთო სტატიას ახასიათებს.

კომუნიკაციურ-პრაგმატულ მოთხოვნებზე საუბრისას აუცილებლად უნდა აღინიშნოს მოცულობის მოთხოვნა, რომელიც საინფორმაციო ჯგუფში შემავალი სტატიებიდან განსაკუთრებით გამოყოფს ცნობას; თუ მოცულობა, ლაკონიურობა ანგარიშისთვის, რეპორტაჟისთვის და ინტერვიუსთვის არ არის ძალზე მკაცრად განსაზღვრული, ცნობაში — ინფორმაციის ლაკონიურობა წამყვან მოთხოვნად გვევლინება.

ანალიზმა ასევე ცხადყო, რომ ცნობისა და ანგარიშის საინფორმაციო მოცულობა ხშირად ერთმანეთს ემთხვევა, თუმცა არ არის აუცილებელი, რომ ამგვარი დამთხვევა ყველა ტიპის ცნობასა და ანგარიშში ხდებოდეს, რადგან ანგარიშის მსგავსი მიკროტექსტი ხშირად მოვლენის ადგილის ემოციური აღწერის გარდა, მოიცავს მოვლენასთან დაკავშირებულ საერთო მსჯელობასაც. ამ ტიპის დასაწყისი / შესავალი დამახასიათებელია უფრო დიდი მოცულობის ანგარიშებისთვის.

ამრიგად, გაანალიზებულ საინფორმაციო საგაზეთო სტატიებზე დაყრდნობით შეიძლება დავასკვნათ, რომ საინფორმაციო სტატიათა უმრავლესობაში წარმოდგენილია სემანტიკური მაჩვენებელი — **What? რა?** — ანუ ახალი მოვლენა, ფაქტი, რომელიც ან ბრიტანულ, ამერიკული და საერთაშორისო პოლიტიკური ცხოვრების მნიშვნელოვან ამბავს გადმოსცემს ან ისეთი ფაქტია, რომელიც მკითხველის, საზოგადოების ყურადღების ცენტრში აღმოჩნდა და განხილვის საგანი გახდა.

ასევე უთუოდ უნდა აღვნიშნოთ, რომ ყველა საინფორმაციო საგაზეთო სტატია გვპასუხობს კითხვაზე **რა? What?**; მაგ. პრეზიდენტის, დედოფლის ნებისმიერი ქმედება, ინფორმაცია ცნობილი პიროვნებების / პოლიტიკური მოღვაწეების, პრესკონფერენციების, სამიტების, შეხვედრების, პოლიტიკური, ეკონომიკური, სოციალური, კულტურული, სპორტული მოვლენები შესახებ და ა. შ.

ლიტერატურა

გენცაძე, 1986 — . . . , « . . . », 1986.

ვერდონკი, 2002 — P.Peter Verdonk, Stylistics, Oxford University Press, 2002.

კუკი, 2003 — G.Guy Cook, Applied Linguistics, Oxford University Press, 2003.

მენოფი, სჩადსონი (რედ.), 1987 — Robert Karl Manoff and Michael Schudson (eds), Reading the News, New York, 1987.

უიდოუსონი, 1996 — H. G. Widdowson, Linguistics, Oxford University Press, 1996.

The Semantic Indicator “What?” in Informative Newspaper Articles

Summary

The paper deals with the realization of the semantic indicator What? in informative newspaper articles (in a notice, an account, a report, an interview). The study is based on the British and American newspapers.

In the analysis of the second semantic indicator the following issues have been identified:

1. What can be reflected in an article?
2. The “Facts” and the “News”.

The analyzed data have shown that all informative newspaper articles answer the question What? Factual information can be of the following types: real, historical, rival, fictitious.

ნათალის ბაღვაში

ვერბალური და ვიზუალური პეიზაჟის სემიოტიკა
ინტერნეტ ახალ ამბებში

წინამდებარე ნაშრომი იკვლევს ვერბალური და ვიზუალური პეიზაჟების სინტაქტიკას, სემანტიკასა და პრაგმატიკას ინტერნეტ ახალ ამბებში. მისი მთავარი მიზანია, დაადგინოს:

- ვერბალურ და ვიზუალურ პეიზაჟებსა და მათ რეფერენტებს შორის არსებული მიმართება;

- ვერბალური და ვიზუალური პეიზაჟების ფუნქციები ინტერნეტ ახალ ამბებში;

- პეიზაჟის როლი რეპორტაჟის განწყობის შექმნაში;

ემპირიული მასალა მოიცავს 2010-2011 წლებში გამოქვეყნებულ 200 სტატიას შემდეგი ინტერნეტ წყაროებიდან: www.washingtonpost.com, www.guardian.co.uk, www.dailymail.co.uk, www.time.com, www.nytimes.com, www.bbc.co.uk, და ა.შ.

ინტერნეტ მასალის შერჩევა განაპირობა უახლესი სოციოლოგიური კვლევებით (Pew Research Center Publications, 2009) მიღებულმა შედეგმა: მკითხველთა უმრავლესობა უპირატესობას ინტერნეტში მოძიებულ მასალას ანიჭებს.

საკვლევად შევარჩიე ყველაზე აქტუალური ბუნებრივი კატასტროფების ამსახველი ფოტომასალა და სტატიები. 2010-2011 წლებში გლობალური დათბობის შედეგად დედამიწა შეძრა რამდენიმე კატასტროფამ. თითოეულ მათგანს მნიშვნელოვანი გავლენა ჰქონდა საზოგადოებასა და გარემოზე.

ყველაზე შთამბეჭდავი 2010 წელს იაპონიაში ცუნამის შედეგად განადგურებულ ფუკუშიმა-დაიჩის რეაქტორს ეხებოდა. თავდაპირველად, გაშუქდა მთელი ერისა და ქვეყნის, შემდეგ ცალკეული ადამიანების

ტრაგედია, და ბოლოს კამერის ფოკუსში პეიზაჟი მოხვდა. მისი საშუალებით მკითხველი აღიქვამდა არა მარტო მომხდარი კატასტროფის მთელ საშინელებას, შესაძლო შედეგებს საზოგადოებასა და გარემოზე, არამედ აღძრავდა მკითხველში გარკვეული პასუხისმგებლობის გრძობას ბუნების მიმართ.

იაპონიაში მომხდარი ტრაგედია კვლავ აქტუალური და ფართო გაშუქების საგანია. ეს შეიძლება აიხსნას ჯ.გალტუნგისა და მ.რუჟის ფასეულობათა შკალით:

- **ნეგატიურობა** — უარყოფითი ამბავი უფრო აქტუალურია, ვიდრე პოზიტიური;

- **მოულოდნელობა** — უჩვეულო ახალი ამბავი უფრო საინტერესოა, ვიდრე ყოველდღიურობა;

- **პერსონალიზაცია** — ხდომილებათა ცენტრში არის ინდივიდი ვენ დაიკი (ვენ დაიკი, 1988, 39) აღნიშნული ფასეულობების მნიშვნელობას იმიტაც ხსნის, რომ ისინი არა მეტაფიზიკური, აბსტრაქტული ნორმებია, არამედ ახალი ამბების შერჩევასა და ინტერპრეტაციასზე მოქმედი სოციალური და კოგნიტური შეზღუდვები.

ისევე, როგორც სხვა ახალი ამბები, კატასტროფის ამსახველი მასალა გარკვეულ სტრუქტურულ ჩარჩოში ექცევა. გამოკვლეული სტატიები აგებულია არა ტრადიციული „გადმობრუნებული პირამიდის“ ან „ქვიშის საათის“ სტრუქტურით, არამედ წარმოადგენს ლინეარულ თხრობას განსაზღვრული დროის პერსპექტივით.

ერთი მხრივ, იკვეთება მარტივ აწმყოში (Present Simple) მოცემული სტატიკური პეიზაჟის აღმწერი ლაკონიური წინადადებები. მაგალითად:

„Cobwebs spread across storefronts. Mushrooms sprout from living-room floors. Weeds swallow train tracks. A few roads, shaken by the earthquake, are cantilevered like rice paddies. Near the coastline, boats borne inland by the tsunami still litter main roads“ (<http://www.hindustantimes.com>, 15.03.2012, 16.00)

მეორე მხრივ კი, მოცემულია წარსული დროში (Past Simple) აგებული დეტალური აღწერა.

„Many homes **were crushed** beneath the intense pressure of the first barrage of water which **left** behind a tangled mess of wrecked wooden buildings. Cruelly, many others that initially **stood firm** **were washed** away when the ferocious waves **continued** to roll in from the Pacific“
(<http://www.dailymail.co.uk>, 02.02.2012, 14.00)

რეგისტრი ფორმალურია, ჭარბია უპირო სტრუქტურები. ქვემდებარე იშვიათადაა მოცემული, მეტია მიმღობები, ვნებიითი გვარი და ეგზისტენციალური სტრუქტურები There is/There are.

a. **It has taken** five days for rescue teams to clear a way through the wreckage to the town (<http://www.voanews.com>, 01.02.2012, 12.00)

b. The towering yellow flowers now adorn gardens, farm fields and roadside plots. Although they brighten the landscape, their stalks and petals concentrate the radioactivity and **will later have to be burned or left** to decompose in a controlled environment (<http://www.guardian.co.uk> 13.02.2012, 15.00)

მსგავსი უპირო სტრუქტურები უზრუნველყოფს ახალი ამბებისათვის აუცილებელ ობიექტურობასა და მიუკერძოებელ ტონს. გამოყენებული სტრუქტურები ემოციურად დატვირთულია როგორც დენონსტიურ, ასევე კონოტაციურ დონეზე. პეიზაჟის აღწერებში ჭარბობს განადგურებისა და ნგრევის ამსახველი სემანტიკური ველი. ცუნამისა და ცეცხლის სტიქიები ხშირად პერსონიფიცირებულია.

განადგურებისა და ნგრევის სემანტიკური ველი წარმოდგენილია შემდეგი ლექსიკური ერთეულებით:

toss, throw, crushed, crumbled, suspended, strewn, smash, twisted and bent, squashed, toppled, shaken, stained, wreckage, destruction, etc.

“What should have been a road was covered in **broken branches, a squashed tractor and lots of electricity cables that had been brought down**. The destruction goes on and on.

The seashore was in the distance behind a row of trees. Here the waves toppled houses, they lie at **crazy** angles. Trees have been **smashed** into the buildings. A motorcycle lies **twisted and bent**.

Inside the houses the furniture has been turned to matchsticks, possessions **tossed** everywhere, and on a few walls are portraits with the faces of those who once lived here, now **stained** by the waters which filled everything” (<http://www.bbc.co.uk>, 24.01.2012, 15.40)

ცეცხლის სემანტიკური ველი წარმოდგენილია შემდეგი ლექსიკური ერთეულებით:

burned, ablaze, smouldering, burning, flames, fire and water, smoke, etc.

<http://www.dailymail.co.uk> 02.02.2012, 14.00

Witnesses said the **fires** were caused after the tsunami smashed into cars, causing them to leak oil and gas. They described a city of **‘fire and water’** – what is not **ablaze** is submerged.

Then, as the torrent of water sweeps in, the entire region merges into the sea, causing a flood that few would be able to survive.

Many homes were **crushed** beneath the intense pressure of the first barrage of water which left behind a tangled mess of wrecked wooden buildings. Cruelly, many others that initially stood firm were washed away when the ferocious waves continued to roll in from the Pacific.

(<http://www.dailymail.co.uk> 02.02.2012, 14.00)

ვერბალურ პეიზაჟებში ყველაზე ემოციურად დატვირთული სიტყვაა **apocalyptic (აპოკალიფსური)**. მას მთელ რიგ სტატიებში ვხვდებით.

a. These were the **apocalyptic** scenes captured from the skies above north-eastern Japan yesterday (<http://www.dailymail.co.uk> 02.02.2012, 14.00)

b. The damage to the area is being described as **apocalyptic** (<http://www.bbc.co.uk>, 24.01.2012, 15.40)

სიტყვა აპოკალიფსურის მიერ გამოწვეული მთავარი ალუზია ბიბლიურია, მაგრამ მოცემულ კონტექსტში ის სრული გაჩანაგების და გაწირვის კონოტაციასაც იძენს. უფრო რელიგიური მკითხველისათვის კი სამყაროს შესაძლო დასასრულსაც შეიძლება აღნიშნავდეს. სიტყვა აპოკალიფსური, ერთი მხრივ, უკავშირდება განადგურებისა და ცეცხლის სემანტიკურ ველებს, მეორე მხრივ კი - ასოციაციურადაა დაკავშირებული გაქრობის/ გაუჩინარების სემანტიკურ ველთან.

a. They described a city of 'fire and water' – what is not ablaze is **submerged**. (<http://www.dailymail.co.uk> 02.02.2012, 14.00)

b. Four entire trains carrying hundreds, possibly thousands of passengers, **vanished** after the earthquake (<http://www.dailymail.co.uk> 02.02.2012, 14.00)

c. As well as the ships seen here, a cruise liner is said to have simply **vanished** with hundreds of holidaymakers on board. (<http://www.dailymail.co.uk> 02.02.2012, 14.00)

ფუკუშის-დაიჩის ტრაგედიაზე მოძიებულ ვერბალურ მასალაში ხშირია გზისა და პერსპექტივაში სივრცის რეფერენცია. ამის შედეგად, კატასტროფა უფრო ფართო სპექტრში, ყველა განზომილებაში აღიქმება.

a. ...but **pictured from above** – in such unlikely settings – they appear almost as toys scattered by a child who has grown bored with playing. (<http://www.dailymail.co.uk> 02.02.2012, 14.00)

b. As you enter the tsunami zone, there is nothing but devastation **stretching away into the distance** (<http://www.bbc.co.uk>, 24.01.2012, 15.40)

c. **In the distance**, men in orange suits and waterproof boots try to cut through the roof of a collapsed house (<http://www.bbc.co.uk>, 24.01.2012, 15.40)

ისტორიულად გზა — ახალი ცხოვრების დაწყებისა და თავისუფლების სიმბოლო იყო. მაგრამ 60-ების შემდეგ ეს მეტაფორა შეიცვალა. ის ასოცირდება ჩქაროსნულ გზატკეცილთან, ამბიციურობასა და მეტოქეობასთან, რაც არ გვაძლევს საშუალებას გაექცე რეალობას და დატკბე თავისუფლებით.

იაპონიაში მომხდარი კატასტროფის კონტექსტში, გზა ცხოვრებისეული გზის მეტაფორაა, ემოციური და სულიერი გამოცდილების სიმბოლო, რომლის ახსნა და აღქმა მკითხველის არა მარტო ინტელექტუალურ, არამედ ემოციურ მდგომარეობაზეა დამოკიდებული.

გზა, ნანგრევებთან, ცარიელ უბნებსა და სულისშემძვრელ ადამიანურ ტრაგედიასთან ერთად ხდება ისტორიის/ გამოცდილების განუყოფელი ნაწილი.

<http://inhabitat.com>, 13.04.2012, 18.23

აქ გზა აღნიშნავს ყველაფრის დასასრულსა და გაუჩინარებას, და ეს, თავის მხრივ, კვლავ უკავშირდება აპოკალიფსს.

კატასტროფის ამსახველი ახალი ამბების მნიშვნელოვანი კომპონენტია ვიზუალური პეიზაჟი. ფოტოსურათი არ არის წმინდა ვიზუალური საშუალება. როგორც ბურგინი აღნიშნავს, ეს არის ვერბალურისა და ვიზუალურის რთული ურთიერთმიმართება (ბურგინი, 58, 1982). ფოტოს მნიშვნელობა ახალი ამბის სტრუქტურისა და მთავარი აზრის აგებისთვის დიდია. როგორც სამყაროს უშუალო ამსახველი, ფოტო უზრუნველყოფს ამბის ობიექტურ ასახვასა და მოუკერძოებლობას. მისი ინტერპრეტაცია ჩვეულებრივ დამოკიდებულია რე-

ციბიენტიის სოციალურ და კულტურულ ფონისეულ ცოდნაზე. შესაბამისად, მისი ინტერპრეტაცია სხვადასხვა სოციუმში შესაძლოა რადიკალურად განსხვავებული იყოს. თუმცა, იაპონიაში მომხდარი მოვლენები ნებისმიერ მკითხველში მხოლოდ თანაგრძნობას გამოიწვევს.

ფუკუშიმა-დაიჩის ტრაგედიის ამსახველი ფოტოების მთავარი ფიგურა პეიზაჟია. მასში მოცემული ხატები: ნანგრევები, კვამლი, დატბორილი ტერიტორიები — ინდექსური კოდებია, რადგან პირდაპირ მიუთითებენ მანამდე მომხდარ მოვლენებზე: კვამლი — ცეცხლზე, ნგრევა — მიწისძვრაზე და ა.შ.

აღნიშნული ფოტოები არა მხოლოდ ხატისებრი ასახვაა რეალობის (ბარტი 1982:80), არამედ სიმბოლურიც, რაც გულისხმობს ფოტოს ასოციაციურად დაკავშირებას მოცემულ მასალასთან ან აღნიშნულ თემატიკაზე არსებულ სხვა ტექსტებთან. მაგალითად, იმისათვის რომ გაიგო, რაა ნაგულისხმევი შემდეგ სათაურში — “How does Fukushima differ from Chernobyl?” (<http://www.bbc.co.uk>, 24.01.2012, 15.40), უნდა იცოდეს რა მოხდა უკრაინაში ჩერნობილის რეაქტორის აფეთქების შედეგად და რა გავლენა ჰქონდა ამ მოვლენას საზოგადოებასა და გარემოზე.

პეიზაჟი აღძრავს რეალური ან შესაძლო შედეგების სურათს. ხშირად ეს შედეგები უფრო მნიშვნელოვანია, ვიდრე მთავარი მოვლენები.

ფოტოს აქვს გარკვეული ლინგვისტური დატვირთვა, რომელიც გამოხატულია სათაურის ან წარწერების საშუალებით. ფოტოს სათაური ან წარწერა აკავშირებენ გამოსახულებას კონტექსტთან, გამოკვეთენ რელევანტურ ინფორმაციას. ფოტოსა და წარწერის/ სათაურის ურთიერთმიმართება ქმნის მომხდარის ზოგად სურათს.

უმეტეს შემთხვევებში წარწერები გამოხატავენ ახალი ამბების მთავარ აზრს/ თემას — ისინი ტექსტის მაკროპროპოზიციებია (ვან დაიკი, 1998, 54). თუმცა შესაძლოა გადმოსცენ მხოლოდ ფაქტობრივი ინფორმაცია, მაგ. ტობონიმური სახელები, დაშავებულთა სახელები ან/და როოდენობა.

“Catastrophe: The true scale of the devastation that the tsunami unleashed is clear in this picture of the port city of **Minamisanriku** town where **10,000** people are unaccounted for” (<http://www.dailymail.co.uk>, 02.02.2012, 14.00)

წარწერა შესაძლოა ასევე იყოს ამონარიდი სტატიიდან და აღწერდეს სურათს ემოციურად დატვირთული ლექსიკით.

იმას, თუ რას წარმოადგენენ ფოტოების წარწერები, ჩაპლინი შემდეგნაირად განსაზღვრავს “captions ... present themselves as neutral labels for what self-evidently exists in the depicted world whilst actually serving to define the terms of reference and point-of-view from which it is to be seen (Chaplin 1994: 270).

Still smouldering: White smokes rise from burning house in Yamadamachi in Iwate, today after the earthquake caused **pandemonium** in the area. (<http://www.dailymail.co.uk> 02.02.2012, 14.00)

თუმცა გარკვეულ შემთხვევებში არ არსებობს სრული დამთხვევა ფოტოსურათსა და მის წარწერას შორის.

ზემოთ მოყვანილ მაგალითში რელიგიური მეტაფორა **pandemonium**/ პანდემონიუმი — ჯოჯოხეთის ალუზიაა, ნახსენები მოლტონის ნაწარმოებში „დაკარგული სამოთხე“ (1865). მნიშვნელობა, რომელიც სიტყვამ შეიძინა ამ ნაწარმოებში — ქაოსი, თავაწყვეტილობა და ღრიანცელია. სხვა დისკურსის მსგავსად, ახალი ამბების დისკურსშიც

ვხვდებით იმპლიკაციებს. დეილი მეილის რეპორტაჟის თანმხლები ვიზუალური პეიზაჟი არ შეესატყვისება წარწერაში ნახსენებ სიტყვას — პანდემონიუმი. პეიზაჟში ასახულია არა ქაოსის, არამედ სიჩუმის ხატი.

ამრიგად, დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ ინტერნეტ ახალ ამბებში ვიზუალურ და ვერბალურ პეიზაჟებს შორის არსებობს დიალექტიკური კავშირი. ისინი ერთმანეთს ავსებენ და სრულყოფენ. ახალ ამბებში პეიზაჟი წარმოდგენილია, როგორც ფოტოგრაფიული, ასევე ლინგვისტური კოდების მეშვეობით. აღქმის პროცესში ვიზუალურ და ლინგვისტურ მნიშვნელობას ემატება მკითხველის ინტერპრეტაციული მნიშვნელობა.

ლიტერატურა

ბარტი 1982 — Bartes, R., [Camera Lucida: Reflections on Photography, 1982](#)

ბურგინი 1982 — Burgin, V., *Thinking Photography*, London: Macmillan, 1982

გალტუნგი, რუგი 1965 — Galtung, J. & Ruge, M. Holmboe, *The Structure of Foreign News. The Presentation of the Congo, Cuba and Cyprus Crises in Four Norwegian Newspapers*, [Journal of Peace Research](#), vol. 2, 1965, online edition

ვან დაიკი — van DIJK, T.A., *News Schemata*, <http://www.discourses.org>

ვან დაიკი — 1988, [van DIJK, T.A., News Analysis, LAWRENCE ERLBAUM ASSOCIATES, PUBLISHERS, 1988 Hillsdale, New Jersey Hove and London, http://www.discourses.org](#)

ჩაპლინი 1994 — Chaplin, E., *Sociology and Visual Representation*, London: Routledge, 1994

საკვლევი მასალა

www.bbc.co.uk, www.dailymail.co.uk, www.guardian.co.uk, www.hindustantimes.com, www.nytimes.com, www.time.com, www.voanews.com, www.washingtonpost.com, Pew Research Center Publications, 2009

NATALIA BAGDAVADZE

Semiotics of Verbal and Visual Landscapes in Internet News Stories

Summary

The paper explores semiotics of verbal and visual landscapes in Internet news stories. The aim of the study is:

- 1) to reveal the relations between verbal and pictorial landscapes and their referents
- 2) to single out functions of verbal as well as visual landscapes in Internet news coverage
- 3) to state the role of landscapes in creating the overall mood of the news stories

The empirical data comprises 200 articles in the period between 2010-2011, from the following Internet sources: online versions of famous British and American editorials and channels www.washingtonpost.com, www.guardian.co.uk, www.dailymail.co.uk, www.time.com, www.nytimes.com, www.bbc.co.uk, etc.

The study has proved that in Internet news discourse the visual landscape represents a triad comprising:

- 1) **the non-coded iconic message**, which is the literal visual message. It is used to support the symbolic message of a photograph/ landscape and is completely spelled out for the audience or viewers

2) **the coded iconic message, which** is the symbolic message of the visual landscape. It involves applying associations and intertextuality to the text in order to reveal the meaning connoted by the landscape. In case of the given study it is destruction, grief, misery, further impact of the catastrophe in question on the society and environment, etc.

3) **the linguistic message**, which could be expressed via a title, caption, etc. It links the image with its context, provides certain relevance to the reader; also, it involves a reciprocal relation between a text and a picture, each contributing its own part to the overall message.

As regards verbal landscape, it operates on two levels:

1) **denotational**, by pointing directly what happened – describing the event

connotational, by signifying or implying the overall mood and possible consequences of the disaster with the help of various stylistic devices and loaded language.

ი ა ბ რ ა ლ ე

ენობრივი ცნობიერებიდან – კულტურაზე

ენისა და კულტურის ურთიერთდამოკიდებულების სპეციფიკის ახსნის ერთ-ერთ საუკეთესო მაგალითად სამართლიანადაა მიჩნეული ვ. ფონ ჰუმბოლტის თეორია, რომლის მიხედვით კულტურის ეროვნული ხასიათი სამყაროს თავისებურ ასახვაში პოვებს გამოხატულებას. ენა და კულტურა, როგორც ერთგვარად დამოუკიდებელი ფენომენები, ენობრივი ნიშნების მნიშვნელობებით არიან დაკავშირებულნი, რომლებიც ენისა და კულტურის ონტოლოგიურ მთლიანობას განაპირობებენ (ჰუმბოლტი, 1795, 72). ენისა და კულტურის ავტონომიურ სისტემებად აღიარება, რომლებიც ერთმანეთისგან განსხვავდებიან როგორც სუბსტანციური, ასევე ფუნქციონალური თვალსაზრისით, არ გამოირჩევა მათ მჭიდრო ურთიერთკავშირს როგორც უშუალო, ასევე გაშუალებული სახით. პირველ შემთხვევაში გვულისხმობთ, რომ ორივე ფენომენი დაკავშირებულია აზროვნებასთან და სწორედ მისი საშუალებით უკავშირდება ერთმანეთს. წარმოადგენს რა აზროვნების განუყოფელ კომპონენტს, ანუ სამყაროს ლოგიკურ-რაციონალურ გააზრებას, ენა მონაწილეობს სულიერი შემოქმედების ყველა გამოვლილებაში, მიუხედავად იმისა, არის თუ არა სიტყვა შემოქმედების უშუალო ინსტრუმენტი. ენობრივ-ნიშნობრივი სისტემა, რომელიც საზოგადოებრივი ცნობიერების მატერიალიზაციას ახდენს, შეიცავს ინფორმაციას სამყაროს შესახებ. ენა და კულტურა აერთიანებს ნებისმიერ ეთნოსს, განვითარების რა საფეხურზეც არ უნდა იმყოფებოდნენ იგი. ენა და კულტურა განასხვავებენ ერთ ეთნოსს მეორისგან და, ამავდროულად, შეიცავენ ურთიერთობის და დაახლოების გზებს. ენა, აზროვნება და კულტურა იმდენად მჭიდროდ არიან ერთმანეთთან დაკავშირებულნი, რომ, პრაქტიკულად, ერთ მთლიანობას წარმოადგენენ. ერთიანობაში ისინი დაკავშირებულნი არიან რეა-

ლურ სამყაროსთან და უპირისპირდებიან მას, ასახავენ და, იმავდროულად, ზემოქმედებენ მასზე. სიტყვა ასახავს არა სინამდვილის საგანს, არამედ მის ხედვას, რომელიც თავს მოხვეულია ენის მატარებლის ცნობიერებაში ამ საგანზე არსებული წარმოდგენით.

საქმიანობის პროცესში, ობიექტური სამყაროს ასახვისას, ადამიანი შეცნობილის შედეგებს სიტყვაში აფიქსირებს. ენობრივ ფორმაში გამჟღავნებულ ცოდნათა ეს ერთობლიობა წარმოადგენს იმას, რასაც სხვადასხვა კონცეფციაში „ენობრივი შუალედური სამყარო“ ან „სამყაროს ენობრივი რეპრეზენტაცია“ ეწოდება. ყოველი ენა მის მატარებელს უყალიბებს სამყაროს გარკვეულ ხატს, რომელიც სწორედ ამ ენისთვის დამახასიათებელ ცნებათა თავისებური სემანტიკური ქსელეებითაა წარმოდგენილი. ეს დასტურდება როგორც ასოციაციური ექსპერიმენტებით, ასევე, იმ სირთულეებით, რომლებიც კულტურათშორის კომუნიკაციასა და თარგმანის პროცესში წარმოიშობა.

ენა კულტურის შემადგენელი ნაწილი და მისი ინსტრუმენტია, ის ჩვენი სულიერების სინამდვილე, კულტურის სახეა. იგი გაშიშვლებული სახით წარმოაჩენს ეროვნული მენტალობის სპეციფიკას. ენა არის მექანიზმი, რომელმაც კაცობრიობას ცნობიერების სამყარო დაანახა. როგორც კ. ლევი-სტროსი აღნიშნავდა, ენა ერთსა და იმავე დროს წარმოადგენს კულტურის პროდუქტს, მის უმნიშვნელოვანეს შემადგენელ ნაწილს და მისი არსებობის პირობას (ლევი-სტროსი, 1983, 184). უფრო მეტიც, ის კულტურის არსებობის სპეციფიკური ფორმა და კულტურული კოდების ფორმირების ფაქტორია. ენისა და კულტურის დამოკიდებულება შეიძლება განვიხილოთ, როგორც მთელისა და ნაწილის მიმართება. ენა შეიძლება განვიხილოთ, როგორც კულტურის კომპონენტი და როგორც მისი იარაღი, რაც სრულიად განსხვავებული რამეა. ამავედროულად, ენა ავტონომიური ფენომენია ზოგადად კულტურასთან მიმართებით და ის შეიძლება განვიხილოთ, როგორც დამოუკიდებელი სემიოტიკური სისტემა. ვინაიდან ენის მატარებელი, იმავდროულად, კულტურის მატარებელიცაა, ენობრივი ნიშნები კულტურის ნიშნების ფუნქციებსაც ასრულებენ და კულტურის პრეზენტაციის საშუალებას წარმოადგენენ. სწორედ

ეს განსაზღვრავს ენის ფუნქციას, გამოხატოს მისი მატარებლების მენტალობის ნაციონალურ-კულტურული სპეციფიკა. როგორც ვ. კარასიკი აღნიშნავს, ლინგვოკულტუროლოგიური სპეციფიკის მოდელირება ენობრივი ნიშნის იდიომატურობის გზით და სამყაროს სურათის (მათ შორის, სამყაროს ენობრივი სურათის) მეშვეობით ხორციელდება (კარასიკი, 2002, 265).

ყოველი კულტურა თავისებურად ახდენს სამყაროს კონცეფტუალიზაციას, თავისებურად ანაწევრებს მას, რაც გულისხმობს იმას, რომ ყველა ენას თავისი სამყაროს სურათი გააჩნია, რომელიც აიძულებს ენობრივ პიროვნებას, თავისი გამონათქვამის შინაარსი ამ სურათს შეუსაბამოს. სწორედ ამაში ვლინდება ენაში დაფიქსირებული სპეციფიკურად ადამიანური აღქმა სამყაროსი. ენა არის უმნიშვნელოვანესი საშუალება ადამიანის მიერ სამყაროს შესახებ ცოდნის ფორმირებისა.

ასახავს რა თავისი მოღვაწეობის პროცესში ობიექტურ სინამდვილეს, ადამიანი სიტყვაში აფიქსირებს თავისი შემეცნების შედეგებს. ეს უკანასკნელი, ენობრივი სახით წარმოდგენილი, არის ის, რასაც სხვადასხვა კონცეფციაში ეწოდება „**სამყაროს ენობრივი რეპრეზენტაცია**“, „**სამყაროს ენობრივი მოდელი**“, „**ენობრივი შუალედური სამყარო**“ და, ყველაზე ხშირად, „**სამყაროს ენობრივი სურათი**“. სამყაროს (მათ შორის, ენობრივი) სურათის ცნება ემყარება ადამიანის წარმოდგენას სამყაროს შესახებ. თუ სამყარო ადამიანი და გარემო მათ ურთიერთქმედებაში, მაშინ სამყაროს სურათი წარმოადგენს ადამიანის და გარემოს შესახებ ინფორმაციის გადამღწევეს. „**სამყაროს სურათი**“ არსობრივად ნიშნავს არა სურათს, რომელიც ასახავს სამყაროს, არამედ სამყაროს, გაგებულს, როგორც სურათი (ჰაიდენერი, 1927, 96).

გზა რეალური სამყაროდან ცნებამდე და შემდეგ მის სიტყვიერ გამოხატულებამდე სხვადასხვა ხალხებში განსხვავებულია, რაც განპირობებულია ამ ხალხების ცხოვრების წესის სპეციფიკით, ისტორიის, გეოგრაფიის თავისებურებით და, შესაბამისად, მათი საზოგადოებრივი ცნობიერების განვითარების არაერთგვაროვნებით.

ეთნიკური კულტურა საწყისი ეტაპია ნაციონალურის, თუმცა ეს უკანასკნელი არ დაიყვანება მასზე. მისი სიმდიდრე ეფუძნება დამწერლობასა და განათლებას, თავს იჩენს საზოგადოების სოციალურ-პოლიტიკურ და ტექნოლოგიურ განვითარებაში, ლიტერატურასა და ხელოვნებაში, ფილოსოფიასა და მეცნიერებაში. ეთნიკური და ნაციონალური კულტურის ურთიერთდამოკიდებულება საკმაოდ რთული და წინააღმდეგობრივია. ეთნიკური კულტურა ხალხური ენის საფუძველია, სიუჟეტების, ხელოვნების ნიმუშების წყაროა. ეთნიკური კულტურა კონსერვატიულია, მისთვის უცხოა ცვლილებები, მაშინ, როდესაც ნაციონალური კულტურა მუდმივ მოძრაობაშია. რაც უფრო ღიაა ნაციონალური კულტურა სხვა კულტურებთან დიალოგისათვის და კავშირებისათვის, მით უფრო განვითარებული და მდიდარია.

ადამიანი გარკვეული ეროვნული მენტალობის და ენის მატარებელია, რომელიც ამავე ერის სხვა წარმომადგენლებთან დაკავშირებულია ერთობლივი საქმიანობით და, რაც მთავარია, ენობრივი აქტივობით. თანამედროვე მკვლევართათვის საინტერესოა არა ზოგადად ადამიანი, არამედ ადამიანი ენაში, ვინაიდან ადამიანი ერთადერთი საშუალებაა, რომელსაც შეუძლია შეგვიყვანოს მენტალობის სფეროში, რადგანაც ის განსაზღვრავს სამყაროს დანაწევრებას ამა თუ იმ კულტურაში. ის მოგვიტხოვს ადამიანზე ისეთ რამეს, რის შესახებაც ადამიანს, შესაძლოა, წარმოდგენაც არ ჰქონდეს.

ლიტერატურა

- კარასიკი, 2002** — . . . : ,
 , — : , 2002.
ლევი-სტროსი, 1983 — - , “
 ”, 1983.
ჰაიდეგერი, 1927 — . « » , 1927.
ჰუმბოლტი, 1795 — , “ ” 1795.

From Linguistic Awareness to Culture

Summary

The paper deals with the triad –language, thought, culture, their interconnectedness and relation with the extralinguistic reality. The dialectically connected three elements oppose, reflect and determine the reality at the same time.

ანა ბოჭორიშვილი

მამაკაცისა და ქალის მეტყველების წობიერითი მახასიათებელი

როგორც ცნობილია, საუბრისას თავაზიანობის დაცვა მოეთხოვება როგორც ქალს, ისე მამაკაცს. საინტერესოა, არიან თუ არა ქალები და მამაკაცები თანაბრად თავაზიანები. მოცემულ სტატიაში შევეცდებით გავარკვიოთ რა მახასიათებლებით განსხვავდება და ემსგავსება ერთმანეთს ქალისა და მამაკაცის მეტყველება ინგლისურ და ქართულ ენებში.

დაკვირვებამ გვაჩვენა, რომ ქალებს უყვართ ბევრი საუბარი და სწორედ საუბარი მიაჩნიათ კონტაქტის დამყარების საუკეთესო საშუალებად. ქალები იყენებენ ენას, რომ დაამყარონ, განავითარონ და შეინარჩუნონ ურთიერთობები (ჯ. ჰოლმსი). ლინგვისტური კვლევების მიხედვით, ქალები და მამაკაცები სხვადასხვაგვარად მეტყველებენ. მამაკაცები ენას აღიქვამენ, როგორც ინფორმაციის მოპოვებისა და გადაცემის იარაღს. მამაკაცებისათვის საუბრის დაწყების მიზეზი ძირითადად საუბრის შინაარსზე და მის შედეგზეა ფოკუსირებული და არა იმაზე, თუ რა გავლენას მოახდენს მისი საუბარი სხვების გრძობებზე. ქალებს კი სწორედ ეს გრძობები უფრო აინტერესებთ. საინტერესოა, რომ ქალები, მამაკაცებთან შედარებით, როგორც დაკვირვებამ გვიჩვენა ბოდიშს უფრო ხშირად იხდიან. ასევე, ქალები საუბრისას უფრო თავაზიანები არიან, ვიდრე მამაკაცები.

წინამდებარე სტატიაში, თავაზიანობის ხსენებისას ვგულისხმობთ ლინგვისტურ თავაზიანობას, ანუ ქმედებას, რომელიც გამოხატავს ერთდროულად დადებით ინტერესს სხვების აზრის მიმართ (*involvement strategy — ჩართვის სტრატეგია*) და ამასთანავე ინარჩუნებს გარკვეულ დისტანციას (*independence strategy — დამოუკიდებლობის სტრატეგია*). წარმატებული კომუნიკაციის მისაღწევად კომუნი-

კანტები ერთმანეთის ლინგვისტური სახის სურვილებს ითვალისწინებენ, თავაზიანი ადამიანები თავს არიდებენ პიროვნების ლინგვისტური სახის რღვევისადმი მიმართულ ქმედებას, ანუ თავიდან იცილებენ „სახის“ სურვილების რღვევას. აქვე უნდა ითქვას, რომ ისეთი ქმედებები, როგორიცაა არა მართო ბრძანება, მითითება, შეუტრაცხყოფა, არამედ თხოვნა და რჩევის მიცემა, შეიძლება ჩაითვალოს პიროვნების დამოუკიდებლობის სტრატეგიის ხელყოფად, თუ ეს, რა თქმა უნდა თავაზიანი ფრაზების წარმოთქმით არ განხორციელდა.

ლინგვისტური ლიტერატურის (ჰოლმსი, თანენი, რ. სქოლინი, ს. ვ. სქოლინი) მიხედვით ქალები საუბრისას ცდილობენ მოსაუბრეები ჩართონ საუბარში და ამით ისინი ურთიერთდამოკიდებული გახდონ საუბრისას, შედეგად საუბარიც ბუნებრივი და ცოცხალია, მამაკაცები კი ცდილობენ მეტად დაიცვან იერარქია, შეინარჩუნონ დისტანცია და ავტონომია მოსაუბრეთა შორის. ამ თვალსაზრისის გათვალისწინებით ნათელი ხდება, რომ ქალები და მამაკაცები განსხვავებულად მეტყველებენ. ამის ერთ-ერთი მიზეზი ისიც არის, რომ საზოგადოებათა უმეტესობაში გენდერულ უთანასწორობას, კერძოდ, მამაკაცთა ძალაუფლების უპირატესობას ქალებთან შედარებით, შედეგად მოაქვს ის, რომ ქალები ლინგვისტური თვალსაზრისით, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, უფრო თავაზიანნი არიან, ვიდრე მამაკაცები. საინტერესოა, რომ მაშინაც კი, როცა ქალები და მამაკაცები იზრდებიან ერთსა და იმავე ოჯახში, ერთად იღებენ განათლებას, მუშაობენ ერთსა და იმავე დაწესებულებებში, არიან ერთი და იმავე პროფესიისა და საზოგადოების წარმომადგენლები, მათი მეტყველება, ანუ ქალის და მამაკაცის დისკურსი ორი სხვადასხვა სისტემაა, რომლებიც არა ერთი მახასიათებლით განსხვავდებიან ერთმანეთისგან. ამ განსხვავებას იწვევს არა მართო სქესობრივი ფაქტორი, არამედ ისეთი ფაქტორები, როგორიცაა კულტურა, ასაკი, თანამდებობა, სოციალური მდგომარეობა, გარემოება. ხშირად სწორედ ეს ფაქტორები ხდება საუბრისას გაუგებრობის მიზეზი. განსხვავებული სამეტყველო მანერა ადამიანს უყალიბდება ბავშვობიდანვე. რასაკვირველია, ამა თუ იმ ადამიანის სამეტყველო სტილი დროთა განმავლობაში გარკვეულ ცვლილებებ-

საც განიცდის. დაკვირვებამ გვაჩვენა, რომ გოგონები უპირატესობას ანიჭებენ საუბარს მცირე ჯგუფში, ხოლო ბიჭები უფრო დიდ ჯგუფში და თანაც უფრო მეტად აქტიურები არიან, ვიდრე გოგონები. ბიჭების საუბარი მცირესიტყვაობითა და პირდაპირობით გამოირჩევა, რაც სასაუბრო წრეში მთავარი ადგილის დამკვიდრებისაკენ მიმართული ქმედებაა, ხოლო გოგონები ძირითადად ჩართვის სტრატეგიას მიმართავენ და შედეგად მეტად ჰარმონიულ საუბარსაც აწარმოებენ, სადაც ერთი შეხედვით დომინანტი მოსაუბრე არ ჩანს (სვანი). თუმცა აქვე აღვნიშნავთ, რომ გამონაკლისებიც და განსხვავებული მაგალითებიც მოიძებნება, სადაც ქალების (გოგონების) სამეტყველო სტილი მამაკაცთა სტილს ემსგავსება. ამასთანავე მნიშვნელოვანია ინდივიდის ფაქტორიც, განსხვავებული სამეტყველო ჩვევების მქონე ადამიანები მრავლად მოიძებნება როგორც ქალთა, ასევე მამაკაცთა შორის. ქალისა და მამაკაცის მეტყველებაზე დაკვირვებამ გვიჩვენა, რომ ისინი ენას განსხვავებულად აღიქვამენ და თვლიან, რომ მათი სქესისათვის ესა თუ ის სამეტყველო მანერა თუ სტილი უფრო მისაღებია, შესაბამისად, მეტყველება იქცევა სიტუაციაზე ძალაუფლების მოპოვების იარაღად და მეტწილად მამაკაცების ქალებზე დომინირების საშუალებად. სხვადასხვა ადამიანის საკომუნიკაციო სტილი განსხვავდება ერთმანეთისაგან. ეს განსხვავებანი, ქალისა და მამაკაცის მიერ მსოფლიოს განსხვავებული აღქმა, თავს იჩენს არა მარტო ოჯახურ წრეში, არამედ ნებისმიერ სიტუაციაში ენობრივი კომუნიკაციის დროს და ხშირად წარუმატებელი კომუნიკაციის, იმედგაცრუების მიზეზიც ხდება. ზემოთქმულის ნათელსაყოფად მოვიყვანთ რ. სქოლონის და ს.გ. სქოლონის მაგალტს:

He: What would you like for your birthday?

She: I don't care, anything's OK.

He: No, really, what do you want? I'd like to get you something nice.

She: You don't have to get me anything, besides, we can't afford much right now.

He: Well, how about if we just go out for dinner together then?

She: Sure, that's fine. I don't really want anything. You always give whatever I want anyway!"

(Scollon R., Scollon S.W.)

რ. სქოლონის და ს. გ. სქოლონის აზრით ნათელია, რომ საუბრის ბოლოს მამაკაცი და ქალი იმედგაცრუებული რჩებიან შექმნილი სიტუაციით. მამაკაცს ნამდვილად სურს რაიმე განსაკუთრებულით და უჩვეულოთი გაახაროს ქალი, მაგრამ მათი საუბრიდან იგი ვერ არკვევს რა სურს ქალს და ისევ მისთვის ჩვეულ შეთავაზებას უბრუნდება. მამაკაცი იმედგაცრუებული რჩება, ვინაიდან მან სრულიად გარკვევით და ნათლად დასმულ შეკითხვაზე პასუხი ვერ მიიღო. მეორე მხრივ, ამ საუბრით ქალიც იმედგაცრუებული რჩება. იგი თვლის, რომ მამაკაცს არ უნდა დაესვა მისთვის ეს შეკითხვა, ვინაიდან იგი (he) საკმაოდ კარგად იცნობს მას (her) და შეიძლება თავად მიხვდეს რით შეიძლება მისი გახარება. ქალმა იგრძნო, რომ მამაკაცის საქციელი უბრალოდ თვალთმაქცობა იყო. მან იფიქრა, რომ მამაკაცი კმაყოფილი დარჩა იოლი გამოსავლის პოვნით. მაშასადამე, მიუხედავად იმისა, რომ მამაკაცს საუკეთესო სურვილები ამოძრავებდა, ქალისთვის მისი საქციელი საპირისპიროს ამტკიცებს. შედეგად მივიღეთ წარუმატებელი კომუნიკაცია, საუბრის ბოლოს ორივე მოსაუბრე იმედგაცრუებული და ერთმანეთზე გარკვეულწილად ნაწყენი რჩება. მაგალითიდან ჩანს, რომ ქალი საუბრისას მალავს თავის ნამდვილ სურვილს, მამაკაცი კი პირიქით, სწორედ ეს არის გაუგებრობის მიზეზი. ამ საუბარში ქალი და მამაკაცი ერთსა და იმავე სიტუაციას სხვადასხვაგვარად აღიქვამენ და მიუხედავად იმისა, რომ მათი საუბარი იყო ბმული, ყოველგვარი შეფერხების გარეშე, დაცული იყო სინტაქსი, ჯერობა და ა.შ. მათ მაინც ვერ მიაღწიეს წარმატებულ კომუნიკაციას. ეს მაგალითი არ ამტკიცებს იმას, რომ ქალები საუბრისას არაპირდაპირ გამოხატავენ სათქმელს, მასში პრაგმატიკულ დატვირთვას დებენ, ხოლო კაცები კი პირიქით. ეს შემთხვევა ადასტურებს იმას, რომ ბმული საუბარი, სადაც საუბრის კომპონენტები დაცულია, შესაძლოა წარუმატებელი აღმოჩნდეს, ვინაიდან მოსაუბრეთა მოლოდინი და სხვადასხვა საქციელის აღქმა — ინტერპრეტაცია განსხვავებულია.

დ. ტანენის აზრით, ქალები საუბრისას მეტ კონსერვატიულობას, მეტ თავაზიანობასა და კოოპერაციულობას იჩენენ, ვიდრე კაცები —

თუმცა დ. ტანენი ასევე აღნიშნავს, რომ ეს ზოგადი დასკვნაა, რომელიც ზოგიერთ საზოგადოებებში (Community of Practice) განსხვავებულ სურათს იძლევა.

მისი აზრით, ქალთა საუბარი უფრო ლიტერატურულია მამაკაცთა საუბრისგან განსხვავებით. ჯ. ოსტინი კი თვლის, რომ სქესი საზოგადოებრივი რანგის ერთგვარი სისტემაა, სადაც მამაკაცთა სქესი უფრო პრესტიჟულად აღიქმება, ვიდრე ქალთა.

ჯ. ჰოლმისი აზრით კი, ქალები და მამაკაცები, როგორც უკვე ზემოთ აღვნიშნეთ, სხვადასხვაგვარად იყენებენ ენას, ვინაიდან კაცებისგან განსხვავებით ქალები ყურადღებას ამახვილებენ საუბრისას ენის ეფექტური ფუნქციის გამოყენებაზე, ანუ ქალები საუბრისას ცდილობენ ჩართვის სტრატეგიის საშუალებით მსმენელის (კომუნიკანტის) თანამოაზრედ წარმოაჩინონ თავი.

Sarah: Do you like rap, Tom?

Tomas No, I don't like it very much.

Sarah Well, it's OK for me, what kind of music do you like then?

Tomas: I like rock a lot.

Sarah: "U2" do you like them?

Tomas: No, I don't, I can't stand them.

როგორც ვხედავთ, ამ საუბარში ქალის სამეტყველო სტრატეგია და მიზანი განსხვავდება მამაკაცის სტრატეგიისაგან. ქალი შეკითხვების დასმისა და ჩართვის სტრატეგიის საშუალებით ცდილობს აწარმოოს დიალოგი მამაკაცთან, ხოლო, როგორც ვხედავთ, მამაკაცი ინარჩუნებს დამოუკიდებლობის სტრატეგიას და არც ერთ შეკითხვას არ უსვამს ქალს. მსგავსი მაგალითების სიმრავლე საშუალებას იძლევა დავასკვნათ, რომ ქალები კომუნიკაციისას ძირითადად სოლიდარობისა და ჩართვის სტრატეგიას (**solidarity/ involvement strategy**) მიმართავენ, ხოლო კაცები მათ ძალაუფლებას, ანუ სტატუსის დამკვიდრების სტრატეგიას (**independence strategy**).

აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ თავაზიანობის ფორმაც განსხვავებულია სხვადასხვა სიტუაციაში, ამ ფორმას ძირითადად ეტიკეტის ნორმა განსაზღვრავს, მაგ: წვეულებაზე თავაზიანი აღამიანი წაახალისებს

და საშუალებას აძლევს სხვებს გამოთქვან აზრი. უახლოეს პიროვნებასთან თავაზიანი აღამიანი არა მარტო კარგი მოსაუბრეა, არამედ ყურადღებიანი მსმენელიც. ანუ თავაზიანი საუბრის „ოდენობა“ განსხვავდება სიტუაციის მიხედვით. უფრო მეტიც, სხვადასხვა სიტუაციაში განსხვავდება ქალისა და მამაკაცის თავაზიანად ურთიერთობის ნორმები და წესები.

ლინგვისტური ლიტერატურისა და დაკვირვების მიხედვით თითოეული სქესი მისთვის ხელსაყრელ, კომფორტულ პირობებში უფრო მეტს საუბრობს, ვიდრე ნაკლებ ხელსაყრელ გარემოში. მამაკაცები მეტად თვისუფლად საუბრობენ საჯაროდ (საზოგადოებაში), ხოლო უმეტესი ქალებისათვის კი მეტწილად, ვიწრო სასაუბრო წრე უფრო სასურველია. შესაბამისად, ზოგადი თვალსაზრისით, საჯაროდ, ფართო საზოგადოების წინაშე საუბარი ქალებისათვის ლინგვისტური სახის რღვევისაგან მიმართული ერთგვარი საფრთხეა, ისევე როგორც კაცებისათვის — ვიწრო სასაუბრო წრე.

ცხადია, რომ საუბრის წარმოების საუკეთესო საშუალებაა შეკითხვების დასმა. საინტერესოა, რომ შინაურული საუბრისას ქალები გაცილებით მეტ შეკითხვას სვამენ, ვიდრე კაცები, ხოლო საჯარო გამოსვლების თუ დისკუსიების (ოფიციალური კონტექსტის) დროს — პირიქით ხდება. მარჯორი სვეკერის დაკვირვებით კონფერენციაზე, სადაც 52% ქალი იყო, დასმული შეკითხვებიდან მხოლოდ 27% ეკუთვნოდა ქალებს, დანარჩენი კი — მამაკაცებს, ამასთანავე მამაკაცების შეკითხვები ორჯერ უფრო ხანგრძლივი იყო, ვიდრე ქალებისა. მსგავსი დაკვირვება მოახდინა ჯ. ჰოლმმა 100 საჯარო შეხვედრაზე და მგავსი მაჩვენებელი მიიღო.

სატელევიზიო გადაცემებზე ჩვენი დაკვირვებით გამოვლინდა, რომ ეთერში დასმული შეკითხვებიდან მამაკაცთა შეკითხვები ჭარბობს ქალთა მიერ დასმულ შეკითხვებს. თოქშოუს შემთხვევაში, როდესაც შოუს წამყვანი სთხოვს სტუდიაში მყოფ დამსწრეებს, რომელთა რიგებში ქალები უფრო მეტნი არიან, ვიდრე მამაკაცები, დაუსვან შეკითხვები მოწვეულ სტუმრებს, კვლავ მამაკაცთა შეკითხვები სჭარბობს ქალებისას. სტუდიაში 24 ქალი და 15 მამაკაცი იყო, დასმული 10

შეკითხვიდან 7 მამაკაცებს ეკუთვნოდა, 3 კი — ქალებს, უნდა აღვნიშნოთ, რომ თოქშოუს მსგავსი მაჩვენებელი გვხვდება უმეტეს შემთხვევაში, მაგრამ აღსანიშნავია, რომ ჩვენი დაკვირვების შედეგად გამოიკვეთა გარკვეული თემები, რაც ქალებს უფრო ხელეწიფებათ, მაგ: საუბარი მოდის, თავის მოვლის, ყვავილების თუ საჩუქრების შესახებ. ამ თემებზე საუბრისას თოქ-შოუზე დაკვირვებით ქალთა მიერ დასმული შეკითხვები სჭარბობდა მამაკაცთა მიერ დასმულ შეკითხვებს (სტუდიაში 17 ქალი და 10 მამაკაცი იყო).

აღსანიშნავია, რომ მამაკაცები მოსაუბრეებს უფრო ხშირად აწყვეტინებენ საუბარს, ვიდრე ქალები, მაშინაც კი, თუ ქალები პროფესიულად უფრო მაღალ საფეხურზე დგანან. მაგალითად, დაკვირვებამ გვიჩვენა, რომ ქალ ექიმს მამაკაცი ბაციენტები უფრო ხშირად აწყვეტინებენ საუბარს, ვიდრე კაც ექიმს. ასევე თანამდებობრივად მაღალ საფეხურზე მდგომ ქალს თანამშრომელი კაცები (კოლეგები) უფრო ხშირად აწყვეტინებენ საუბარს, ვიდრე თანამშრომელი ქალე-ბი.

მაგ.: შეკრებაზე დეპარტამენტის უფროსი (ქალი) ესაუბრება თანამშრომლებს:

Mr. X: *I must say that it's time we addressed this issue seriously, and that means* { *that it needs to be discussed at . . .*

Mrs. X: *hmm, yes*

Mr. X: *we all have to think about it, all of us.*

Mrs. X: *I agree, I think that's right, we* { *need to start by*

Mr. Y: *start by discussing some of these* { *issues a bit more thoroughly*

Mrs. X: *hmm, right!.*

მაგ.: კრებაზე დირექტორი (ქალი) საუბრობს თანამშრომლებთან:

დირექტორი: *კიდევ ერთხელ შეგახსენებთ, რომ კალენდარული გეგმების წარდგენა სავალდებულოა. ეს უნდა მოხდეს არაუგვიანეს 1 ოქტომბრისა. განათლების სამინისტრო ითხოვს, რომ ყველა საგანში ...*

თანამშრომელი კაცი: *უკაცრავად ქ-ო X, დიდ ბოდიშს*

ვიხდი, რომ გაწყვეტინებთ, ყველაფერი გასაგებია, მაგრამ ჩემს შემთხვევაში, იცით რომ საპილოტო კლასები მყავს, სადაც ჯერ წიგნები დაბეჭდილიც არ არის და გეგმებზე საუბარი ნაადრევი მეჩვენება.

დირექტორი: *გასაგებია თქვენი შეკითხვა ბატონო X, ამაზე ცალკე ვისაუბრებ, მე შეგახსენებ დანარჩენებს რომ*

თანამშრომელი კაცი:... { *მხოლოდ ეგ მაინტერესებდა, მერე გაუგებრობა რომ არ იყოს ან საყვედური. შეგახსენეთ უბრალოდ, მადლო-დირექტორი: ველბუდები კალენდარულ გეგმებს.*

მსგავსი შემთხვევების სიმრავლე ცხადყოფს, რომ ინგლისურსა და ქართულში მამაკაცები ხშირად აწყვეტინებენ საუბარს მათზე თანამდებობრივად უფრო მაღალ საფეხურზე მდგომ ქალებსაც კი. ასეთი შემთხვევები სხვადასხვა საკომუნიკაციო გარემოზე თუ სიტუაციაზე (სკოლაში, ბანკში, ოჯახში, ორგანიზაციაში და ა.შ.) დაკვირვებით, საკმაოდ ბევრი აღმოჩნდა, რაც საფუძველს გვაძლევს ვიფიქროთ, რომ ის, რაც საუბრისას მიუღებელი, შემაწუხებელი და არათავაზიანია ქალისათვის, შესაძლოა მისაღები და ნორმალური იყოს მამაკაცი-სათვის. შესაბამისად მაშინ, როდესაც ქალები საუბრისას მამაკაცის შეწყვეტინებას თავაზიანად თავს არიდებენ, მამაკაცები მიიჩნევენ, რომ ქალი მოსაუბრისათვის ეს საუბარი არასასურველია ან მათ უბრალოდ სათქმელი არა აქვთ სასაუბრო თემისთან დაკავშირებით.

დაკვირვებამ გვიჩვენა, რომ ქალები საუბრის შესანარჩუნებელ სიგნალებს, სიტყვებს თუ ბგერებს (*yeah, mm, hmm, oh / ჰმ, ჰო, აბა, ა-ჰა*) უფრო ხშირად წარმოთქვამენ, ვიდრე კაცები. ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ ქალები ამ სიგნალებს წარმოთქვამენ, რათა აგრძნობინონ მოსაუბრეს, რომ ისინი მათ ყურადღებით უსმენენ და ამით საშუალებას აძლევენ მოსაუბრეს განაგრძოს საუბარი, ხოლო მამაკაცების მიერ ამ სიგნალების გამოყენება ხშირ შემთხვევაში სასაუბრო ჯერის მოპოვების მიზნით ხდება, მაგ.: მოსწავლეები საუბრობენ მასწავლებელზე.

Steven: *she provided the appropriate sayings for particular times.*

Sally: *right*

Steven: *and so she didn't actually teach them*

Sally: *right*

Steven: *but she just provided a model.*

Sally: *... yeah... hm...*

Steven: *You know you mustn't refer to this...*

Sally: *..... mm...*

Steven: *and she actually produced a book . . . that set out some . . .*

Sally: *..... hm...*

Steven: *of those ideas at the simplest level.*

Sally: *... Yeah*

ამ მაგალითებიდან ჩანს, რომ ქალი მოსაუბრე საუბრის შესანარჩუნებელ სიგნალებს იყენებს, ამით საშუალებას აძლევს მამაკაცს ისაუბროს, ასევე ქალი ამ სიგნალებით აგრძნობინებს მამაკაცს, რომ ყურადღებით უსმენს მას.

შემდეგი მაგალითიდან ვხედავთ, რომ საუბრის სიგნალებს მამაკაცი განსხვავებული თვალსაზრისით — ჯერის მოპოვების მიზნით იყენებს. მაგ.:

Buyer (man): *Have you a bed to sell?*

Seller (woman): *I've got one, but it's rather expensive.*

If you want it for yourself though . . .

Buyer: *..... hmm*

Seller: *I'll make you a* { *reduction*

Buyer: { *hmm, how much is it?*

Seller: *well, it's £ 400*

Buyer: *..... hmm*

Seller: *and believe me,* { *if it were anyone but you, I'd ask . . .*

Buyer: *...* { *hmm, what's your last price?*

(Pye D. – Greenal S, - CAE Listening and Speaking Skills)

ეს მაგალითი კიდევ ერთხელ ამტკიცებს, რომ ურთიერთობისას ლინგვისტური კომუნიკაციის წესებს ქალები და მამაკაცები სხვადასხვაგვარად აღიქვამენ და იყენებენ. ქალები და მამაკაცები ამ ქმედებაში სხვადასხვა დატვირთას დებენ. ლინგვისტური თავაზიანობა განსხვავებულია მათთვის. შესაბამისად, შეიძლება ვთქვათ, რომ ქალების

სასაუბრო სტილი ძირითადად კოოპერაციულია, ანუ მიმართულია საუბარში ყველას თანაბრად ჩართვისაკენ, ხოლო მამაკაცის სასაუბრო სტილი იერარქიულია, რაც ნათლად აჩვენებს მათ სურვილს, რომ საუბრისას იყენენ დამოუკიდებელნი და რომ ძირითადად დამოუკიდებლობის სტრატეგიის პრინციპებით ხელმძღვანელობენ.

ინგლისურსა და ქართულში ქალისა და მამაკაცის მეტყველებაზე დაკვირვებით გამოვლინდა, რომ როგორც ინგლისურში, ისე ქართულში

- ა) ქალისა და მამაკაცის სამეტყველო სტრატეგიები განსხვავდება ერთმანეთისაგან. მამაკაცები საუბარისას მიმართავენ დამოუკიდებლობის სტრატეგიას, ხოლო ქალები ჩართვის სტრატეგიას.
- ბ) ქალები ლინგვისტურად უფრო თავაზიანი არიან, ვიდრე მამაკაცები.
- გ) ქალებისათვის ვიწრო სასაუბრო წრე უფრო ხელსაყრელია, ვიდრე მამაკაცებისათვის. მამაკაცები ფართო სასაუბრო წრეს ანიჭებენ უპირატესობას (საჯარო გარემოში მამაკაცების შეკითხვები სჭარბობს ქალების შეკითხვებს, თუმცა არის თემები, რომლებიც ქალებს უფრო ხელეწიფებათ).
- დ) მამაკაცები ქალებს უფრო ხშირად აწყვეტინებენ საუბარს, ვიდრე ქალები მამაკაცებს (მაშინაც კი, თუ ქალი მამაკაცზე მაღლა დგას თანამდებობრივად).
- ე) საუბრის შესანარჩუნებელ სიგნალებს ქალები უფრო ხშირად წარმოთქვამენ, ვიდრე კაცები.
- ვ) საუბრის შესანარჩუნებელ სიგნალებს ქალები მოსაუბრის წახალისების მიზნით წარმოთქვამენ, ხოლო კაცები სასაუბრო ჯერის მოპოვების მიზნით.

ლიტერატურა

ბრაუნი გ., იული გ. 1983 – Brown G., Yule G. Discourse Analysis, New York. Cambridge University Press, 1983.

ბრაუნი პ., ლევინსონი ს. 1987 – Brown P., Levinson S. - Some Universals in Language Usage : Politeness Phenomena, New York , 1987.

გოქსაძე, 2002 – გოქსაძე ლ., „ყოფითი ღირებულებანი და ნორმათა რღვევა როგორც სახის დაკარგვის საშიშროების შემქმნელი ლინგვისტური ქმედება“, საენათმეცნიერო ძიებანი, XII, 2002.

თანენი დ., 1984 – Tannen D., Conversational Style : Analyzing Talk Among Friends , Norwood, N.Y. , Ablex, 1984.

თანენი დ., 1990 – Tannen D., You Just Don't Understand : Women and Men in Conversation. New York, 1990.

თანენი დ., 1996 – Tannen D., Gender and Discourse, Oxford University Press, 1996.

ოსტინი ჯ., 1962 – Austin J. How to Do Things With Words , Oxford, 1962.

სკოლონი რ., სკოლონი სვ. 1983 – Scollon R., Scollon S.W., Face in Interethnic Communication, Longman, 1983.

სკოლონი რ., სკოლონი სვ. 1994 – Scollon R., Scollon S.W., Intercultural Communication, Blackwell, 1994.

[www.rules of etiquette.com](http://www.rules.ofetiquette.com)

Personal conversational style is influenced by various factors such as: ethnicity, religion, class, race, age, profession, geographical regions, etc. Differences and peculiarities in how men and women communicate have been the topic of long scientific interest as well as ours.

The paper shows that:

a) In both languages men refer to independence strategy while women to involvement strategy

b) Women express themselves linguistically more politely than men.

c) Women prefer to communicate in a narrow circle, while men prefer some larger audience.

d) Men tend to interrupt women more frequently than women.

e) Women tend to utter certain signals with the aim of supporting conversation more often than men.

Women utter such signals with the aim of encouraging conversation while men do this for the sake of turn taking.

ANA BOCHORISHVILI

Some Gender Peculiarities of Verbal Communication between Men and Women

Summary

The paper discusses the peculiarities of gender relationships through communication in English and Georgian. It is well known that conversation fosters mutual understanding of communicators and increases emotional intimacy. Environment plays a great role in men's and women's manner of talking.

სიბილა ბაღაძე

პრემის რილი უცხოური ენის (ფრანგული) სწავლების პროცესში

თანამედროვე ფრანგული ენის სახელმძღვანელოებში დიდი ყურადღება ეთმობა სასწავლო მასალას, რაც აუცილებლად უნდა მოიცავდეს თანამედროვე ცხოვრებისეულ სიტუაციებს, ხოლო ეს უკანასკნელი აუცილებელი პირობაა რეალობაზე დაფუძნებული სწავლებისა. ამგვარი მიდგომა განსაზღვრავს უცხოური ენის სწავლების ფუნქციონალურ (ლაპარაკობ იმისთვის, რომ...) და ინტელექტუალურ მასშტაბს (ლაპარაკობ რაღაცის შესახებ, აზრს გამოთქვამ რაღაცის შესახებ). ანუ, მოსწავლე ინტერაქტივია ცხოვრებისეულ სიტუაციებთან და ამავე დროს ახერხებს აზრის გამოთქმას და სხვისი აზრის აღქმას. ამის საილუსტრაციოდ მოგვყავს ჩვენ მიერ მოძიებული მასალა ფრანგულ გაზეთ “ლე ფიგაროში“, რომელიც ეძღვნება საფრანგეთისთვის მნიშვნელოვან მოვლენას, საპრეზიდენტო არჩევნებს, რომელშიც სოციალისტების კანდიდატმა ფრანსუა ოლანდმა გაიმარჯვა. ფრანგული ენის შემსწავლელისთვის ეს მოვლენა მნიშვნელოვანია, რადგან ენის სწავლისას ის აუცილებლად შედის იმ კულტურულ კონტექსტში, რასაც საფრანგეთის ყოველდღიურობა ჰქვია.

საპრეზიდენტო არჩევნებთან დაკავშირებული უამრავი მასალა შეგვიძლია მრავალი დანიშნულებით გამოვიყენოთ. უპირველესი კი იქნება მოცემული მასალის გაცნობა და შემდეგ ამ მასალაზე დაყრდნობით გაბმული მონოლოგის მომზადება, რომელიც აცებული იქნება არგუმენტირებულ მსჯელობაზე და რომლითაც ენის შემსწავლელი თავის ლოგიკურ აზრს ჩამოაყალიბებს აღნიშნულ მოვლენაზე არსებული დოკუმენტების გამოყენების საფუძველზე. შესაძლებელია, აგრეთვე, დებატების მოწყობა მოცემულ თემატიკაზე.

ჩვენ მიერ მოძიებულ დოკუმენტში დისკუსიის ერთ-ერთი მონა-

წილე მიიჩნევს, რომ ფრანგები არიან უცნაურები, რადგან ამ ქვეყანაში, რომელიც მემარჯვენე ითვლება, სახელისუფლო შტოების უმრავლესობაში არიან სოციალისტები (დოკ. 1). ამ მოსაზრებას მოჰყვება საპირისპირო აზრი მემარცხენე წარმომადგენლის მხრივ, რომელიც მიიჩნევს, რომ მემარჯვენეების მარცხი მოდის იქიდან, რომ მათ არ ეხერხებათ ერთიანობა და შეუძლიათ მხოლოდ დაქსაქსვა (დოკ. 2). საინტერესოა კიდევ ერთი მონაწილის მოსაზრება ფრანგულ გამორჩეულობასთან დაკავშირებით. ის ირონიულად ამბობს, რომ საფრანგეთს ახასიათებს დაწვას ის, რაც უყვარდა და პირიქით. (დოკ. 3) ხოლო ერთი მონაწილე შეწუხებულია იმ 48 პროცენტი ფრანგის გამო, რომლებმაც არ აირჩიეს ოლანდი (დოკ. 4). ეს მოვლენა გულგრილს არ ტოვებს არც სპორტის წარმომადგენელს, რომელიც ფიქრობს, რომ უნდა შეწყდეს მემარცხენეების კრიტიკა და მემარჯვენეებმა მიხედონ საქმეს, რათა საკანონმდებლო არჩევნებში შეძლონ გამარჯვება (დოკ. 5). ერთ-ერთი მემარჯვენე ამომრჩეველი მემარჯვენეთა დამარცხებას მემარცხენე თვალსაზრისის მედიის გამარჯვებად თვლის, რაც იმას მოწმობს, რომ მომავალში მემარჯვენეებმა უნდა მოახერხონ მემარცხენე მედიაზე გამარჯვება (დოკ. 6). მემარჯვენეთა კიდევ ერთი მომხრე გამოთქვამს მოსაზრებას, რომ სოციალისტმა პრეზიდენტმა მემარჯვენეებიც უნდა შეიყვანოს მთავრობაში, რომ დღევანდელი სოციალისტები დღევანდელი მსოფლიოს შესაბამისად უნდა იქცეოდნენ და არა 1789 წლის რევოლუციური იდეების შესაბამისად (დოკ. 7). ერთ-ერთი მონაწილე აღშფოთებული პასუხობს სპორტსმენს. მას არ მოსწონს, რომ სპორტსმენი ადვილად იცვლის პოლიტიკურ მრწამსს, პოლიტიკა სპორტი არ არისო, საყვედურობს (დოკ. 8).

როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, ეს მასალა არის აქტუალური საფრანგეთისთვის და მისი გაცნობით ენის შემსწავლელი ეცნობა იმ პოლიტიკურ რეალობას, რომელიც საფრანგეთში არსებობს. მას ეძლევა საშუალება მოამზადოს მოხსენება ფრანგულ ენაზე, ანუ, როგორც ამას სხვანაირად ეწოდება გაბმული მონოლოგი. როცა გაბმულ მონოლოგს ისმენს ჯგუფი, მას აუცილებლად უჩნდება კითხვები და მონოლოგის შემდგომ წარიმართება დისკუსია, რომელშიც ყველა იქ-

ნება ჩაბმული და ყველას შეეძლება საკუთარი აზრის გამოთქმა. ამ დროს ხდება უცხო ენის შემსწავლელის გაწაფვა სხარტ საუბარში და აზროვნებაში, რადგან ენა არის არა მხოლოდ კომუნიკაციის საშუალება, არამედ აზროვნების საშუალება. მასწავლებელი დისკუსიის სიტუაციაში კოორდინატორის როლში გვევლინება. ბოლოს, ის უკვე შესთავაზებს კლასს მოცემულ დოკუმენტებში არსებული ლექსიკის შესწავლას, რაც უაღრესად მნიშვნელოვანია თანამედროვე საკომუნიკაციო ენისათვის. ამას გარდა, ენის შემსწავლელი ეჩვევა ანალიზსა და სინთეზს. იგი ვალდებულია გააანალიზოს ცალკეული დოკუმენტი და შემდეგ მათი სინთეზი მოახდინოს, რისი საშუალებითაც ის ააგებს თავის მონოლოგს, ან დაწერს არგუმენტულ ესეს და რაც მთავარია, მიეჩვევა საკუთარი აზრის ფორმულირებას. ფრანგული ენის სახელმძღვანელოები ამის შანსს ნაკლებად იძლევა, რადგან იქ მასალის რაოდენობა შეზღუდულია, გარდა ამისა, **ვერცერთი სახელმძღვანელოს დოკუმენტი ვერ იქნება ისეთი აქტუალური, როგორც საგაზეთო დოკუმენტი.** ჩვენ მიერ მოძიებულ მასალაზე დაყრდნობით შესაძლებელია პარალელების გავლება ფრანგულ და ქართულ ლინგვა-კულტურულ ასპექტებს შორის. განხილულ მასალაში ჩვენ გამოვყავით ისეთი გამოთქმები, რომლებიც ანალოგიურია ფრანგული და ქართული კულტურისათვის:

მაგ. 1. *Des gens qui ont les pieds sur terre et la tête sur les épaules* ხალხი, რომელიც მყარად დგას მიწაზე და რომელსაც თავი მხრებზე აქვს.

2. *Il n'arrive pas à la cheville de Baudis* ის ბოდის ფრჩხილადაც არ ღირს (შინაარსობრივად ოდნავ დაცილებული, მაგრამ ანალოგიური).

3. *Pointer une arme sur la tempe des électeurs* იარაღი დაუმიზნო საფეთქელში ამომრჩეველს

4. *Tuer dans l'œuf* ჩანასახშივე მოსპო (ფრანგულად : კვერცხშივე მოსპო)

გამოვყავით აგრეთვე ისეთი გამოთქმები, რომლებიც დაახლოებით ერთნაირია ფრანგულ და ქართულ სინამდვილეში და ისეთებიც, რომლებიც სრულიად განსხვავდება ერთმანეთისგან. მაგ., 5. *placer to-*

us ses œufs dans le même panier ყველა კვერცხი ერთ კალათში მოათავსო. ანუ, მისი შესატყვისი ქართული კულტურიდან გამომდინარე იქნება “ყველა ერთ ტაფაზე მოაქციო“, რაც მაშინ გამოიყენება, როცა ლაპარაკია სხვადასხვა შესაძლებლობების ადამიანების თანაბარ შეფასებაზე. ჩვენ მიერ მოძიებული ქვემოთ მოყვანილი სიტყვათა ერთობლიობა არის სრულიად ახალი გამოთქმა, რომელიც სრულ შესაბამისობაშია გარემოს დაბინძურებასთან ბრძოლის ეპოქასთან. გარემოს დაბინძურებასთან ბრძოლა ლამის ყოველდღიური ფრაზაა ფრანგულ კულტურაში და აქედან გამომდინარე, იმისათვის, რომ ხაზი გაესვა დისკუსიაში მონაწილეს ინფორმაციის “სისუფთავისათვის“, გამოიყენა ეს ტერმინი “დაუბინძურებელი ინფორმაცია“. 6. **Une information non polluée** დაუბინძურებელი ინფორმაცია. მოცემული მასალა საინტერესოა ენის სტრატეგიკაციული ანალიზის თვალსაზრისითაც, ჩვენ ვხედავთ, რომ სპორტსმენი მონაწილე აზრის გამოთქმისას მიმართავს არგოტიზმებს, *les cadors*, რაც ნიშნავს ძალღებს, «*ce qui me rase*»-ის რაც თავს მამბობს არის... ანუ ის იყენებს ფრანგული ენის იმ ვარიანტს, რომელსაც ფამილარული ენა ეწოდება. რაც შეეხება პირველ მონაწილეს, რომელიც არის ჟურნალისტი, ის იყენებს სტანდარტულ ენას, რომელშიც არის მეტაფორული ფრაზები, რაც იმას ამტკიცებს, რომ ჟურნალისტი ზრუნავს კარგად თქმის ხელოვნებაზე. ამის მაგალითია „*Elles(les critiques) ne manqueront pas de pleuvoir quand le ciel s'assombriera au-dessus de sa tête*“ კრიტიკის წვიმა არ მოაკლდება, როცა მის თავზე ცა მოიქუფრება.“ სრულიად განსხვავებულ დისკურსს გვთავაზობს მეორე მონაწილე, მისი მეტყველება არის პოლიტიკური შეფერილობის, რადგან ის არის ცენტრისტი პოლიტიკოსი და იყენებს პოლიტიკოსთა სოციალური ჯგუფისათვის დამახასიათებელ ლექსიკას : **il est absolument nécessaire pour eux (les dirigeants UMP) d'être moins arrogants, moins diviseurs, moins partiaux, plus justes, plus généreux et plus soucieux de l'intérêt du plus grand nombre, alors peut-être ils auront l'espoir de revenir aux affaires** (აუცილებელია, რომ საპრეზიდენტო პარტიის ხელმძღვანელები იყვნენ ნაკლებად დამკინავები, ნაკლებად **სეპარატისტები**, ნაკლებად **მიკერძოებულები**, უფრო

სამართლიანები, უფრო დიდსულოვნები, **უმრავლესობის ინტერესის** გათვალისწინებით, ... მხოლოდ მაშინ შეიძლება იმედი გაუჩნდეთ, რომ საქმეს დაუბრუნდებიან).

ამავე მასალაში ჩვენ აღმოვაჩინეთ სიგლებს და ინგლისური ენიდან შემოჭრილ ნეოლოგიზმებს. **RPR (Rassemblement du pays pour la république** ქვეყნის ერთიანობა რესპუბლიკისთვის, მემარჯვენეთა პარტია შირაკის დროს), **PS (parti socialiste** სოციალისტური პარტია), **QG (quartier général** შტაბი), **UMP (Union de la majorité présidentielle** საპრეზიდენტო უმრავლესობის პარტია), **JT (journal télévisé** სატელევიზიო ახალი ამბები), **FN (Front national** ნაციონალური ფრონტი). აბრევიატურები ქართულ ლინგვო-კულტურულ სივრცეშიც იხმარება, მაგრამ არა იმ რაოდენობით, რაც ფრანგულ ლინგვო-კულტურულ სივრცეში. ანგლიციზმების ხმარება ფრანგულ ენაში არახალია, მაგრამ, შეიძლება ითქვას, ამ ბოლო დროს ქართულ ენაშიც საკმაოდ შემოდის ინგლისური სიტყვები. **poolés** (მოლაპარაკებულები) **des "has been"** (ძველები). აღსანიშნავია, რომ ეს გამოთქმა არ არის დაფიქსირებული ლექსიკონში.

როგორც ჩვენი ანალიზიდან ჩანს, მედიადოკუმენტები დიდ როლს თამაშობს უცხო ენის (ფრანგულის) სწავლების პროცესში. ასეთი მასალის უპირველესი ღირებულება აქტუალობაში გამოიხატება, რადგან ფრანგული ენის შემსწავლელი უნდა გაეცნოს საფრანგეთის ლინგვო-კულტურულ თანამედროვე კონტექსტს და მეტიც, თანდათან უნდა გაუშინაურდეს მას. ამ ფონზე, ჩვენს შემთხვევაში საფრანგეთში ჩატარებული საპრეზიდენტო არჩევნების ფონზე, იმართება გაკვეთილი გაბმული მონოლოგით, კითხვა-პასუხით, სინთეზითა და ანალიზით, რაც ძალიან დინამიკურს ხდის პროცესს და ენის შემსწავლელთა ინტერესს აღვივებს. ინტერესის გარეშე კი შეუძლებელია კარგი სწავლა. ინტერაქციული სასწავლო პროცესის შემდეგი ეტაპი არის მოცემულ დოკუმენტებზე დაყრდნობით ლექსიკური ანალიზის წარმართვა, რის შედეგადაც ვლინდება დღევანდელი ტენდენციები (აბრევიატურებისა და ანგლიციზმების მოჭარბებული ხმარება, გარემოსთან კავშირში ახალი ფრაზეოლოგიზმების წარმოქმნა და

სრულიად ახალი სიტყვათა კომბინაციების მიგნება, „დაუბინძურებული ინფორმაციის“ სახით).

მედიადოკუმენტების გამოყენება ფრანგული ენის გაკვეთილებზე ხელს უწყობს მოსწავლის ჩართულობას მსოფლიო კულტურულ პროცესში, განსაკუთრებით კი საფრანგეთის კულტურასთან ხდება შეხვედრა, რაც დიდად მნიშვნელოვანია ენის სწავლისას, რადგან კულტურა არის ის ყოვლისმომცველი კონტექსტი, რომელიც ენობრივი ორაზროვნების მოხსნის ყველაზე ეფექტურ საშუალებას წარმოადგენს.

1. ნეოლოგიზმები, როგორც ნასესხები სიტყვები, ასევე ფრანგული ძირიდან წარმოებული ახალი სიტყვები სწრაფად ჩნდება მედიაში, კერძოდ, პრესაში და ზოგჯერ მოსწავლე შეიძლება გაეცნოს ახალ ენობრივ ერთეულებს მანამ, სანამ ისინი ლექსიკონში დაფიქსირდებოდეს.

პრესა ეხება ცხოვრების ყველა სფეროს: საზოგადოებას, პოლიტიკას, მეცნიერებას, ჯანმრთელობას, კულტურას და ა.შ. რაც საშუალებას აძლევს მასწავლებელს საჭიროებისდა მიხედვით შეარჩიოს აქტუალური თემატიკა.

პრესის დოკუმენტებზე დაყრდნობით შესაძლებელია დებატების გამართვა, რაც საშუალებას მისცემს თითოეულ მოსწავლეს საკუთარი კრიტიკული აზრი ჩამოაყალიბოს და გამოთქვას, აგრეთვე სხვისი მოსაზრება გაიგოს და მასზე ირეაგიროს. ამით მიიღწევა მთავარი მიზანი უცხო ენის შესწავლის პროცესში, რაც ევროსაბჭოს მიერ არის დადგენილი: მოსწავლე ახერხებს საკუთარი აზრის ფორმულირებას (ზეპირი და წერილობითი პროდუქცირება) და სხვისი აზრის გაგებას (ზეპირის აღქმა და წაკითხულის გაგება).

დანართი (სტატიაში გამოყენებული ფრანგულენოვანი დოკუმენტები)

1. **Yves Thérard** : Singulière nation que cette France dont on a coutume de dire qu'elle est majoritairement de droite. Demain, son nouveau président de la République, socialiste, va prendre ses fonctions. Il règnera sur un pays

dans lequel la plupart des grandes villes sont tenues par des maires socialistes, les régions par des présidents socialistes, une forte proportion des départements par des exécutifs socialistes. La majorité au Sénat est socialiste et, bientôt, celle de l'Assemblée nationale le sera sans doute aussi.

Singulière nation que cette France qui, comme toutes les démocraties, fait du partage des pouvoirs l'alpha et l'omega de son bien être, *mais place tous ses œufs dans le même panier.*

Comment François Hollande, qui n'entend pas être un président comme les autres, va-t-il **concilier sa normalité revendiquée avec cette concentration des pouvoirs locaux et nationaux entre les mains d'un seul parti, le sien ? Avec cet Etat PS, comme naguère on a pu dénoncer l'Etat RPR ?**

Cette situation n'est pas la moins paradoxale à assumer pour un homme qui veut introduire de la justice à tous les étages de notre pays. Il va avoir fort à faire s'il veut amortir les critiques. **Elles ne manqueront pas de pleuvoir quand le ciel s'assombriera au-dessus de sa tête**, de celles de son gouvernement, de sa majorité et de son parti. Bienvenue à François Hollande, et bonne chance...) é

2. (Thierry COULOM - Adjoint au Maire de Nancy – Centriste : Ce qui est étonnant dans cette France de droite où, curieusement, tous les rouages politiques sont majoritairement détenus par la Gauche, c'est l'incapacité pour l'UMP de faire son autocritique afin d'essayer de comprendre pourquoi depuis dix ans, elle a perdu toutes les élections locales.

Si d'aventure, Monsieur Thérard, vous pouviez glisser à l'oreille des dirigeants de l'UMP qu'il est absolument nécessaire pour eux d'être moins **arrogants, moins diviseurs, moins partiaux, plus justes, plus généreux et plus soucieux de l'intérêt du plus grand nombre, alors peut-être** ... ils auront l'espoir de revenir aux affaires.

la cure d'opposition qui se prépare ne pourra que leur être profitable à la condition qu'ils assument leur échec mais malheureusement tout laisse à penser qu'il sont loin du compte dans ce domaine.

JF Coppé en particulier et bon nombre d'ancien ministres, devraient penser que de ne pas l'ouvrir en ce moment, comme il le font pour dénigrer systématiquement le Président nouvellement élu, serait plus efficace pour leur image et leur destin que cette attitude **infantilisante et revancharde qui insupporte un maximum de gens y compris de l'UMP.**

3. (Un des aspects de l'exception française sans doute.

Descartes et Robespierre, l'orgueil d'avoir Versailles et l'esprit des sans-

culotte, brûler ce qu'on a adoré et inversement, être majoritairement à droite et voter à gauche. Et se réveiller avec la gueule de bois plus souvent qu'à notre tour. Qu'importe du moment qu'on chante cocorico même avec les 2 pieds dans la mouise, l'honneur est sauf n'est-ce pas?

Bonne chance, dites-vous? Ou pas.)

4. (Je crois M. Thérard, que c'est plutôt aux 48,4% de français qui n'ont pas voulu d'Hollande à la présidence qu'il faut souhaiter bonne chance!

Car pour ceux là, en cas de victoire de la gauche aux législatives, les 5 ans qui viennent seront difficiles moralement et financièrement!

Dans votre descriptif de l'état PS vous avez oublié le 4ème pouvoir, celui de la presse et des médias qui sont **tout acquis** à la gauche.

Il faut lire la presse étrangère pour avoir **une information non polluée** et non **partisane** qui parle des enjeux économiques européens et mondiaux.

En France, on met en avant la "com" de notre nouveau président "normal" à savoir, "Regardez comme je suis l'exact opposé de Sarkozy"! Et tous les **JT** regorgent d'images du nouveau président à la boulangerie, au café, devant son **QG**, devant sa voiture, dans la rue et toujours avec sa petite cours de journalistes **poolés** totalement acquis à sa cause et à sa communication. Pendant ce temps là, on ne parle pas des choses qui fâchent à savoir toutes les promesses que les gens de gauches attendent et qui ne seront pas honorées. Il est aussi visiblement utile de rappeler que si la gauche possède quasiment tous les départements et régions, c'est surtout grâce à de nombreuses triangulaires avec le **FN** qui ont mécaniquement fait tomber ses territoires dans le panier socialiste. Alors, effectivement tout ce rose, cela fait effectivement beaucoup, mais à bien y réfléchir, tant mieux! Il apparaît, dans ce pays, que si l'on n'est pas enclin au socialisme, on soit de suite qualifié de "revanchard haineux n'acceptant pas la défaite" Beaucoup d'électeurs de droite n'attendent ni n'espèrent rien d'Hollande. Leur lucidité sur les réalités économiques françaises et européennes est justement la cause de leur profond désespoir! Donc, face à cela, il ne sert à rien d'argumenter plus avant, la meilleure force de conviction c'est la preuve par 3, comme en maths! L'actualité économique européenne aura tôt fait de mettre en lumière l'incroyable vacuité du programme socialiste bien mieux que les opposants du PS ne pourraient le faire! Le retour de bâton sera brutal. Que ce soit par l'Union européenne, l'Allemagne seule ou les agences de notations, les promesses électorales de dépenses d'Hollande seront **tuées dans l'oeuf**. Toutes les instances du pays étant à gauche, les socialistes devront assumer pleinement et entièrement cette fois et constater par eux-mêmes les limites du socialisme à la française.

5. (J'ai voté Nicolas Sarkozy à cette présidentielle. Mais je suis sportif; et en tant que tel, il me faut reconnaître que la victoire des socialistes est méritée. Ils ont été meilleurs que l'UMP et Sarkozy, à différents égards. Maintenant, ce qui **me rase**, c'est cette musique que jouent **les cadors** de la droite, depuis le soir du 6 mai 2012 : "il y a danger à donner tous les pouvoirs aux mêmes". Nous sommes bien en démocratie ! Le peuple donne sa confiance à ceux qu'il juge les plus valables, à tort, ou à raison. La gauche n'a pas **pointé une arme sur la tempe des électeurs** pour les obliger à la choisir. La droite n'a qu'à chercher à plaire, à séduire. Il faut arrêter ces jérémiades contre-productives et se mettre au travail pour tenter de faire un résultat aux législatives à venir).

6. (il faut que la droite regagne du terrain sur les médias, à Toulouse et toute la région Midi Pyrénées **nous subissons la dictature de la Dépêche du Midi** (Baylet)c'est pour cela que cette région vote massivement socialiste. Le conseil général de Haute Garonne est socialiste depuis près de 100 ans, je n'achète plus ce journal qui ne cesse **de cracher sur la droite**, comme elle l'a fait sur les maires centristes de Toulouse Baudis, Douste Blazy et Moudenc jusqu'à la venue de Cohen, qui déforme et paralyse Toulouse par ses travaux de la rue d'Alsace la rue la plus chère du monde à force de faire et défaire, **il n'arrive pas à la cheville de Baudis**, lui même tué, par la Dépêche du Midi et ses rumeurs.il nous faut absolument un journal de droite dans la région)

7. (Les législatives c'est en juin, donc la droite devra faire tout pour limiter les dégats. Hollande a gagné, c'est la démocratie, il est socialiste, mais je donnerais plus pour la sociale démocratie, la gauche, la vrai, j'en ai peur, ses tenants brandissent non pas le drapeau tricolore, mais le drapeau rouge, infame à mes yeux car responsables de millions de morts dans les pays qui l'ont brandi. Et ceux de France qui se réfèrent aux révolutionnaires de 1789, qui ont fait des milliers de morts pour la dite révolution. Nous sommes dans un autre monde, et il faut laisser de côté ses idées d'une autre époque. Les problèmes du monde sont autres. La France est une puissance de ce monde actuel, mais elle est partie intégrante de l'Europe, il y a malheureusement des pays à la peine dans cette Europe, il aurait fallu peut-être regarder de plus près les CV de chacun avant de les intégrer afin d'éviter les déséquilibres qui sont apparus. Je crois que Hollande ne mènera pas une politique de "gauche toute", il s'entourera de gens qui ont **les pieds sur terre et la tête sur les épaules**, et s'adapteront à la situation de l'Europe et du monde pour la politique à mener. Par contre au point de vue de la politique intérieure ça va être très serré entre ceux qui voudront changer les choses rapidement et ceux qui réfléchiront à chaque situation de manière posée.!! Et pour finir Hollande

devrait faire son équipe avec des nouveaux et non prendre parmi ceux qui sont des "has been".)

8. Sportif! Vous amalgamez sport et politique ? Laissez-moi rire ! En effet la défaite d'un match n'a pas de conséquences sur la vie des citoyens, la défaite d'un parti, oui! J'en conclus que vous êtes très influençable, en quelque sorte **une girouette qui tourne selon le** sens du vent. C'est hélas un problème dans notre pays. Hollande n'a même pas encore pris sa fonction que vous lui accordez **un blanc-seing**, uniquement parce que 51,62 % d'électeurs (39% pour le PS) lui ont accordé leurs votes ? Il a été dit clairement que Hollande était un président par défaut (débâcle DSK) et qu'il avait gagné plus par antisarkozysme (généré par le 4e pouvoir) que par adhésion, ce que vous qualifiez de "vote de confiance" ??? Or c'est un vote de rejet de Sarkozy et de défiance contre Hollande, ce qui n'est jamais brillant pour le vainqueur. Allez écouter les gens sur les marchés, là où il existe encore un bon sens populaire, vous serez surpris de leur résignation. Ils n'ont aucun enthousiasme, aucune illusion sur le PS et certains regrettent déjà... trop tard parce que le suffrage universel a parlé ! Avant de regretter, il faut réfléchir. Quand le gouvernement socialiste sera en difficultés, allez-vous encore changer de direction ? Je n'aimerais pas vous avoir comme "préssumé" ami. En attendant mettez-vous au travail et ne demandez pas à votre pays ce qu'il peut faire pour vous, mais demandez-vous ce que vous DEVEZ faire pour lui. En effet, il ne faut pas attendre que le voisin de palier ou le voisin allemand soit seuls à bosser pour vous permettre de bien vivre ou de vivre au dessus de vos moyens.

ლიტერატურა

ადამი, 2008 — Adam, Jean-Michel, (2008) La linguistique textuelle.

დათინაშვილი, 2004 — Datinachvili, M. Lomidzė, T.(2004) Bien joué 2, cahier d'exercices 2, éd. Diogène.

დოლესი, 2007 — Dollez, C. Pons S. (2007) «Alter ego», B2, Hachette.

ეკო, 2009 — Eco U. (2009) «Dire presque la même chose», Paris.

გრემას, 2007 — Greimas, Algirdas,(2007) Julien, Sémantique structurale, PUF.

ტრავერსო, 2004 — Traverso, V. (2004) Grille d'analyse des discours interactifs oraux, in ; Niveau B2 pour le français, Didier.

ზარატე, 1995 — Zarate, G. (1995), Représentations de l'étranger et

didactique des langues, Didier.

Cadre européen commun de référence pour les langues, conseil de l'Europe, 2000.

SYBILLA GUELADZE

The Role of the Press in Teaching a Foreign Language
(on the material of French)

Summary

In modern textbooks of the French language special emphasis is placed on true-to-life situations, the latter being an essential feature of present-day foreign language teaching methodology. The methodology in question embraces two aspects: functional (using a foreign language is purpose-oriented, i.e. it implies performing a particular function) and intellectual (every use of language is subject-oriented). The paper stresses the importance of different types of the Press (written, audio-visual) when teaching French. The given method enhances the learner's cultural awareness, helping him/her to interpret adequately messages in different culture-specific situations.

ირინე გოზხეთელიანი

პლეონაზმი ყოველდღიურ დისკურსში

სიტყვებს შორის პარადიგმატული ურთიერთმიმართებები ასახავენ სემანტიკურ მიმართებებს სხვადასხვა ენობრივ ერთეულებს შორის. ასეთი ურთიერთობების ერთ-ერთი სახეა პლეონაზმი.

პლეონაზმი (pleonasmós) ბერძნული სიტყვაა და ნიშნავს სიჭარბეს, სიუხვეს. ის პირველად გამოიყენეს 1610 წელს. ეს ტერმინი ლინგვისტიკაში გამოიყენება ჭარბსიტყვაობის გამოსახატავად. ზედმეტი და უსარგებლო სიტყვების, ზოგჯერ სინონიმების, ხმარება დამახასიათებელია ყოველდღიური დისკურსისათვის. მას მეტყველების გასამძაფრებლად ან ემოციური ელფერის მისაცემადაც იყენებენ. პლეონაზმი ხშირად უნებურად გამოიყენება მოსაუბრის ან ავტორის მიერ, ზოგჯერ კი მიზანმიმართულად. ის რიტორიკული განმეორებაა, რომლის მიზანია ნათქვამი უფრო გასაგები და ადვილად აღქმადი იყოს განსაკუთრებით მაშინ, თუ რომელიმე სიტყვა უცნობია დისკურსში მონაწილე პირებისათვის. ხშირია შემთხვევა, როცა უცხოური სიტყვის მნიშვნელობის არცოდნა იწვევს პლეონაზმს. მაგალითად, დროის ქრონომეტრაჟი, ფასების პრეისკურანტი, უცნაური პარადოქსი და სხვა.

burning fire — მოგიზგიზე ცეცხლი; cash money — ნაღდი ფული; end result — საბოლოო შედეგი; all together — ყველა ერთად; invited guests — მოწვეული სტუმრები; Win a free gift — უფასო საჩუქრის მოგება; That is the real truth — ნამდვილი ჭეშმარიტება; I was thinking in my mind... ჩემს გონებაში ვფიქრობდი; I saw him do it with my own eyes — საკუთარი თვალით ვნახე; I am repeating it again — ამას ვიმეორებ ისევ / ხელმეორედ — პირადად მე, მაისის თვეში, სახელმწიფო ქონე-

ბის არაკანონიერი გაფლანგვა, საკუთარი გამოცდილების სხვებისთვის გაზიარება, მთელი ჩემი ცხოვრება სოფელში გავატარე და ა.შ.

პლეონაზმი ხშირია არა მარტო ყოველდღიურ დისკურსში არამედ ლიტერატურაში, პრესაში, პოლიტიკურ და რეკლამის დისკურსში. მაგალითად, **Please prepay in advance.**

გრანისის კონვერსაციული მაქსიმუმის მიხედვით, საუბრის დროს ადამიანმა თავი უნდა აარიდოს ჭარბსიტყვაობას. ამ თეორიის თანახმად, მეტყველებისას ჩვენ უნდა დავიცვათ შემდეგი პრინციპები: კოპერაციულობის, ხარისხის, რაოდენობის, შესაბამისობისა და ქცევის მაქსიმუმი. აქედან რაოდენობის და ქცევის მაქსიმუმი ყველაზე უფრო ტად განსაზღვრავენ პლეონაზმის საკითხს დისკურსში. ამ პრინციპების მიხედვით ჩვენ უნდა მოვერიდოთ ზედმეტი სიტყვების გამოყენებას, უნდა გამოვთქვათ აზრი გარკვევით და არ უნდა ვილაპარაკოთ იმაზე მეტი, ვიდრე აუცილებელია მოცემულ სიტუაციაში ინფორმაციის გადასაცემად, აზრი ნათლად და ლაკონურად უნდა იყოს ჩამოყალიბებული, ის არ უნდა იყოს ორაზროვანი. თუ ამ მოთხოვნებს გაითვალისწინებთ, პლეონაზმის შემთხვევები იშვიათი იქნება. თუმცა მეტყველებაში პირიქით ხდება.

სენტ ეგზიუპერიმ ერთხელ თქვა „დიზაინერმა კარგად იცის, რომ მან სრულყოფილებას მიაღწია არა იმიტომ, რომ არაფერი აქვს დასამატებელი, არამედ იმიტომ, რომ არაფერი აქვს ამოსაკლები“. ეს სიტყვები შეიძლება მივუსადაგოთ პლეონაზმის შემთხვევებს წერით და ზეპირ დისკურსში.

პლეონაზმი ხშირად გამოიყენება მიზანმიმართულად სიტყვის ან ფრაზის ხაზგასმისათვის. ზოგჯერ ის იდიომატურად გამოიყენება, მაგალითად, **a hot water heater.** პლეონაზმს შეგვიძლია ტავტოლოგიაც კი ვუწოდოთ, რადგან ისიც ნიშნავს სიტყვის ან აზრის გამეორებას. პლეონაზმი, ისევე როგორც ტავტოლოგია, ხშირად გამოიყენება იურიდიულ ლიტერატურაში სიტყვის ან აზრის ნათლად გადმოსაცემად. მაგალითად, **will and testament, breaking and entering.** ეს შეიძლება გამოწვეული იყოს სხვადასხვა ენიდან სიტყვების სესხებით ინგლისურში. როცა ძველად მწერლები ან მემბტიანები იყენებდნენ უცხო-

ურ სიტყვებს, ისინი არ იყვნენ დარწმუნებული ამ სიტყვის ჭეშმარიტ მნიშვნელობაში, ამიტომ უცხოური სიტყვების, ლათინურისა და ფრანგულის, გვერდით ისინი ხმარობდნენ ინგლისურ სიტყვებს. ეს საშუალებას აძლევდა საშუალო კლასის წარმომადგენელ ინგლისელს გაეგო უცხოური სიტყვის მნიშვნელობა. ამ შემთხვევაში ჭარბსიტყვაობა, ანუ პლეონაზმი სავსებით გამართლებული იყო.

პლეონაზმი, მიუხედავად იმისა, რომ სტილისტურად გაუმართლებელ ხერხად შეიძლება ჩავთვალოთ, ხშირად გამოიყენება მეტყველებაში გამოყენებული სიტყვის, ფრაზის, ზოგჯერ კი აზრის შესამოწმებლად. ეს განსაკუთრებით ხშირად ხდება ტელეფონით საუბრის დროს, გაურკვეველი კალიგრაფიის ან მეტყველებაში სხვა ენებიდან ნასესხების სიტყვების მნიშვნელობის გადამოწმების მიზნით.

ხშირად ზედმეტად „მჭევრმეტყველი“ მოსაუბრე იმეორებს ერთსა და იმავეს სხვადასხვა სიტყვებით, რაც მის თავდაჭერლობაზე არ მეტყველებს და მის საუბარს არასასიამოვნოს ხდის. თუმცა, მეორე მხრივ, საუბრის ან წერის დროს თუ სიტყვებს გამოზომილად და ძუნწად გამოვიყენებთ და იდიომებს შეგვეცავთ, მეტყველება არაბუნებრივი იქნება. მაგალითად მოვიყვან **safe haven, tuna fish, chop and change, toil and moil, by and by, Bureaucrats cut red tape, PIN number — Personal Identification number, "off of" ფრაზიდან keep the cat off of the couch** ინგლისური ფრაზული ზმნა **keep off** და მოძრაობა — **of the couch** სხვა.

ასევე სინტაქსური და სემანტიკური პლეონაზმი. სინტაქსური, ანუ გრამატიკული პლეონაზმი ხშირია ინგლისურ ენაში ფუნქციური სიტყვების გამოყენების სიხშირის გამო. მაგალითად,

I'm going to go ahead and send you the email; keep the cat off of the couch; Put that glass over there on the table; I know you are coming—I know that you are coming; I think you are right — I think that you are right; I'm going way down south; I just wanted to let you know that I love your present

სემანტიკური პლეონაზმის გამოყენება ხშირად განპირობებულია სიტყვის აგებულებით. არა მარტო სიტყვები შედიან პლეონაზმის ჯგუფში, არამედ მორფემებიც. ამერიკულ დიალექტებში "-al-" სუფიქსის ჭარბად გამოყენება შეიმჩნევა. განსაკუთრებით "-ic", "-ac" დაბო-

ლოებულ სიტყვებში, როგორცაა, **publicly** ნაცვლად **publicly**. ჩნდება კითხვა, რომელი არის სწორი ფორმა: **maniacally** თუ **maniacly**, **forensically** თუ **forensicly**, **heroically** თუ **heroicly**"; სიტყვა **forensical** არ არსებობს, ამიტომ სუფიქსი **-ally** შეიძლება არასწორად მოგეჩვენოთ, თუმცა **forensically** არის ლექსიკონში დაფიქსირებული სიტყვა. გასათვალისწინებელია **-ic**, **-ac** დაბოლოებების არსებობა, ზოგ შემთხვევაში სიტყვა არ მთავრდება **-ical**-ზე როგორც სიტყვა **maniacal-maniacally**. მიუხედავად, იმისა რომ აღნიშნული სიტყვები **publically**, **maniacly**, **forensicly**, **heroicly** და ა.შ. არასწორია, ისინი ხშირად გამოიყენება მეტყველებაში, ამიტომ ვთვლით, რომ ადგილი აქვს მორფემების პლეონაზმურ ხმარებას. მსგავსი პლეონაზმური მორფემა არის **ir-** სიტყვაში **irregardless**, რომელიც ნაწარმოებია მცდარად **ir-respective** სიტყვის გავლენით.

ხშირია სინონიმური წყვილების პლეონაზმური შეწყვილება, რომლებიც აძლიერებენ იდეას ორი მსგავსი მნიშვნელობის შესიტყვებით. ერთგვარი რითმი საშუალებას იძლევა ადვილად დავიმახსოვროთ ისინი: **by leaps and bounds, to pick and choose, pure and simple, stuff and nonsense, bright and shining, far and away, proud and haughty, hale and hearty, with might and main, really and truly, hue and cry, act and deed.**

პლეონაზმი ხშირად გვხვდება ფრაზის დონეზე. ასეთი გამოთქმები ზოგჯერ ხუმრობადაც კი შეიძლება მივიჩნიოთ, თუმცა ხშირია ყოველდღიურ დისკურსში.

"It's **déjà vu** all over again." My **predictions** about the **future** of politics; "I have heard of Thee by the hearing of the ear"

ბიზნესის ტერმინოლოგიისთვისაც არ არის უცხო პლეონაზმური გამოთქმების გამოყენება, მაგალითად,

absolutely essential, adequate enough, advance warning, basic fundamentals, big in size combined together, consensus of opinion, each and every, exactly identical, few in number final outcome, grateful thanks, mutual cooperation, necessary prerequisite new beginning, past history, reason why, red in color, refer back, repeat again

წარმოგიდგენთ ყველაზე გავრცელებულ პლეონაზმებს, რომლებიც არა მარტო ყოველდღიურ დისკურსში გვხვდება, არამედ ოფიცია-

ლურ დოკუმენტებშიც.

(actual) experience; (advance) planning; (advance) reservations; (advance) warning ; all meet (together); (armed) gunman; at (12) midnight; at (12) noon; autobiography (of my life) (awkward) predicament; (baby) boy was born; (basic) fundamentals; cheap (price); (close) proximity; cold (temperature); commute (back and forth); consensus (of opinion) (difficult) dilemma; ყოველდღიურ დისკურსში პლეონაზმების გამოყენება იმდენად ხშირია, რომ მსმენელის გაოცებას არ იწვევს.

1. The vegetable seller who is selling vegetables, used to go to work in the very early morning. The vegetable seller, used to go to work in the very early morning.

2. The unfortunate man, who was unlucky, lost his watch yesterday. The unfortunate man lost his watch yesterday.

3. Many uneducated old women and men, who had never attended school, wanted to learn and write the English language. Many uneducated old women and men, wanted to learn and write the English language.

4. Tiny little town – Tiny town

ინტერნეტში მოვიძიეთ ცნობილი ადამიანების გამონათქვამები, რომლებშიც შეგვხვდა პლეონაზმები:

"And that's a self-portrait of himself, by himself." *Richard Madeley* "It looks like being a busy weekend on the ferries, particularly Saturday and Sunday." *Peter Powell* "It was a sudden and unexpected surprise." *Old Bailey Correspondent for the BBC* "I never make predictions, especially about the future." *Samuel Goldwyn* "Anyone who goes to a psychiatrist ought to have his head examined." *Samuel Goldwyn* "Sometimes you can observe a lot just by watching." *Yogi Berra* "If we do not succeed, we run the risk of failure." *Former Vice-President Dan Quayle* "They've written their own number – it's an original number and it's written by themselves." *Jenny Lee-Wright* "So the VAT [Tax] increase on a secondhand car is just another added addition." *Adrian Love* "Just look at that [ice skating result]. Nine 'six' marks, every one of them a 'six'." *Alan Weeks*

პლეონაზმი ხშირად გვხვდება აკრონიმებში:

She is infected with the **HIV virus**." – "Human Immunodeficiency Virus virus". "I forgot my **PIN number** for the **ATM machine**." – "Personal Identi-

fication Number number", "Automated Teller Machine machine". "I upgraded the **RAM memory** of my computer."– "Random Access Memory memory". SIN number–Social Insurance Number number

პლეონაზმად შეიძლება მივიჩნიოთ წინადადებაში სინონიმური წყვილების გამოყენება, თუმცა ისინი კონოტაციური მნიშვნელობით განსხვავდებიან. მაგალითად,

His eyes sparkled with amusement, merriment, high spirits, and happiness.

His eyes glittered with anger, rage, hatred and malice.

He loved, admired, adored and worshiped her.

ამ შემთხვევაში სინონიმური წყვილების გამოყენება მათი მნიშვნელობის ტაქსონომური გრადაციის მიხედვით გამოხატავს ძლიერ ემოციას, გრძნობას და სტილისტურ ხერხად მიიჩნევა.

ამრიგად, პლეონაზმის გამოყენება ყოველდღიურ დისკურსში სხვადასხვა გარემოებით არის ნაკარნახევი. ხშირად ეს გამოწვეულია 1. დაბალი კულტურით და გაუნათლებლობით; 2. მცდელობით უცხოური სიტყვა ავსხნათ მშობლიურით; 3. სტილისტური ხერხით; 3. სინონიმების არცოდნით; 4. ნასესხები სიტყვებისა და ბუნდოვანი მნიშვნელობის მქონე ნეოლოგიზმების სიჭარბით ენაში; 5. ლექსიკური, გრამატიკული და სტილისტური ნორმების დარღვევით.

ლიტერატურა

ბრაუნი, 2006 — Gillian Brown. George Yule. Discourse Analysis. Cambridge University Press. 2006.

კრუსი, 2000 — D. Alan Cruse, Meaning in Language. An Introduction to Semantics and Pragmatics. Oxford University Press 2000.

ლობნერი, 2002 — S. Lobner. Understanding Semantics. Oxford University Press. 2002.

IRINE GOSHKHETELIANI

Pleonasm in Every Day Discourse

Summary

One of the types of paradigmatic semantic relations is pleonasm (from Greek *pleonasmos* meaning redundant, superfluous). In linguistics the term in question is used in reference to volubility. The latter being frequently encountered in every day speech: the use of redundant and empty words, sets of synonyms can be purposeful as well as subconscious. A purposefully used pleonasm has a rhetorical loading, it serves to make utterances emotionally charged or more easily understandable, especially in those cases when a lexical unit needs explication. Pleonasm can be of syntactic and semantic types.

წინო ღარასალია

ინიციაციის არქიტპი ს. ტ. კოლრიჟის კომეზი
„ბებერი მეზღვაურის ლექსი“

ინგლისელი რომანტიკოსი პოეტის, ლიტერატურის კრიტიკოსისა და მოაზროვნის სემუელ ტელიორ კოლრიჯის პოემა „ბებერი მეზღვაურის ლექსი“ გამოცემისთანავე (1798 წელი, სემუელ კოლრიჯისა და უილიამ უორდსუორთის მიერ გამოცემული კრებული „ლირიული ბალადები“) დისკუსიისა და კრიტიკის საგნად იქცა. პოემის ფორმისა და სიუჟეტის უჩვეულობა, სტილიზებული თხრობის მანერა, შთამბეჭდავი, მოულოდნელი მეტაფორები კრიტიკოსებსა და მკითხველებში ორაზროვან დამოკიდებულებას იწვევდა: ერთი მხრივ, ისინი მონუსხულები იყვნენ კოლრიჯის ქმნილებით, მეორე მხრივ, კი უძნელდებოდათ ნოვატორული პოემის ადეკვატური ინტერპრეტაცია. თვით უ.უორდსუორთიც კი, რომელიც გარკვეულწილად მონაწილეობდა აღნიშნული პოემის სიუჟეტური მონახაზის შექმნაში (გორბუნოვი, სოლოვიოვა 1981), აღნიშნავდა, რომ მისი მეგობრის ნაწარმოებს ბევრი ნაკლი ჰქონდა და კრებულის აღნიშნული პოემით დაწყება შეცდომა და კრებულისათვის ზიანის მომტანი იყო, ვინაიდან პოემის უცნაურობა და არქაიზმების სიჭარბე აფრთხობდა მკითხველს და ის კრებულს ბოლომდე არ ეცნობოდა. თუმცა, უორდსუორთი ასევე ხაზს უსვამს პოემის ლექსთწყობისა და ენის სიმშვენიერეს, მასში წარმოდგენილი ხატებისა და სახეების ხატოვანებას, კერძოდ, ის წერდა:

Yet the Poem contains many delicate touches of passion, and indeed the passion is every where true to nature, a great number of the stanzas present beautiful images, and are expressed with unusual felicity of language; and the versification, though the metre is itself unfit for long poems, is harmonious and artfully varied, exhibiting the utmost powers of that metre, and every variety of which it is capable. It therefore appeared to me that these several me-

rits (the first of which, namely that of the passion, is of the highest kind) gave to the Poem a value which is not often possessed by better Poems (ინტ.წყ.).

კოლრიჯი რამდენიმე წლის განმავლობაში ხვეწდა პოემას: შეამცირა არქაიზმებისა და სტრიქონების რაოდენობა, ამოიღო დასკვნითი ნაწილი, „Argument“ (1802), ხოლო 1817 წლის გამოცემაში (კრებული „Sybilline Leaves“) პოემას ლათინური ეპიგრაფი და მინდორზე განთავსებული ფიქციური ავტორის გლოსები დაამატა, რამაც ნაწარმოები კიდევ უფრო ექსტრაორდინარული გახადა; აღნიშნულის შედეგად ნაწარმოების საბოლოო ვარიანტში ჩადენილი ცოდვისათვის (მეზღვაურმა ალბატროსი მოკლა) ზღვად და შემდგომში მიწად სახეტილოდ განწირული მეზღვაურის ამბავი თანადროულად ლექსისა და პროზაული ტექსტის მეშვეობით გადმოიცემა.

ცნობილია, რომ პოემის სიუჟეტი რამდენიმე წყაროს ეყრდნობა:

ბებერი მეზღვაურის ატლანტიკის ოკეანიდან წყნარ ოკეანეში მოგზაურობის აღსაწერად კოლრიჯი გეოგრაფიულ წყაროებს მიმართავს: აქ რამდენიმე წიგნი უნდა დავასახელოთ: ჯიმს კუკის „მოგზაურობა წყნარ ოკეანეში 1776-1780 წლებში“, ჯორჯ შევლოკის „მოგზაურობა მსოფლიოს გარშემო დიდი სამხრეთის ზღვის გავლით“, ფ. მარტენის „მოგზაურობა შპიცენბერგენზე და გრენლანდიაში“ და ასევე ლონდონის სამეფო აკადემიის ჩანაწერები და ანგარიშები. საყურადღებოა, რომ, პოემის საკვანძო და მთავარი მოქმედი პირისათვის საბედისწერო ეპიზოდი — გემზე ალბატროსის გამოჩენა და მეზღვაურის მიერ მისი მოკვლა — ჯ. შევლოკის წიგნში აღწერილ ისტორიას ეფუძნება.

ჯ. კოლრიჯი გეოგრაფიული სიზუსტით წარმოგვიდგენს ხომალდის გადაადგილებას სამხრეთისაკენ, ჰორნის კონცხის მიმართულებით, ამას მზის აღწერით, ხომალდის მიმართ მისი მდებარეობის ჩვენებით აღწევს:

The Sun now rose upon the right:
Out of the sea came he,
Still hid in mist and on the left
Went down into the sea.

ხშირ შემთხვევაში, ის, რაც, სიურრეალისტურ მარინისტულ პეი-

ზაჟად აღიქმება (ლობადი ზღვა, წებოვანი, სლიკინა ზღვის არსებები), სინამდვილეში მოგზაურთა ჩანაწერებზე დაფუძნებული აღწერაა.

მეორე მნიშვნელოვანი წყარო თავად კოლრიჯის განუხორციელებელი ნაწარმოებების მოსამზადებელი მასალაა; პოეტი გეგმავდა, ერთი მხრივ, მზეზე, მთვარესა და სტიქიებზე ჰიმნების, ხოლო, მეორე მხრივ, მილტონის სტილში ბოროტების არსის შესახებ ეპოპეის შექმნას.

ასევე უნდა აღინიშნოს კოლრიჯის გატაცება კაენის სახით, უილიამ უორდსუორთთან ერთად იგი მუშაობდა თხზულებასზე *The Wanderings of Cain* (კაენის ხეტიალი), რომელიც ვერ განახორციელა და როგორც თავად აღნიშნავს, ყველაფერი ბებერი მეზღვაურის“ შექმნით დასრულდა.

მკვლევრები პოემის ერთ-ერთ წყაროდ ქრისტიანული ფოლკლორის ნიმუშს „მოხეტიალე ებრაელის“, „მარად ურიას“ ლეგენდასაც (XIII ს) ასახელებენ; ლეგენდის თანახმად, გოლგოთას გზაზე მიმავალი ქრისტეს წვალებისათვის ებრაელი განწირულია დედამიწაზე სახეტიალოდ.

ნაწარმოებში კოლრიჯი აგრეთვე მიმართავს მეზღვაურთა ძველ თქმულებას მფრინავ პოლანდიელზე: გემ-აჩრდილზე, რომელსაც გარდაცვლილი მეზღვაურები მართავენ. უ.უორდსუორთის მოგონებებიდან ჩანს, რომ კოლრიჯი გატაცებული იყო ამ თემატიკით. ბებერი მეზღვაურის მიერ ჩადენილი ცოდვის გამო ხომალდის მთელი ეკიპაჟი ისჯება— მათ სიკვდილი და მისი თანმხლები ქალბატონი ცოცხალ-მკვდარი (*Life-in-Death*) დაეპატრონება: მეზღვაურებს სიკვდილი მოცელავს, ბებერი მეზღვაურის სასჯელი კი სიკვდილსა და სიცოცხლის ზღვარზე ყოფნაა, ანუ იგი თავად ცოცხალ-მკვდრად იქცევა.

Her lips were red , her looks were free.
Her locks were yellow as gold:
Her skin was as white as leprosy.
The Night-mare LIFE-IN-DEATH
was she.

Who thicks man's blood with cold.

მკვლევრები ასევე ყურადღებას ამახვილებენ კოლრიჯის გოთიკუ-

რი სტილით გატაცებაზე.

ლიტერატურის კრიტიკაში პოემის სხვადასხვა ინტერპრეტაცია არსებობს (მაკვანი, 1981; რუბასკი, 2004). ინტერპრეტაციისას ზოგიერთი მკვლევარი ეყრდნობა კოლრიჯის მიერ გამოყენებულ წყაროებს, კრიტიკოსთა მნიშვნელოვანი ნაწილი, ითვალისწინებს რა კოლრიჯის გატაცებას მიმდინარებით „მაღალი კრიტიკა“, რომელიც ბიბლიური ტექსტების ანალიზსა და ინტერპრეტაციას ეფუძნება, განიხილავს პოემას, როგორც ქრისტიანულ ალფეორიას და კოლრიჯის მცდელობას მოახდინოს ბიბლიური ნარატივის იმიტაცია. საყურადღებოა, რომ სწორედ ზემონახსენები მიმდინარეობის ზეგავლენით დაუბრუნო კოლრიჯმა კომენტარები პოემას. გლოსების დართვით, და ბიბლიურ ნარატივთან ნაწარმოების ქარგის მიახლოებით, პოეტი თითქმის ცდილობს მიგვანიშნოს, რომ ბიბლიური ტექსტის მსგავსად, მისი პოემის ინტერპრეტაცია არის არა სტატიკური, არამედ დინამიკური პროცესი.

წინამდებარე ნაშრომი წარმოადგენს მცდელობას გააანალიზოს „ბებერი მეზღვაურის ლექსი“ ერთ-ერთი არქექტივის, ინიციაციის არქექტივისა და მასთან დაკავშირებული კონცეპტუალური მეტაფორების თვალსაზრისით.

უნდა აღინიშნოს, რომ კოლრიჯის ნაწარმოები გასაოცარ მსგავსებას ამჟღავნებს ექსეტერის წიგნის ძველ ინგლისურ პოემებთან „მოხეტიალე“ („The Wanderer“), „მეზღვაური“ („The Seafarer“), „ცოლის გოდება“ („The Wife's Lament“) და „ქმრის უსტარი“ („The Husband's Message“). ჩემი დაკვირვებით, სწორედ ინიციაციის კონცეპტუალური მეტაფორები **ინიციაცია — გზაა მოგზაურობაა** და **ინიციაცია—ზღვით მოგზაურობაა** — ქმნის აღნიშნული პოემების კოგნიტიურ სტრუქტურას, ფრეიმს (დარასელია, 2010).

ინიციაციის არქექტივი, რომელიც სპეციალური ლიტერატურის შესწავლისა და ჩატარებული ანალიზის საფუძველზე სამწევრა სტრუქტურის სახით **დაკარგვა-ძებნა-პოვნა** (გამსახურდია, 1991; ელიადე, 1956; პრობი, 1984) შეიძლება წარმოვადგინოთ, კონცეპტუალური მეტაფორების გარკვეული სიმრავლისაგან შედგება.

როგორც ცნობილია, კონცეპტუალური მეტაფორის თეორია ყუ-რადღებას ამახვილებს კონცეპტუალურ სფეროებს შორის არსებულ კოგნიტურ ანასახზე (cognitive mapping). მეტაფორა მიჩნეულია კოგ-ნიტური სფეროების სტრუქტურირებისა და აბსტრაქტული ცნებების განმარტების მნიშვნელოვან საშუალებად. კონცეპტუალური მეტაფო-რა გულისხმობს სისტემატურ მიმართებას საწყისს, წყაროს ფუნქცი-ის მქონე სფეროსა (source domain) და სამიზნე სფეროს (target doma- in) შორის (ლეიკოფი, 1993; ლეიკოფი, ჯონსონი, 1980; სტოკველი, 2005) კონცეპტუალურ მეტაფორებში **ინიციაცია-გზაა / მოგზაურო-ბაა და ინიციაცია- ზღვით მოგზაურობაა**, საწყის სფეროს/ წყაროს წარმოადგენს **გზა, ზღვით მოგზაურობა**, სამიზნე სფეროს კი **ინი-ციაციის პროცესი/ სულიერი განწყობის პროცესია**. შესაბამისად, **ინიციაციის გზაზე მყოფი პიროვნება, ადებტი — მოგზაურია, მე-ზღვაურია. ზღვა — ქტონური სამყაროს** სიმბოლოა, იგი ინდივი-დის ქვენა გრძობებს წარმოადგენს.

ინიციაციის პროცესს წინ უსწრებს **სულიერი ჰარმონიის, ღვთიური საწყისის დაკარგვა**, რაც მითოლოგიასა და ჯადოსნურ ზღაპრებში (რომლებიც პროფანირებულ მითებს წარმოადგენენ, ბი-დერმანი, 1993, 124) და მსოფლიო ლიტერატურის ბევრ ნიმუშში სიმბოლურად საგანძურის/სატრფოს/ოქროს საწმისის/გრაალის და სხვ დაკარგვით გამოიხატება. აქედან გამომდინარე ინიციაციის მიზანი — სულიერი განწყობა, ხშირად წარმოდგენილია როგორც დაკარგული საგანძურის/სატრფოს/გრაალის/ და ა.შ **ძებნის პროცესი** (გამსახურ-დია, 1991). ძებნის პროცესთან (სულიერ განწყობისთან) დაკავშირე-ბული სირთულეები მეტაფორულად სხვადასხვანაირად არის წარმო-დგენილი: ურჩხულთან შებრძოლება და მისი დამარცხება, ქვესკნელთ ჩასვლა, ზღვად ან მიწად ხეტიალი, რთული მენტალური პრობლემის გადაჭრა (გამოცანების ამოხსნა) და სხვ.

პოვნა ხშირ შემთხვევაში სრულდება მიწიერი ქორწინებით, რაც სიმბოლურად ღვთიურ ქორწინებას hieros gamos გულისხმობს. ინტე-რესს იწვევს ის ფაქტი, რომ მიწიერი ქორწილის ცვენები ქმნიან ერ-თგვარ ფონს მეზღვაურის ამბისთვის. საყურადღებოა ის ფაქტიც,

რომ ბებერი მეზღვაური თავის ისტორიას ერთ-ერთ მექორწილეს უყ-ვება. პოემის ერთ-ერთ დამაბოლოებელ სტროფში, ჩემი თვალსაზრი-სით, მოცემულია ზეციური და მიწიერი ქორწინების იმპლიკაციური შედარება:

O sweeter than the marriage-feast,
Tis sweeter far to me,
To walk together to the kirk
With a goodly company!

შეიძლება ითქვას, რომ ინიციაციის მეტაფორების შემთხვევაში მაკროკოსმოსი წარმოადგენს წყაროს, საწყისს სფეროს, ინდივიდის მიკროკოსმოსი კი სამიზნე სფეროს.

სავსებით დასაშვებია, რომ, ბებერი მეზღვაურის ლექსში“; კოლ-რიჯმა, ცნობიერად თუ არაცნობიერად, მოახდინა ინიციაციის არქე-ტიპის, როგორც კოლექტიური არაცნობიერის ერთ-ერთი ერთეულის, აქტუალიზაცია. თავად საღვთო წერილიც, კი, რომლის ალევორიული ინტერპრეტაციით ასე გატაცებული იყო კოლრიჯი, ხომ ინიციაციის არქეტიპს ეფუძნება. პოემაში ინიციაციის არქეტიპის სამწვერა სტრუქტურიდან ორია წარმოდგენილი — **დაკარგვა** და **ძებნა**.

დაკარგვა: მთავარი მოქმედი პირის მიერ ღვთიური საწყისის დაკარგვა მეტაფორულად მეზღვაურის მიერ ალბატროსის მოკვლით არის წარმოდგენილი; ის, რომ ალბატროსი ღვთიურ საწყისს განასა-ხიერებს, ალბატროსის სახელდება:ში ჩანს **the pious bird of good omen** (კეთილის მათუწყებელი ღვთიური ფრინველი), **a Christian soul** (ქრისტი-ანი სული). ინტერესს იწვევს ის ფაქტი, რომ წარმართულ და ქრის-ტიანულ სიმბოლიკაში ფრინველი სულის სიმბოლოა (ბიდერმანი, 1992, 39). საყურადღებოა ის ფაქტიც, რომ ფრინველის აღნიშნულ სიმბოლურ დატვირთვას ვხვდებით ძველ ინგლისურ პოემაში „მეზ-ღვაური“:

At length did cross an Albatross,
Through the fog in came:
As if it had been a Christian soul,
We hailed it in God's name

ალბატროსის მოკვლით ბებერი მეზღვაური არღვევს იმ ჰარმო-ნიას, რომელიც ადამიანსა და ღვთის მიერ შექმნილ სამყაროს შორის

არსებობს. ალბატროსის მოკვლა მეზღვაურისთვის მძიმე ჯვარია, ნაწარმოებში ეს როგორც პირდაპირი ხერხით (განრისხებული მეზღვაურები ალბატროსის გვამს კისერზე დაჰკიდებენ ბებერ მეზღვაურს), ასევე მეტაფორულად არის წარმოდგენილი:

Ah! well a-day! what evil looks
Had I from old and young!
Instead of the cross, the Albatross
About my neck was hung.

ძეზა: ინიციაციის პროცესის სირთულეების გადმოსაცემად კოლრიჯი, ერთი მხრივ, მიმართავს ფართოდ გავრცელებულ კონცეპტუალურ მეტაფორას: ინიციაციის პროცესი — ზღვით მოგზაურობაა; (ზღვა, როგორც უკვე აღინიშნა და როგორც ცნობილია, ქტონური სამყაროს სიმბოლოა).. მეორე მხრივ, კოლრიჯი იყენებს ასევე ფართოდ გავრცელებულ მეტაფორას, რომელიც სულიერ განწყობას ხელახლა დაბადებასთან აერთიანებებს: ჩადენილი ცოდვის გამო ბებერი მეზღვაური მიცვალებულთა და აჩრდილთა სამყაროში ექცევა, ის ცოცხალ-მკვდრად იქცევა; აღნიშნულ ეპიზოდში პოეტი მიმართავს პერსონიფიკაციას, რომელიც, თავის მხრივ, ეფუძნება კონცეპტუალურ მეტაფორებს: სიკვდილი-პიროვნებაა, სიკვდილ-სიცოცხლე — ქალბატონია. შეცდომის გაცნობიერება და ცოდვის მონანიება საწყისია მეზღვაურის სულიერი განწყობისა:

He prayeth best, who loveth best
All things both great and small;
For the dear God who loveth us,
He made and loveth all.

მსურველს ლოცვა მას ნაწილობრივ უმსუბუქებს სასჯელს; აღნიშნულის გამოსახატავად პოეტი კვლავ მიმართავს, როგორც პირდაპირ, ასევე მეტაფორულ ხერხს: აღვლენილი ლოცვისთანავე ალბატროსის გვამი სცილდება მეზღვაურის კისერს და ტყვიასავით ეშვება ზღვაში; მეზღვაურს ასევე სერაფიმთა გუნდის ხილვა აქვს:

The self-same moment I could pray;
And from my neck so free
The Albatross fell off, and sank
Like lead into the sea.

Each corse lay flat, lifeless and flat,
And, by the holy rood!
A man all light, a seraph-man,
On every corse there stood

თუმცა ბებერი მეზღვაურისათვის სულიერი განწყობის პროცესი არ დასრულებულა: მას გარკვეული მისია ეკისრება: მან უნდა განაგრძოს დედამიწაზე ხეტიალი, ადამიანებს თავისი ამბავი მოუთხროს და მოუწოდოს ლოცვისა და რელიგიური ცხოვრებისაკენ:

To walk together to the kirk,
And all together pray,
While each to his great Father bends,
Old men; and babes,
and loving friends
And youth and maidens gay!

ზემომოყვანილი სტრიქონებიდან ნათლად ჩანს, რომ ბებერი მეზღვაურის მიზანი ღვთიური ქორწინებაა, ღვთიური საწყისის დაბრუნებაა.

ამრიგად, თავის პოემაში „ბებერი მეზღვაურის ლექსი“ ს. ტ. კოლრიჯი ახდენს ინიციაციის არქეტიპისა და მასთან დაკავშირებული კონცეპტუალური მეტაფორების აქტუალიზაციას; აღნიშნული არქეტიპი ასახავს ისტორიას, დრამას ადამიანის სულისა, მის ცოდვადდაცემას და კვლავ აღზევებას — ეს მარადიული თემა, საუკუნეების მანძილზე იზიდავდა და კვლავ მიიზიდავს სხვადასხვა ქვეყნისა და აღმსარებლობის შემოქმედებს.

ლიტერატურა

ბეილი, 1912 — Bayley, H., 1912, *The Lost Language of Symbolism*, London.

ბიდერმანი, 1992 — Biedermann, H., *Dictionary of Symbolism*, Hertfordshire: Wordsworth Reference

გამსახურდია, 1991 — ზვ. გამსახურდია, ვეფხისტყაოსნის სახისმეტყველება, თბილისი: მეცნიერება.

გორბუნოვი, სოლოვიოვა, 1981 — „...“, in Coleridge S.T., *Verse and Prose*, Moscow: ProgressPublishers.

დარასელია, 2010 — Daraselia, N., Metaphors of Initiation in Some Old English Poems, in The Stockholm 2010 Metaphor Festival, Abstracts, Stockholm: Stockholm University Press, p.22-23.

ელიადე, 1956 — Eliade, M., Rites and Symbols of Initiation, New York.

თულანი, 1989 — Toolan, Michael, J. Narrative. A Critical Linguistic Introduction. Routledge: London & New York.

კოლრიჯი, 1981 — Coleridge, S.T., Verse and Prose, Moscow:Progress Publishers.

ლეიკოფი, 1993 — Lakoff, George. . "The Contemporary Theory of Metaphor", in Ortony, Andrew (ed.), Metaphor and Thought. Cambridge: CUP.

ლეიკოფი, ჯონსონი, 1980 — Lakoff, George & Mark Johnson. Metaphors We Live By. Chicago: University of Chicago Press.

მაკგანი, 1981 — McGann, J., The Meaning of the Ancient Mariner, in Critical Inquiry 8, Autumn.

პრობი, 1984 — ზღაპრის მორფოლოგია, თბილისი: მეცნიერება

რუბასკი, 2004 — Rubasky, E.A. The Rime of the Ancient Mariner: Coleridge's Multiple Models of Interpretation, in The Coleridge's Bulletin, New Series 24(NS), Winter, p19-28..

სტოკველი, 2005 — Stockwell, Peter. Cognitive Poetics An introduction. Routledge : London &New York.

ინტერნეტ წყარო *The Rime of the Ancient Mariner*, en. wikipedia. org/wiki (gamoZaxeba 2012, 1-10 aprili).

been explored from the standpoints of conceptual metaphor theory and cognitive poetics. The study displays the archetype of initiation, the elements of the initiation frame being revealed in the plot structure of the poem as well as in its tropology.

On the basis .of scholarly literature and the observations carried out on the corpus of world literature the structure of the initiation frame has been stated as follows:

1. Loss of divine knowledge, divine mentality.
2. Quest full of hardships for its return.
3. Finding and gaining back the lost wisdom.

Each of the episodes is associated with a number of conceptual metaphors. The poetic narrative in "The Rime of the Ancient Mariner" presents the first two elements of the initiation frame. The Loss of divine knowledge, divine mentality, spiritual harmony between man and God is symbolized by the ancient mariner killing an albatross, the latter being referred to as a pious bird, a Christian soul. The Quest episode is conveyed by means of the conceptual metaphor: Initiation process is a sea journey, sea standing for the chthonic aspect of the unconscious; the introduction of such characters as the Spectre-Woman (Life-In-Death) and her Death-mate serves as an allusion to the descent into the underworld, one of the impediments on the path to the purification. The concluding lines of the poem make it clear that the ultimate goal of the mariner is return to the ancestral heavenly life, the union of the soul with God, holy marriage hieros gamos. It is noteworthy that the poem implies a contrast between an earthly marriage and that of the holy one.

NINO DARASELIA

The Archetype of Initiation in S.T. Coleridge's "The Rime of the Ancient Mariner"

Summary

The paper is an attempt to prove that the archetype of initiation as well as the conceptual metaphors associated with it form the cognitive basis of S.T. Coleridge's poem 'The Rime of the Ancient Mariner'. The poem has

ორივე დამატება

გამხმარებლის გამოხატვის საშუალებები ინგლისურ
და ქართულ ენებში

- ორი გურული ხედვა ერთმანეთს:
- როგორ არის შენი ცოლი?
 - გარდაიკვალა
 - რას ამბობ, კაცო, რით?
 - გრიბით.
 - მაი აფერი!

გურული ანეკდოტი

თანამედროვე მსოფლიოში ადამიანების ცხოვრება აღსავსეა სტრესული სიტუაციებით და პრობლემებით. შესაბამისად, გამხმარებელი ენები ყველას სჭირდება ამა თუ იმ სიტუაციაში. გამამხმარებელი გამოხატულებები იმდენად საჭირო გახდა, რომ ამჟამად არსებობს უამრავი ინტერნეტ-გვერდი, სადაც უხვადაა გამამხმარებელი სიტყვები, ანდაზები, ცნობილი ადამიანების ციტატები, ქრისტიანული თანადგომის სპეციალური ვებგვერდებიც კი არსებობს, სადაც ბიბლიიდან აღებული გამამხმარებელი ციტატები ასობით არის მოყვანილი. ვებგვერდები მოიცავს შემდეგ პუნქტებს: გამამხმარებელი ფრაზები ყოველდღიურ სიტუაციაში, მეგობრების გამხმარება, ნათესავების გამხმარება, განსაკუთრებით მგრძობიარე ადამიანების გამხმარება, გამხმარება კეთილი სურვილებით, გამხმარება წერილობითი ფორმით, გამხმარება იუმორის მეშვეობით, შთაგონება და მოტივირება, გამხმარება დილით, გამხმარება საახალწლოდ, გამხმარება სწრაფად და მოკლედ, მასწავლებლის მიერ მოსწავლის გამხმარება, სიტბოს გამოხატვა, გამხმარება ჩურჩულთ, გამხმარება უიღბლო სიყვარულის დროს, გამხმარება უმშვერობის დროს ან ახალი სამსახურის დაწყების წინ, მოზარდებისა და მო-

ხუცების გამხმარება, მეზღვაურებისა და ჯარისკაცების გამხმარება და მრავალი სხვა.

უნდა აღინიშნოს, რომ რობინ ლეიკოვის მიერ შემოთავაზებული „თავაზიანობის წესების“ მესამე პუნქტია „კარგი განწყობა შეუქმენი შენს თანამოსაუბრეს“ (ლეიკოვი, 1980). ამდენად, გამხმარებლის შემცველი გამოხატულებები თავაზიანობის ფორმულების და სამეტყველო ეტიკეტის განუყოფელი ნაწილია.

როგორც სამეტყველო აქტი, გამხმარება შედის ბიჰევიორების ჯგუფში. ჯ. ოსტინის მიერ გამოყოფილი გამამხმარებელი ზმნები შემდეგია: *condole, commiserate, compliment, sympathize* (ოსტინი, 1965) გამხმარების სამეტყველო აქტების ილოკუცია არის მსმენლის თანაგრძნობა, პერლოკუციური ეფექტი კი — ადრესატის მადლიერება და მისი ტკივილის შემსუბუქება.

ადამიანს ოდითგანვე აქვს იმის მოთხოვნილება, რომ გამოიჩინოს გულისხმიერება თანამომხმარებელ მიმართ. ამასთან დაკავშირებით, ყველა ენაში არსებობს სიტყვებისა და გამოთქმების მთელი წყება, რომელთა საშუალებითაც ადამიანები ერთმანეთის მიმართ კეთილ სურვილებს გამოხატავენ. ამ გამოთქმების დიდი ნაწილი კარგ ილბალთანაა დაკავშირებული. ინგლისურ ენაში კეთილი სურვილის გამოხატველ გამოთქმებში დომინირებს სიტყვა „luck“: „Good Luck!“, „Best of Luck!“ „I wish you luck!“. რაიმე მნიშვნელოვანი საქმის წამოწყების წინ ინგლისელები ცდილობენ წაახალისონ ნაცნობ-მეგობრები ფრაზით „I'll keep my fingers crossed for you“.

გამხმარების პროცესში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება იუმორს, რამდენადაც, როგორც ცნობილია, იუმორი სტრესისგან გათავისუფლების საუკეთესო საშუალებაა. გამხმარებისას აუცილებელია შესაფერის დროს სწორი გამოხატულების შერჩევა. ეს განსაკუთრებით ეხება იუმორის გამოყენების შემთხვევებს, რადგან არასწორმა ხუმრობამ შესაძლოა სტრესული სიტუაცია კიდევ უფრო დაამძიმოს და გაანაწყენოს ადრესატი.

ზოგი ადამიანი ძლიერ განიცდის სიბერის მოახლოებას, ამიტომ დაბადების დღეს ცუდ ხასიათზეა, ასეთ შემთხვევაში ბრიტანელები

შემდეგი სიტყვებით ამხნევენ იუბილარს: „You are not getting older but just getting more experienced“. ქალბატონებს, რომლებიც წუხან გარეგნობაზე, ასე ამხნევენ: „რას ამბობ, ძალიან ლამაზი ხარ!“ „თმა ასეც გიხდება“ „მერე რა, რომ წონაში ცოტა მოიმატე, ძალიანაც კარგად გამოიყურები“ და სხვა. ქალბატონები ასევე ხშირად განიცდიან კულინარიულ წარუმატებლობას. ასეთ შემთხვევაში აუცილებელია მათი გამხნეება ქათინაურებით: „რას ამბობ, სულაც არ არის დამწვარი, უბრალოდ შებრაწულია“, „სულაც არ აკლია მარილი“, „მწვანილის გარეშეც ძალიან გემრიელია“ და სხვა.

ბუნებრივია, თანადგომა და გამხნეება ყველაზე მეტად სჭირდება გასაჭირში მყოფ ადამიანს. ადამიანს, რომელსაც იღბალმა უმტყუნა, ამხნევენ ფრაზით: „Better luck next time!“. თუ ადამიანი წარმატებას ვერ მიაღწევს რაიმე სფეროში, მას სხვა სფეროში უქადიან წარმატებას: „What you lose on the swings, you gain on the roundabouts“. „Unlucky at cards, lucky in love!“. გამხნეების პროცესში იმდენად მნიშვნელოვანია მომავალი წარმატების იმედი, რომ ამ სტრატეგიას კომპანიებიც მიმართავენ. მაგ. მომგებიანი გათამაშების დროს უიღბლობას გვიმსუბუქებს კოკა-კოლას თავსახურზე ამოტიფრული „კიდეც სცადეთ“, რაც მომხმარებელს აღავსებს მომავალი მოგების იმედით და, ამასთან, შესანიშნავი მარკეტინგული სტრატეგიაა.

ცალკე აღნიშვნის ღირსია ის შემთხვევები, როდესაც ადრესატის გამხნეება მის მიერ რაიმე საქმიანობის წარმატებით განხორციელებას ისახავს მიზნად. მაგალითად, მასწავლებლები ხშირად ამხნევენ მოსწავლეებს კომპლიმენტით „That’s a nice question“. ამით მასწავლებელი ხელს უწყობს იმას, რომ მოსწავლე გათამამდეს, არ მოერიდოს შეკითხვების დასმა და, საბოლოო ჯამში, უკეთ აითვისოს მასალა. ასევე მნიშვნელოვანია ბავშვის გამხნეება მისი პირველი, თუნდაც წარუმატებელი ნაშრომის შექებით: „არა უშავს, პირველი ჯერისთვის ძალიან კარგია. თანდათან უკეთ გამოგივა“.

გამხნეების პროცესში დიდ როლს თამაშობს შორისდებულის შემცველი გამონათქვამები. ინგლისურში ასეთებია: „come on!“, „hip-hip“, „hurray“, „huzzza“, „rah-rah“, „three cheers“, „whoopee“, „yay“,

„yell“, „yippee“ და მრავალი სხვა. ქართულშიც ბევრი გამამხნეებელი შორისდებულის და შეძახილი არსებობს: „აბა“; „აბა ჰე და აბა ჰო“; „აბა შენ იცი“; „აბა, არ შემარცხვინო“, „აბა ჰე, მიდი“ და სხვა. გამამხნეებელი შეძახილები ძალზე მნიშვნელოვანია სპორტული თამაშებისა და შეჯიბრებების დროს. საყვარელი გუნდისა და სპორტსმენის გასამხნეებლად გულშემატკივარი გაჰყვირის სპორტსმენის, მისი ქალაქის ან ქვეყნის სახელს. ამ ბოლო დროს ფეხბურთის გულშემატკივრებს შორის ძალზე გავრცელდა ასევე გამამხნეებელი შეძახილი „Ole!“, რომელიც ესპანური წარმოშობისაა და კორიდას უკავშირდება, მაგრამ ესპანური საფეხბურთო გუნდების წარმატებასთან ერთად ბევრ ქვეყანაში გახდა პოპულარული. სპორტსმენების გამხნეება ოდითგანვე იყო მნიშვნელოვანი. ჯერ კიდევ მეცხრამეტე საუკუნეში ჩაეყარა საფუძველი ე.წ. „cheerleading“-ს, რომელიც იმდენად პოპულარული და მნიშვნელოვანი გახდა, რომ დღეს თვით „cheerleading“-ში ტარდება ჩემპიონატები.

ადამიანს, რომელსაც უსიამოვნება შეემთხვა, ინგლისელები ურჩევენ ნაკლებად იდარდოს და ფილოსოფიური სიმშვიდით აღიქვას მომხდარი. ასეთ შემთხვევებში ამბობენ: „Never mind“, „Take it easy“, „Don’t worry“, „Cheer up“, „Stiff Upper lip“, „There is no use grieving over it“, „There’s no use crying over spilt milk.“ ადამიანებს იმითაც ამხნევენ, რომ ბევრად უარესი სიტუაციებიც არსებობს: „It might have been worse“, ქართულში ასეთი გამამხნეებელი გამონათქვამები შემდეგია: „ნუ გეშინია“, „რა ვუყოთ მერე“, „ნუ ღელავ“, „ნუ ნერვიულობ“, „ხდება ხოლმე“, „გულს ნუ გაიტეხ“, „შენ არა ხარ პირველი და უკანასკნელი“, „ვის არ მოსვლია“, „უარესიც ხდება ხოლმე“, „კიდეც კარგად გადარჩენილხარ“ და სხვა.

გასაჭირში მყოფი ადამიანების გასამხნეებლად ასევე არსებობს ანდაზები, რომლებიც ადამიანებს ურჩევენ ცუდ სიტუაციაშიც დაინახონ რაიმე კარგი და სასარგებლო: „One must learn to make the best of a bad job“, „Every could has a silver lining“. ქართულში ამგვარი გამონათქვამია „ზოგი ჭირი მარგებელია“.

ცალკე განსახილველია ის შემთხვევები, როდესაც ავადმყოფს ამ-

ხნევებენ. ასეთ შემთხვევებში ინგლისელები ამბობენ: „I hope you're better soon“, „Get well soon“. ამ უკანასკნელ გამოთქმასთან დაკავშირებით უნდა აღინიშნოს, რომ ინგლისში ძალზე პოპულარულია სპეციალური საფოსტო ბარათები წარწერით „Get well soon“, რომლებსაც ავადმყოფ ადამიანებს უგზავნიან. ქართველები ავადმყოფებს ამხნევებენ შემდეგნაირად: „ნუ გეშინია, ორ-სამ დღეში ჩიტივით იქნები“; „სულ მალე ფეხზე დადგები“; „აბა შენ იცი, მალე გამოჯანმრთელდი“ და სხვა. ასეთ შემთხვევებში სრულიად დასაშვებია, რომ დაირღვეს ჯ. ოსტინის მიერ შემოთავაზებული გამონათქვამის ილბლიანობის მესამე პირობა, კერძოდ, გულწრფელობის პირობა (ოსტინი, 1965). მთავარია არა ის, რომ ითქვას სიმართლე, არამედ ის, რომ აღრესატს ეჭვი არ შეეპაროს ჩვენს გულწრფელ სურვილში, გავამხნევოთ ავადმყოფი და გავიზიაროთ მისი ტკივილი.

ცხადია, განსაკუთრებული გამხნევება იმ ადამიანებს სჭირდებათ, რომლებმაც ახლობლები დაკარგეს. ასეთ სიტუაციაში ქართველები ამბობენ: „რას იზამ, ყველანი სიკვდილის შვილები ვართ“; „ნუ გეშინია, მარტო არ ხარ, ჩვენ შენ გვერდით ვართ და არაფერს გაგიჭირვებთ“; „გამაგრდი, თავს მიხედე, შენ ახლა სჭირდები შვილებს“ და სხვა. ინგლისური ინტერნეტსაიტები კი უამრავ რჩევას იძლევიან იმის თაობაზე, თუ როგორ უნდა მოვიქცეთ მსგავს სიტუაციაში. ყველაზე გავრცელებული ფრაზებია: „It was God's will“; „Time will heal“; „This must be very painful to you“; „It must be hard to accept“; „I really miss him. He was a special person“. ასევე მნიშვნელოვანია დახმარების შეთავაზება, რაც დამწუხრებულ ადამიანს აგრძნობინებს, რომ ის მარტო არ არის: „If there's anything I can do, give me a call“; „May I go grocery shopping with you the first time you're out?“. ავტორი წიგნების სერიისა „How to Say It When You Don't Know What To Say“ რობი მილერ კაპლანი აღნიშნავს, რომ ზოგჯერ სულაც არ არის აუცილებელი გამამხნეველი ფრაზების წარმოთქმა და უფრო მნიშვნელოვანია მწუხარებაში მყოფი ადამიანის მოსმენა და უბრალოდ მის გვერდით ყოფნა (კაპლანი, 2004).

ვერბალური საშუალებების გარდა, გამხნეების პროცესში დიდ როლს თამაშობს კინესიკური სიგნალებიც, როგორცაა მხარზე ხელის მოთათუნება, ღიმილი, ჩახუტება, თვალის ჩაკვრა, თავზე ხელის გადასმა და სხვა.

სიტუაციები, როდესაც ადამიანებს გამხნეება სჭირდებათ, იმდენად მრავალფეროვანია, რომ, ბუნებრივია, ერთი ნაშრომი ვერ დაიტევს გამამხნეველი გამონათქვამების ამომწურავ სიას. ვფიქრობ, შემომოყვანილი მაგალითებიც საკმარისია იმის საილუსტრაციოდ, თუ რამდენად მნიშვნელოვან როლს თამაშობს გამხნეების ვერბალური თუ არავერბალური საშუალებები ამა თუ იმ ცხოვრებისეულ სიტუაციაში. გამამხნეველი სიტყვები და ფრაზები უხვადაა როგორც ინგლისურში, ასევე ქართულშიც. მთავარია შესაფერის დროს შესაბამისი გამამხნეველი გამონათქვამის შერჩევა, რაც გულისხმობს არა მარტო ენის სრულყოფილად ფლობას, არამედ შესაბამისი საკომუნიკაციო სტრატეგიების სირღმისეულ ცოდნასაც.

ლიტერატურა

ლეიკოვი 1980 — Lakoff, R.T.; When Talk Is Not Cheap; in “The State of Language” ed. by L. Michaelis and Ch. Ricks. University of California Press; 1980

ოსტინი, 1965 — Austin, J.L. How to Do Things with Words; Oxford University Press. 1965

კაპლანი, 2004 — Kaplan R. M. “How to Say It When You Don't Know What To Say. The Right Words for Difficult Times”. Prentice Hall Press. 2004

ინტერნეტი

www.wordsthatcomfort.com

www.searchtherightwords.com

www.letsencourage.com

www.christianencouragement.net

IRINE DEMETRADZE

The Ways of Expressing Encouragement in English and Georgian Languages

Summary

In everyday life each of us comes across situations when there is a need to encourage our friends and relatives. Encouragement is inalienable part of speech etiquette and politeness strategy. As speech acts, encouraging utterances fall into the group of behabitives. The paper deals with the verbal and nonverbal ways of encouragement in various situations related with luck, success, stress and grief. Apart from the analysis of encouragement words and phrases in English and Georgian, the paper focuses on communication strategies, humour and the factor of sincerity with regard to encouragement.

ნათია მასაძე

ზოგი რამ პოლიტიკური კორექტულობის უმსახებ

თანამედროვე საზოგადოებაში ძალზე აქტუალური გახდა პოლიტიკური კორექტულობის ლინგვისტური პრობლემა. როგორც ცნობილია, პოლიტიკური კორექტულობა გულისხმობს ვერბალურ ქცევას, რომელიც გამოირიცხავს ნებისმიერი სახის ვერბალურ დისკრიმინაციას: რასობრივს, გენდერულს, რელიგიურს თუ პოლიტიკურს.

1793 წელს აშშ-ის უმაღლეს სასამართლოში საქმეზე „ჩიზპოლმი ჯორჯიის წინააღმდეგ“ დაისვა პოლიტიკური კორექტულობის საკითხი. პროცესზე გაცხადებულ იქნა, რომ ხშირად, სიტყვა „სახელმწიფოს“ იმ ხალხის მნიშვნელობას ანიჭებენ, რომელთა კეთილდღეობაზე ზრუნვა ევალებათ და, რაც სახელმწიფოს ვალდებულებას წარმოადგენს. სასამართლოზე დაისვა საკითხი, გაესამართლებინათ ადამიანი, რომლის მიერ საჯაროდ წარმოთქმულ სიტყვაში „ამერიკის შეერთებული შტატები“ პოლიტიკურად არაკორექტულად იყო ნახსენები, როდესაც ცალსახად უნდა ყოფილიყო ნათქვამი „შეერთებული შტატების ხალხი“. სწორედ ამ სარჩელიდან გამომდინარე გაჩნდა ტერმინი „პოლიტიკური კორექტულობა“, რომელიც განსაკუთრებულ აქტუალობას იძენს ჩვენს ეპოქაში.

პოლიტიკური კორექტულობის მიზანია გამოყენებიდან აღმოფხვრას ყველა ის ლექსიკური ერთეული, რომელიც შეურაცხმყოფელია ცალკეული ინდივიდისათვის. ნაშრომში პოლიტიკური კორექტულობის ზოგადი მახასიათებელი განხილულია ინგლისურ და ქართულენოვანი მასალის გამოყენებით. საყურადღებოა, რომ ტერმინი წარმოიშვა ქვეყანაში, რომლის მოსახლეობა რასობრივად და ეთნიკურად მრავალფეროვანია და, შესაბამისად, ნაციონალური, კულტურული თუ ეთნიკური საკითხები მწვავე პრობლემას წარმოადგენს. სპე-

ციალური ლიტერატურისა და ემპირიული მასალის შესწავლის საფუძველზე გამოვყავი პოლიტიკური კორექტულობის შემდეგი სფეროები:

I გენდერული, II სექსუალურ უმცირესობათა, III რასობრივი და IV. ფიზიკურ/მენტალური ნაკლის მქონე ინდივიდთა სფერო.

განვიხილოთ თითოეული მათგანი ცალ-ცალკე.

I. გენდერული სფერო – გენდერული თანასწორობის პრობლემა აშშ-სა და ევროპაში აქტუალურ ელფერს იძენს მე-19 საუკუნის მიწურულს. გენდერული თანასწორობა მიზნად ისახავს საზოგადოებაში ქალებისა და მამაკაცების სრული მონაწილეობის წახალისებას. აქედან გამომდინარე, გენდერული თანასწორობის პრობლემა მიმართულია გენდერული უთანასწორობის წინააღმდეგ.

შესაბამისად, გენდერული უთანასწორობის წინააღმდეგ ვერ კიდევ მეთვრამეტე საუკუნის მიწურულს დასავლეთის ქვეყნებში ჩამოყალიბდა ფემინისტური მოძრაობა, რომლის შექმნაც განპირობებული იყო ქალთა უფლებების შელახვით. კერძოდ კი, მდებრობითი სქესის წარმომადგენლების უფლებები მამრობითისგან მკვეთრად განსხვავდებოდა და ამ მოძრაობის წარმომადგენლების პროტესტი შემდეგ ციტატაშიც გამოიხატებოდა: „Feminism is the radical notion that women are people“.

ინგლისური ენის სპეციფიკიდან გამომდინარე და სოციალურ ცხოვრებაში მომხდარი ცვლილების გათვალისწინებით, ფემინისტები ცდილობდნენ ენიდან ამოეღოთ ყველა ის ლინგვისტური ერთეული, რომელიც ქალებსა და მამაკაცებს უთანასწორო მდგომარეობაში აყენებდა. კერძოდ:

ა) თანამედროვე ინგლისურში იყენებენ ქალბატონის მიმართვის ფორმას Ms., რომელშიც განსხვავებით ფორმებისა Mrs. და Miss არ ფიქსირდება ქალის ოჯახური მდგომარეობა.

ბ) პროფესიის აღმნიშვნელი რთული სიტყვების შემადგენელი კომპონენტი "man", რომელსაც ზოგადად ადამიანის მნიშვნელობა აქვს, ჩანაცვლებულ იქნა სიტყვით "person" :::

chairman	chairperson	chair
congressman	congressperson	

spokesman	spokesperson
cameraman	camera operator
foreman	supervisor
fireman	fire fighter

გ) სიტყვები, რომლებიც **-ess** სუფიქსს შეიცავდა (ეს უკანასკნელი ასოცირდებოდა მხოლოდ მდებრობით სქესთან) შეიცვალა ნეიტრალური სიტყვებით:

Headmistress	Headteacher
Stewardess	Flight attendant
Actress	Actor

დ) მხოლოდითი რიცხვის მესამე პირის მამრობითი სქესის ნაცვალსახელი „he“, რომელიც ზოგადი მნიშვნელობითაც გამოიყენებოდა, ჩანაცვლებულ იქნა: მას ჩაენაცვლა s/he წერილობით ფორმაში. ზეპირ მეტყველებაში კი ფართოდ გამოიყენება კონსტრუქციები განუსაზღვრელი ნაცვალსახელებით everyone/everybody.

ხელოვნური ცვლილებების მცდელობებს ვხვდებით წერილობით დისკურსში, თუმცა ეს ცვლილებები არ დამკვიდრებულა სწორედ მათი ხელოვნური ხასიათის გამო:

ა) სიტყვის „woman“ დამწერლობა შეიცვალა womyn ან wimmin. ეს სიტყვა შეიქმნა მე-20 საუკუნის მიწურულს და წარმოადგენს ფემინისტური მართლწერის ნიმუშს, -man ბოლოსართის თავიდან აცილების მცდელობას.

ბ) ნაცვლად ბოლოსართებისა -or,-er/-ess გვხვდება ნეიტრალური -ron ბოლოსართი,

Actor/actress	Actron (მსახიობი ნებისმიერი სქესის)
Waiter/waitress	Waitron (მიმტანი ნებისმიერი სქესის)

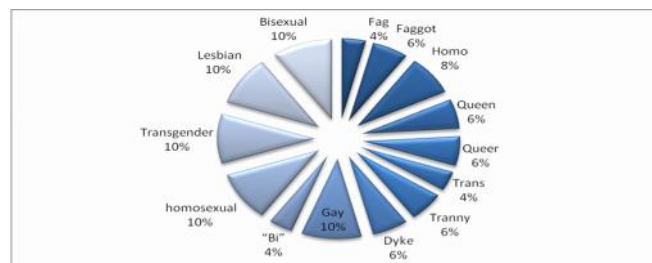
აღნიშნულ პრობლემას ქართულ ენასა და კულტურაში არ ვხვდებით, ერთი მხრივ, ქართული ენის სპეციფიკის გამო, მეორე მხრივ, კი, შესაბამისი სოციალური ფონის არ არსებობის გამო.

II. სექსუალური უმცირესობათა სფერო – საზოგადოებაში ოდითგანვე გამოიყოფოდა და გამოიყოფა სექსუალური უმცირესობები, რომლებიც წარმოადგენენ იმ ადამიანთა ჯგუფს, რომლის სექსუალური იდენტურობა და ორიენტაცია განსხვავდება საზოგადოების უმრავლესობისგან. მათ ხშირად ელჯიბითი (LGBT) აბრევიატურით მოიხსენიებენ. ელჯიბითი გახლავთ საზოგადოების ის ნაწილი, რომელშიც გაერთიანებული არიან ლესბოსელები, გეები, ბისექსუალები და ტრანსგენდერები.

მიუხედავად საზოგადოების ამ წარმომადგენელთა ორიენტაციისა, ისინი პოლიტიკურად კორექტულად უნდა იყვნენ წოდებულნი, რათა არ მოხდეს მათი შეურაცხყოფა და დამცირება. ინგლისურ ენაში ვხვდებით სიტყვებს, რომლებიც დამამცირებლად ითვლება ამ პირთათვის. შესაბამისად, მათი ინტერესების დამცველთა საზოგადოებამ შეიმუშავა პოლიტიკურად კორექტული ტერმინები:

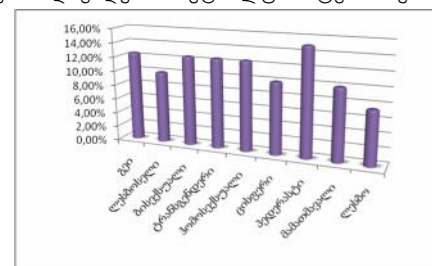
არაპოლიტიკორექტული	პოლიტიკურად კორექტული
Fag, faggot – a gay male; offensive	Gay
Homo - pejorative form	homosexual (to use only in medical context; in other context is too offensive)
Queen - pejorative form for an effeminate gay; only used among LGBT people	Gay
Queer - offensive for all the LGBT representatives	Transgender
Trans / Tranny – offensive	Transgender
Dyke	Lesbian (but some women prefer to be called “gay” rather than “lesbian”)
“Bi”	Bisexual

დაკვირვებამ ცხადყო, რომ მიუხედავად აღნიშნული პოლიტიკურად კორექტული ტერმინებისა, საზოგადოების მიერ კვლავ გამოყენება პოლიტიკურად არაკორექტულ ტერმინები:

ქართულ ენაში გვაქვს ტაბუირებული სიტყვები, რომლებსაც ჩვეულებრივ დისკურსისას არ გამოიყენებენ. თუმცა, არის ხოლმე შემთხვევები, როდესაც აფექტში მყოფი ინდივიდი მაინც გამოიყენებს აღნიშნულ ლექსიკურ ერთეულებს. ასე მაგ.: არასამთავრობო გაერთიანების „მამული, ენა, სარწმუნოება“ ლიდერი ლადო სადღობელაშვილი „ქართული პარტიის“ ერთ-ერთ ლიდერს, სოზარ სუბარს, ჰომოსექსუალიზმში ადანაშაულებს. და მიმართავს შემდეგი სიტყვებით: არ გეწყინოს, სოზარ მაგრამ... რაც არ უნდა ამოეფარო „ქართულ პარტიას“, მაინც *პედერასტი* ხარ“ (<http://www.presa.ge/new/?m=politics&AID=2944>).

ქართული რეალობიდან გამომდინარე, საზოგადოების უმრავლესი ნაწილი აღნიშნული უმცირესობის წარმომადგენლებს მიმართავს პოლიტიკურად არაკორექტული სიტყვებით სხვადასხვა ფორუმსა თუ სოციალურ ქსელში, მაშინ, როცა პრესის, ტელევიზიის თუ სამედიცინო სფეროში ეს ინდივიდები სპეციალური ტერმინებით იწოდებიან:

III. რასობრივი სფერო – ქართულის ენის განმარტებითი ლექსიკონის მიხედვით ტერმინი „რასა“ – ეს არის ადამიანთა ისტორიულად ჩამოყალიბებული ჯგუფი, რომელიც გაერთიანებულია საერთო

წარმოშობით, სხეულის წარმოშობის ერთნაირი, მემკვიდრეობით გადაცემული ნიშნებით (კანის, თვალის, თმის ფერი, თავის მოყვანილობით და სხვა).

საზოგადოების წევრები სხვადასხვა რასის წარმომადგენლებს ხშირად არაპოლიტიკორექტული ტერმინებით მიმართავენ, რაც ამა თუ იმ რასის წარმომადგენლებისათვის ძალზე შეურაცხყოფელია.

აღნიშნულ სფეროში პოლიტიკური კორექტულობის მოძრაობა დაიწყო ინგლისურ ენაზე მოლაპარაკე აფრიკელი ინდივიდების მიერ: მათ პროტესტს იწვევდა სიტყვის „Black“ (შავი) ნეგატიური კონოტაცია. ეს ტერმინი შეესატყვისება ესპანურ სიტყვას „Negro“ (შავი, მუქი) და როგორც შავკანიანი ინდივიდის აღმნიშვნელი, მის თარგმანს წარმოადგენს.

ნებისმიერი რასის წარმომადგენლისათვის მნიშვნელოვანია სახელდებაში არ ფიგურირებდეს კანის ფერი, რაც ზოგადად დამაცირებლად ითვლება. მაგ.: აფროამერიკელებისთვის შეურაცხყოფელ ტერმინებად ითვლება შემდეგი სიტყვები:

Nigger/Negro (ზანგი) **colored** (ფერადკანიანი) **black** (შავკანიანი). ამ სიტყვას „black“ ნეიტრალურ ლინგვისტურ ტერმინშიც ვხვდებით – **Black English**, მაგრამ ესლა ის ჩანაცვლებულია ტერმინით **Afro-American Vernacular English** (ინგლისურის აფროამერიკული დიალექტი).

გარდა ამისა აფროამერიკელებისთვის ეთნიკურ შეურაცხყოფელ სიტყვებად ითვლება **Spade, Coon, Jigaboo** რაც აღნიშნავს შავკანიან ადამიანს (**a black person**).

ამ სიტყვების ეტიმოლოგია შემდეგნაირია:

სიტყვა „Spade“-ის მნიშვნელობებია: 1. ნიჩაბი; 2. ყვავი/პიკი(ბანქოს თამაშისას); 3. შეურაცხყოფელი, დამაცირებელი სიტყვა აფროამერიკელისთვის, აღნიშნულმა სიტყვამ შეურაცხყოფელი ტონი შეიძინა 1647 წელს, როდესაც მწერალმა ჯონ ტრეპმა დაწერა შემდეგი „**Gods people shall not spare to call a spade a spade, a niggard a niggard**“. სწორედ ამ ფრაზისგან გამომდინარე სიტყვამ „Spade“ შეცდომით შეიძინა აფროამერიკელებისათვის ნეგატიური კონოტაცია.

სიტყვა „Coon“-ის პირველადი მნიშვნელობა „ენოტი“ გახლავთ

ძალზე შეურაცხყოფელი რასობრივი ცილისწამება, რომელიც გამოიყენება ამერიკულ და ავსტრალიურ სლენგში. ამერიკაში ითვლება დამამცირებელ სიტყვად აფროამერიკელებისთვის, ხოლო მკვიდრი ავსტრალიელი ხალხისათვის შეურაცხყოფელი წოდებაა. ამ სიტყვის წარმომავლობისა და მნიშვნელობის მიხედვით სიტყვა „Coon“ კინობითი ფორმაა სიტყვისა „Raccoon“, რომელიც პატარა და შეუხედავი ცხოველია. ბუნებრივია, როდესაც ადამიანებს აღნიშნული სიტყვით მიმართავენ, ეს დამაცირებელია და იწვევს ამ პირების დეჰუმანიზაციას. ამიტომაც, სიტყვა „Coon“ აღიარებულია ეთნიკურ ცილისწამებად.

სიტყვა, „Jigaboo“-ს წარმომავლობა უცნობია. აღნიშნული ეთნიკური ცილისწამება გამოყენება 1990-იან წლებში აფრიკელი წარმოშობის ამერიკელი ინდივიდებისთვის. ამ სიტყვის გამოყენება შეუძლია მხოლოდ აფროამერიკელს თავისივე წრეში. სხვა შემთხვევაში ამ ტერმინის გამოყენა აფროამერიკელისათვის დამაცირებელია.

აქედან გამომდინარე, უმჯობესია, თუ გამოვიყენებთ ისეთ პოლიტიკურად კორექტულ ნეიტრალურ ტერმინებს, რომლებშიც არ ფიგურირებს კანის ფერი.

Politically incorrect	Politically corrected
Nigger/ Negro/Colored person/ Black	African American /Afro-American
Aborigines	Australian Aboriginal peoples (or name of group)
Bushmen (the original inhabitants of Southern Africa)	San (the original inhabitants of Southern Africa)
Eskimos; Inuit	Native Alaska
Gypsies	Roma
Spanish-speaking; Latino/Latina	Hispanic
Indians (American)	Native Americans, American Indians, or use the tribal name

IV. ფიზიკურ/მენტალური ნაკლის მქონე ინდივიდთა სფერო.

ფიზიკურ/მენტალური ნაკლის მქონე ადამიანთა ტერმინებში ჯერ სახელდება პიროვნება და შემდეგ დაავადების სახელწოდება. მაგ.: არ უნდა გამოვიყენოთ ტერმინები: დიაბეტით დაავადებული, შიდსიანი, არამედ (გთხოვთ, იხილოთ ქვემოთ მოყვანილი ცხრილი):

ტერმინთა სტრუქტურა არის შემდეგნაირი:

A + person + with/of + name of disability/disease. ანუ, ამ წყობაში გვაქვს წინდებულებიანი ფრაზა;

A + person + to have + name of disability/disease. აქ კი ვხვდებით „to have“ ზმნის სტრუქტურას.

აგრეთვე გვაქვს ტერმინის გაბუნდოვანება, რომელიც მიღწეულია სამედიცინო ტერმინის გამოყენებით. მაგ.: **Congenital disability**, რომელშიც არც წინდებულებიანი ფრაზა და არც ზმნიანი სტრუქტურა არ გვაქვს.

არაპოლიტიკორექტული	პოლიტიკორექტული
A Diabetic	A person <u>with</u> diabetes
An AIDS victim	A person <u>with</u> AIDS/who has AIDS/living <u>with</u> AIDS
Birth defect	Congenital disability
Dwarf	Little person, person <u>of</u> short stature
Spastic	A person <u>with</u> cerebral palsy

ფიზიკურ/მენტალურ შესაძლებლობებში შეიძლება გამოვყოთ შემდეგი ქვეჯგუფები და მათი სახელების ტიპები:

ინდივიდის ფიზიკურ მდგომარეობასთან დაკავშირებულ ტერმინებში აღსანიშნავია ტერმინ „challenged“-ის გამოყენება/ჩანაცვლება. სიტყვა „challenge“-ის პირველადი მნიშვნელობა არის „გამოწვევა“. იგი დადებითი სემანტიკის მატარებელი სიტყვაა. გარკვეული ფიზიკური ნაკლის შემთხვევაში, ცალკეული ინდივიდისათვის ეს ნაკლი სრულე-ბითაც არ არის, არამედ გამოწვევაა, რომელსაც უნდა გაუმკლავდეს და გადალახოს. ამიტომაც ცალკეულ ფიზიკურ ნაკლთან ჭიდილი ცოტათი მიანიც რომ გაუმარტივდეთ ინდივიდებს, უნდა გამოვიყენოთ პოლიტიკურად მართებული ტერმინები.

არაპოლიტიკორექტული	პოლიტიკორექტული
Invalid > handicapped > disabled	Physically challenged
Short people	Vertically challenged people
Fat people	Horizontally challenged people
Blind	Visually challenged
Mute	Vocally challenged
Ugly	Aesthetically challenged
Bald	Follicularly challenged
Dead	Metabolically different
Psychopath	Socially misaligned
Retarded children	Children with learning difficulties

სოციალურად დაუცველ ინდივიდთა ტერმინები	
არაპოლიტიკორექტული	პოლიტიკორექტული
Old age pensioners	Senior citizens
Poor, Disadvantaged, Ill-provided, Socially deprived, Underprivileged, Disadvantage	Economically disadvantaged; Low income people; Differently advantaged; Economically exploited
Unemployed	Unwaged
Garbage man	Refuse collectors
Old	Chronologically gifted; Mature

პროფესიასთან დაკავშირებული ტერმინები

პოლიტიკურად კორექტულ ტერმინებზე მომუშავე პირები ცდილობენ შეიმუშაონ იმ პროფესიებთან დაკავშირებული პოლიტიკორექტული ტერმინები, რომლებიც არ სარგებლობენ დიდი პატივისცემით საზოგადოებაში:

არაპოლიტიკორექტული	პოლიტიკორექტული
Janitor	Sanitation engineer
Undertaker	Morticians or Funeral director
Barber	Hairstylist or Beautician

Secretary

Administrative assistant

არაპოლიტიკორექტული

სხვადასხვა

პოლიტიკორექტული

slums
third world countries
Uneducated

Substandard housing
Emerging nations
Alternatively schooled

როგორც ნებისმიერი სხვა დასავლური ქვეყანა, საქართველოც იზიარებს პოლიტიკური კორექტულობის ცნებას და მოვლენას. შესაბამისად, ეს საკითხი განიხილება ქართულ ენაშიც. პოლიტიკურად კორექტული ტერმინები უაღრესად მნიშველოვანია ზრუნვაზე ორიენტირებული ორგანიზაციების საქმიანობისას. შესაბამისად, წარმოგიდგინეთ იმ ტერმინებს რომლებსაც ისინი უპირატესობას ანიჭებენ.

არაპოლიტიკორექტული

პოლიტიკორექტული

ინვალიდი

უნარშეზღუდული

უნარშეზღუდული

განსხვავებული შესაძლებლობების მქონე

უპატრონო

მიუსაფარი

ღარიბი, შეჭირვებული ავადმყოფი

სოციალურად დაუცველი სულიერად განუვითარებელი

გიჟი

ფსიქიატრული სერვისის მომხმარებელი/ფსიქიკურად არამყარი ადამიანი

ბრმა

უსინათლო

მაწანწალა, უპატრონო ნარკომანი, ლოთი

მზრუნველობამოკლებული პრობლემული ადამიანი

კიბოთი დაავადებული მემკვიდრეობით და-

ავთვისებიანი სენით დაავადებული სექს მუშაკი

კავებული

შვილობილობა

მინდობით აღზრდა

ხეიბარი

დამოკიდებულობის მქონე პირი

აღნიშნული გლობალური ლინგვისტურ პრობლემით მხოლოდ ზრუნვაზე ორიენტირებული ორგანიზაციები როდი არიან დაინტერე-

სებული. იმისათვის, რომ განსხვავებული შესაძლებლობების მქონე პირები უფრო ინტეგრირებული იყვნენ ჩვენს საზოგადოებაში და ხალხის ნეგატიური დამოკიდებულება მათ მიმართ აღმოიფხვრას, კეთდება რეპორტაჟები სხვადასხვა მაუწყებლის მიერ. მაგალითად, 2011 წლის 11 ივნისს გაკეთდა რეპორტაჟი „განსხვავებული შესაძლებლობების პირებზე“ გადაცემა „პოსტ სკრიპტუმის“ მიერ. გადაცემაში გაიჟღერა შემდეგმა ფრაზამ: „ტერმინი „უნარშეზღუდული“ დისკრიმინაციული ფორმაა ინვალიდობის მქონე ადამიანისათვის, ამის ნაცვლად შეგიძლიათ თქვით შეზღუდული შესაძლებლობების პირი“.

რა თქმა უნდა, წამყვანის მიერ წარმოთქმული ფრაზა უფრო კორექტულია, თუმცა მაგრამ მე მაინც ვეწინააღმდეგები ტერმინს „შეზღუდული შესაძლებლობების პირი“, რადგანაც სიტყვა „შეზღუდვა“ ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის მიხედვით ნიშნავს: მცირე უფლებებს, ნაკლებ რესურსებს, მცირე ცოდნას, ვიწრო თვალთახედვას, მაშინ როცა სიტყვა „განსხვავებული“ ნიშნავს: ნიშანი, რომლითაც ერთი საგანი მეორისგან განსხვავდება; ვისიმე რისამე საპირისპიროდ.(1986). აქედან გამომდინარე, უპირიანი იქნებოდა, თუ საზოგადოება გამოიყენებს მსგავსი ინდივიდების სახელდებისას ტერმინს „განსხვავებული შესაძლებლობების პირი/პირები“. ეს ტერმინი უკვე გამოიყენება ზრუნვაზე ორიენტირებული ორგანიზაციების მიერ მათი ბენეფიციარების მიმართ.

საინტერესო რეპორტაჟი და მთელი გადაცემა მიეძღვნა იმედის არხის თოქშოუ „პროფილის“ საშუალებით განსხვავებული შესაძლებლობების პირებს. თოქშოუში გაჟღერებული იყო შემდეგი ფრაზა: „არ უნდა ვიყენებდეთ სიტყვებს, რომლებითაც ახასიათებენ ავადმყოფი, დეფექტური, ინვალიდი, დაუნი, შეზღუდული, **სხ** ბავშვი“. მაგ.: სიტყვა „დაუნი“ მედიცინაში ცნობილია როგორც ტერმინი „დაუნის სინდრომი“, მთავარ კლინიკურ გამოვლინებად ითვლება ჩამორჩენილი ფსიქიკური და ფიზიკური განვითარება, დამახასიათებელი ცვლილება გარეგნობაში და შინაგანი ორგანოების სწორი დარღვევები. მაგრამ, საზოგადოებაში უკვე იმდენად ხშირად გამოიყენება ეს

სიტყვა, რომ იქცა სხვა შეურაცხყოფელი მნიშვნელობის მატარებლად, როგორცაა „სულელი“, „იდიოტი“, „უჭკუო“.

პოლიტიკური კორექტულობის ფენომენი იმდენად მზარდია, რომ იგი უკვე პოპმუსიკის სხვადასხვა ტექსტშიც კი აღერს. ასე მაგალითად, ყველასათვის კარგად ცნობილია ამერიკელმა მომღერალმა და კომპოზიტორმა ლედი გაგამ, 2011 წლის 23 მაისს გამოსცა სიმღერა „Born This Way“ (ასეთად დაბადებული), რომელიც უმაღლეს პოპულარულ იქცა. ეს გახლავთ სიმღერა, რომელშიც ნათლად და მკაფიოდ არის წარმოდგენილი ის პოლიტიკურად კორექტული ვერბალური ქცევა, რომელიც გამორიცხავს ყველა ტიპის დისკრიმინაციას: რასობრივს, გენდერულს, რელიგიურს და სხვ. სიმღერა ასწავლის ადამიანებს, რომ უყვარდეთ თავიანთი თავი და ერთმანეთი, მიიღონ ადამიანები ისეთებდა, როგორებიც არიან. ყველას აქვს განსხვავებული და თავისებური სილამაზე. სიმღერის სლოგანდაც შეიძლება მივიჩნიოთ შემდეგი ფრაზა: „ნუ იმალები, ნუ დაიტანჯავ თავს სინანულსა და წუხილში, უბრალოდ გიყვარდეს საკუთარი თავი (Don't hide yourself in regret, Just love yourself)“. არა აქვს მნიშვნელობა ხარ აფროამერიკელი, თეთრი თუ ყვითელი რასის წარმომადგენელი, შერეული წინაპრები გყავდა, ლიბანელი თუ აღმოსავლეთის ქვეყნების მცხოვრები ხარ (You're black, white, beige, chola descent, You're Lebanese, you're orient) უბრალოდ, გიყვარდეთ ერთმანეთი. არ აქვს მნიშვნელობა, ხარ ქრისტიანი, მუსულმანი, კათოლიკე თუ ათეისტი, არ აქვს მნიშვნელობა, თუ ხარ განსხვავებული ორიენტაციის: გეი, ლესბოსელი, ტრანსგენდერი ან ჰეტეროსექსუალი (No matter gay, straight, or bi, lesbian, transgendered life), მთავარია გწამდეს ღმერთის (Believe capital H-I-M).

სიმღერის მორალის თანახმადაც "There~s nothing wrong, Because HE made you perfect, You were born this way..." სწორედ ლედი გაგას ამ ცნობილი სიმღერის ტექსტით მსურს დავასრულო აღნიშნული სტატია.

It doesn't matter if you love him, or capital H-I-M Just put your paws up 'cause you were born this	[Post-chorus:] Oh there ain't no other way Baby I was born this way Oh there ain't no other way	[Bridge:] Don't be a drag, just be a queen Whether you're broke or
---	--	--

way, baby My mama told me when I was young We are all born superstars She rolled my hair and put my lipstick on In the glass of her boudoir "There's nothing wrong with loving who you are" She said, "Cause he made you perfect, babe" "So hold your head up girl and you'll go far, Listen to me when I say" [Chorus:] I'm beautiful in my way 'Cause God makes no mistakes I'm on the right track, baby I was born this way Don't hide yourself in regret Just love yourself and you're set I'm on the right track, baby I was born this way	Baby I was born this way I'm on the right track, baby I was born this way Don't be a drag just be a queen [x3] Don't be! [Verse:] Give yourself prudence And love your friends Subway kid, rejoice your truth In the religion of the insecure I must be myself, respect my youth A different lover is not a sin Believe capital H-I-M (Hey hey hey) I love my life I love this record and Mi amore vole fe yah (Love needs faith)	evergreen You're black, white, beige, chola descent You're Lebanese, you're orient Whether life's disabilities Left you outcast, bullied, or teased Rejoice and love yourself today 'cause baby you were born this way No matter gay, straight, or bi, Lesbian, transgendered life, I'm on the right track baby, I was born to survive. No matter black, white or beige Chola or orient made, I'm on the right track baby, I was born to be brave.
--	---	--

ლიტერატურა:

ალანი, ბარიჯი 2006 — Allan, K. and Burrige,K., Forbidden Words Taboo and the Censoring of Language, Cambridge University Press 2006

ატკინსონი 2005 — Atkinson L. Gerald Radical Feminism and Political Correctness, 2005 http://www.lifesitenews.com/ldn/2005_docs/PC5.pdf

ეკო 2004 — Eco, U. „Eco on Political Correctness“, June 28, 2004; <http://voxday.blogspot.com/2004/06/eco-on-political-correctness.html>;

რადჩენკო 2008 — „
“, A , 2008 <http://www.study.ru/support/lib/note96.html>;

უოტმენი 1989 — Wattman, F.F., “Politically Correct Speech”; Language, Gender and Professional Writing: Theoretical Approaches and Guidelines for Nonsexist Usage. New York: The Modern Language Association of America, 1989;

სქოლონი, სქოლონი 2001 — Scollon R., Scollon S.W. „Intercultural Communication: A Discourse Approach (Language in Society)”, Second Edition, Blackwell Publishers Ltd 108 Cowley Road Oxford OX4 1JF UK 2001

საქმე „ჩიზჰოლმი ჯორჯიის წინააღმდეგ“, U.S. Supreme Court **CHISHOLM v. STATE OF GA.**, 2 U.S. 419 (1793), <http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl?navby=CASE&court=US&vol=2&page=419>.

გამოყენებული ლექსიკონები:

ოქსფორდის ლექსიკონი, 2008 Oxford Advanced Learners Dictionary of Current English, 7th edition, Oxford University Press, 2008;

ჩიქობავა 1986 — ქართული ენის განმარტებითი (ერთტომეული), თბილისი 1986.

სატელევიზიო გადაცემები:

„პოსტ სკრიპტუმი“, 2011, წლის რეპორტაჟი თემაზე „განსხვავებულ შესაძლებლობების პირები“;

„პროფილი“, 2011, რეპორტაჟი თემაზე „განსხვავებული შესაძლებლობების პირები“.

ინტერნეტის ავტორიზებული რესურსები:

http://en.wikipedia.org/wiki/Political_correctness
<http://aggslanguage.wordpress.com/the-impact-of-political-correctness-on-language-change/>
<http://www.presa.ge/new/?m=politics&AID=2944>
http://en.wikipedia.org/wiki/LGBT_community
http://en.wikipedia.org/wiki/History_of_feminism
<http://www.nlgja.org/resources/stylebook.html>
http://www.ehow.com/about_5192250_spade-symbolize_.html
<http://www.blurtit.com/q837589.html>

<http://www.thefreedictionary.com/jigaboo>
<http://home.online.no/~gunnarab/gender-neutral-words.htm>
<http://feminism.com/>
<http://blog.linuxchixla.org/2009/11/06/feminism-is-the-radical-notion-that-women-are-people/>
<http://www.reference.com/motif/computers/origin-of-jigaboo>
<http://www.answers.com/topic/list-of-ethnic-slurs-by-ethnicity>
http://www.civilin.org/pdf/Welfare_Survey.pdf
<http://www.metrolyrics.com/born-this-way-lyrics-lady-gaga.html>
http://cabacr.ca/english/social/codes/guidelines_nonsexist.pdf

NATIA VASADZE

On Political Correctness

Summary

The paper examines the phenomenon of political correctness on the material from English and Georgian languages and cultures. As is known, political correctness aims at eliminating any kind of discrimination expressed linguistically. The following spheres of politically correct discourse have been dealt with: gender, racial, of sexual minorities, physical and mental disability. The study has revealed that the attitude towards the above enumerated spheres as well as the ways of their linguistic realization are culture specific. The paper focuses on and contrasts lexical and grammatical means for building English and Georgian politically correct discourses. Special emphasis has been placed on samples of political incorrectness.

რუსულან ზეპალაზვილი

ზმნის ხმოვანპრეფიქსთა შესახებ ბერძნულენოვან
ენათმეცნიერულ ლიტერატურაში

ქართული ზმნის ხმოვანპრეფიქსთა შესახებ აზრთა სხვადასხვაობა კარგა ხანია შეინიშნება ლინგვისტურ წრეებში. როგორც ქართველ, ისე უცხოელ მეცნიერებს გამოთქმული აქვთ საინტერესო (ზოგჯერ ერთმანეთისაგან ძალზე განსხვავებული) მოსაზრებები მათი ფუნქცია-დანიშნულების შესახებ.

ქართველ ენათმეცნიერთა შორის ქცევის კატეგორია პირველმა შენიშნა და შეისწავლა ნ. ჩუბინაშვილმა (იხ. ლლონტი, 1962, 234). მან დაახასიათა ხმოვანპრეფიქსები ზმნებში და პირთა კუთვნილებითი დამოკიდებულების გამომხატველ კატეგორიას უწოდა „მიჩემებითი ფორმა“, რომელიც, მისი აზრით, მხოლოდ ობიექტის მქონე ზმნებს ახასიათებს. ნ. ჩუბინაშვილმა გამოყო სამი სახე: საზოგადო (იგივე საარვისო: ვაშენებ, ვსწერ), მიჩემება მოქმედისა პირისა (იგივე სათავისო: ვიშენებ, იშენებ, იშენებს... ვიწერ) და მიჩემება საცნაურისა პირისა (იგივე სასხვისო).

მართალია, შემდეგ ამ საკითხს ქართული ენის გრამატიკის სხვა ავტორებიც ეხებოდნენ (მათ შორის ნ. მარიც), მაგრამ მწყობრი მოძღვრება არც ერთს არ მოუცია. ქცევის სისტემა საფუძვლიანად განიხილა ა. შანიძემ ჯერ კიდევ 1926 წელს და შემდეგ ზოგიერთი მოსაზრება ოდნავ შეცვალა. როგორც ალ. ლლონტი აღნიშნავს: „ქართული ზმნის მიჩემებითი ფორმების მონოგრაფიულად შესწავლა, ქცევის მორფოლოგიური კატეგორიის ცალკე გამოყოფა და მისი სტრუქტურული ფუნქციების შეჯერება პროფ. ა. შანიძის დამსახურებაა“ (ლლონტი, 1962, 235).

არნ. ჩიქობავა არ ემხრობოდა საარვისო ქცევის (ანუ ნეიტრალური ვერსიის) გამოყოფას, რადგან ამ ფორმაში არ ჩანს კუთვნილე-

ბით-დანიშნულებითი ურთიერთობა (ჩიქობავა, 1959). საყურადღებო მოსაზრებები გამოთქვეს ქცევის კატეგორიასთან დაკავშირებით ბ. რუდენკომ (1940), გ. როგავამ (1942), ფ. ერთელიშვილმა (1965), თ. გიორგობიანმა (1971), გ. ნებიერიძემ (1976), ნ. სალაძემ (1977; 1986), მ. მაჭავარიანმა (1980; 1987), ბ. ჯორბენაძემ (1983), ი. კოჯიამამ (2006) და სხვ. აღსანიშნავია, რომ თითქმის ყველა მეცნიერი ხაზს უსვამდა ხმოვანპრეფიქსთა მრავალფუნქციურობასა და ქცევის კატეგორიის პოლისემანტიკურობას. ყურადღება მიაქცევს ხმოვანპრეფიქსთა კავშირს ობიექტური პირის არსებობასთან: „ა-, ი-, უ-, ე- ხმოვანი პრეფიქსების ძირითადი ფუნქცია ზოგადად ობიექტური პირის არსებობაზე მითითებაა, კერძოდ კი სუბიექტის ობიექტურ პირებთან გარკვეული (კუთვნილება-დანიშნულების, ლოკატიური და სხვ.) მიმართების გამოხატვაა, ხოლო, თუ რომელია კონკრეტულად ობიექტური პირი, რომელსაც მიემართება სუბიექტის მოქმედება, ამაზე სათანადო პირის ნიშანი (მარკერი) მიუთითებს“ (მელიქიშვილი, 2001, 36).

ქცევის საკითხი იქცა არა მარტო ქართველ, არამედ გერმანელ ენათმეცნიერთა ინტერესის საგნადაც. მათს შრომებში ა, ი, უ, ე ხმოვნებისთვის დამკვიდრებულია ჰუგო შუხარდტის (1895) მიერ გამოყენებული ტერმინი „მახასიათებელი ხმოვნები“ (Charaktervokale). მათი ერთგვარი ანალიზი მოგვცა გ. დეეტერსმა (1930), შემდეგ, XX საუკუნის 50-იან წლებამდე, ამ საკითხთან დაკავშირებით მხოლოდ მოკლე შენიშვნებს ვხვდებით: გაკვრით შეეხო ამ გრამატიკულ მოვლენას გერტრუდ კეტლერი ზმნის საკითხების განხილვისას მარკოზის სახარების ძველქართულ თარგმანში (კეტლერი, 1938, 86). ვილჰელმ პეშენიც დაინტერესდა თავის დისერტაციაში ხმოვანპრეფიქსებით ძველქართულ ზმნაში (მათესა და მარკოზის თარგმანებსა და პალიმფსესტურ ტექსტებში) და ა-პრეფიქსი მიიჩნია ირიბი ობიექტის მანიშნებლად (პეშენი, 1939, 26-32). ტერმინი „ხმოვანპრეფიქსები“ კიტა ჩხენკელმაც (1958) გამოიყენა. მართალია, ის თეორეტიკოსი ლინგვისტი არ იყო, მაგრამ უცხოელებისთვის განკუთვნილ სახელმძღვანელოში კვალიფიკაცია უნდა მიეცა ზმნისწინის შემდეგ არსე-

ბული ხმოვნებისთვის ქართულ ზმნაში. ის გამოყოფს ოთხ ვერსიას: ნეიტრალურს, სასუბიექტოს, საობიექტოსა და სუბერესიულს (საზედაოს) და მსჯელობს ა ხმოვნის ფუნქციებზე (კაუზატივებთან და გარდამავალ ზმნებთან), თან გამოთქვამს ვარაუდს, რომ შესაძლებელია საარვისო ქცევის ა პრეფიქსის პირველადი ფუნქცია სულ სხვა იყოს (ჩხენკელი, 1958, I, 250).

XX საუკუნის 60-იანი წლებიდან გერმანულენოვან ნაშრომებში მეტი ყურადღება დაეთმო ქართული ზმნების ხმოვანპრეფიქსთა დანიშნულების ახსნას. ჰაინც ფენრიხმა (1965) ხაზი გაუსვა მათს პოზიციას (უშუალოდ ზმნის ფუძის წინ), რამაც მას საშუალება მისცა გამოეტანა დასკვნა აღნიშნული ფორმანტების მჭიდრო კავშირზე ზმნასთან და მათს სიძველეზე (ფენრიხი, 1965, 153). მეცნიერმა „ქართული ენის მოკლე გრამატიკაში“ (1986) ხმოვანპრეფიქსები მხოლოდ ჩამოთვალა (ა, ე, ი, უ) პოზიციის მითითებით, თან აღნიშნა, რომ გრძობა-აღქმის ზმნებში ობიექტური პირის ნიშნები ხშირად ხმოვანპრეფიქსებთან (ი/უ და ე) კომბინაციაში გვხვდება (მიყვარს, აქვს, გძულვარ, მეყვარება, შემეყვარდება, შევიყვარებ...) (ფენრიხი, 1986, 98).

შემდეგ მ. ლორთქიფანიძე-პილმა მიმოიხილა თავის სტატიასა (1986) და სადისერტაციო ნაშრომში (1987) არსებული შეხედულებები მახასიათებელ ხმოვანთა შესახებ (ოღონდ არ დაუსახელებია ბოდერის ნაშრომი). ავტორი აღნიშნავს, რომ ა- ხმოვანი აწარმოებს ნასახელარ, ნაზმნარ და კაუზატიურ ფორმებს (ლორთქიფანიძე-პილი, 1986, 63). უ- ნიშნის დახასიათებისას ის ხაზს უსვამს, რომ მისი ერთადერთი ფუნქცია არაა კუთვნილების გამოხატვა, არამედ ირიბ ობიექტზე, ლოკალურ მიმართებაზე ანდა უბრალო დამატებაზე მითითება (ეურჩებოდნენ, მოუყვა, მოუქნია...). მეცნიერი განიხილავს ა, ი, უ, ე ხმოვანპრეფიქსებს სხვადასხვა ტიპის ზმნაში, მათს სემანტიკურ დიფერენციაციას და ე/ა-ს მიიჩნევს ირიბი ობიექტის (ანდა სემანტიკური სუბიექტის) ფუნქციურ კორელატად (ლორთქიფანიძე-პილი, 1986, 68). ავტორი შენიშნავს, რომ ი- ხმოვანი ხშირადაა გამოყენებული გარდამავალ ზმნებში (იხატავს, იშენებს), რომლებშიც მო-

ქმედება გადადის საკუთარ სხეულზე ან სხეულის ნაწილებზე (ტანი დაიბანა, თმა დაივარცხნა); ყურადღებას აქცევს ე. წ. ინ/ენიან ვნებითებს (აბსოლუტურ და რელატიურ ფორმებს); იმოწმებს გ. კეტლერის აზრს, რომ სუბიექტი და ობიექტი იდენტურია რეფლექსივებში, როცა მოქმედების საგანი თვით იქცევა სუბიექტად (მაგალითად, გეძებს აქტივია, შეეჭიდა — პასივი). იმავე სურათს აჩვენებს ძველი ქართულიც და ე მითითებებს ირიბი ობიექტის არსებობაზე (არაი ევნოს, აღესრულოს, დაეთესის, ეჩუნა...). ე ხმოვანი ხანმეტ ტექსტებშიც გამოიყენებოდა ირიბ ობიექტთან ერთად ზმნაში (მიხეც, მიჭეც...). ავტორის აზრით, ე ხმოვანი შეუძლებელია ცალსახად ჩაითვალოს მხოლოდ პასივის ან რეფლექსივის ნიშნად: „როგორც კი ე ხმოვანპრეფიქსი გამოჩნდება ზმნურ ფორმაში, თავს იჩენს ირიბი ობიექტიც“ (ლორთქიფანიძე-პილი, 1986, 66)¹.

მ. ლორთქიფანიძე-პილის სტატიაში განხილულია ე- ხმოვანი ფორმები შესაძლებლობის (Passiv der „Möglichkeit“, Potenzialis), მიჩნევისა (Passiv des „Dafürhaltens“) და გუნების ვნებითებში (Passiv der „Stimmung“): ეჭმება, იჭმება, ემწარება, ემღერება, ეტირება... ავტორის აზრით, ე ხმოვანი მიემართება სემანტიკურ სუბიექტს (რა ემღერება მას?) (შდრ. ჯორბენაძე, 1983, 97). ნაშრომში განხილულია ე ხმოვნის ფუნქცია უნებლიობის გამომხატველ შემოეხარჯა ტიპის ზმნებში და გამოთქმულია მოსაზრება, რომ არაა დამტკიცებული ამ ხმოვნის კავშირი უნებლიობის (Involuntativ, das Unwillkürliche) ჩვენებასთან. ნაშრომის ძირითადი დასკვნა ისაა, რომ ე და ა ხმოვანპრეფიქსები ირიბი ობიექტის (ზოგჯერ — სემანტიკური სუბიექტის) ფუნქციური კორელატებია.²

1 აღსანიშნავია, რომ გ. დეეტერსიცი და გ. ჰეშენიცი ე-ს ირიბ ობიექტს უკავშირებდნენ (დეეტერსი, 1930, 70; ჰეშენი, 1938, 81).

2 სწორედ ამ საკითხს მიეძღვნა მ. ლორთქიფანიძე-პილის დისერტაცია (1987), რომლის გაცნობაც იენის უნივერსიტეტშია შესაძლებელი. ზემოთ დასახელებულ სტატიაში კი ჩამოყალიბებულია დისერტაციის ძირითადი დებულებები ხმოვანპრეფიქსთა დანიშნულების შესახებ. განსაკუთრებით ხშირად მეცნიერი იმოწმებს ბ. ჯორბენაძის შეხედულებებს (ჯორბენაძე, 1983). როგორც ჩანს, ავტორისთვის იმ

ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი გერმანულენოვანი ნაშრომი ქართული ვერსიისა და ხმოვანპრეფიქსების შესახებ არის ვინფრიდ ბოედერის¹ ვრცელი სტატია, რომელიც დაიბეჭდა *Folia Linguistica*-ში (ბოედერი, 1968, 82-152).

სტატიის შესავალში ვრცლად და კრიტიკულადაა მიმოხილული ხმოვანპრეფიქსთა შესახებ არსებული ქართული და უცხოური სამეცნიერო ლიტერატურა. მეცნიერი აღნიშნავს, რომ სასუბიექტო და საობიექტო ქცევებს შორის სინტაქსური განსხვავება მხოლოდ გარეგან ფორმას ეხება, სინამდვილეში კი ორივე ეყრდნობა ექსპლიციტურ ან იმპლიციტურ მიცემითს (ბოედერი, 1968, 106). ის ასკვნის, რომ ქართულში *i-Dativ*-ი², ასევე პირდაპირი და ირიბი ობიექტები შეიძლება ერთდროულად გამოიხატოს ზმნაში: მე > ჩემს თავს, შენ > შენი თავი: ვინ მომიკლა (მე) შენი თავი? (ის) მომყიდის მე შენს თავს. მიცემითები, მეცნიერის აზრით, არსებობს ფარული (ლატენტური) ან დაუფარავი (არალატენტური): დაუფარავია მაშინ, როცა ის მოცემულია წინადადებაში (ირიბი ან საზედაო დატივის სახით). ირიბი უღლების დროს კი მიცემითში დგას ქვემდებარე. სხვა მიცემითი ვერ დაიკავებს ამ ადგილს. რეფლექსური დატივი ყოველთვის დაფარულია (ლატენტურია): მე ვიჭერ პეპელას (ჩემთვის). შდრ. მე ვუკრავ სონატას (მისთვის) — აქაც დაფარულია, ოღონდ III პირისთვის.

ავტორის აზრით, ნეიტრალური ანუ შინაარსდაცლილი ფორმა შეიძლება იყოს ყველა ამ ხმოვნის შემცველი, მაგრამ თითოეული მანინც მიემართება ექსპლიციტურ ან იმპლიციტურ მიცემითს. უკუქცევითი *i-Dativ*-ი ყოველთვის იმპლიციტურია. ნეიტრალურია ი, თუ საჭირო *i-Dativ*-ი გვაძლევს მორფოლოგიურ ფორმას, ე. ი. ზმნაში გამოხატულია პირის ან უკუქცევითი ნაცვალსახელები (ზოგჯერ მიმარ-

დროს არ იყო ცნობილი ბოედერის მნიშვნელოვანი ნაშრომი ქართული ზმნის ქცევის შესახებ და ამიტომაც არ ასახელებს მას.

1 მართალია, ვ. ბოედერის ნაშრომი ქრონოლოგიურად უფრო აღრინდელია, მაგრამ მას ბოლოს ვიხილავთ. როგორც ავტორი ბოდიშის მოხდით აღნიშნავს, სტატიის დაწერისას ის ჯერ კიდევ არ იცნობდა ჰ. ფენრიხის ნაშრომს, რომელსაც მხოლოდ შემდეგ გაეცნო ხელნაწერში და ვერ გაითავალისწინა.

2 ვ. ბოედერი ტერმინით *i-Dativ*-ი აღნიშნავს ირიბი ობიექტის ბრუნვას.

თება გულისხმობს საკუთარ სხეულზე ან სხეულის ნაწილზე მოქმედებას: *Partinenzrelation*).

ვ. ბოედერი წერს: „ნეიტრალიზაცია ნიშნავს იმ სინტაქსური მიმართების დაბნელებას, რომელიც ჰქონდათ ხმოვანპრეფიქსებს შესაბამის ზმნასთან, მაგრამ ნეიტრალური და არანეიტრალური ხმოვნების ურთიერთშეგებადობისგან (*Komplementarität*) გამომდინარეობს, რომ ისინი მაინც აღიქმებიან ზმნურ პრეფიქსებად, თუმცა „შინაარსისგან დაცლილად“ (ბოედერი, 1968, 124). მათი სინტაქსური წარმომავლობა განსხვავებულია, რისი გარკვევაც ჩანაცვლებითაა შესაძლებელი (-*ზე*, -*თვის* თანდებულიანი ფორმებით ან უკუქცევითი ნაცვალსახელით). ობიექტის ნიშანი ეთანხმება პირს, ქცევის ნიშანი კი მიცემითის დახასიათებაა: ის თვითონაა მიცემითის სპეციფიკური სახის მაჩვენებელი, რომელიც განპირობებულია ამ ბრუნვის ფორმის წარმოშობით (ესაა ირიბი ობიექტის ან I სერიის პირდაპირი ობიექტის ბრუნვა).

ვ. ბოედერი განიხილავს მიცემითის ფუნქციებს, როცა ის მიემართება საობიექტო, სასუბიექტო და სუპერესიულ (საზედაო) ვერსიებს და ასკვნის, რომ ერთის არსებობა გამორიცხავს მეორისას, რაც ადასტურებს ხმოვანპრეფიქსთა ფუნქციურ ერთიანობას (ბოედერი, 1968, 145). ავტორი იზიარებს აზრს, რომ ქცევაში გაერთიანდეს სიტუაცია და არ გამოიყოს ცალკე კატეგორიად (ბოედერი, 1968, 94).

ვ. ბოედერისთვის არსებითია ამ ხმოვანთა სემანტიკური დიფერენციაცია ზმნაში და გამოყოფს მათ შემცველ ზმნათა 12 ჯგუფს: პირველ ოთხში (I — IV) პრეფიქსები ვერსიის მაჩვენებელია და *ი/უ*, *ე*, *ა*-ს აქვს საქცევეო მნიშვნელობა. ყველა დანარჩენში (V-XII) კი ნეიტრალურია (შინაარსისგან დაცლილი). განსხვავება ისაა, რომ ზოგ შემთხვევაში ზმნასთან დგას მიცემითი, ზოგან კი — არა. ლატენტური (ფარული) მიცემითი იგულისხმება V-VIII ჯგუფებში:

I. *ი/უ* — მიცემითი ექსპლიციტურია (ანუ საობიექტო ვერსიაა): მე გაგისკვნი ძაფი. მასწავლებელმა წერილი გადამიტარგმნა. შენ დაგივარცხნე თმა. მე ზოხბელმა ქალმა ჩვენ ძროხა მოგვიწველა. მე კარს ვუკაკუნებ. გოგოს სიყვარული გულში მიზის.

II. ი — იმპლიციტური მიცემითი (სასუბიექტო ვერსია): ბავშვმა მოიწია ტოტი. მე შევიხვიე ფეხი. მე დავიჭერი პური.

III. ა — ექსპლიციტური მიცემითი (სუპერესიული ანუ საზედაო ვერსია): მე მწვადს ნიახური დავაჭერი. მჭედელმა ცხენს ნალი დააჭედა. მიაშენებს ის სახლს რამეს. მიაკვდება მას ძაღლი.

IV. ე — ექსპლიციტური მიცემითი: ეთამაშება (მას).

V. უ — ავტომატურად შემოტანილი ლატენტური დატივი III პირში: შემოფუშვი, ვუსმენ, ვუკრავ, გადავუხადე.

VI. ი — ავტომატურად შემოტანილი ლატენტური უკუქცევითი დატივი: შენ იჭერ პეპელას. ასევე: წაიყვანა, მოიყვანა, მოიწვია, იყიდის.

VII. ა — ავტომატურად შემოტანილი ლატენტური უკუქცევითი სუპერესიული დატივი III პირში: ვაშენებ, ვაბამ, ვასხამ, ავზავნის.

VIII. ე — ავტომატურად შემოტანილი ლატენტური რეფლექსური დატივი (ერთპირიანი ენიანი ვნებითის დროს): ვეწერები...

IX — X შემთხვევებში იგულისხმება ინვერსიული (ირიბი უღლეების) ზმნები ან I თურმეობითის ფორმები. ესაა ე. წ. მიმართებითი დატივი (**Bezugsdativ**), მაგრამ ხმოვანპრეფიქსები უფუნქციოა.

IX. ა — ქვემდებარესთან ირიბი უღლების დროს: მაქვს, მახსოვს.

X. ი/უ — ქვემდებარესთან ირიბი უღლების დროს (სუპერესიული დატივი): უყვარს, გინდა, მიხარია, მიხურს, მე (თურმე) მიწერია წერილი, გამიტენია, (მას) მოუპარავს.

XI და XII ჯგუფებში პრეფიქსები განპირობებულია მორფოლოგიურად:

XI. ე — განპირობებული ვნებითის წარმოებით (ეწერება სიაში შდრ. მე შენ ვეწერები სიაში).

XII. — ა ნულპრეფიქსის ნაცვლად ზოგ ზმნასთან: აშენებს, აგებს.

გ. ბოედერის ახსნა ასეთია: „საობიექტო ქცევას, თავის მხრივ, სრულიად სხვადასხვა მნიშვნელობა აქვს და მისი მიჩნევა ერთი ფუნქციის მქონედ თითქმის შეუძლებელია. თუკი ფორმას შევხედავთ, მაშინ ყველა მიცემითს, რომელთაც ეყრდნობა სხვადასხვა ქცევა და მათი ქვეტიპები, მსგავსი პოზიცია აქვს, ისევე, როგორც ქცევის ნიშნებს“ (ბოედერი, 1968, 140).

ავტორი გთავაზობს ვერსიის ასეთ განმარტებას: „ვერსიის (ქცევის) დროს აუცილებელია ა) ქცევისნიშნისა ზმნისა და ბ) მიცემითის თანაარსებობა, რომელიც გამოიხატება ქცევის ნიშნით“ (ბოედერი, 1968, 135).

გ. ბოედერის აზრით, არსებობს ოთხი ტიპის ხმოვანპრეფიქსები: შინაარსისგან დაცლილი (უშინაარსო), უფუნქციო და მორფოლოგიური დანიშნულებისა.

ქცევის ნიშნისა და მიცემითს შორის ურთიერთობა ზმნაში გამოხატული უნდა იყოს ობიექტური პირის ნიშნით, თვით მიცემითი კი უნდა ეყრდნობოდეს სისტემურ მიზეზებს: ექსპლიციტურად შესაძლებელი პირის ან უკუქცევითი ნაცვალსახელების არსებობას (ბოედერი, 1968, 130). ზმნაში გამოხატულია პირის ნიშნები, მაგრამ გამოუხატავია უკუქცევითი ნაცვალსახელები.

შევაჯამოთ გ. ბოედერის შეხედულებები:

1. კუთვნილება-დანიშნულების ფუნქცია აქვს შემდეგ მახასიათებელ ხმოვნებს (ხმოვანპრეფიქსებს): ი/უ — საობიექტო, ი — სასუბიექტო და ა — საზედაო.

2. ცალკე არ უნდა გამოიყოს საარვისო ქცევა. არა მარტო ა პრეფიქსს, არამედ ყველა ხმოვანპრეფიქსს (მათ შორის ი-სა და ე-ს პასიურ ზმნებში) შეუძლია ნეიტრალიზება ანუ შინაარსისგან დაცლა (ა. შანიძის ტერმინოლოგიით, ესაა ე. წ. საარვისო ქცევის ფორმები, უქცეო ზმნები და ერთპირიანი ენიანი ვნებითები).

3. ზმნებში ცალკე კატეგორიად არ უნდა გამოიყოს სიტუაცია. ა ხმოვანი ჩადგება დასახელებული ხმოვანპრეფიქსების რიგში, თუკი შესატყვისი მიცემითი ბრუნვა არსებობს.

4. ე. წ. ინენიან ვნებითებში ეს ხმოვნები არაა ვნებითის ნიშნები, არამედ მახასიათებელი ხმოვნებია (**Charaktervokale**). ამათგან ე-ს უმეტესად აქვს შესაბამისი ექსპლიციტური მიცემითი, ხოლო ი- მიღებულია ტრანსფორმაციით.

5. თუკი ხმოვანპრეფიქსი ნეიტრალურია, მისი სუბსტიტუცია (ან ტრანსფორმირება) შეიძლება -თვის, -ზე თანდებულიანი ნაცვალსახელებით ანდა თავი, გული, ტანი სიტყვების შემცველი შესიტყვებებით.

საბოლოოდ უნდა ითქვას, რომ გერმანულენოვან ლინგვისტურ ლიტერატურაში ყურადსაღები მოსაზრებებია გამოთქმული ქართული ზმნის ვერსიისა და ხმოვანბრეფიქსთა (მახასიათებელ ხმოვანთა) ფუნქციების შესახებ. ყველა მეცნიერი აღიარებს ამ ხმოვანების მჭიდრო კავშირს მიცემითის არსებობასთან. ამას გარდა, ამ პრეფიქსთა რიგში აქცევენ გარდაუვალი ზმნის ე- და ი-ხმოვანი წარმოებასაც. ვფიქრობთ, უცხოეთში გამოქვეყნებული ლინგვისტური ნაშრომები ძალზე მნიშვნელოვანია ქართული ენის გრამატიკული კატეგორიების შესწავლის ისტორიისათვის. ამიტომაც საჭიროა მათი თარგმან ქართული ენით დაინტერესებული პირებისთვის.

ლიტერატურა

ბოდერი, 1968 — Winfried Boeder, Über die Versionen des Georgischen Verbs: Fol. 2 (Folia Linguistica, Volume 2) (1-2), de Gruyter – Jan 1, 1968, 82-152.

გიორგობიანი, 1971 — თ. გიორგობიანი, ქცევის კატეგორიისათვის ქართულში: ჟურნ. „ქართული ენა და ლიტერატურა სკოლაში“, 1971, №1.

დეეტერსი, 1930 — Deeters, Gerhard, Das kharthwelische Verbum. Vergleichende Darstellung des Verbalbaus der südkaukasischen Sprachen, Leipzig, 1930.

ერთელიშვილი, 1965 — ფ. ერთელიშვილი, ქცევის საკითხისათვის ქართულში: თსუ შრომები, 114, 1965, გვ. 177-198.

კეტლერი, 1938 — Kettler, Gertrud, Das Verbum finitum in der altheorgischen Übersetzung des Markus-Evangeliums, Mödling, 1938.

კოჯიმა, 2006 — Y. Kojima, Bemerkungen über die subjektive Version im Georgischen. In: Georgica (Zeitschrift für Kultur, Sprache und Geschichte Georgiens und Kaukasiens), 28, 2006, 123-135.

ლორთქიფანიძე-პილი, 1986 — Marina Lortkifanidse-Piel, Ein Versuch der Funktionsdeutung des Georgischen Charaktervokals. In: Sprachbau u. Sprachwandel, Jena, 1986, 63-69.

ლორთქიფანიძე-პილი, 1987 — Marina Lortkifanidse-Piel, Die Funktion der Charaktervokale im Neugeorgischen und ihre Wiederga-

bemöglichkeiten im Deutschen, Jena, Univ., Dissertation, 1987, 142 Bl.

მაჭავარიანი, 1980 — მ. მაჭავარიანი, ქცევის კატეგორიის საკითხისათვის: იკე, ტ. XXII, 1980, გვ. 42-45.

მაჭავარიანი, 1987 — მ. მაჭავარიანი, ქცევის გრამატიკული კატეგორიის სემანტიკა, თბ., 1987.

მელიქიშვილი, 2001 — დ. მელიქიშვილი, ქართული ზმნის უღლების სისტემა, თბილისი, 2001

ნებიერიძე, 1976 — გ. ნებიერიძე, ქცევის კატეგორია ქართულში: მაცნე, 1976, №4.

პეშენი, 1939 — Peschen, Wilhelm, Die Charaktervokale des altgeorgischen Verbums in der Übersetzung des Matthäus und Markus und den Palimpsest-Texten, Dissertation, Bonn, 1939.

როგავა, 1942 — გ. როგავა, კუთვნილებითი აფიქსი ი ქართველურ ენათა ზმნისა და სახელის მორფოლოგიურ კატეგორიებში (ქცევისა და ბრუნვაში): საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე, 1942, I, 207-212; II, 497-502.

რუდენკო, 1940 — . . . , . . . , . . . , . . . , 1940.

სალაძე, 1977 — ნ. სალაძე, ქცევის კატეგორიის შესწავლის ისტორიისათვის: ჟურნ. „ქართული ენა და ლიტერატურა სკოლაში“, 1977, №4.

სალაძე, 1986 — ნ. სალაძე, უცხოელი მკვლევრები ქართული ზმნის ქცევის კატეგორიის შესახებ: ენათმეცნიერება, თბ., 1986.

ფენრიხი, 1965 — Fähnrich, H. Die Funktionen des Charaktervokals i im georgischen Verb'. In: Wissenschaftliche Zeitschrift der Friedrich-Schiller-Universität Jena. Gesellschafts- und Sprachwissenschaftliche Reihe, WZ (J) GS, Heft 1, Jahrgang 14, 1965, 153-157.

ფენრიხი, 1986 — Heinz Fähnrich, Zum Aufbau georgischer Verbformen. – In: Sprachbau u. Sprachwandel, Jena, 1986, S. 22-26.

ღლონტი, 1962 — ალ. ღლონტი, ზმნის მიჩემებითი ფორმების შესწავლის ისტორიისათვის: თსუ შრომები, 1962, ტ. 99, 231-235.

შანიძე, 1926 — ა. შანიძე, ქართული ზმნის საქცევი (რეზიუმე ფრანგულ ენაზე): თბილისის უნივერსიტეტის მოამბე, 1926, 6, 312-338.

შანიძე, 1953 — ა. შანიძე, ქართული გრამატიკის საფუძვლები, I: მორფოლოგია, თბ., 1953.

შუხარდტი, 1895 — Schuchardt, Hugo, Über den passiven Charakter des Transitivs in den kaukasischen Sprachen (=Sitzungsberichte der Akademie der Wissenschaften Wien), Philologisch-historische Classe 133, 1), 1895.

ჩიქობავა, 1959 — არნ. ჩიქობავა, ზოგი პრეფიქსული წარმოების ისტორიისათვის ქართულ ზმნებში: იკე, XI, 1959, 151-168.

ჩხენკელი, 1958 — Tschenkeli, Kita, Einführung in die georgische Sprache I: Theoretischer Teil, 1958, Zürich.

ჯორბენაძე, 1983 — ბ. ჯორბენაძე, ზმნის ხმოვანპრეფიქსული წარმოება ქართულში, თბ., 1983.

ჯორბენაძე, 1989 — B. Dshorbenadze, Die Vokalpräfixe des Georgischen Verbs. In: Georgica, 12 (1989), 9-13.

RUSUDAN ZEKALASHVILI

On Georgian Verbs with Vocalic Prefixes in German Linguistic Literature

Summary

In German scholarly literature there are a number of relevant viewpoints on Georgian verbs with vocalic prefixes. The term 'characteristic vowels' coined by Hugo Schuchardt in reference to vocalic prefixes is widely accepted. It is noteworthy that similar to some Georgian linguists, German linguists consider the prefixes in question to be a correlate of an indirect object (i.e. of a noun in the Dative) The paper focuses on W. Boeder's work on the functions of version (a category of the Georgian verb) as well as of the vocalic prefixes (i, u, a, e.). Boeder has singled out 12 groups of verbs with these prefixes and classified them into four groups: 1. those having the meaning of version; 2. neutral, devoid of meaning; 3. functionless; 4. having only a morphological load. Boeder does not single out neutral version, nor does he consider situation a separate category, he unites the latter with the category of version.

რუსუდან კაკთიაშვილი

ემოციურობის ფაქტორი და სამეცნიერო პროზა

ცნობილია, რომ გრძნობები უაღრესად დიდ როლს თამაშობენ საკომუნიკაციო პროცესში — წერიტი თუ ზეპირმეტყველებითი ფორმით. შესაბამისად, ემოციური შეფასებები სხვადასხვა ენობრივი ფორმით გამოიხატება. ჩვენი მიზანია გამოვყოთ ემოციური შეფასებები „კარგი“ და „ცუდი“ ნიშნით და ზოგადად დავახასიათოთ ისინი.

ნაშრომში მოცემულია ემოციურობის გამოხატველი შეფასებითი ლინგვისტური ერთეულები, რომლებიც ორიენტირებული არიან გამონათქვამის შეფასებაზე. ასეთ შეფასებებს საფუძვლად უდევს ავტორისეული სუბიექტური დამოკიდებულება, რაც აშკარაა მხატვრულ ლიტერატურაში. ჩვენს შემთხვევაში ანალიზი ჩატარებულია სამეცნიერო სფეროს მასალაზე და ფოკუსირება სწორედ ამ ფონზე კეთდება.

ემოციურ-შეფასებითი ერთეულების გამოყენება, აქტუალიზება ქმნის შეფასებითი ერთეულების კომუნიკაციურ-პრაგმატიკულ პარამეტრებს, რაც, თავის მხრივ, მოიცავს ემოციური ზემოქმედების უნარს.

ზედსართაული შეფასებითი ფორმები შეიძლება ემოციურად ყველაზე მეტად დატვირთულ ერთეულებად მივიჩნიოთ სამეცნიერო პროზაში. ფაქტობრივად, ტექსტის ავტორისეული შეფასების დატვირთვა სწორედ ამ ლექსიკურ ერთეულზე მოდის. ჩვენი აზრით, ისინი აადვილებენ ადრესატამდე ინფორმაციის მიტანას და ხელს უწყობენ უფრო საინტერესო, მიმზიდველი გახადონ მოცემული ინფორმაცია. შეფასებითი ერთეულები არიან გარანტი იმისა, რომ სამეცნიერო ტექსტები დაიცვან ერთფეროვნებისაგან, ანუ მხოლოდ და მხოლოდ ფაქტობრივი მასალის გადმოცემისაგან. აქედან გამომდინარე მოგვაჩნია, რომ ავტორისეული ინდივიდუალურობა სწორედ ამ ფორმების საშუალებით ვლინდება, თუმცა აქვე აღვნიშნავ, რომ სამეცნიერო პროზა ობიექტური და შედარებით მშრალი შეფასებითი ფორმებისაგან სწრაფვით გამოირჩევა, განსხვავებით ლიტერატურულ-

ლი სფეროსგან.

მეცნიერი თავის კვლევებში თავისუფალია, მაგრამ მოვლენის აღწერის თუ განსაზღვრის პროცესში ის ექვემდებარება ენობრივ, ზოგად კანონზომიერებებს. ის თვითნებურად თუ სუბიექტური დამოკიდებულებით ფაქტობრივ მასალაზე ვერ შეცვლის ენობრივ ფორმებს. მაშასადამე, ისიც დამოკიდებულია ენობრივ ნორმებზე და სწორედ აქ ვლინდება ენის სოციალური ბუნება, მიუხედავად იმისა, თუ რა სფეროში ტარდება ესა თუ ის ანალიზი. ენა ასევე იძლევა უამრავ შესაძლებლობას გამოხატოს მოვლენისადმი ავტორისეული დამოკიდებულება. ეს შესაძლებლობა შეიძლება გამოვლინდეს ენის ყველა დონეზე. ჩვენ მხოლოდ მორფოლოგიურ/სტილისტური დონით შემოვიფარგლებით. ამგვარად ჩვენი ვალია, ყურადღებით მოვეკიდოთ ენობრივი ერთეულების შერჩევას ემოციურობის გამოხატვისას — განსაკუთრებით სამეცნიერო პროზაში. ისმის კითხვა — არიან თუ არა ემოციურობის აღმნიშვნელი ერთეულები გარდა მიზანდასახულობისა ფაქტის და მოვლენის დასაბუთებაზე მიმართული გამოხატულებანი. ჩვენი აზრით, ეს ასეა; სხვაგვარად — მეცნიერი არ მიმართავს შეფასებით ფორმებს მოვლენის აღწერისას, თვალსაზრისის გამოთქმისას, ციტირებულ ავტორთა აზრის კრიტიკული შეფასებისას და სხვა. ისინი ალბათ არ შეიძლება ჩავთვალოთ ჩვეულებრივ დესკრიფციულ ფორმებად, რადგან გულისხმობენ ფაქტების თანაარსებობას, შეფასებითი ხასიათისა და თვისებების გამოვლენას. ენაში სწორედ ამ ერთეულებზე მოდის დომინანტური ფუნქცია, რომ თავის თავზე აიღონ ავტორისეული მიმართება მოვლენაზე, ექსპერიმენტზე და გამოსცენ სუბიექტური დამოკიდებულება აღსაწერ მასალაზე.

მართალია, სამეცნიერო პროზა გამოირჩევა გრძნობების გამოხატვის სიმწირით, ჩვენ შევეცადეთ სწორედ ამ განმსაზღვრელი ენობრივი ფორმებით დაგვეხასიათებინა ეს სფერო, რომელსაც ხშირად მიიჩნევენ შეუთავსებლად ემოციურობის ფაქტორთან.

ემოციურობის გამოხატველი ფორმები აღნიშნულ სფეროში უნდა ემსახურებოდეს შეტყობინებას და არა ეფექტის მოხდენის მიზანს, მაგალითად:

The problem appears to me not to be sufficiently cool.

ფიქრობ, შეფასებაში სუბიექტურობის მაჩვენებელი ფაქტორი აშკარაა. შესაბამისად, გასაგებია მთქმელის უარყოფითი დამოკიდე-

ბულება პრობლემის მიმართ, ასევე:

— **When scientists find language letting them down, it is generally because it is too precise, too determinate.**

— **For the logician, if two things conflict they cannot both be true.....and if language does not do this, then it is too loose, too vague.**

ინტენსიფიკატორი **too** მოცემულ მაგალითებში გვაძლევს შეფასებას „მეტისმეტი“, რაც უარყოფით ელფერს აძლევს გამონათქვამს, ანუ წინა პლანზე გამოდის „ცუდი“ შეფასებითი ფორმა.

„ცუდი“ ემოციური შეფასებით ზედსართაულ ფორმებს ხშირად ვხვდებით რეცენზიის, სტატიის ან ნაშრომის შეფასებისას: **unsatisfactory, ridiculous, tedious, boring, unworthy, vague, second-rate, ignorant and so on.**

—.....the author finds the theory of epicycle **ridiculous.**

სამეცნიერო პროზაში უფრო დიდი სიხშირით ვხვდებით დადებითი შეფასებითი ზედსართაული ფორმები და შესიტყვებები, როგორცაა: **excellent, fascinating, perfect etc.**

— **a fascinating field of study,**

— **a striking paper,**

— **an excellent review,**

— **wonderful substrate for growth.... and so on.**

მიმაჩნია, რომ ყველა ეს ზედსართაული ფორმა გადმოსცემს ინტელექტუალურ-ლოგიკურ შეფასებას. მათ აქვთ უნარი შექმნან მყარი ბმული ერთეულები არსებით სახელებთან. ხშირია, როცა ისინი კლიშე ფორმებად რჩებიან ენაში და მათი გამოყენების სიხშირე საკმაოდ მაღალია ჩვენთვის საინტერესო სფეროში, მაგალითად:

great success, amazing improvements, a remarkable experiment, striking facts, a boundless variety of..... and so on.

ვიზიარებ ნ.რაზინკინას თვალსაზრისს მოცემულ საკითხთან დაკავშირებით, რომ ეს კლიშე ფორმები, რომლებიც გამოირჩევიან თავისი მყარი ბუნებით, შეფასებითი თვისებების მატარებელი ერთეულებია, სადაც ავტორისეული შეფასება მოვლენის მიმართ აშკარაა და ის შეიძლება იყოს „კარგი“ ან „ცუდი“. უნდა დავამატო, რომ ასევე გავრცელებულია 2,3 წევრიანი შეფასებითი ფორმებიც:

— **ingenuous and explicit approach,**

— **interesting and useful observation,**

— quite simple and satisfactory experiment and so on.

მაშასადამე, სამეცნიერო პროზა, რომელიც მიჩნეულია ყველაზე უფრო ნეიტრალურ, ფაქტობრივ მასალაზე აგებულ სფეროდ, მაინც ხასიათდება ემოციურად დატვირთული შეფასებითი ლექსიკური ერთეულებით, რომლებიც უფრო საინტერესოს ხდიან კვლევით ნაშრომს და გადმოსცემენ ავტორისეულ ხედვას „კუდის“ ან „კარგის“ გაგებით.

ლიტერატურა

ლაზურისი, 1991 — Emotion and Adaptation NY

ვიერზბიკა, 1999 — Emotions across Language and Culture, Cambridge University Press.

რაზინკინა, 1971 —

RUSUDAN KAVTIASHVILI

Emotion and Scientific Prose

Summary

The paper deals with the emotion concepts in scientific prose. The viewpoint that the latter lacks emotionally coloured evaluative forms is not always true.

The paper is an attempt to define some lexical units giving “good” or “bad” connotation to the idea expressed in scientific texts.

ციციხო კვანტალიანი, რუსუდან ლანდია

ზნაური კომპონენტი ტერმინოლოგიურ ლექსიკაში „შინამრეწველობის მასალების“ მიხედვით

მასალები საქართველოს შინამრეწველობისა და ხელოსნობის ისტორიისათვის შეიკრება 1935 წელს ერთი მეცნიერული პროგრამით და ერთდროულად მთელ საქართველოში, აგრეთვე საინგილოში მცხოვრებ ქართველებს შორის. ექსპედიციის ორგანიზატორი და ხელმძღვანელი იყო ივ. ჯავახიშვილი. ვარლამ დონდუასადმი მიწერილ წერილში ის წერდა: „თავმოყრილია ისეთი მასალა, ურომლისოდაც მომავალში ვერც კულტურის ისტორიკოსი, ვერც ენათმეცნიერი და ვერც ქართული სამეცნიერო ტერმინოლოგიაზე მომუშავე ვერას გააკეთებს. მოხარული ვარ, რომ ის საშვილიშვილო საქმე, რომელიც უნდა გაკეთებულიყო და რომელზედაც ვოცნებობდი, ბოლოს მაინც განხორციელდა“ (ჯავახიშვილი, 1968, 137).

ამ მასალების ენათმეცნიერული ღირებულება იმდენად დიდი იყო, რომ ამ ტექსტების უკეთ დაცვისა და შენახვისათვის ენათმეცნიერების ინსტიტუტში საჭიროდ მიიჩნიეს გაეკეთებინათ ასლები და მასალა ხელახლა გადაეწერათ. ეს პირები 1956 წელს შეადგინა ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის რედაქციამ, შემდეგ ეს მასალა გამოიყენეს ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის ფონდის შესავსებად.

ამჟამად მიმდინარეობს ენათმეცნიერების ინსტიტუტის კუთვნილი ხელნაწერი პირების გაციფრება და დიალექტების კორპუსში განთავსება, რაც განაპირობებს სხვადასხვა დარგისა და დიალექტური მასალის ლექსიკოგრაფიულ დამუშავებას.

ფაქტობრივად, ეს არის მოსამზადებელი სამუშაო ენციკლოპედიური ტიპის დიალექტური განმარტებითი ლექსიკონისათვის, რომელიც ამ უნიკალური მასალის მიხედვით უნდა გაკეთდეს. ამიტომ სა-

ჭირა აქ თავმოყრილი მრავალფეროვანი ლექსიკური მასალა დამუშავდეს ტერმინოლოგიური თვალსაზრისით. ამჟამად სწორედ ამ სამუშაოს ნაწილს წარმოვადგენთ.

ბ. ფოჩხუა წერდა, რომ „საქმიანობასთან დაკავშირებული ლექსიკის დაგუფება-შესწავლა დამახასიათებელია ქართული ლექსიკოლოგიისათვის“ (ფოჩხუა, 1974, 211). „შინამრეწველობის მასალები“ სწორედ საქმიანობასთან დაკავშირებულ ლექსიკას მოიცავს. ბ. ფოჩხუა საგანგებოდ გახაზავს „შინამრეწველობის მასალების“ დიდ ღირებულებას. „ქართული ენის ლექსიკოლოგიაში“ ის წერდა: „ქართული ენის ლექსიკის მნიშვნელოვანი წილის დარგობლივი მიმოხილვის ნიმუშს წარმოადგენს ის სამუშაო, რომელიც აკად. ივ. ჯავახიშვილის ხელმძღვანელობით შესრულდა ოცდაათიან წლებში. ქართველი ერის ისტორიის ყოველმხრივი შესწავლისათვის მისი მატერიალური კულტურის კვლევას რომ პირველხარისხოვანი მნიშვნელობა აქვს — ეს გარემოება ივ. ჯავახიშვილს იმთავითვე ჰქონდა ვათვალისწინებული. წერილობითი წყაროების ჩვენებათა საფუძველზე მან შექმნა შესანიშნავი ნაშრომი „საქართველოს ეკონომიკური ისტორია“ (ორი ტომი), მაგრამ არქეოლოგიური და, განსაკუთრებით, ეთნოგრაფიული მასალების უკმარისობამ აიძულა მეცნიერი საგანგებო ზომები მიეღო. საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში შემორჩენილი სხვადასხვაგვარი მოსაქმეობის შესახებ ცნობების შესაკრებად ივ. ჯავახიშვილმა შეადგინა სათანადო პროგრამა (ინსტრუქცია) — „შინამრეწველობისა და წვრილი ხელოსნობის ისტორიისათვის მასალების შეგროვების წესი“ (ფოჩხუა, 1974, 213).

ბ. ფოჩხუა გულისტკივილით შენიშნავს, რომ ივ. ჯავახიშვილის ნაადრევმა სიკვდილმა ხელი შეუშალა მასალის სასტამბოდ გამზადებას, მაგრამ ჩანს, რომ დიდი მეცნიერი გულდასმით სწავლობდა ამ მასალებსა და საჭიროების შემთხვევაში იყენებდა კიდევ. აქვე ის უმატებს, რომ „ქართული მუსიკის ისტორიის საკითხებში“, რომლის გამოცემაც ივ. ჯავახიშვილის სიცოცხლეში მოეწყო (1938წ.), წერილობითი წყაროების გარდა სრულად არის ვათვალისწინებული ხსენებული „შინამრეწველობის მასალები“. ივ. ჯავახიშვილის გარდაცვა-

ლების შემდეგ გამოცემულ მის რამდენსამე ნაშრომშიც ჩანს ამ მასალების გამოყენების კვალი“ (ფოჩხუა, 1974, 214). ბ. ფოჩხუა „შინამრეწველობის მასალების“ შესახებ მსჯელობს თანამედროვე ქართული ენის იდეოგრაფიული ლექსიკონის წინასიტყვაობაშიც. აქ მას ჩამოთვლილი აქვს დარგებიც, რომლებიც ჩამწერებმა ივ. ჯავახიშვილის შედგენილი პროგრამის (ინსტრუქციის) თანახმად შეისწავლეს.

შინამრეწველობის ტერმინოლოგიური ლექსიკა თავისი შედგენილობის მიხედვით ერთგვაროვანი არ არის. საკუთრივ შინამრეწველობის ტერმინების გარდა აქ გვხვდება სხვადასხვა დარგის დიალექტური ლექსიკა. ამიტომ აღნუსხული და სათანადოდ დამუშავებული უნდა იქნეს ლექსიკური დიალექტიზმები. ბ. ფოჩხუა გამოყოფს ლექსიკურ დიალექტიზმებს, ანუ დიალექტურ სიტყვებს და მათ გვერდით განიხილავს ე. წ. სემანტიკურ დიალექტიზმებს, ე. ი. საყოველთაოდ ხმარებულ სიტყვათა დიალექტურ მნიშვნელობებს... ის წერს: „სემანტიკურ დიალექტიზმებსა და საკუთრივ ლექსიკურ დიალექტიზმთა შორის მიჯნა ძნელი დასადგენია. მათ შორის თავსდება ის სიტყვები, რომლებიც წარმოებით, აგებულებით, საერთოენობრივ ფაქტებს მიეკუთვნებიან, მნიშვნელობა კი დიალექტური აქვთ, მაგრამ ამასთანავე მონოსემიურნი არიან: დიალექტში დადასტურებული სპეციალური მნიშვნელობის გვერდით მათ არ მოეპოვებათ საერთოენობრივი მნიშვნელობა“ (ფოჩხუა, 1974, 193). ამის ნათელი დადასტურებაა „შინამრეწველობის მასალები“. მოვიყვანთ რამდენიმე მაგალითს:

დაოშა, დაოშავს

„თუ მაგარი მიწა არის, ნაოჩარი რომ არის, მაშინ იმას **დაოშავთ** და დაფარცხამდი. **დაოშას** უძახით დამორე (დახნულში საწინააღმდეგო კვლებს რომ გაავლებენ, კ. კ.) რომ დავხნავთ“ (ქვ. იმერ. III, 292).

დაჩერგალებს, დაჩერგალება

შემდეგ რამოდენიმე კონას (ჩალისას) ერთად მოუყრი თავს, ავაყენებ ფეხზე და **დავაჩერგალებ**. **დაჩერგალებას** ჩვენ უძახით, როდესაც რამოდენიმე ჩალის კონას ერთად ავაყენებთ ფეხზე და შეგკრავთ (ქვ. იმერ. III, 292).

ამოფარავს, ამოფარავა

პურისტების მიწას ჯერ დაეხმავთ, მერმედ დავთესავთ და მერე დავფარცხავთ. მერმედ პურს **ამოვფარავთ. ამოვფარვას** ჩვენ ვეძახით, კვალს რომ გავავლებთ პურში, იმას ამოვწმენდავ, ანუ ამოვფარავთ (ქვ. იმერ. III, 305).

გამოროდება, გაამოროდებს

[სიმინდის ყანას] მერე მეორე თოხი ექნება, რომელსაც **გამოროდებას** ვეძახით (ქვ. იმერ. III, 309).

მერე **გავამოროდებლით** (ქვ. იმერ. III, 312).

გადაკვანტილება

მე ავიღებ ჩაღის კონას, კუდს გაუხსნი შვაზე. ვავხვებ მეორე ჩაღის კონის კუდზე და გადავაბამ ერთმანეთზე და ჩამოვკიდებ შტოზე. ამას გადაკვანტილებას ვეძახით ჩაღისას (ქვ. იმერ. III, 310).

დაძულება, დაიძულებს

მეორე დღეს რომ გამოუშვებენ ცხვარს, დედა **დაიძულებს** ბატკანს, რადგან გათხუწულია, თავისი სული აღარ ასდის, ამას **დაიძულება** ჰქვიან (ქიზ. IV).

აქ წარმოდგენილ ყველა ზმნურ ფორმას აქვს მხოლოდ დიალექტური მნიშვნელობა და არ მოეპოვება საერთოენობრივი მნიშვნელობა.

აღსანიშნავია, რომ საკუთრივ ტერმინთა წარმოებაში უმეტესად უშუალოდ ზმნური კომპონენტი არ მონაწილეობს, მაგრამ ტერმინოლოგიურ ლექსიკაში იგი ცალკე გამოსაყოფია. რ. დამბაშიძე მიუთითებს, რომ ზოგი მკვლევარი მიიჩნევს, რომ სამეცნიერო ტერმინის როლში ძირითადად არსებითი სახელები გვევლინებიან, დანარჩენი მეტყველების ნაწილები კი, თუ ისინი არ წარმოადგენენ ტერმინის შედგენილობაში სტრუქტურულ კომპონენტს, საჭირონი არიან მხოლოდ მეცნიერული თხრობის პროცესში. თავად რ. დამბაშიძე წერს, რომ „ზმნები მართებულად არაა მიჩნეული მკვლევართა უმრავლესობის მიერ ტერმინებად, მიუხედავად იმისა, რომ ცნებათა რთულ სისტემაში პროცესების აღმნიშვნელი კატეგორია ერთ-ერთი ძირითადი კატეგორიაა“ (დამბაშიძე, 1986, 72-73). ის მიუთითებს, რომ „პროცესების აღსანიშნავად ტერმინოლოგიურ სისტემებში ზმნების ნაცვლად ნაზმნარი სახელები, ანუ მოქმედების სახელებია გამოყენებული...

ზმნის არსებით სახელად გარდაქმნა მოქმედების აბსტრაქტულობას გამოხატავს“ (დამბაშიძე, 1986, 73).

მართლაც, „შინამრეწველობის მასალებში“ როდესაც მოქმედი საუბრობს ამა თუ იმ სამუშაოს შესრულების შესახებ, ზმნური კომპონენტის გვერდით ის ასახელებს სახელზმნურ კომპონენტსაც: მას-დარსა და მიმღეობას. პროცესს ის მართლაც სახელს არქმევს, იყენებს უმეტესად მასდარს, მოქმედების სახელს.

ამას ადასტურებს ზემოთ წარმოდგენილი მაგალითები. მთელი მასალა ისედაც ამის ილუსტრირებაა. ამიტომ აქ რამდენიმე ნიმუშს მოვიყვანთ:

დააკრელებს, დაკრელებული

სვეტებს **დავაკრელებთ** და გამოვიყვანთ თალებს **დაკრელებულს** (ქვ. იმერ. I, 38).

დაბარყვის, დაბარყვნა

ცხვარი რომ გაიბარყება, მატყლს ჯერ დავწეწავთ და მერე კი მატყლს **დავბარყვით. დაბარყვნას** ჩვენ საჩიფელზე ჩეჩვას უძახით (ქვ. იმერ. II, 142).

გადაყმაწვილებს, გადაყმაწვილება

მოვაბავ ძაფს თავში, გამოვყობი ბოლო თავში და მოვახობ, შემდეგ **გადავაყმაწვილებთ. გადაყმაწვილებას** იმას ვეძახით, რომ ჯვარედინად გადავქსავთ დასაქსული ჯოხით (ქვ. იმერ. II, 143ა).

რა თქმა უნდა, მასალიდანაც ჩანს, რომ ზმნებით თხრობის პროცესში მოქმედება, საქმიანობა აღინიშნება, თორემ ტერმინად მათ მიჩნევას თვით მოქმედებაც ერიდებიან და ამისთვის მოქმედების სახელს იყენებენ. ფაქტია, ზმნა ტერმინის აქტუალიზაციას ახდენს. ზმნა ტერმინი არ არის, მაგრამ ტერმინს გამოავლენს. ესეც ფაქტია, რომ ზმნური კომპონენტის გარეშე ტერმინოლოგიური ლექსიკის შესწავლა შეუძლებელია. აქ გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ენციკლოპედიური ხასიათის ლექსიკონისათვის მასალას სათანადო დამუშავება დასჭირდება. რა თქმა უნდა, აუცილებელი იქნება მასალის ბულობრივად წარმოდგენაც. ერთ ბუდეში იქნება სრული ინფორმაცია ტერმინის შესახებ, მისი ნაწილების თუ მასთან დაკავშირებული საქმიანობის შესახებ. მაგალითად, **მატყლის** დამუშავებას უკავშირდება

და, სავარაუდოდ, ერთ ბუდეში შემოვა **დაკეკვა** || **დაწეწვა**, **დაჩეჩვა**, **დართვა**, **დაქსელვა** ფორმები შესაბამის კონტექსტთან ერთად და სათანადო ზმნური ფორმებიც აღირიცხება.

მიწის დამუშავებას უკავშირდება ზმნები — **დანნავს**, **დაჯოლამს**, **დაფარცხამს**, **დაოშავს**, **დათესავს**.

გასათვალისწინებელია, რომ ელექტრონული ვერსია მეტ საშუალებას იძლევა სხვადასხვა ამოცანა დავსახოთ და სასურველი შედეგი შედარებით ადვილად მივიღოთ.

ჩვენთვის საინტერესოა ისიც, რომ ბ. ფოჩხუას თანამედროვე ქართული ენის იდეოგრაფიულ ლექსიკონში საკმაოდ ხშირად სხვადასხვა სემანტიკურ ბუდეში შეტანილი აქვს ზმნები. რა თქმა უნდა, აღმოცენება, კვირტი, ყლორტი, ყვავილი, მოსხმა, ტყეთა კაფვა და გაშენება და მსგავს ბუდეებში შემავალი ცნებების, ტერმინების შესახებ ზმნების გარეშე სრული წარმოდგენა არ შეგვექმნებოდა.

აქედანაც ცხადია, რომ აუცილებელია ტერმინოლოგიურ ლექსიკაში ზმნების როლის გამოკვეთა და საფუძვლიანი შესწავლა. ამისთვის საჭირო გახდა განგვეხილა ზმნური პოლისემია და სინონიმია.

ცნობილია, რომ შინამრეწველობის ტერმინებისა და ტერმინოლოგიური ლექსიკისათვის დამახასიათებელია მონოსემიურობა, მაგრამ ხშირია პოლისემიაც, მიუხედავად იმისა, რომ რ. დამბაშიძე მიუთითებს, „პოლისემიის შემთხვევები ტერმინოლოგიურ ლექსიკაში გაცილებით ნაკლებია, ვიდრე საერთო ქართულში“ (დამბაშიძე, 1986, 23).

ბ. ფოჩხუა ხაზს უსვამს პოლისემიის კავშირს კონტექსტთან. პოლისემიური სიტყვა საგანთა რამდენსამე კლასთან ავლენს მიმართებას, ამდენად იგი კონტექსტთა რამდენსამე ჯგუფში უნდა გვხვდებოდეს. სხვადასხვა კონტექსტში სიტყვის მნიშვნელობა შეიძლება სხვადასხვა იყოს (ფოჩხუა, 1974, 249). მართლაც, პოლისემიური სიტყვა შეიძლება რამდენიმე სემანტიკურ ბუდეში მოხვდეს ისე, როგორც ბ. ფოჩხუას თანამედროვე ქართული ენის იდეოგრაფიულ ლექსიკონშია. იქ, როგორც ბ. ფოჩხუა აღნიშნავდა, სიტყვის მრავალმნიშვნელობისა და განხილვის სხვადასხვა კუთხის გამო ერთი და იგივე სიტყვა

შეიძლება მრავალჯერ შეგვხვდეს სხვადასხვა თემატურ განაყოფში (ფოჩხუა, 1987, 9). „შინამრეწველობის მასალებშიც“ ასეა.

მაგალითად, **ამოიყვანს** ზმნას რამდენიმე მნიშვნელობა აქვს. **ამოიყვანს სახლს**, **კედელს** თუ **ბუხარს** — ეს ერთ მნიშვნელობამდე დაიყვანება. ეს არის **ამოშენება**, მაგრამ **ამოიყვანს თვალს** — ეს უკვე განსხვავებული მნიშვნელობაა და **ამოქსოვას** ნიშნავს. ასევე განსხვავებული მნიშვნელობაა **ამოიყვანს ყველას** და **ამოიყვანს / აიყვანს წყალს**.

პოლისემიურია **გამართვა საქლისა** — საქსოვის გამართვაა და **გამართვა სახლისა** — ღურგლის საქმიანობას გულისხმობს.

ტერმინოლოგიურ სისტემებში სინონიმის არსებობა ერთ-ერთ სადავო საკითხად მიიჩნევა, მაგრამ შინამრეწველობაში ეს საკმაოდ გავრცელებული მოვლენაა. ხშირია მათი არსებობა არა მარტო სხვადასხვა დიალექტის დონეზე, არამედ ახლომდებარე სოფლების არეალშიც. რ. დამბაშიძის აზრით, „სხვადასხვა ტერმინოლოგიური სისტემა სხვადასხვა დამოკიდებულებას იჩენს სინონიმების ხმარების თვალსაზრისით. ბოტანიკის, გეოგრაფიის, სოფლის მეურნეობის ტერმინოლოგიებში სინონიმების დიდი სიჭარბეა, რასაც უთუოდ თავისი ახსნა მოეპოვება. შესაძლებელია არ იყოს გამოსარიცხი ის ფაქტიც, რომ ზოგი დარგის სპეციფიკა, მისი სემანტიკური სტრუქტურა უფრო მჭიდროდაა დაკავშირებული ნაციონალური საერთო ენის ფესვებთან“ (დამბაშიძე, 1974, 41). ეს მოსაზრება ფართოდ ვრცელდება შინამრეწველობის ტერმინოლოგიურ სისტემებზე. მოვიყვანთ რამდენიმე მაგალითს. სინონიმებია: **დაბარყვნის** მატყლს, მატყლის **დაბარყვნა** და საჩეჩელზე **ჩეჩავს** მატყლს, მატყლის **ჩეჩვა**, **დაკეკავს** მატყლს, მატყლის **დაკეკვა** და **დაწეწავს** მატყლს, მატყლის **დაწეწვა**.

გამორჩავს — გაფურცლავს [ვენახს] ამისათვის **გაფურცლავთ**, გამოვაკლებთ, **გამოვრჩავთ**, **გამორჩვა** — ბევრი ფოთოლი რომ ექნება ნაყარი, დავაყენებთ სამოთხ ლერწზე (ქვ. იმერ. IV, 361).

მორაგვავს — მოღობავს ფაცხას წნელით **მოვრაგვავთ**. წნელით **მოვღობავთ** (ქვ. იმერ. I, 24).

ბოლოს, ორიოდ სიტყვა უნდა ითქვას ტერმინოლოგიური ხასიათის შესიტყვებების, ანუ ტერმინოლოგიური გამოთქმების შესახებ. ის გამოყოფილი უნდა იყოს ერთად სწორედ იმ სახით, როგორც ტექსტშია მოცემული და განმარტებაც მთლიან შესიტყვებას უნდა მიეცეს. ჩვენი მასალა, ზემოთაც აღვნიშნეთ, მოსამზადებელი ბაზაა ენციკლოპედიური ტიპის განმარტებითი ლექსიკონისათვის. ამიტომ განმარტებებიც უფრო ვრცელი, ამომწურავი უნდა იყოს, სრულ ინფორმაციას უნდა იძლეოდეს საგნის თუ მოქმედების, საქმიანობის შესახებ. ამიტომ შესიტყვება მთლიანად უნდა გამოიყოს, მაგრამ შესიტყვების კომპონენტები ცალ-ცალკე, თავის ადგილზეც უნდა დაფიქსირდეს და განიმარტოს. მაგალითად: **საძირკვლის ჩაგდება, საძირკვლის გაჭრა, მიწის გადაბრუნება, სახლის გამართვა** (დურგლის საქმიანობა), **ნამატების გამოყვანა** (ქსოვის დროს), **ქვის გათლა, კირის გამოწვა, ჭერის აკვრა, ხნულის გატანა, ხუშტარაში გამოყვანა** — ფიცრის ორივე გვერდის სისქე თანაბარი რომ ექნება. სისწორეში გამოყვანა სისქის (ქვ. იმერ.).

ამრიგად, შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ „შინამრეწველობის მასალები“ საქმიანობასთან დაკავშირებულ ლექსიკას მოიცავს. ნებისმიერი საქმიანობა მოქმედების მიმდინარეობას, პროცესს გულისხმობს. მოქმედება, პროცესი კი შეუძლებელია ზმნების გარეშე აღიწეროს. ამიტომ შინამრეწველობის ტერმინოლოგიურ ლექსიკაში მნიშვნელოვანი როლი აკისრია სწორედ ზმნურ კომპონენტს. შინამრეწველობის ტერმინოლოგიურ სისტემებში მათ თავიანთი გამორჩეული ადგილი უკავიათ. ამის ნათელი დადასტურებაა შინამრეწველობის მასალების ტერმინოლოგიურ ლექსიკაში ზმნური პოლისემიის, სინონიმის თუ ტერმინოლოგიური ხასიათის შესიტყვებების, ანუ ტერმინოლოგიური გამოთქმების მწყობრი სისტემის არსებობა, რაც ზმნური კომპონენტების მონაწილეობის გარეშე შეუძლებელია. ამიტომ ძალიან მნიშვნელოვანი და აუცილებელია მათი ამ კუთხით შესწავლა.

ლიტერატურა

კვანტალიანი 2007 — ც. კვანტალიანი, „შინამრეწველობის მასალები“ ენათმეცნიერული მნიშვნელობა, საენათმეცნიერო ძიებანი, XXV, 2007წ.

ფოხხუა 1974 — ბ. ფოხხუა, ქართული ენის ლექსიკოლოგია, 1978წ.

ფოხხუა 1987 — ბ. ფოხხუა, თანამედროვე ქართული ენის იდეოგრაფიული ლექსიკონი, 1987წ.

ღამბაშიძე 1986 — რ. ღამბაშიძე, ქართული სამეცნიერო ტერმინოლოგია და მისი შედგენის ძირითადი პრინციპები, 1986წ.

ჯავახიშვილი 1968 — ივ. ჯავახიშვილი, ვარლამ ღონდუასადმი მიწერილი წერილები, მნათობი, №9, 1968წ.

TSITSINO KVANTALIANI, RUSUDAN LANDIA

Verb Components in Terminological Lexis: on the Material of “Household Manufacturing”

Summary

The paper presents the results of the study of verb components carried out on the material of “Household Manufacturing”, the data accumulated under the supervision of Ivane Javakhishvili, the copies being preserved at the Institute of Linguistics of the Georgian Academy of Sciences.

The analysis has revealed the following: in the text corpus in question the writer uses verbs for representing different types of procedure, and masdar forms for nominating the activities.

The paper also focuses on the issue of polysemous and synonymous terms and terminological set phrases. The results of the study have proved that verb component is of particular importance for terminological lexis.

ნანა ლოლაძე

სივრცული ლოკალიზაციის აღმნიშვნელი ზმნები

სივრცული მიმართებების ენობრივი რეალიზაცია დიდ ინტერესს იწვევს როგორც ლინგვისტური, ისე კოგნიტიური თვალსაზრისით. მისი შესწავლა შესაძლებლობას გვაძლევს გამოვავლინოთ სივრცული აღქმის კანონზომიერებები, ცნებათა სისტემა, რომლის საშუალებითაც ადამიანი შეიმეცნებს სამყაროს. სხვადასხვა ენაში ამ მიმართებების რეალიზაცია განსხვავებულია.

სივრცული ლოკალიზაციის აღმნიშვნელი ზმნები ქართულში მყარ ლექსიკურ-გრამატიკულ ჯგუფს ქმნიან. ეს უძველესი ფორმაციის ზმნებია, რომელთაც, ერთი მხრივ, შეინარჩუნეს გარკვეული არქაულობა — მონაცვლეობა რიცხვის, გვარის, დრო-კილოთა მიხედვით; მეორე მხრივ, განიცადეს მნიშვნელოვანი ცვლილებები, რაც საგულისხმოა როგორც ამ ზმნათა შესწავლის, ისე საერთოდ ენის ტენდენციების თვალსაზრისით.

თანამედროვე ქართულში ვერტიკალური მდებარეობა (როგორც სულიერი, ისე უსულო საგნისა) აღინიშნება *დგას* ზმნით, რაც შეეხება ჰორიზონტალური მდებარეობას, სულიერისას აღნიშნავს *წევს* ზმნა, ხოლო უსულო საგნისას — *დევს*, *ძევს* ზმნები. მდებარეობას აღნიშნავს აგრეთვე *ზის* ზმნა, რომელიც სულიერს მიემართება.

ძველ ქართულში ვერტიკალურ მდებარეობას აღნიშნავს *დგას* ზმნა, თანამედროვე ქართულის მსგავსად, როგორც სულიერი, ისე უსულო საგნისა:

ხვალისა დღე დგა კუალად იოვანე და მოწაფეთა მისთაგანნი ორნი ი. 1, 35

დგეს ყოველნი მეცნიერნი მისნი შორით ლ. 23, 49

მრავალყამ დგან ზეთი იგი ჭურჭელსა კიმ. I 18, 30.

ჭურჭელი დგა მუნ ძმრითა სავსც ი. 19, 29

რაც შეეხება ჰორიზონტალური მდებარეობას, მას აღნიშნავს *ძეს* ზმნა, იგი გამოიყენება როგორც უსულო, ისე სულიერი საგნის მდებარეობის აღსანიშნავად:

აჰა ცული ძირთა ხეთასა ძეს მ. 3, 10

სადა ბზც ძენ ინგორის სახისმეტყ. იმ 5

რაჲსა სძე და ხურინავ? სინ. მრ. 163, 17

ყრმაჲ ჩემი ძეს სახლსა შინა ჩემსა დაჰსნილი მ. 8, 6 C

წევს ზმნა აღნიშნავს „წოლას“, „დაძინებას“ (აბულაძე, 1973, გვ. 550). ისევე როგორც თანამედროვე ქართულში, ძველშიც ეს ზმნა სულიერს მიემართება (უფრო ზუსტად, ვინ ჯგუფის სახელს). ამ ზმნის პირველი და მეორე პირის ფორმები თითქმის არ გვხვდება. როგორც ივ. ჭავთარაძე მიუთითებს: „დასაშვებია, რომ პირველი და მეორე სუბიექტური პირის ფორმები უზმნისწინოდ აორისტში ფორმალურად მსგავსია აწმყოსი: ვწევ — ვწევ(ი). მრავლობითის მესამე პირში გამოვლენილი ან სუფიქსი სავარაუდოა ძველ ქართულშიც: წვანან“ (ჭავთარაძე, 1954, გვ. 151). მაგრამ ეს ფორმაც არ გვხვდება.

სახარებაში ერთადერთი შემთხვევაა ამ ზმნის გამოყენებისა, ისიც მესამე სუბიექტური პირის აორისტის ფორმით.

ხ იგი თავადი წვა თავით კერძო სასთაულსა ზედა მრ. 4, 38 C

რაც შემდგომ ხელნაწერებში იყო ზმნითაა შეცვლილი.

სინურ მრავალთავში აწმყოს მესამე სუბიექტური პირის ფორმა დასტურდება:

აჰა ესერა ყრმა სახუეველითა შეხუეულ არს და ბაგასა შიდა წევს სინ. მრ. 38, 7

ილია აბულაძის ლექსიკონში მოყვანილია მეორე სუბიექტური პირის ფორმა *სწვე*:

რომელსა *სწვე* შენ გუერდსა შენსა ზედა I ეზეკ. 4, 9 (აბულაძე, 1973, გვ. 550)

სწვე ფორმა აქვს დადასტურებული აგრეთვე ლ. ბარამიძეს:

ნუ დღეს ქუეყანასა *სწვე* და ხვალე ცხედარსა ზედა. ივ. ჯავახ., სინის აღწ. 229, 40

ივ. ჭავთარაძე იმოწმებს შემდეგ ფორმებს:

აწმყო: ქუეყანასა ზედა წევნ. ქართ. სომხ. ლიტ. ურთ. 62,15
ხოლომობითი: ბზესა ზედა ინგორის და ზმ უკუნ წვის. სახის-
მეტყ. ი 8

ზისჯდა ზმნა უფრო ვიწრო მნიშვნელობით გამოიყენება, ვიდრე
თანამედროვე ქართულში. ამ ზმნისათვის ილია აბულაძე ზეჯდომის
მნიშვნელობას გამოყოფს.

...ფუცავს საყდარსა ღმრთისასა და რომელი ზის მას ზედა მ. 23,
22

რაც შეეხება ჯდა ფუძეს, იგი ძირითად მნიშვნელობასთან ერ-
თად, „დამკვიდრების“ სემანტიკითაც გამოიყენება:

ჯდეს შორის ყოველსავე ადგილსა **M**

თქვენ შორის დაემკვიდროს ყოველსა ადგილსა **G II შჯ. 23, 16***

ამდენად, საგნის სივრცული ლოკალიზაციის აღნიშვნისას სულიე-
რობა-უსულობის (ვინ და რა ჯგუფის) მიხედვით განაწილება მეორე-
ული ჩანს. ამ მხრივ საყურადღებოა ქართველურ ენათა მონაცემები:

„დგომის“ აღმნიშვნელი ზმნები შემდეგ სურათს გვიჩვენებენ:

ქართ. დგას

მეგრ. დგუ (ნ)

ჭან. დგურს

სვან. ლგგ

როგორც ვხედავთ, ქართულსა და ზანურში ეს ზმნა საერთო
ძირს ეყრდნობა. არნ. ჩიქობავა მიუთითებს, რომ ზანურში ამ ძირს
ხმოვანი დაკარგული აქვს, ქართულში კი პირველსა და მეორე პირში
გამოაჩნდება, ამდენად, ამ ზმნის ძირად დგვს მიიჩნევს (ჩიქობავა,
1938, გვ. 269).

ქართულ-ზანურ ძირს უკავშირებენ სვანურ გ ძირსაც. კერ-
ძოდ, ვ. თოფურია დევ ზმნის ძირად გამოყოფს გ'ს, ხოლო დ'ს კლა-
სის ნიშნის კვალიფიკაციას აძლევს. (თოფურია, 1942ა, გვ. 966, 972;
თოფურია, 1942გ, გვ. 149). ვ. თოფურია ზანურის დგ ძირს ქართუ-

* ილია აბულაძე იმოწმებს ძალზე საყურადღებო ფორმას: დღისი და ღამე აქა
შჯღია სინ—11, 242

ლიდან შესულად მიიჩნევს. როგორც ივ. ქავთარაძე მიუთითებს იგივე
გ ძირი უნდა გვექონდეს ჰეის ზმნაში (ქავთარაძე, 1954, გვ. 155).

„ძევს“ სემანტიკის ზმნებია:

ქართ. ძევს

მეგრ. ძუ (ნ)

ჭან. ძუნ || ძინ

სვ. ზი || ზგ

არნ. ჩიქობავა ქართულ-ზანურისათვის საერთო ძ ძირს გამო-
ყოფს. ქართულ ეგ და ზანური უ, მისი აზრით, ფუნქციურად შეე-
ფარდებიან ერთმანეთს (ჩიქობავა, 1938, გვ. 388), ამავე დროს, ძ
ძირს არნ. ჩიქობავა დ ძირს უკავშირებს. აღსანიშნავია, რომ ეს ძი-
რები ერთმანეთს დაუკავშირა ნ. მარმა. მან ამოსავლად ძ მიიჩნია,
აქედან, ძგ→დგ (მარი, 1925, გვ. 155). არნ. ჩიქობავას აზრით კი
ამოსავალი უნდა ყოფილიყო დ: დ→ძ, დ'ს ფონეტიკური ცვლილების
მესამე საფეხურად მკვლევარი ზ'ს ვარაუდობს: დ→ძ→ზ. ზ ძირიანი
ფორმები დასტურდება ჭანურის ათინურ კილოკავში მოგოზუნ (იქვე)
დ, ძ ძირებსა და ზ'ს უკავშირებს ერთმანეთს და ამავე დროს ზ ძირს
ივ. ქავთარაძეც, მაგრამ იგი გარდამავალ საფეხურად მიიჩნევს არა
ძ'ს, არამედ ზ'ს — დ→ზ→ძ (ქავთარაძე, 1954, გვ.224)*.

რომელი მოსაზრების სასარგებლოდაც უნდა გადაწყდეს ეს საკი-
თხი, ჩვენთვის არსებითია, რომ ძევს სემანტიკის ზმნები სრულ შესა-
ტყვისობას გვიჩვენებს სამივე ქართველურ ენაში (ფენრიხი, სარჯვე-
ლაძე, 1990, გვ. 422).

ამდენად, ვერტიკალური მდებარეობის აღმნიშვნელი ძირია ქარ-
თულ-ზანური დევ / დგ; სვან. გ, ხოლო ჰორიზონტალური მდებარეო-
ბის აღმნიშვნელი ძირია ქართულ-ზანური ძ, სვან. ზ ↔ ძ. როგორც
ვხედავთ, „დგომისა“ და „დების“ აღმნიშვნელი ზმნები საერთო
წარმოშობისა ჩანს. განსხვავებულ ვითარებას გვიჩვენებს მდებარეო-
ბის აღმნიშვნელი სხვა ზმნები.

* კ. გაგუა ყურადღებას ამახვილებს იმ გარემოებაზე, რომ ეგვე დ/ზ ძირი
გვაქვს ფორმაში ხაზ „აცვია ფეს“. შდრ. ზანურის ჭან. ქომოძინ; მეგრ. მუმომძუნ „აც-
ვია ფესზე“, სადაც შესაბამისი ზმნა ძ ძირიანია (გაგუა, 1976, გვ.122).

ქართველურ ენებში „წოლის“ აღმნიშვნელი ზმნებია:

ქართ. წევს

მეგრ. ჯანუ (ნ)

ჭან. ჯანს

სვან. აყურე

ზანური კ ძირი ქართული ძ ძირის შესატყვისია, შდრ. ქართ. ძილ // ძინ. აღსანიშნავია, რომ ძილი, დაძინება ამ ზმნის ძირითადი მნიშვნელობაა ჭანურში. როგორც ვხედავთ „წოლის“ აღმნიშვნელი ზმნები სხვადასხვა ძირს ეყრდნობა ქართულში, ზანურსა და სვანურში.

ანალოგიურ სურათს გვიჩვენებს „ჯდომის“ აღმნიშვნელი ზმნები:

ქართ. ზის ჯდა

მეგრ. (გე)ხე (ნ)

ჭან. გეხენ

სვან. სგურ

მდებარეობის აღმნიშვნელი ზმნებისათვის დამახასიათებელია არსებობა-მყოფობისა და კუთვნილების სემანტიკით მათი გამოყენება. ამ ზმნების ერთ-ერთ მნიშვნელობად არსებობა-მყოფობა გამოყოფილია ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში: დვას 4. ცხოვრობს; დაბანაკებულია; იმყოფება. მინდორში ჯარი დვას. 8. არის (როგორიმე ამინდი). სიცხე დვას. იმაზე (ან ამაზე) დვას — იმ (ამ) აზრისაა. იმ (ამ) აზრს იზიარებს [ქეგლ, 1990, გვ.458]; ზის 3. არის იმყოფება. უსაქმოდ ზის.— სახლში ზის 4. (საუბ.) ციხეშია, დაპატიმრებულია. ხულიგნობისათვის ზის 5. ადგილსამყოფელი აქვს (მეფეს, პატრიარქს) რომის პაპი ვატიკანში ზის. (ქეგლ, 1990, I, გვ.504).

კიდევ უფრო ფართოდ გამოიყენება ეს ზმნები არსებობა-მყოფობისა და კუთვნილების სემანტიკით ძველ ქართულში, მაგ.:

დვას

ვითარმედ ქრისტე უკუნისამდე დვას ი 12, 34 C

ვითარმედ ქრისტე უკუნისამდე ევოს ი 12, 34 DE

ძეს

ყრმაჲ ჩემი ძეს სახლსა შინა ჩემსა დავსნილი მ. 8, 6 C

მონად ჩემი დაცემულ არს სახლსა შინა ჩემსა განრღუეული მ. 8,

6 DE

რომლისა ძმ თვისი იღვა სნეული კაფერნაომს ი. 4, 46. C

რომლისა ძმ სნეულ იყო კაფარნაუმს ი. 4,46.

ამ შემთხვევებში არსებობის სემანტიკის ზმნა (არის, იყო) გვიანდელ ტექსტებში ენაცვლება მდებარეობის აღმნიშვნელ ზმნებს. კიდევ უფრო ხშირია შემთხვევები, სადაც ეს შენაცვლება არ ხდება, მაგრამ ზმნები ამკარად სპეციალური მნიშვნელობით გამოიყენება. ამ მხრივ აღსანიშნავია **ძეს** ზმნა:

რად ძეს ჩემი სახლსა მას აქაბისსა და ერისა ისრაელისა სინ.

მრ. 129, 36. რად ძეს = რა ხელი მაქვს, რა მინდა (მასთან), რა მე-საქმება, რაა ჩვენს შორის საერთო.

რად ძეს ჩემი და შენი სინ. მრ. 130, 5 = რა გინდა, რა გინდათ ჩემგან, რაა ჩვენს შორის საერთო.

ასეთივე მნიშვნელობის ჩანს სახარების ტექსტიდან:

რად ძეს ჩუენი და შენი, იესუ მ. 8, 29

რად ძეს შენი და ჩემი, დედაკაცო, ი. 2, 4 C

არსებობის, კუთვნილებისა და სივრცული ლოკალიზაციის სემანტიკური კატეგორიების კავშირი ერთმანეთისაგან იმდენად განსხვავებულ ენებში დასტურდება, რომ ზოგიერთი ავტორი მას ენობრივი უნივერსალიადაც კი მიიჩნევს (ლაიონზი, 1978).

ამ მხრივ საინტერესო სურათს გვიჩვენებს ქართული ენის დიალექტები და ქართველური ენები.

ლიტერატურა

აბულაძე, 1973 — ი. აბულაძე, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, თბ., 1973.

გაგუა, 1976 — კ. გაგუა, დრონაკლი ზმნები სვანურში, თბ., 1976.

თოფურია, 1942ა — ვ. თოფურია, ზმნის უძველესი სუფიქსაციისათვის ქართულში, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის მოამბე, ტ. III, № 5, თბ., 1942.

თოფურია, 1942 — ვ. თოფურია, დ-თავსართიანი ზმნები ქართულში, თსუ შრომები, XXV, თბ., 1942.

იმნაიშვილს, 1975 — ი. იმნაიშვილი, სინური მრავალთავი, გამოკვლევა და ლექსიკონი, თსუ ძველი ქართული ენის კათედრის შრომები, 17, თბ., 1975.

ლაიონზი, 1978 — . . . , . . . , 1978.

მარი, 1925 — . . . , . . . , 1925.

ფენრიხი, სარჯველაძე, 1990 — ჰ. ფენრიხი, ზ. სარჯველაძე, ქართველურ ენათა ეტიმოლოგიური ლექსიკონი, თბ., 1990

ქავთარაძე, 1954 — ივ. ქავთარაძე, ზმნის ძირითადი კატეგორიების ისტორიისათვის ქართულში, თბ., 1954.

ქეგლ, 1990 — ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი, ერთტომეული, თბ., 1990.

ჩიქობავა, 1938 — არნ. ჩიქობავა, ჭანურ-მეგრულ-ქართული შედარებითი ლექსიკონი, თბ., 1938.

animate objects by means of the verb *ღვს*, and that of inanimate objects by means of the verbs *ღვს* and *ღვს*. the verb *ღვს* also denotes the horizontal position of animate objects. In Old Georgian the situation is different: the verb *ღვს* denotes the vertical position of animate and inanimate objects; the verb *ღვს* (and also the verb *ღვს*) denotes the horizontal position of both animate and inanimate objects. *ღვს/ღვს* used to have a narrower semantics. The verbs in question have the semantics of existentiality and possession. The interconnection between the categories of location, existentiality and possession is considered a language universal. In this respect the data of Georgian dialects and Kartvelian languages is of particular relevance.

NANA LOLADZE

Verbs Denoting Space Location

Summary

The verbs denoting space location form a stable lexical-grammatical group in Georgian. On the one hand, being the verbs of ancient formation they have preserved some archaic features and can change according to number, voice, tense and mood. However, on the other hand, the verbs in question have undergone significant changes. the study of the latter being of particular relevance for revealing general tendencies in the development of the Georgian language.

In modern Georgian the vertical position of animate as well as of inanimate objects is conveyed by the verb *ღვს*, whereas the horizontal position of

ნანა მსახურაძე

პოლიტიკური დისკურსის თარგმანის
ენობრივი თავისებურებანი

ამჟამად, პოლიტიკური დისკურსი იმაზე უფრო მეტად „სოციალურია“ ვიდრე ოდესმე და წვდომა პოლიტიკურ „ტექსტებთან“ თანამედროვე სამყაროში გაცილებით ადვილია. მასალების წვდომის ენობრივი ბარიერი თარგმანის მეშვეობით სრულიად მოხსნილია, თუმცა ლობნერის აზრით, თუკი ყოველ ცალკეულ ენას აქვს საკუთარი სისტემა, მაშინ ლოგიკურია თუ ჩავთვლით, რომ ენები განსხვავდებიან ერთმანეთისგან, რომ მათ გააჩნიათ განსხვავებული სახელწოდებები სხვადასხვა ცნებებისათვის და სხვაგვარად ასახელებენ ერთსა და იმავე საგნებს, მსგავსს სიტუაციებს კი განსხვავებულად გადმოსცემენ. (ლობნერი, 2002, 153) შესაბამისად, ლინგვისტები ინტერესდებიან იმ ენობრივი განსხვავებების და თავისებურებების კვლევით, რომელიც თავს იჩენს თარგმანის დროს.

უფრო მეტი სიცხადისათვის პოლიტიკური დისკურსის ძირითად პრინციპებს და მის რამდენიმე დეფინიციას გავეცნოთ. ნიკოლა ვულსი აღნიშნავს, რომ პოლიტიკურ დისკურსში სიტყვათა შერჩევა ერთგვარი ტაქტიკაა, სტრატეგიაა (ვულსი, 2006, 59). ჩილტონი და შეფენერი (1997) მიიჩნევენ, რომ პოლიტიკური დისკურსის განსაზღვრა ბევრად არის დამოკიდებული მის ინტერპრეტაციაზე. ძირითადი ყურადღება უნდა მიექცეს პოლიტიკური კონცეპტების, ანუ საკვანძო სიტყვების სტრატეგიულ გამოყენებას კონკრეტული პოლიტიკური მიზნების მისაღწევად. ნიკოლა ვულსი აღნიშნავს, რომ პოლიტიკოსთა მიერ გამოყენებული ენა მიმართულია იმისაკენ, რომ შეგვიქმნას კონკრეტული შეხედულება პოლიტიკური რეალობის ირგვლივ, რათა შემდეგ მოვიქცეთ ამ შეხედულების შესაბამისად, მაგალითად, ხმა მივცეთ კონკრეტულ პარტიას. ნიკოლა ვულსი აგრეთვე

აღნიშნავს, რომ პოლიტიკურ დისკურსს მიზნად შესაძლოა ჰქონდეს სხვადასხვა სამეტყველო აქტების განხორციელება, რომლის მიზანია, გააპროტესტოს, შეწოლა მოახდინოს, დააშინოს, დააკანონოს და რა თქმა უნდა, დაგვარწმუნოს. (ვულსი, 2006, 50)

პოლიტიკური დისკურსის მიზნების სხვადასხვაობა შესაბამისად ჟანრობრივ სხვადასხვაობას იწვევს, თუმცა მოცემული ნაშრომის ძირითად პრინციპს არ წარმოადგენს ამ ჟანრთა კლასიფიკაცია. მოცემული ნაშრომი ყურადღებას ამახვილებს ლინგვისტურ თავისებურებაზე, რომელიც თავს იჩენს პოლიტიკური დისკურსის თარგმანის შემთხვევაში. ემპირიულ მასალად გამოვიყენებთ პრეზიდენტ ბარაკ ობამას მიერ ვაშინგტონში ვიზიტის დროს წარმოქმნილი სიტყვის თარგმანს, რომელიც პრეზიდენტის ოფიციალურ ვებგვერდზე გამოქვეყნდა თარგმანთან ერთად. სტატიაში გამოყენებული ყველა ციტატა და თარგმანი აღებულია ოფიციალური ვებგვერდიდან — www.president.gov.ge

არავისთვის იქნება გასაკვირი ის ფაქტი, რომ ენა და პოლიტიკა განუყოფელია და რომ ენა პოლიტიკის ძლევადაა იარაღი. მკვლევრები პოლიტიკოსებს პოლიტიკურ „აქტიორებს“ უწოდებენ, თუმცა დღევანდელ რეალობაში ისინი ამ „საქმიანობის“ შეთავსების პარალელურად საკმაოდ ოსტატურად ითვისებენ „პოლიტიკური ლინგვისტების“ საქმიანობასაც. ამ მოსაზრების კარგი დასტურია პრეზიდენტ სააკაშვილის პასუხი CNN-ის ჟურნალისტის მიერ დასმულ შეკითხვაზე სამხრეთ ოსეთისა და აფხაზეთის ტერიტორიების შესახებ.

Well, I think the whole methodology of this question is incorrect...

მსგავსი მაგალითები არა ერთი მკვლევრის ნაშრომში მოიძებნება, რაც კიდევ ერთხელ იმის დასტურია, რომ პოლიტიკოსთა დიდი ნაწილი კარგი ორატორი, ოდნავ მსახიობი და დაკვირვებული ლინგვისტია (ან ყოველ შემთხვევაში უნდა იყოს). ჩვენ მიერ მოყვანილი მაგალითი ადასტურებს იმ მოსაზრებას, რომ ორატორის უნარ-ჩვევების მიღმა პრეზიდენტი თუ სხვა პოლიტიკოსი ლინგვისტურად მომზადებული და გათვითცნობიერებულია.

ზემოთ განხილული მოსაზრებიდან გამომდინარეობს რიგი სხვა დასკვნებისა, რომელიც საკმაოდ საყურადღებოა ნებისმიერი ლინგვის-

ტისათვის. ითვალისწინებენ რა პოლიტიკოსები ენის სიძლიერეს, ისინი სულ უფრო და უფრო მეტად უწევენ საკუთარ თავს „ლინგვისტურ კონტროლს“. ეს იგრძნობა პოლიტიკური დისკურსის ნებისმიერ სახეობაში როგორც ლექსიკური, ისე სემანტიკური და პრაგმატიკული ანალიზის დროს. ჩვენს შემთხვევაში კი ჯერს შევაჩერებთ თარგმანზე.

აღსანიშნავია ის, რომ თარგმანის პროცესი ძალიან ბევრ კითხვას ბადებს. ქრისტინა შაფნერი და სიუზან ბასნეტი აღნიშნავენ, რომ თარგმანი ხშირად იმპლიციურებულია და შესაბამისად კონტექსტი ირღვევა (შაფნერი, ბასნეტი, 2010, 8). თარგმანის პროცესში ხშირად შეხვედებით ლინგვისტურ უზუსტობებს, რაც შესაძლოა მიზანმიმართული ან იძულებითი იყოს, გამომდინარე შესაბამისი ლექსიკური თუ გრამატიკული შესატყვისის არარსებობით.

პრეზიდენტ ობამას მიერ წარმოთქმული სიტყვის ერთ-ერთი ნაწილის ქართული თარგმანი ყურადღებას იპყრობს სიტყვა „უნდა“-ს ხშირი გამოყენებით. მოცემულ პარაგრაფში რამდენიმე მოდალური ზმნის თარგმანსაც შეხვდებით, მაგრამ მოდალური ზმნების თარგმანის თავისებურებებს სხვა ნაშრომი დაეთმობა. მოცემული ციტატის ქართული ვერსია არაფრით გასაკვირი არ იქნებოდა, რომ არა მისი ინგლისური ვერსია. საყურადღებოა ზმნა „უნდა“-ს პოლისემიური ბუნება.

„Obviously, Georgia has made strides in creating an effective free market system and more progress *needs* to be made. The United States wants to help in that progress.

And so one of the most important things that we're doing in addition to things like the MCC and OPIC loans is also what we've agreed to is a high-level dialogue between our two countries about how we *can* continue to strengthen trade relations between our two countries, including the possibility of a free trade agreement. Obviously, there's a lot of *work to be done* and there are going to be a lot of options that are going to be explored. The key point, though, is we think it's a win-win for the United States and for Georgia as *we continue* to find opportunities for businesses to invest in Georgia, for us *to be able to* sell Georgia our goods and services, and Georgia *to be able to* sell theirs as well.’

„საქართველომ, უდავოდ, ძალიან დიდ ნაბიჯები გადადგა ეფექტიანი, თავისუფალი ბაზრის შექმნისათვის და, რა თქმა უნდა, პროგრესი კვლავაც **უნდა** გაგრძელდეს. პროგრესის მიღწევაში კი საქართველოს ამერიკის შეერთებული შტატები დაეხმარება.

ერთ-ერთი ყველაზე მნიშვნელოვანი, რასაც ჩვენ ვაკეთებთ ათასწლეულის გამოწვევის კორპორაციისა და ოპიკის კრედიტების გარდა, არის ის, რომ შევთანხმდით მაღალი დონის დიალოგზე ჩვენს ორ ქვეყანას შორის. ჩვენ **უნდა** განვიხილოთ სამოქმედო გზები თუ როგორ გავაღრმავოთ სავაჭრო ურთიერთობა, მათ შორის, განვიხილოთ თავისუფალი ვაჭრობის შესახებ შეთანხმების მიღწევის შესაძლებლობა. რა თქმა უნდა, ამ მიმართულებით ბევრი რამ **უნდა** გაკეთდეს და ბევრ სხვადასხვა შესაძლებლობას განვიხილავთ ამ მიმართულებით. მთავარია, რომ ეს მომგებიანი და ურთიერთსასარგებლოა ორივე ქვეყნისთვის — როგორც საქართველოსთვის, ისე ამერიკის შეერთებული შტატებისთვის. ჩვენ **უნდა** ვიპოვოთ ახალი შესაძლებლობები ბიზნესისთვის, რომ საქართველოში განხორციელდეს ინვესტიციები. ჩვენი პროდუქცია **უნდა** გაიყიდოს საქართველოში და ქართული პროდუქცია **უნდა** შემოვიდეს ჩვენს ბაზარზე. www.president.gov.ge

ფაქტია, რომ თარგმანის დროს ამა თუ იმ ენაში ლინგვისტური ეკვივალენტის არარსებობის დროს ლინგვისტს უწევს ამ ენისა და კონტექსტის შესაბამისად შეარჩიოს სიტყვა თუ სიტყვათა კომბინაცია. მაგრამ რამდენად მართებულია სხვა ეკვივალენტების გამოყენება მაშინ, როდესაც ენაში არსებობს შესატყვისი სიტყვა თუ სიტყვათა კომბინაცია? ან არსებობს კი მარეგულირებელი წესები? მოცემული მაგალითიდან გამომდინარე, გამოგვაქვს დასკვნა, რომ თითქმის ყველა ზმნა შესაძლოა ითარგმნოს ქართულში როგორც სიტყვა „უნდა“. ძალიან ბევრი უპასუხო კითხვა არსებობს, მაგრამ ერთი რამ უდავოა, პოლიტიკოსები მსგავს საშუალებას თავის სასარგებლოდ იყენებენ სასურველი, იმპლიციურებული მესიჯის გადასაცემად.

„more progress *needs* to be made“ - ნაცვლად თარგმანისა „საქართველო... მეტ პროგრესს საჭიროებს“ ითარგმნა „პროგრესი კვლავაც უნდა გაგრძელდეს.“ პირველი თარგმანი ქვეყანაში არსებულ პრობ-

ლემებს წევს წინ და გულისხმობს, რომ გაკეთებული საქმარისი არ არის, მაშინ როცა არსებული თარგმანი გულისხმობს, რომ პროგრესი აქტიურია მაგრამ მეტი უნდა გაკეთდეს. მსგავსი მნიშვნელობის მატარებელია შემდეგი წინადადების თარგმანი — „Obviously, there's a lot of *work to be done*“/ „რა თქმა უნდა, ამ მიმართულებით ბევრი რამ უნდა გაკეთდეს“. ვნებით გვარში წარმოთქმული წინადადება კვლავ არსებულ „ბევრ გასაკეთებელს“ წევს წინა პლანზე, მაშინ როცა თარგმანი „ბევრი რამ უნდა გაკეთდეს“ სამომავლო, გადაუდებელ გასაკეთებელზე ამახვილებს ყურადღებას. შესაბამისად, უწყინარი ცვლილება ლექსიკურ-სემანტიკურ დონეზე იწვევს პრაგმატიკულ ტრანსფორმაციას.

მომდევნო მაგალითში მოდალური ზმნა „can“ ითარგმნა როგორც „უნდა“ — „how we *can* continue to strengthen trade relations between our two countries“/ „ჩვენ უნდა განვიხილოთ სამოქმედო გზები თუ როგორ გავაღრმავოთ სავაჭრო ურთიერთობა“. ინგლისური ვერსია ორ ქვეყანას შორის ურთიერთობის გაძლიერების შესაძლებლობას გულისხმობს, მაშინ როცა ქართული თარგმანი „შესაძლებლობას“ გამოირიცხავს, იგი უფრო კატეგორიულია, არ განიხილავს შესაძლებლობას, არამედ მიუთითებს, რომ ეს ასე „უნდა“ იყოს და არა სხვაგვარად. კიდევ ერთი საინტერესო მაგალითია - „we *continue* to find opportunities for businesses to invest in Georgia, for us *to be able to* sell Georgia our goods and services, and Georgia *to be able to* sell theirs as well“ / ჩვენ უნდა ვიპოვოთ ახალი შესაძლებლობები ბიზნესისთვის, რომ საქართველოში განხორციელდეს ინვესტიციები. ჩვენი პროდუქცია უნდა გაიყიდოს საქართველოში და ქართული პროდუქცია უნდა შემოვიდეს ჩვენს ბაზარზე“. კვლავ გრძელდება „შესაძლებლობის“ „ვალდებულებით“ შეცვლა. „ჩვენ ვაგრძელებთ ... რომ შევძლოთ გაყიდვა“ თარგმნილია „ჩვენ უნდა ვიპოვოთ ... უნდა გაიყიდოს“. ზემოთ მოყვანილი ციტატის თარგმანი საყურადღებოა იმდენად, რამდენადაც ის მთლიანად ცვლის თემას და მსენელამდე/მკითხველამდე შეცვლილი, სახეცვლილი ინტენციით მიდის.

ამგვარად, კარგად შესრულებული თარგმანი უმეტეს შემთხვევაში ერთადერთი საშუალებაა მასალის მსმენელამდე/მკითხველამდე სწორად მიწოდებისა. პოლიტიკური ტექსტების თარგმანი ლინგვისტთა ყურადღებას იპყრობს, რადგან სულ უფრო აქტიურდება და ხშირი ხდება „სუბიექტური“ თარგმანი.

ლიტერატურა

გუდსი, 2006 — Nicola Woods. “Describing Discourse”. Oxford University Press. Great Britain.

ლობნერი, 2002 — Sebastian Lobner. “Understanding Semantics”. “Arnold”. London.

შეფენერი, 2010 — Christina Schäffner and Susan Bassnett. ‘Political Discourse, Media and Translation~ Cambridge Scholars Publishing Newcastle

ჩილტონი, 1997 — Chilton, P. & Schäffner, C. Discourse and Politics; co-authored with Christina Schäffner, Teun A. van Dijk (ed.), Discourse as Social Interaction. Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction. ემპირიული მასალის ელექტრონული წყაროები: <http://www.president.gov.ge> / <http://www.cnn.com/edition>

NANA MSAKHURADZE

Linguistic Peculiarities of the Translation of Political Discourse

Summary

The paper stresses the role of accurate translation in political discourse. Quite often translation is the only means of access to political texts. The main critique of the paper is directed towards a subjective type of translation.

თავარ ნახაზი

პერსონაჟთა სახეები აუდიო-ვიზუალურ თარგმანში
(დუბლირება)

დუბლირება არის მეთოდი, რომელსაც შეუძლია სახე შეუცვალოს წყარო ტექსტს და მიმღები საზოგადოებისთვის ნაცნობად აქციოს იგი სპეციფიკური ტექნიკის გამოყენებით, რომელსაც „მოშინაურება“ ეწოდება. ეს არის მეთოდი, რომლის დროსაც უცხოური დიალოგის მორგება ხდება მსახიობის პირსა და მის მოძრაობებთან და მაყურებელს უჩნდება გრძობა, რომ იგი მიმღებ ენაზე ლაპარაკობს (სზარკოვსკა, 2005).

დუბლირება გახმოვანების ყველაზე გავრცელებული სახეობაა. იგი, ჩვეულებრივ, სრულდება პროფესიონალი მსახიობების მიერ და თითოეულ პერსონაჟს თავისი გამხმოვანებელი ჰყავს. დუბლირების პროცესის მთავარი მიზანია მიღებულმა პროდუქტმა იგივე ეფექტი მოახდინოს მაყურებელზე, როგორც საწყის პროდუქტს ჰქონდა.

დუბლირება ლიტერატურული თარგმანისაგან ძალიან განსხვავდება და ერთ-ერთი განსხვავება სწორედ ის არის, რომ ლიტერატურული თარგმანის შემთხვევაში თარგმანი საბოლოო პროდუქტია, გახმოვანებისას კი ის მხოლოდ ნახევარფაბრიკატია, რომელიც ადაპტორს გადაეცემა საბოლოო სახის მისაცემად. ადაპტორი თარგმანზე მუშაობს და ცდილობს მისი შინაარსი ისე გადმოსცეს, რომ მოახერხოს სინქრონიზაცია საწყის ტექსტთან.

არსებობს **ფონეტიკური**, **სემანტიკური** და **დრამატული** სინქრონიზაცია. (Paquin, <http://accurapid.com/journal/05dubb.htm>) **ფონეტიკური** სინქრონიზაციის შემთხვევაში გახმოვანება ემთხვევა მსახიობთა ტუჩების მოძრაობას. ეს ადვილად მიიღწევა, თუ თარგმანსა და საწყისი ტექსტის გარკვეულ სინტაგმებში სიტყვაში მარცვლების თანა-

ბარი რაოდენობა და ამას გარდა ლაბიალური ხმოვნებიც დაახლოებით თანაბრად არის გამოყენებული. რამდენადაც შესაძლებელია, ფონეტიკური სინქრონიზაციის დროს უნდა შევინარჩუნოთ მიმღები ენის სინტაქსური სტრუქტურები და წყარო ენის ტექსტის სემანტიკა, გარდა ამისა, თარგმანის დროს უნდა შევინარჩუნოთ სწორი რეგისტრი და თავი ავარიდოთ დიალექტურ გამოთქმებს, თუ ამის საჭიროება არ არსებობს.

სემანტიკური სინქრონიზაცია გულისხმობს იმავე აზრის გამოხატვას, რაც წყარო ტექსტშია და ის, რა თქმა უნდა, უმნიშვნელოვანესია, მაგრამ მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ გარკვეული მნიშვნელობა ტექსტის აღქმისათვის აუცილებელია. იმ შემთხვევაში, თუ ის უმნიშვნელო ინფორმაციას შეიცავს, მისი მოდიფიკაცია შესაძლებელია ფონეტიკური სინქრონიზაციის სასარგებლოდ. ეს ენება მაგალითად რიცხვით სახელებს, საქმიანობას და ა. შ. მაგალითად, თუ გმირის საქმიანობა ისტორიის გადმოცემისას მნიშვნელოვან როლს არ ასრულებს, მაშინ მიმღებ ენაზე მისი შეცვლა შეიძლება ფონეტიკური სინქრონიზაციის სასარგებლოდ.

დრამატული სინქრონიზაცია გულისხმობს მიმღებ ენაზე მოსაუბრის რეალისტურობას. რასაც მსახიობი ამბობს გახმოვანების დროს და რასაც გმირი აკეთებს, უნდა შეესაბამებოდეს ერთმანეთს. ვფიქრობ, სხვადასხვა ტიპის სინქრონიზაციებიდან ყველაზე მნიშვნელოვანი სწორედ დრამატული სინქრონიზაციაა.

რაც შეეხება პერსონაჟის სახის შექმნას, ხორხე დიას კინტასი წიგნში „The didactics of audio-visual translation“ (აუდიო-ვიზუალური თარგმანის დიდაქტიკა) აღნიშნავს, რომ პერსონაჟთა სახეების შექმნა, ძირითადად, ორი მეთოდით ხდება: მოქმედებითა და დიალოგით. (როდესაც პერსონაჟი თვითონ მეტყველებს ან მასზე სხვა პერსონაჟები საუბრობენ, აღწერენ მას ან ახასიათებენ და ასე იქმნება გმირის პორტრეტი.) ენის სტრატეგიკული ვარიანტები, ჟარგონი და ასევე სიტუაციური ვარიანტები ხშირად პერსონაჟთა მეტყველებაში არიან გაბნეულნი. ისინი მნიშვნელოვან როლს ასრულებენ პერსონაჟის დახასიათებასა და მისი სახის შექმნაში და დიდი მნიშვნელობა

აქვს, თუ რამდენად მოახერხებს მთარგმნელი ამ ფორმალურ ნიშანთა თარგმანში გამეორებას და რამდენად იქნება შენარჩუნებული კომუნიკაციური ეფექტი.

განსახილველად ავირჩიე კურტის ჰენსონის ფილმი „მ მილი“, რომელიც 2002 წლის შექმნა, იგი ჰიპ-ჰოპ დრამაა და ნაწილობრივ ავტობიოგრაფიულ ფილმს წარმოადგენს. ახალგაზრდა რეპერი ჯიმი სმით უმცროსი, რომლის როლს ცნობილი რეპერი ემინემი ასრულებს, დეტროიტის ღარიბულ კვარტალში, მ მილის ქუჩაზე ცხოვრობს, რომელიც თეთრების კვარტალს შავკანიანებისგან ყოფს. ჯიმი ცდილობს თავისი შავკანიანი თანატოლების პატივისცემა მოიპოვოს. ასევე რეპის საშუალებით ცდილობს ის თავი დააღწიოს ყოველდღიური ცხოვრების საშინელ გაჭირვებას, სიბინძურესა და უიმედობას. ეს ფილმი განსახილველად ავირჩიე, რადგანაც ჰიპ-ჰოპი ახალგაზრდებში პოპულარული მუსიკალური ჟანრია, რომელიც XX საუკუნის 70 წლებში ამერიკის შავკანიანთა კვარტალებში წარმოიშვა და ამიტომ აქ ხშირად ვხვდებით ე.წ. შავ ინგლისურს, რომლისთვისაც მთელი რიგი თავისებურებებია დამახასიათებელი და აგრეთვე სლენგურ გამოთქმებს. ყოველივე ეს კი მას კვლევისთვის საინტერესო მასალად აქცევს. ვინაიდან „მ მილი“ ჰიპ-ჰოპ დრამაა ფილმში ხშირია ჰიპ-ჰოპის ტექსტებისათვის დამახასიათებელი სლენგის, უხეში სიტყვების გამოყენება და ძალადობის სცენების დაწვრილებითი აღწერა, რაც ერთგვარ გამოწვევას წარმოადგენს ტელემარშუყვებლობისა და, შესაბამისად, მთარგმნელისთვისაც.

რაც შეეხება შავი ინგლისურს, მისთვის მთელი რიგი თავისებურებებია დამახასიათებელი ლექსიკურ, ფონოლოგიურ და გრამატიკულ დონეზე. თუმცა შავ ინგლისურს ამ ენის სხვა დანარჩენი სახეობებისაგან განსხვავებული ლექსიკა არ აქვს, აქ გვხვდება სიტყვები, რომელთა მნიშვნელობაც და ზოგჯერ ფორმაც დასავლეთ აფრიკული ენებიდან არის შემოსული. მაგ: **cool** „მშვიდი, თავშეკავებული“ **cf. Mandingo suma** „ნელი“ (სიტყვასიტყვით „მშვიდი“) ან **bad** „მართლა კარგი“.

შავი ინგლისურის ფონოლოგიისთვის ძირითადად დამახასიათე-

ბელია ბოლოკიდური ხმოვნების შეკვეცა, ასევე ბოლოკიდური I და r ვოკალიზაცია **uh. Sister-sisteh.**

რაც შეეხება გრამატიკას, **to be** ზმნა ძირითადად არ გამოიყენება **He - all right** და მომავალი **to go-gonna** საშუალებით იწარმოება. **I'm gonna miss you.** ასევე უნდა აღინიშნოს მრავალჯერადი უარყოფის გამოყენება. **I ain't step on no line.** და ა. შ.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, ვფიქრობ, საინტერესოა, თუ როგორ ხდება „მ მილის“ და მისთვის დამახასიათებელი ენობრივი თავისებურებების ქართულ ენაზე თარგმანი, რა მთარგმნელობით ხერხებს მიმართავს მთარგმნელი და რა ფაქტორები განაპირობებს მის არჩევანს.

„შავი“ ინგლისურისათვის დამახასიათებელი ნიშნები:

1. Chedder Bob: Lemme see.

მაჩვენე.

გამოთქმის დამახინჯება თარგმანში ნეიტრალური „მაჩვენეთია“ გადმოსული.

2. Jimmy: F**ki' Janeane an' I jus' broke up, an' shit , an' she took the house an'

The goddamn car-

მე და ჯენინი დავცილდით. ასე მითხრა, ორსულად ვარო.

ჩემი მანქანა და სახლი დავუტოვე.

ამ ნაწილში ორიგინალში ვხვდებით, როგორც ბოლოკიდური თანხმოვნების რედუცირებას, ასევე სალანძღავი სიტყვების: **F***ing, s**t, goddamn-** გამოყენებას. ქართულ თარგმანში კი ეს ყველაფერი ნეიტრალური სიტყვებით არის გადმოსული.

3. Chedder Bob: You gonna stay at your mom's?

დედიკოსთან აპირებ დაბრუნებას?

„შავი ინგლისურისთვის“ დამახასიათებელია **to be** ზმნის გამოტოვება. ეს თავისებურება ქართულ თარგმანში მსგავსი ერთეულით ვერ აისახებოდა ენების არაერთგვაროვნებიდან გამომდინარე. ქართულ თარგმანში ეფექტი გადასულია სხვა ერთეულზე, კერძოდ, სიტყვა „დედიკო“-ზე, რომელიც დედის მოფერებით-კნინობით ფორმას წარმოადგენს და ამ კონტექსტში ერთგვარი დაცინვის ელფერს აძლევს

მთელ გამონათქვამს და მოსაუბრეებს შორის ფამილარულ დამოკიდებულებასაც უსვამს ხაზს.

4. Future: Yo, that dude mentally ill?

ეს ტიპი აფრენს?

სლენგი მისალმება **yo**, ასევე **-dude** „შავი ინგლისურისათვის“ დამახასიათებელი **to be** ზმნის დამოკლება, სუბსტანდარტული მეტყველების ეფექტი ქართულ თარგმანში გამოხატულია სასაუბრო ენისთვის დამახასიათებელი ერთეულებით-სიტყვით „ტიპი“ და უხეში რეგისტრის ზმნით „აფრენს“.

5. Jimmy: You ain't goin' nowhere, Mom.

არსადაც არ წახვალ.

„შავი ინგლისურისათვის“ დამახასიათებელი მრავალჯერადი უარყოფა თარგმანში არ მკლავნდება.

უნდა აღინიშნოს, რომ არასალიტერატურო მეტყველების თარგმანში გადმოტანისას შეპირისპირებულ ენათა, კონკრეტულ შემთხვევაში კი ქართული და ინგლისური ენების, სტრუქტურული არაერთგვაროვნება საშუალებას არ აძლევს მთარგმნელს, რომ თარგმანის ტექსტში ყოველი ცდომილი ფორმა მეორე ენის იმავე დონის ერთეულებში ასახოს.

როდესაც არანორმატიული ენობრივი ფორმების ზუსტი კალკირების შესაძლებლობაზე ვლაპარაკობთ, ვგულისხმობთ, რომ ის, რაც ინგლისურ ტექსტში ენობრივი ნორმებიდან გადახრაზე მიგვანიშნებს და რაც ინგლისური ენის სტრატეგიკული ვარიანტულობის მარკერად მიგვაჩნია, შესაძლოა სრულიად არ ავლენდეს იმავე ეფექტს თარგმანის ენაში, ისევე და ისევე ენათა არაერთგვაროვნების გამო, ზოგჯერ ენის პერიფერიულ შრეებშიც კი. მაგალითად, არასალიტერატურო ენის ერთ-ერთ მარკერად ინგლისურ ენაში ორმაგი უარყოფის ერთ წინადადებაში რეალიზაცია ითვლება. ორმაგი უარყოფა სალიტერატურო ინგლისურ ენაში უარყოფით მნიშვნელობას ანიჭებებს და საპირისპირო მნიშვნელობასაც კი იძენს. ქართულ ენაში კი ორმაგი უარყოფის შემცველი წინადადება მტკიცებით მნიშვნელობას არასოდეს შეიძენდა. ამიტომ, „შავი ინგლისურისათვის“ დამახასიათე-

ბელი თავისებურებები ქართულ თარგმანში ძირითადად არ აისახება ან სუბსტანდარტული მეტყველების ეფექტი თარგმანში სხვა ერთეულებზე ინაცვლებს, რითაც დრამატული სინქრონიზაცია მიიღწევა.

სლენგი და უწმაწური სიტყვების გამოყენება:

ახლა შევეხოთ იმ საკითხს, თუ რატომ იყენებენ ადამიანები უწმაწურ სიტყვებს საუბრისას. ცნობილია, რომ როგორც მეტყველება და დადებითი ემოციები მიიჩნევა საერთო ადამიანური თვისებებად, ასევეა ლანძღვაც (უწმაწური სიტყვების გამოყენება). თიმოთი ჯეიმ ვრცლად გამოიკვლია უხამსი ენა. საკუთრივ სალანძღავი ლექსიკის გარდა, ის გამოყოფს აგრეთვე სლენგს, ეთნიკურ-რასობრივ გამონათქვამებს, ვულგარიზმებს, ტაბუირებულ მეტყველებას, ვერბალურ აგრესიას, უხამსობას, ღვთისგმობას. მის წიგნში წამოყენებული თეორიის მიზანია „აღუდგინოს ენას ემოციურობა და დაარღვიოს ის უემოციო (სტანდარტული) ენის თეორიები, რომლებიც საუკუნეების მანძილზე ვრცელდებოდა (ჯეი, 2000).

ლანძღვა-გინება შეიძლება იყოს არავანზრახული და განზრახული. პირველ ჯგუფში შედის ავტომატური პასუხი რაღაც დიდ გაღიზიანებაზე, მაგალითად: ტკივილზე, გაკვირვებაზე, სიხარულსა თუ სხვა ემოციასზე. მეორე ტიპის გინება კი ვერბალური აგრესიის გამოხატულებაა. მაგალითად (**S**t, F**k, Damn, Hell**) შეიძლება ემოციურ მდგომარეობაზე მიუთითებდეს, მაგ: გაკვირვება, გაღიზიანება, გაბრაზება, სიხარული, განზრახული-შეთხზული ტიპის უხამსი ლიტყვების გამოყენება კი წინასწარ გათვლილი ვერბალური აგრესიის გამოხატულებაა.

ჯეის აზრით, ადამიანი იმიტომ კი არ ილანძღება, რომ მისი გონებრივი ლექსიკონი ღარიბია ან, ვინაიდან უამრავი უხამსი გამოთქმა არსებობს, საიდანაც მას არჩევანის გაკეთება შეუძლია, არამედ იმიტომ, რომ ფსიქოლოგიური და სოციო-კულტურული ძალები აიძულებენ მას ასე მოიქცეს (ჯეი, 2000, 243-252).

ვფიქრობ, „მ მილში“ ორივე ტიპის ლანძღვის მაგალითებს ვხვდებით. ვნახოთ, თუ როგორ ხდება მათი ქართულ თარგმანში გადმოტანა.

1. Alex: I heard you were a real dope rapper.

გავიგე, ნამდვილი რეპერი ყოფილხარ.

Dope- სლენგზე ნიშნავს საუკეთესოს. რაც თუმცა სხვა შინაარსს გამოხატავს, სლენგი არ არის.

2. **Stephannie: Hey, you need to start chippin' in, Rabbit, if you're livin' here.**

თუ აქ ცხოვრებას აპირებ, უნდა გადაიხადო კიდევ.

Chip- სლენგზე ფულს ნიშნავს, თუმცა ეს ეფექტი თარგმანში განეიტრალებულია.

3. **Janeane: Ya know everybody's callin'm you a loser from the other night.**

იცი, რომ იმ ღამის შემდეგ ყველა იდიოტს გეძახის?

Loser- ხელმოცარულ ადამიანს ნიშნავს და შეურაცხყოფელი მიმართვით ინგლისურენოვან სამყაროში. ქართულ თარგმანში ის „იდიოტი“ არის გადმოსული, რაც შეურაცხყოფელი მიმართვის ფორმაც არის და ერთგვარად გამოხატავს სიტყვის მნიშვნელობას.

გვხვდება უხეში ზმნის «fuck» სხვადასხვა კონტექსტში გამოყენება და სხვადასხვა მეტყველების ნაწილის (ზმნის, ზედსართავი და არსებითი სახელის) ფუნქციებით გვხვდება. უკიდურეს გაღიზიანებას გამოხატავს, იმ კონტექსტს და გარემოს ეხამება, სადაც გმირები ცხოვრობენ.

1. **Jimmy: F**k off, Chedder Bob.**

თავი დამანებე.

Fk off-** სლენგია და უხეში გამოთქმა, ნიშნავს „თავი დამანებე“. ქართულ თარგმანში მის ნეიტრალურ ვარიანტს ვხვდებით.

2. **Wink: I heard ya got caught out. Peopl**

Sain' some fked up s**t, boy.**

ვინკი: წუხელ რა დაგემართა? ასე თქვეს, ჩაისვარაო.

გვხვდებით ფრაზულ ზმნას **f**ked up** –რაც რაღაცის ძალიან ცუდად გაკეთებას, დაზიანებას ნიშნავს და **s**t**-რაც შეურაცხყოფელი გამოთქმაა., ნიშნავს ვინმეს ან რამეს, რაც არ მოგწონს, განსაკუთრებით იმიტომ, რომ ის ცუდი ხარისხისა ან არასასიამოვნო.. თარგმანში ეს ეფექტი შესაბამისი მნიშვნელობისა და რეგისტრის ზმნითაა გადმოცემული.

3. **Wink: Forget it. An' f**k battlin' down at the Shelter, yo. Justa bunch a Losers who ain't got deals.**

ისევ შელტერში დადიხარ? მატყუარები არიან, დაგპირდებიან და არაფერს არ გავიკეთებენ. მაგას ჯობია, სახლში დარჩე.

ისევ გვხვდება **F**k**-სიტყვის გამოყენება, რაც ამ შემთხვევაში უკიდურესი გაღიზიანების გამოხატველია. ასევე ბოლოკიდური თანხმობის რედუცირება და შავი ინგლისურისთვის დამახასიათებელი **ain't**-ზმნის გამოყენება უარყოფისას. თარგმანში ეს ეფექტი განეიტრალებულია.

4. **Future: Who the f**k is that?**

ვინ არის ეგ ნაბიჭვარი?

Fk-** უხეში გამოთქმაა, რომელიც თარგმანში ასევე უხეში სიტყვით „ნაბიჭვარი“ არის გადმოსული.

5. **Future: Wink says he knows prince? What the f**k does prince gotta do with our music , Jimmy?**

Wink's jus' talk. There will be no action, only talking.

ვინკი სისულელეს ბაზრობს ძმაო. კაცი არ არის.

ამ მონაკვეთში გვხვდება ბოლოკიდური თანხმობის რედუცირება, სიტყვა „**f**k**“ გამოყენება და ქართულ თარგმანში დაბალი რეგისტრის ელფერი სლენგი ზმნის გამოყენებით იქმნება „ბაზრობს“-ლაპარაკობს. გვაქვს ასევე მიმართვის ფორმა „ძმაო“, რომელიც მოსაუბრეებს შორის ფამილარულ დამოკიდებულებას უსვამს ხაზს.

6. **Future: F**k it whatever.**

რაც გინდა, ის გააკეთეთ.

გაბრაზების გამოხატველი წამოძახილი თარგმანში გადმოსულია ფრაზით, რაც ემოციის ერთგვარ ნეიტრალურ თარგმანს წარმოადგენს.

7. **Jimmy: Hey, Sol, ya wonder at what point ya just say "f**k it". When ya know ya gotta stop Livin' up here and start livin' down here.**

სოლ, რა მდგომარეობაში უნდა იყოს ადამიანი, რომ ყველაფერი დაიკიდოს და საერთოდ დაახვიოს აქედან?

F**k it'- სლენგი ზმნით „დაიკიდო“-თია გადმოსული, ასევე ვხვდებით სლენგს „დაახვიო“-წასვლას ნიშნავს და კარგად ერგება მთელი მონაკვეთის რეგისტრს.

8. Jimmy: You're f**king kiddin'me.
ხუმრობ?

უხეში გამოთქმა ნეიტრალური ზმნით არის გადმოსული.

მეორე უხეში სიტყვა, რომელიც ასევე უკიდურეს გაღიზიანებას გამოხატავს და სხვადასხვა კონტექსტში გვხვდება არის „Sh*t“

1. Wink: S**t. Yo. We were goin' to my show an' she said we hadda come get you.

What was I supposed to do?

დაიკიდე რაა. ჩემს შოუზე დავბატიყე. მითხრა ბაჭიაც წავიყვანოთო.

ხოდა მოვედით. რა უნდა მექნა.

S**t- სლენგი ზმნით „დაიკიდე“-თია გადმოსული.

2. Jimmy: Yeah I should work on some songs for my demo an' s**t.

S**t- ერთ-ერთი მნიშვნელობა სლენგზე არის ვინმეს კუთვნილი ნივთები, რაც თარგმანში უბრალოდ სიმღერით არის გადმოსული.

როგორც ვხედავთ, ქართულ თარგმანში ვხვდებით სტილისტური ირიდაციის მეთოდის გამოყენებას. რამდენიმე უხეში ან სლენგი სიტყვების გამოყენებით წარმოდგენა იქმნება საუბრის სტილზე და დანარჩენი უხეში ერთეულები ნეიტრალური შესატყვისებით არის გადმტანილი. ამით მთარგმნელი თავს არიდებს უწმაწური სიტყვების მეტისმეტ გამოყენებას, რაც ქართული ენისთვის, ვფიქრობ, რომ არ არის დამახასიათებელი. არჩევანი დრამატული სინქრონიზაციის სასარგებლოდ არის გაკეთებული, რაც მიმღებ ენაზე მოსაუბრის რეალისტურობას გულისხმობს და მიმაჩნია, რომ აუცილებელია რელიგანტური კომუნიკაციური ეფექტის მისაღწევად.

ენის სიტუაციური ვარიანტულობა-მიმართვის ფორმები:

1. Future : Yo, son. We goin' out t'night!

მაგას ვამბობდი, ძმაო. წავიდეთ ამაღამ კლუბში.

მიმართვის ფორმა Son-გადმოსულია ძმაო-თი, რაც ერთი თაობის ხალხს შორის მიმართვის უფრო ბუნებრივი ფორმაა.

2. Wink: If ya wan', I'll pull outta tha show. You're my friend, yo.
And I don't wanchya bein' mad at me.

თუ გინდა, თავს დავანებებ ყველაფერს. შენ ჩემი ძმა ხარ.

ორიგინალში ვხვდებით ბოლოკიდური თანხმობის რედუცირებას, სლენგი მიმართვის ფორმას yo. ხოლო friend – “ძმაო“-თია გადმოსული, რაც მეტ სიახლოვეს გულისხმობს და ასევე ერთგვარი სლენგის ელფერს ანიჭებს გამონათქვამს.

3. Cheddar Bob: We gonna get all the hot bitches now won, Rabbit!

ხო, მალე კონტრაქტს დავდებ და ყველა ქალი ჩვენი იქნება.

Hot bitches- ქალისადმი მიმართვის უხეში ფორმა, ნეიტრალური თარგმანით არის ჩანაცვლებული.

ფილმში არის რეპის სიმღერაში შეჯიბრების სცენები. სადაც ჯიმი და მისი ოპონენტები დროში გათვლილ და გართიმულ სიტყვიერ შეურაცხყოფაში ეჯიბრებიან ერთმანეთს. მხოლოდ შეჯიბრების ფინალურ სიმღერას განვიხილავ, რომელშიც ფაქტიურად ნაჩვენებია თუ როგორ გარემოში შეიქმნა ჰიპ-ჰოპი და ვის შეუძლია მისი კარგად შესრულება.

Now everybody from the 313,
put your mother-f**kin hands up and follow me,
everybody from the 313 put your mother-f**kin hands up.

Look, look,

313 მომხრეებმა ხელები ასწიეთ და მომყევით.

313 დეტროიტის საფოსტო კოდია და ამ სიმღერაში იქ მაცხოვრებელ ხალხს ნიშნავს და არა მომხრეს, თუმცა რახან კლუბში შეჯიბრების სცენაა ორ მეტოქეს შორის, თარგმანში მომხრეც ორგანულად ჯდება.

This guy aint a mother-f**kin MC,

I know everything he's got to say against me,

აქ შენი ადგილი არ არის. ეს არ არის ემსი. ყველაფერი ვიცი, რასაც ჩემზე იტყვის.

I am white, I am a f**kin b*m, I do live in a trailer with my mom,

My boy future is an uncle tom.

I do got a dumb friend named Cheddar Bob who shoots

himself in the leg with his own gun,
I did get jumped by all 6 of you chumps
and Wink did f**k my girl,
I'm still standin here screamin "F**K THE FREE WORLD!"
And never try and judge me dude
You don't know what the f**k i've been through.

ღიახ, თეთრი ვარ, ღარიბი ვარ და ტრეილერში ცვხოვრობ დედასთან.

ჩემი მეგობარი ფიუჩერი მაგარი კაცია. **დარტყმული** ჩედარ ბობი ჩემი მეგობარია, რომელმაც ტყვია ფეხებში მოირტყა. თქვენი ექვსი გამარჯვებული დავამარცხე.

ვინკმა გოგო **ამანია** და მაინც აქ ვდგავარ და ჩემს სიტყვას ვამბობ. ფეხებზე მკიდია თავისუფალი მსოფლიო. არ გაბედოთ ჩემი განსჯა. თქვენ არ იცით, რა გამოვიარე.

Dumb- სალაპარაკო ენაზე სულელს ნიშნავს და თარგმანში იმავე რეგისტრის ზედსართავი სახელით არის გადმოსული.

ვხვდება ასევე სიტყვა f**k-, რომელიც თარგმანში ჟარგონული, თუმცა ნაკლებად ექსპლიციტური ზმნით არის გადმოსული-„ამანია“.

შემდეგ კი მოწინააღმდეგის გარემოსა და ცხოვრების სტილს აღწერს.

But I know something about you,
You went to Cranbrook, thats a private school,
Whats the matter dawg you embarrassed?
This guys a gangster?
His real name's Clearance.

And Clearance lives at home with both parents,
And Clearance's parents have a real good marriage,
this guy dont wanna battle, hes shook,
cuz ain't no such things as halfway crooks,
He's scared to death,
He's scared to look in his f**kin yearbook, f**k Cranbrook.

მე ვიცი, ვინც ხარ. კრანბროუკში სწავლობდი, კერძო სკოლაში-რა დავგემართა? შეგრცხვა? ეს ბიჭები განგსტერები არიან?

მისი ნამდვილი სახელი კლერენსია და თბილ სახლში ცხოვრობს დედ-მამასთან, ბედნიერი ოჯახია. ამ ბიჭს შეეშინდა, კანკალებს, იმიტო რო ქუჩაში არ უცხოვრია. ქუჩაში არ უცხოვრია. მაგრად შეეშინდა. ნახეთ მისი სკოლის დღიური. კრანბროუკის დედაც.

Dawg- ჰიპ-ჰოპის სლენგზე ახლო მეგობარს ნიშნავს, თუმცა თარგმანში ეს არ აისახება. ასევე გვხვდება შეკვეცილი წინადადებები და გამოთქმის დამახინჯება, რაც ნაწილობრივ თარგმანშიც აისახება გაუმართავი მეტყველებისთვის დამახასიათებელი ბოლოკიდური თანხმობების მოკლებით „იმიტო“ და ა. შ.

Fk Cranbrook-** კრანბროუკის დედაც. თარგმანში გინების შემოკლებულ ვარიანტს ვხვდებით. საერთოდ ორიგინალში ძალიან ხშირია უწმაწური სიტყვების გამოყენება, რაც ქართულ თარგმანში ბევრად უფრო იშვიათად გვხვდება, და ვფიქრობ, რომ სწორი მთარგმნელობითი ხერხია, ვინაიდან ირიდაციის მეთოდით ეს სიტყვები მთელ კონტექსტს აძლევს ტონს და არ არის საჭირო მათი ყოველი სიტყვის შემდეგ გამოყენება.

ამის შემდეგ ჯიმი იმარჯვებს, ვინაიდან მისი მოწინააღმდეგე ისეთ გარემოშია გაზრდილი, რომ არ შეიძლება ჰიპ-ჰოპის ესმოდეს თავისი ნიჭისა და მიუხედავად. ფილმის დუბლირებულ ვარიანტს განვიხილავ და იმ სცენებში, რომლებშიც მოქმედი პირები სიმღერაში ეჯიბრებიან ერთმანეთს, სიმღერის ორიგინალური ვერსია ისმის და ფონად მიყვება ქართული თარგმანი, მიუხედავად ამისა, ვფიქრობ, რომ მსმენელი აღიქვამს მის რეგისტრს და შინაარსს და არ უჩნდება შეგრძნება, რომ თარგმანში რამე შერბილებულია, ეფექტი შენარჩუნებულია.

დასკვნა:

დაბოლოს უნდა აღინიშნოს, რომ ფილმს წიგნთან შედარებით ის უპირატესობა გააჩნია, რომ მულტიმედია საშუალებაა და ინფორმაციის გადაცემა ხდება არამარტო სიტყვების, არამედ იმიჯის, აუდიო საშუალებებით, რომელიც ამ ფილმში საკმაოდ გამოკვეთილია. კამერა ისეთნაირად აჩვენებს დეტროიტის კვარტალებს, რომ ტურიზმის განვითარებას ეს ნამდვილად არ შეუწყობს ხელს (კინო-

რიტიკოსი ჯეიმს ბერარდინელის აზრით (მიუთითე). ქალაქის სცენები დაბომბილ ქალაქს წააგავს, მოქმედების უმრავლესობა შენობაში ხდება, ფილმში მზე თითქმის არ ანათებს და არავინ იღიმის, ხალხი ამ ფილმში არსებობისათვის იბრძვის. ეს ყოველივე ერთად ისეთ სურათს ქმნის, რომ ვფიქრობ ესეც უადვილებს მთარგმნელს ისე შეარჩიოს მთარგმნელობითი ხერხები, რომ პროდუქტის თავდაპირველი ეფექტი შეინარჩუნოს და ამავე დროს ოდნავ შეარბილოს ის უხამსი და უხეში ენა, რაც ამ ფილმშია გამოყენებული. მაგალითად სიტყვა **F**k**-მხოლოდ ჩემ მიერ განსახილველად შერჩეულ მაგალითებშიც კი (ამ სტატიაში ყველა მაგალითი არ განმიხილავს) სხვადასხვა კონტექსტში 27 არის გამოყენებული, რაც თარგმანში ამ სიხშირით, რა თქმა უნდა, არ აისახება. ასევე ხშირად და სხვადასხვა კონტექსტში ხდება სლენგი სიტყვა **Sh*t**-ის გამოყენება. ისიც ისევე როგორც ზემოთ ხსენებული სიტყვა, როდესაც ემოციის გამოსახატავად გამოიყენება ძირითადად ნეიტრალური თარგმანით არის ჩანაცვლებული, ზოგჯერ ხდება მათი სლენგით გადმოტანა და როდესაც იმავე ერთეულით ჩანაცვლება ვერ ხერხდება, რაც საწყის ტექსტშია მოცემული, ეფექტი სხვა, თარგმანისათვის უფრო დამყოლ ერთეულზე ინაცვლებს. მთლიანად პროდუქტის შექმნისას მთარგმნელი ირიდაციის მეთოდს იყენებს, რაც მულტიმედიაური ნაწარმის თარგმნისას ვფიქრობ ძალიან ეფექტურია და ვინაიდან კომუნიკაციური ეფექტი მიიღწევა ისე, რომ არ ხდება უხეში და უხამსი სიტყვების ზედმეტი გამოყენება, რაც ქართული ენისთვის ვფიქრობ ორგანული არ არის და ამასთანავე სატელევიზიო ცენზიც არ ირღვევა.

ლიტერატურა

სწარკოვსკა, 2005 — Agnieszka Szarkowska. "The Power of film translation" Translation Journal.vol 9. No 2. 2005.
ჯი, 2000 — Timothy Jay . "Why we curse; A Neuro-Psyco-Social Theory of Speech" John Benjamins Publishing company.2000
 "The Didactics of audio-visual Translation" Jorge Dias-Cintas. 2008. John Benjamins. B. V.

ლიტერატურა

ლ. ბრეგვაძე „ქართული ჟარგონის ლექსიკონი“. ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა.2005.
 „ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი“. ქართული ენციკლოპედია. 1986.

ინტერნეტ მისამართები

1. <http://www.dailyscript.com/scripts/8MILE.pdf>
2. http://onlinezone.ge/news/8_mile_8_mili_2002_kartulad/2009-11-30-2034
3. <http://www.reelviews.net/movies/e/8mile.html>
4. <http://www.azlyrics.com/lyrics/eminem/8mile.html>
5. <http://accurapid.com/journal/05dubb.htm>
6. http://books.google.ge/book-s?id=753z2B9IshAC&pg=PA48&lpg=PA48&dq=how+characters+are+created+in++audio-visual+translation&source=bl&ots=19yRJxXvK5&sig=boo0Azqn8Q_8xVLUpHJeULeYvsQ&hl=ka&sa=X&ei=w1Z4T6qhA8jqOae130sN&ved=0CCAQ6AEwAQ#v=onepage&q=how%20characters%20are%20created%20in%20%20audio-visual%20translation&f=false
7. <http://www.hawaii.edu/satocenter/langnet/definitions/aave.html>
8. http://books.google.ge/books?id=nCQOpG4ODXIC&pg=PA73&source=gbs_toc_r&cad=3#v=onepage&q&f=false

TAMAR NACHKEBIA

Characters in Audio-Visual Translation (dubbing)

Summary

The paper explores the ways characters are created in audio-visual products by focusing on the relevant markers of language stratification and situational variations, that are of particular importance in the process of dubbing from English into Georgian. Special emphasis is placed on the modifications made by the translator for the purpose of maintaining the communicative effect of the original within the restrictions typical of dubbing technique.

Empirical data are taken from C. Hanson's film "8 Miles". The observations have proved that in the film the characters are created not only via their speech but also by visual means which eases the translator's task to maintain the atmosphere of the original, by slightly mitigating the rough and rude language of the film. By the employment of the effect of irradiation dramatic synchronization and communicative effect of the original are achieved.

ნიკოლოზ ოთინაშვილი

ლიახვის ხეობის ონომასტიკური მასალები

(თურქული აღწერის მიხედვით)

ხეობის შესახებ რამდენიმე ისტორიული ძეგლი მოგვეპოვება, მათ შორის მეთვრამეტე საუკუნის მეორე ნახევრის უსათაურო დავთარი, სადაც აღწერილი მაშინდელი სოფელი ცხინვალი და ხეობის სოფლები, მცხოვრებთა რაოდენობა, გვარ-სახელები, რომელთა შესწავლა და სხვა დოკუმენტებთან შედარება დღესაც აქტუალურ საკითხად რჩება. ძალზე საყურადღებოა ვახუშტი და იოანე ბაგრატიონების „აღწერები“, მხარის შესახებ დიდმნიშვნელოვანი მასალებია ფიქსირებული.

პირველხარისხოვან ძეგლებს უნდა მივაკუთვნოთ ამ ცოტა ხნის წინათ გამოცემული „1728 წლის თბილისის ვილაიეთის დიდი დავთარი“, წიგნი, რომლის თურქული ტექსტი ქართული თარგმანით, შესავლით, გამოკვლევითა და ფაქსიმილებით გამოსაცემად მოამზადეს აკად. სერგი ჯიქიამ და პროფესორმა ნოდარ შენგელიამ.

XVIII საუკუნის ოც-ოცდაათიან წლებში ოსმალები ქართლს ეუფლებიან და მოახდინეს მხარის მთლიანი აღწერა, მათ შორის ორივე ლიახვის ხეობისა, რომელიც საკმაო სიზუსტითაა შესრულებული.

ტექსტში მოცემულია ოსმალური საგადასახადო ტერმინები, დასახლებული პუნქტები, გამქრალი სოფლები, რომელთა ლოკალიზაცია დასადგენია, რაც მნიშვნელოვანი ფაქტი იქნება. დავთარში მოცემულია ანთროპონომული მოდელის (გვარსახელი) პირველი წევრი — საკუთარი სახელი, მამის სახელი (გვარის გამოკლებით, რაც არ არსებობდა თურქული სინამდვილეში). მოცემულია წოდებრივი იერარქია და სხვა.

ამ დროისათვის ხეობის სოფლები მაჩაბლების, ფავნელიშვილების, ერისთავების თავადურ გვარებს ეკუთვნოდა, მაგრამ ისინი და-

ვთარში არ არიან მოხსენებული, ყველგან მხოლოდ თავად ამილახვართა გამგებლობა იხსენიება, როგორც ზემო ქართულის სარდლები-სა, რომელთა კომპეტენციაში შედიოდა მოსახლეობის აღწერის ორგანიზება.

ამ მხრივ საყურადღებოა ერთი დოკუმენტი, რომელიც როსტომ მეფემ მისცა ამილახვარს: ... „განგიახლეთ ამილახვრობის დროშა, შემოგარტყით ხმალი მოსურად მებრძოლითა და ორგულთა ჩვენთა. კულატა სასარდროს საქმე გარიგებული ქონდათ, ანცა გაგირიგეთ და დაგიმკვიდრეთ სარგო სარდრობისა, ასე, რომე, როდესაცა თემი იწერებოდეს, ერთის კარის ჩვენის მდივნისა, თქვენს სასარდროს თქვენ ასწერდეთ“...

სოფელი ცხინვალი, ზემო, ქვემო ნიქოზები, ორივე ხვითი, წყნარი, თიხრევი, ამოცი, ფხვენისი, შინდისი, ასევე მთისა და ბარის სოფლები ამილახვრისადმია მიკუთვნებული.

ჩამოთვლილი სოფლების მცხოვრებთა ეთნიკური შემადგენლობა საკუთარ სახელებზე დაყრდნობით აბსოლუტურად ქართულია. სოფელი წყნარი, რომელიც მთელ რიგ წყაროებშია მოხსენებული, მდინარეების დიდი ლიახვისა და ფრონეს ხეობების წყალგამყოფზე მდებარეობს და დღეს ეთნიკურად შეცვლილია, მაგრამ თურქული აღწერის მიხედვით მთლიანად ქართულია. სახლობდნენ: აღდგომელა, მახარებელი, ივანე, ბერუკა, გენება, ზაქარია, თევდორე, რევაზ, ფილიპე და სხვები.

პატარა ლიახვის ხეობის სოფელი გრი, რომელიც უძველესი დასახლებაა, ამ დროისათვის მთლიანად ქართულია. სახლობდნენ: გიორგი, ბერი, ოთარი, ოქრუა, დიმიტრი, ზურაბ და სხვები. მათი გვარების აღდგენა კი ერთი მნიშვნელოვანი ფაქტი იქნება, რადგან გვიან მოსული ხალხი პრეტენზიას აცხადებს გერის ხეობაზე და იქ არსებული „სპარსის წმინდა გიორგის ეკლესიაზე“, რომლის აგება ფარსმან მეფეს მიეწერება ისტორიული დოკუმენტების მიხედვით.

თურქული აღწერის მიხედვით შეცვლილია სოფლების სახელები, დასადგენია ზოგიერთის ლოკალიზაცია — მაგალითად, გაურკვეველია სოფელ ტოლეთუნის, წარის, ქუთახლისის, ზარსეთის, ზენხლისის,

ბარდიზის, ზენდისის ლოკალიზაცია, სადაც საკუთარი სახელების მიხედვით მხოლოდ ქართველობა სახლობდა.

იმდროინდელი საკუთარი სახელები ძველი ქართულისამებრ ძირითადად ფუძის სახით არის წარმოდგენილი: ფირან, იოსებ, ივანე, ზურაბ, ფარმეუზ, ავთანდილ, სიმონ, როსტომ, იორამ, ასელ, ბერდ, რევაზ და ასობით სხვა. ასევე გვხვდება სახელობითი ბრუნვის ფორმით და ჩანს, რომ ორთოგრაფიის საკითხები ყალიბდება.

ცხინვალის დასავლეთით, ორი კილომეტრის დაცილებით საქართველოს გაერთიანების დასაწყისში მეცხრე-მეათე საუკუნეების მიჯნაზე ტბელთა ფეოდალურმა გვარმა დიდი მშენებლობა წამოიწყო, რომელთა ნაშთები დღესაც შემორჩენილია. აქ მდებარეობს სოფელი კუსირეთი (დღეს ნასოფლარია). აქ დაცულია წმინდა გიორგის სახელზე აგებული ტაძარი ჯერ კიდევ გადარჩენილი ასომთავრული წარწერებით.

ზემოხსენებული დავთარში 359-ე გვერდზე მოცემულია სოფლის სახელი განსხვავებული ფორმით ლუსირეთი. სოფელი კუსირეთს დასახელებენ ვახუშტი და იოანე ბაგრატიონები და ამ სახელით არის დატანილი ვახუშტის მიერ შედგენილი რუკაზეც. ზემოხსენებული თურქული აღწერით სოფელში ცხოვრობდნენ: დათუნა, ბერი, თედორე, ზურაბ, დავით, ფირან, გივო, შიო, გიორგი და სხვა პირები, რომელთა რაოდენობა ასზე მეტია.

მხარეში, ძირითადად ცხინვალში, თამარაშენში, საბაწმინდაში, რომ ებრაელობა სახლობდა, მთელი რიგი დოკუმენტებით ცნობილი ფაქტია. ისინი კადრობა-აღებშიცემობას ეწოდნენ და სოფლის მეურნეობასაც მისდევდნენ.

თურქული ტექსტიდან პირველად გახდა ცნობილი, რომ ებრაელობას ამ სტრატეგიულად მნიშვნელოვან პუნქტში სოფელ ლუსირეთში, იმავე კუსირეთში, უცხოვრიათ. აღწერის ტექსტში გვხვდება ებრაული სახელები, რომლებიც ძირითად -ა ხმოვნით არიან დაბოლოებული: მორდესა, მოშია, მამისთვალა, დანიელა, ისპაკა, მოსშია, ისრაილა, შაბათა, გათვალა, ხოსია, ნათა, ბათა და სხვები, რომელთა მიგრაცია სხვა ადგილებში შესასწავლია.

როგორც აღწერიდან ჩანს, ქართველთა და ებრაელთა დასახლებები ცალ-ცალკე იყო და აღწერაც ასეა შესრულებული. ებრაელთა ონომასტიკონში გვხვდება ქართულთან საზიარო სახელები: გიორგი, ბეჟან, ზაალ, შიო, ხოსია, ელიზბარ, დავით მრავალჯერ და სხვა.

დროთა განმავლობაში სახელები ცვლილებას განიცდის და ანთროპონიმიასი ეს ფაქტია. სოფლების ქემერტის, კეხვის, ქურთის აღწერებში გვხვდება ასეთი სახელები: მისთემა, გიკაკა, სადანა, გიორგი, ბადურ, გუნლიკა, შუშუდი, ზასიე, ჯემადინ, ბისასკა, ბივალი, ხაჯარა და სხვები, რომელთა ეტიმოლოგია დღეს შტოგვარებში და ზედმეტ სახელებში უნდა ვეძებოთ.

თურქული აღწერით მხოლოდ მამაკაცებია აღრიცხული, რომლებსაც გადასახადის გადახდა ფულით და ნატურის სახით ევალებოდათ. აღწერას მოსდევს სოფელში მცხოვრებთა რაოდენობა და ბოლოს ჯამი, ასევე თუ რამდენი დღიური მიწის მფლობელი იყო ეს სოფელი, რამდენი სახლი იდგა და სხვა.

თბილისის ვილაიეთის დიდი დავთარი ორი მოზრდილი ტომია, რომელიც საუკეთესო წყაროა XVIII საუკუნის მეორე ნახევრის ისტორიული და ენათმეცნიერული, ასევე სხვა მომიჯნავე დარგების შესასწავლად, რომელიც, სახელდობრ, ზემო ქართლის მხარესთან არის დაკავშირებული. ხსენებული მასალები აღმოჩენებს გვპირდება ონომასტიკაში, რომელიც სამეცნიერო მიმოქცევაში უნდა შევიდეს.

ლიტერატურა

1728 წლის თბილისის ვილაიეთის დიდი დავთარი, წიგნი I, თბ., 2009.

ვახუშტი ბაგრატიონი, საქართველოს გეოგრაფია, მეცნიერება, 1997.

იონე ბაგრატიონი, ქართლ-კახეთის აღწერა, ტექსტი გამოსაცემად მოამზადეს, გამოკვლევა და საძიებლები დაურთეს თინა ენუქიძემ და გურამ ბედოშვილმა, თბ., 1986.

Onomastic Materials of the Liakhvi Valley

(on the basis of Turkish survey)

Summary

The paper discusses 'The Accounts on Tbilisi Vilayet of 1728' issued as a book. The source in question includes the description of both Liakhvi valleys. The data presents Ottoman tax terminology, the names of settlements, the names of vanished villages, whose location is to be stated. On the basis of male names it can be concluded that the population of the whole region was ethnically Georgian, however, the family names spread in the region are still to be stated. The results of the study might settle many debatable issues.

ასმათ პაპიძე, მანა ავაძე

**ფრაზეოლოგიზმებთან დაკავშირებული ზოგი საკითხი
ქართული ენის ზანმარტაბით ლემსიკონში
(სიტყვა-სტატია ენის მარტაბით)**

ტერმინები **ფრაზეოლოგია** და **ფრაზეოლოგიზმები** საენათმეცნიერო ლიტერატურაში სხვადასხვაგვარადაა განმარტებული, რაც დაკავშირებულია შესწავლის ობიექტთა არაერთგვაროვან კლასიფიკაციასთან. ეს არაერთგვაროვნება კიდევ უფრო მეტ ტერმინოლოგიურ სიჭრელეს იწვევს და ამიტომ ხშირად ჭირს ზუსტი ზღვარის გავლება ფრაზეოლოგიურად ცნობილ სახესხვაობებს შორის. ტერმინები: **ფრაზეოლოგიური ერთეული**, **ფრაზეოლოგიური გამოთქმა**, **ფრაზეოლოგიური შენაწარმი**, **ფრაზეოლოგიური შესიტყვება**, **ხატოვანი გამოთქმა**, **იდიომი**, **მყარი გამონათქვამი**, **სტერეოტიპული გამოთქმა**, **ტერმინოლოგიური შესიტყვება**, **კალკური შესიტყვება...** ზოგ შემთხვევაში ერთმანეთსაც ფარავს, იდენტურია და ზოგ შემთხვევაში მკვეთრადაც განსხვავდებიან. თუმცა ყველას ერთი უდავო საერთო ნიშანი აქვს და ესაა მათი მეტ-ნაკლები ფრაზეოლოგიური და არაიშვიათად სტრუქტურული სიმყარე. ამ სიმყარის გამო მათ ერთგვარი ენობრივი ფორმულების სახე აქვთ. თუ იმასაც გავითვალისწინებთ, რომ ფრაზეოლოგიზმთა დიდი ნაწილი ენის ხატოვანი აზროვნების გამოხატულებას, ბუნებრივია, რომ მათი აღნუსხვა და კვლევა ნებისმიერი ენის შესწავლის ერთ-ერთი საინტერესო უბანია. ფრაზეოლოგიზმთა შესწავლას ექსტრალინგვისტური მნიშვნელობაც აქვს, რამდენადაც მათში ხშირად შემონახულია ენის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული თუ კულტურულ-სოციალური თავისებურებების გასაღები. ამიტომ ფრაზეოლოგიზმთა განხილვა ენათმეცნიერების (და არა მხოლოდ ენათმეცნიერების) სხვადასხვა დარგის ინტერესების მიხედვითაა შესაძლებელი.

ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონის მიხედვით, ფრაზეოლოგიზმთა ყველა ნაირსახეობა ერთ დიდ ჯგუფად არის წარმოდგენილი, — ესაა ე. წ. რომბული გამონათქვამები, რომლებშიც შედის

იდიომები და მეტაფორული გადააზრებით მიღებული სხვა ხატოვანი სიტყვა-თქმანი. ტერმინოლოგიური დანიშნულებით გამოყენებული მყარი გამოთქმები შესაბამის სიტყვა-სტატიაში რომბული მითითების გარეშეა წარმოდგენილი და განმარტებული.

საერთოდ, **ქეხლ**-ის ახალი რედაქციის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ასპექტად მიჩნეულია ფრაზეოლოგიური ერთეულებით მისი გამდიდრება. ეს მოხდა, ერთი მხრივ, იმ მაგალითების ხარჯზე, რომელთა ნაწილი ფიგურალურის კვალიფიკაციით იყო ასახული ილუსტრაციებში, მეორე მხრივ, ახალი მასალის მოპოვების შედეგად. მყარ გამონათქვამებს შეუერთდა ასევე დალოცვის, წყევლისა თუ ნატვრის ფორმულები (მათ შორის ერთსიტყვიანი). ამავე დროს, ფრაზეოლოგიზმთა (ე. წ. რომბულ გამონათქვამთა) მითითება მოხსნა არაერთ ტერმინოლოგიურ შესიტყვებას და ამით მკვეთრი მიჯნა დაიღო ამ ორი ტიპის შესიტყვებას შორის (ქეგლი, ახ. რედ., I, გვ. 11).

ლექსიკოგრაფიული თვალსაზრისით, ტერმინოლოგიური შესიტყვებები სირთულეს არ ქმნიან. ამ რიგის შესიტყვებები არც ისე ბევრია, არც სტრუქტურული და სემანტიკური ვარიანტების სიჭრელით გამოირჩევიან (სხვაგვარად ტერმინოლოგიურ სახელებად ვერ ჩამოყალიბდებოდნენ) და, შესაბამისად, განსამარტავად პრობლემებს არ ქმნიან.

სირთულეები, რომლებიც დაკავშირებულია ე. წ. რომბულ გამონათქვამებთან, გამოწვეულია, ერთი მხრივ, მათი მრავალრიცხოვნებით, მეორე მხრივ კი, ფრაზეოლოგიურ სახესხვაობათა მრავალფეროვნებით. არსებითად, ამ ჯგუფში თავმოყრილი ყველა ტიპის ფრაზეოლოგიზმი. სწორედ ამიტომ მოვიხსენიებთ მათ ე. წ. რომბულ შესიტყვებებად, რომელიც მხოლოდ ტექნიკური ტერმინია.

ე. წ. რომბულ შესიტყვებათა უდიდესი უმრავლესობა ორ- და მეტსიტყვიანია, თუმცა ცნებითი თვალსაზრისით ისინი ერთ, შემადგენელ კომპონენტთაგან სრულიად განსხვავებულ ცნებას აღნიშნავენ. ძირითადი ლექსიკოგრაფიული პრობლემა დაკავშირებულია ამ გამოთქმის სალექსიკონო ერთეულად გატანის ადგილთან, — გამოთქმის შემადგენელ რომელ სიტყვა-სტატიასთან უნდა მოხდეს მისი მნიშვნელობის დაფიქსირება, — ანუ განისაზღვროს წამყვანი, ბირთვი სიტყვა.

პოლისემიურ სიტყვებთან დაკავშირებით აქტუალურია აგრეთვე რომბულ შესიტყვებათა ადგილი სიტყვა-სტატიაში. ვითარება მარტივია, როდესაც ფრაზეოლოგიური შესიტყვება განსამარტი სიტყვის ერთ რომელიმე მნიშვნელობასთან არის აშკარად დაკავშირებული,

მაგრამ უფრო ხშირად ბუნდოვანია, კონკრეტულად რომელი მნიშვნელობაა მეტაფორულად გადაზრებული. ასეთ შემთხვევაში ე. წ. რომბული შესიტყვებები სიტყვა-სტატიის ბოლოს არის თავმოყრილი.

საერთოდ, ფრაზეოლოგიურ გამოთქმათა შესწავლა უმთავრესად ხდება ცალკეული ემოციური კონცეპტების მიხედვით. სემანტიკური დომინანტების მიხედვით დაჯგუფებული ფრაზეოლოგიზმების განხილვისას მეტ-ნაკლებად ამ ემოციების გადმოსაცემ სტრუქტურებსაც ექცევა ყურადღება. რამდენადაც ჩვენს კვლევას უფრო ლექსიკოლოგიური და ლექსიკოგრაფიული მიზანი აქვს, გადავწყვიტეთ, ამოსავლად აგველო არა ემოციური კონცეპტი, არამედ სიტყვა, როგორც სხვადასხვა კონცეპტური სტრუქტურის შემქმნელი, ერთგვარი სიტყვა-კონცეპტი. ასეთი ფართო სემანტიკური ველის მქონე სიტყვები ყველა ენაშია და მათი რაოდენობა არც ისე დიდია. ესენია: გრძობა-აღქმის, მოძრაობა-გადაადგილების, ქონა-ყოლის გამომხატველი ლექსიკა, ადამიანის სხეულის ნაწილების აღმნიშვნელი (სომატური) ლექსიკა, ბუნებრივ და სტიქიურ მოვლენებთან დაკავშირებული ლექსიკა და მისთ. ბუნებრივია, ქველში ყველაზე დიდი რაოდენობით ე. წ. რომბული შესიტყვებები სწორედ ამ რიგის სიტყვა-სტატიებშია თავმოყრილი.

სიტყვა **ენა** ქველში ათზე მეტი მნიშვნელობითაა წარმოდგენილი, რომლებიც, თავის მხრივ, 2 ძირითად ქვეჯგუფად შეიძლება წარმოვადგინოთ: I — **ენა**, როგორც ადამიანის (საერთოდ, ცოცხალი ორგანიზმის) სხეულის ნაწილის აღმნიშვნელი ანატომიური ტერმინი, — პირის ღრუში მოთავსებული კუნთოვანი ორგანო და II **ენა** — აზრის ჩამოყალიბებისა და გაგებინების საშუალება, მეტყველების უნარი და ამავდროულად მისი პროდუქტი. ცხადია, მეორე ჯგუფის მნიშვნელობები პირველისაგან მომდინარეობს, რამდენადაც მეტყველების აქტში ერთ-ერთი არსებითი მნიშვნელობა სწორედ ამ ორგანოს, ენას, აქვს, თანაც მისი მონაწილეობა ყველაზე ხილულია, რამაც უთუოდ განაპირობა მეტყველების პროცესის, ლაპარაკის სწორედ მასთან გაიგივება. ენის ცალკეული მნიშვნელობები ენასთან, როგორც ანატომიურ ორგანოსთან, მსგავსებით არის განპირობებული. აღსანიშნავია, რომ ზოგიერთ ენაში ეს ორი მნიშვნელობა სხვადასხვა სიტყვითაა გამოხატული (მღრ.: ინგლისური: Tongue — Language, გერმანული: Zunge — Sprache); ქართულში (ასევე რუსულში, ფრანგულში, იტალიურში...) კი ეს ორივე ძირითადი მნიშვნელობა ერთი სიტყვით გადმოიცემა.

სიტყვა **ენა**-სთან დაფიქსირებულ მრავალრიცხოვან ფრაზეოლოგიურ გამოთქმათა უმრავლესობაში წამყვან სიტყვად, გამოთქმის ბირთვად **ენა** წარმოდგენილი, რადგანაც გამოთქმის მეტაფორულობა სწორედ ამ სიტყვასთანაა დაკავშირებული. ასეთებია: **ენაზე ჭალი არ მოედება, ენას შეუბრუნებს, ენა ეყლაპება, ენას ვერ აბრუნებს, ენა ექავება, ენა არ მოუტრიალდება, ენაზე ადგას, ენად გაიკრიფება** და სხვ.

მართალია, ფრაზეოლოგიურ გამონათქვამს, ჩვეულებრივ, მყარი სტრუქტურა და სემანტიკა აქვს, მაგრამ არაიშვიათად შესაძლებელია აგრეთვე გამოთქმის ამა თუ იმ წევრის სინონიმური სიტყვით ჩანაცვლება. ამის მაგალითებია: **ენას აჭარტალებს / ატარტალებს; ენას არ ასვენებს / არ აჩერებს; ენას წაიგრძელებს / ენას წაიგდებს; ენა ექავება / ენა ეფხანება; ენა ჩაუწყდება / ენას გადაყლაპავს; ენა არ მოუბრუნდება / ენა არ მოუტრიალდება; ენას აიშვებს / ენას აიხსნის; ენა ებორკება / ენა უბორძიკდება / ენა უბრკოლდება; ენაზე ადგას / ენაზე უკიდია** ხშირ შემთხვევაში ეს ჩანაცვლება არავითარ ნიუანსობრივ სხვაობას არ იძლევა. ამიტომ თითოეულთან თითქმის ერთნაირი განმარტების მიწერას აზრი არა აქვს. ასეთ დროს ან გაგზავნა ხდება უფრო გავრცელებულ გამოთქმასთან (**ენა ექავება — იხ. ენა ეფხანება**), ან სინონიმური გამოთქმების ჩამონათვალთა კეთდება (**ენას აჭარტალებს, ენას ატარტარებს**), ზოგჯერ კი საკუთრივ სინონიმური ფორმა თავსდება მრავალ ფრჩხილებში: **ენა ებორკება (უბორძიკდება, უბრკოლდება)**. ეს უკანასკნელი ვარიანტი გამოიყენება უფრო საერთო ძირისაგან წარმომავალ ფუძეთა შემთხვევაში. ასეთ მიდგომას ლექსიკონის ეკონომიურობის პრინციპიც განსაზღვრავს.

ცალკეა გამოსაყოფი ისეთი ფრაზეოლოგიური გამონათქვამები, რომლებიც განსხვავდებიან მხოლოდ ზმნური ფორმებისა და კატეგორიების მიხედვით. ისინიც ერთგვარ პარალელურ, სემანტიკურად სინონიმურ კონსტრუქციებს ქმნიან. კერძოდ, ასეთებია: მასღარული, აქტიური და პასიური კონსტრუქციებით წარმოდგენილი გამონათქვამები. მხედველობაში გვაქვს ამგვარი ვარიანტები: **ენის გადაყლაპვა, ენას გადაყლაპავს, ენა გადაყლაპება; ენის ჩაგდება, ენას ჩაიგდება, ენა ჩაუვარდა; ენის მოჩლიქა, ენას იჩლიქს, ენა ეჩლიქება; ენის წაგრძელება, ენას წაიგრძელებს, ენა უგრძელებს; აგრეთვე „ნაკლული“ კონსტრუქციები: ენას ვერ იმორჩილებს, ენა არ ემორჩილება;** ასეთ გამოთქმებში ზოგჯერ ნიუანსობრივი სხვაობაც შეინიშნება.

ნება. მაგ. **ენას ჩაიგდება** — უცებ გაჩუმდება, ხოლო **ენა ჩაუფარდება** — რაიმე ემოციისაგან, მოულოდნელობისაგან ხმას ვეღარ ამოიღებს; **ენას გადაყლაპავს** — ხმას არ ამოიღებს, **ენა გადაეყლაპება** — ძლიერი ემოციის გამო ვერ ამოიღებს ხმას, სიტყვას ვერ დასძრავს. ანუ, მცირე განსხვავება ემოციურობის ხარისხშია. საერთოდ, შეინიშნება, რომ პასიურ კონსტრუქციებში მეტია ემოციურობის სემანტიკა, ვიდრე აქტიურში. თუმცა რაოდენობრივად აქტიური კონსტრუქციები ჭარბობს. შეინიშნება სტატიკურ ზმნათა აქტიურობაც, როგორც ჩანს, ცალკეულ მდგომარეობაზე, როგორც ჩვევაზე, ჩვეულებითობაზე მითითების სემანტიკის გამო (**ენაზე ადგას** — ძალიან კარგად იცის და ვერ გაუხსენებია; **ენაზე აკერია** — წარამარა ახსენებს, ხშირად იმეორებს; **ენაზე უტრიალებს** — თქმას აპირებს.; **ენა უჭრის** — კარგი ლაპარაკი იცის, ლაპარაკი ეხერხება, ეადვილება...). ამავე რიგისაა: **ენაზე უკიდია**, **ენა (არ) უდგას**; **ენა არა აქვს...** თუ ნიუანსობრივი სხვაობა არ (ვერ) იძებნება, მაშინ ალბათ უკეთესი იქნება, ამგვარ ფორმებს ერთი განმარტება ჰქონდეთ.

რაც შეეხება მასდარებს, რამდენადაც ისინი საერთოა აქტიური და პასიური ფორმებისათვის, უპირატესად ხდება მათი არა განმარტება, არამედ გაგზავნა აქტიურ და პასიურ ფორმებთან, თუ ასეთი მათ აქვთ. მაგ., **ენის გადაყლაპვა** — იხ. **ენას გადაყლაპავს, ენა გადაეყლაპება**. ცალკეულ შემთხვევებში, თუ ძალიან გავრცელებულ ან სპეციფიკურ სემანტიკასთან გვაქვს საქმე, შესაძლოა იყოს მეორე ვარიანტიც: ჯერ მოკლე, არსებითი განმარტება და შემდეგ გაგზავნა და შესაბამისი ილუსტრაციები.

განსახილველი ფრაზეოლოგიზმები ძირითადად ორსიტყვიანია, ხშირია უარყოფითნაწილაკიანი გამოთქმებიც, ანუ ისეთები, რომლებიც მხოლოდ ამგვარი ფორმით გამოიყენება: **ენას ვერ აბრუნებს, ენას არ გასძრავს, ენა არ მოუბრუნდება ენას არ აჩერებს...** შედარებით მცირეა ისეთი იდიომები, რომლებიც გამონათქვამში პოტენციურად იგულისხმებენ და, შესაბამისად, იკავშირებენ კიდევ ცალკეულ სიტყვებს. ასეთი სიტყვები ჩვენს რომბულ ფორმულაში მრავალი ფრჩხილებით არის გამოყოფილი. მაგ., **ენა ჩაუფარდა (მუცელში, პირში...)** — ხმას ვერ ამოიღებს, ლაპარაკის უნარი წაერთმევა. **ენაზე დარჩება (სიტყვა...)** — თქმას ვერ მოასწრებს, ლაპარაკს ვერ დაამთავრებს, სიტყვას შეაწყვეტინებენ; **ენაზე კლიტეს (ბოქლომს) დაადებს** — ხმის ამოღების საშუალებას არ მისცემს... აქვე შევნიშნავთ, რომ პარალელურად გვხვდება თანდებულო-

ანი და უთანდებულო ფორმები. ასეთ შემთხვევაშიც ფრჩხილის გარეშე უფრო გავრცელებული ფორმაა, ფრჩხილებში კი — მეორე. ასე მაგ.: **ენაზე (ენას) კლიტეს დაიდებს; ენას (ენაზე) ჭალი არ მოედება**.

შედარებით მცირეა ისეთი გამონათქვამები, რომლებშიც ზმნის პირიანი ფორმა არ მონაწილეობს. ამგვარი სულ რამდენიმე გამონათქვამია დაფიქსირებული: **ენით გამოუთქმელი, ენით აუწერელი. ენად გადაცეული, ენად გაკრეფილი, ენის ბორძიკი...** ეს უკანასკნელი ტერმინოლოგიური მნიშვნელობითაც იხმარება — ლოგონეგროზის სახელით. ამიტომ მასთან პარალელური მნიშვნელობით მისი ეს ფუნქციაც არის წარმოდგენილი (აღნიშვნით **სპეც.**).

მოკლედ შევეხებით გამონათქვამთა სემანტიკასაც. როგორც აღვნიშნეთ, სიტყვა **ენას** ორი ძირითადი მნიშვნელობა აქვს: 1. **ენა** — სხეულის ნაწილი და 2. **ენა** — მეტყველება, აზრის გადმოცემა. წარმოდგენილი ყველა ფრაზეოლოგიზმის სემანტიკა დაკავშირებულია მეტყველებასთან, მეტყველების პროცესთან, მის ხასიათსა და დანიშნულებასთან. თუმცა ერთ ნაწილში პარალელურად აღინიშნება მისი, როგორც მეტყველების ორგანოს, თავისებურებანიც. ესაა ის გამოთქმები, რომლებშიც ხაზგასმულია ენის, როგორც სხეულის ნაწილის, მდგომარეობა, რაც სხვადასხვა ემოციით არის განპირობებული. ამიტომ შემთხვევითი არაა, რომ ამგვარ გამონათქვამთა ზმნური ნაწილი გარკვეულ მოძრაობას, მდებარეობას, მდგომარეობას გამოხატავს. ესენია: **ენას ატრიალებს, ენას ვერ აბრუნებს, აბრუნებს, ენა ეყლაპება, ენა ჩაუფარდება, ენა ერთმევა** და მისთ. ანუ:

ემოცია < ენის მდგომარეობა (ემოციის ფიზიკური ასახვა) < ემოციის ენობრივი ახსნა, ენობრივი ფორმულა.

ენის ფიზიკურ შესაძლებლობებთან (ან მდგომარეობასთან) დაკავშირებული გამოთქმების ერთი ნაწილი ემოციურად შედარებით ნაკლებადაა დატვირთული და უფრო მეტყველების, ლაპარაკის ხასიათზე ან საერთოდ მის უუნარობაზე მიგვანიშნებს. **ენას არ გასძრავს, ენაზე ჭალი არ მოედება, ენა ებორკება...** ამ გამოთქმებით გადმოცემული ემოციური კონცეპტი და ენის ფიზიკური მდგომარეობა თითქმის ერთმანეთის თანმხვედრია, ანუ წინმსწრები ემოციურ-ფიზიკური მიზეზ-შედეგობრიობა არ იგრძნობა, შესაბამისად, ენობრივი ფორმულისათვის აქ ამოსავლად მეტყველების ფიზიკური მხარეა დომინანტური და განმსაზღვრელი. ნიშანდობლივია, რომ ასეთი გამონათქვამების სემანტიკა უფრო ექსპრესიულია, ვიდრე მათი,

რომელთა ამოსავალი სწორედ ძლიერი ემოციაა. შდრ., გამოთქმისათვის **ენაზე ჭალი არ მოედება** (= ძალიან ბევრი ლაპარაკი შეუძლია, ბევრს ლაპარაკობს) ამოსავლად შეიძლება ვივარაუდოთ სწორედ ენის ფიზიკური მდგომარეობა, — ენა ლაპარაკისათვის დაბრკოლებას არ ქმნის, თავისუფალია, რაც მეტაფორულადაა გადააზრებული და დაკავშირებული ბევრი ლაპარაკის ჩვევასთან, უნართან. ამავე რიგისაა გამონათქვამი **ენას ძვალი არა აქვს**, რომელიც თავისი განყენებული, ზოგადი შინაარსით (ასეთივეა მოსალოდნელი **ენას ჭალი არა აქვს**) უფრო ანდაზის ფორმულას წარმოადგენს, ვიდრე იდიომს. ასევე: **ენას ლაგამს მიუშვებს, პირში ენა არ უდგას**. ენის ფიზიკური მდგომარეობაა ამოსავალი მეტაფორიზაციისას გამოთქმებისათვის: **ენაზე აშრება (სათქმელი...)** (= ველარ ამბობს, სიტყვა უწყდება); **ენა გაუხმეს** (წყევლა); **ენას (ვერ) დაასველებს; ენას არ აჩერებს, ენა გაუბრტყელდა,....**

გამოთქმათა ერთი ჯგუფის სემანტიკა კი უშუალოდ დაკავშირებულია ენის, როგორც მეტყველების ფუნქციასთან: **ენას მოუკელი, ენად გადაიქცევა (ენა უყივლებს), ენას შეუბრუნებს, ენას აჭარტალებს / ატარტარებს ენას ატლიკინებს, ენად გაიკრიფება, ენით არ ითქმის, ენას აპყვება, ენას არის აყოლილი, ენას უზიდავს, სხვადასხვა ენაზე ლაპარაკობენ...**

გამონათქვამთა ერთი ნაწილის სემანტიკაში, მართალია, ენის ფიზიკურ მდგომარეობაზეა ხაზგასმია, მაგრამ ეს არის არა უნებელი ან ბუნებრივი, როგორც წინა შემთხვევებში, არამედ მოსაუბრის მიერ სავანგებოდ შექმნილი მდგომარეობა რაიმე გამიზნული სამეტყველო ქმედებისათვის, — მის აღსაკვეთად ან, პირიქით, გასაძლიერებლად. ასეთები ჩანს: **ენას კბილი დააჭირა, (ენას იქავებს / იფხანს,) ენაზე იკბინა, ენას კლიტე დაადო, ენას შეუკრავს, ენის წვერზე დაიჭერს, ენას დაიშაქრავს.....**

გარკვეული ნიუანსობრივი სხვაობა შეინიშნება აგრეთვე სხვადასხვა ზმნისწინებით გაფორმებულ ზმნებთან დაკავშირებითაც; ვთქვათ, გამოთქმა **ენას არ დასძრავს** — თითქოს არა მხოლოდ საიდუმლოს შენახვას, მის დაცვას აღნიშნავს, არამედ იმასაც, რომ ვინმე ხმას არ ამოიღებს (პირდაპირი მნიშვნელობით), ხოლო **ენას არ გასძრავს** — თითქოს მხოლოდ საიდუმლოს შენახვაზე, მის გაუთქმელობაზე მიგვაწინებებს.

ზოგჯერ ფრაზეოლოგიური გამონათქვამები ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან მხოლოდ სხვადასხვა ქცევის ფორმიანი ზმნებით: **ენას**

ვერ აბრუნებს და **ენას ვერ იბრუნებს**. ამ ფორმებში სასუბიექტო ქცევის მხოლოდ ფორმა გვაქვს და არა შინაარსი, რადგან მათ შორის რაიმე ნიუანსობრივ განსხვავებაზე საუბარი ძნელია, თუმცა ზოგჯერ თითქოს მიიწვ შეიძლება ამ მცირე განსხვავების დაფიქსირება და ეს სხვაობა სწორედ ქცევის სემანტიკას უკავშირდება. **ენას ვერ აბრუნებს** — ვერ ლაპარაკობს (ძლიერი ემოციისაგან ან სხვა რაიმე შექმნილი დაბრკოლების გამო, მიზეზი თითქოს გარეგანია ან ნეიტრალური), ხოლო **ენას ვერ იბრუნებს** — ვერ ახერხებს ლაპარაკს (მიზეზი უფრო მოსაუბრეშია), თუმცა შესაბამისი ილუსტრაციების მოძიება იოლი არაა. აქვე უნდა შევნიშნოთ ერთი არსებითი ხასიათის სირთულის შესახებაც; ენის ბუნებიდან გამომდინარე, ბუნებრივია, თუკი პარალელური ფორმები და გამოთქმები არსებობს, ამას ყოველთვის აქვს თავისი ახსნა, ისინი ან სხვადასხვა ენობრივი არეალის კუთვნილებაა, ან თავსებადობის ხარისხით არიან განსხვავებულნი, ანუ აბსოლუტურ სინონიმებს არ წარმოადგენენ. ამ განსხვავებული ნიუანსების დაძებნა ხშირად არც ჭირს, თუმცა სათანადო ილუსტრაციების მოპოვება ყოველთვის ვერ ხერხდება. ერთ შემთხვევაში „დაჭერილი“ ნიუანსი სხვა ავტორთან უცბად შეიძლება შეიცვალოს, დაიკარგოს მწერლის ენის ინდივიდუალობის გამო; ცხოვრების რიტმსაც თავისი კორექტივები შეაქვს და ზოგჯერ განსხვავებული ნიუანსების გამოყოფა მკვლევრის ენობრივი ალლოსა და კეთილსინდისიერების ამარა რჩება. ეს კიდევ ერთხელ აჩვენებს, რამდენად მნიშვნელოვანი და აუცილებელია ლექსიკური ფონდის შევსებაზე ყოველდღიური ზრუნვა და რამდენად საჭირო საქმეა განმარტებითი ლექსიკონის ახალი რედაქციის დამუშავება-გამოცემა, რომელიც, უპირველესად, სწორედ ენის თანამედროვე ვითარების, მისი სიცოცხლის დოკუმენტური მაჩვენებელია.

ენა (ენისა) 1. სპეც. პირის ღრუში მოთავსებული მოქნილი და მოძრავი კუნთოვანი სხეული, რომელიც გემოვნების ძირითადი ორგანოა, მონაწილეობს აგრეთვე საჭმლის მონელებაში და არის სამეტყველო ბგერათა საწარმოებელი მთავარი ორგანო. ენას ძვალი არა აქვს, სიტყვას — კი ბაჟიო (**ანდაზა**). პირის შიგნით ჩვენ გავარჩევთ ყბებს, ღრძილებს, კბილებს, სასას, ენასა და ხახას (**ი. გოგებ**). ლევანმა გვაჯობა, გადაინახარა, ენა გამოგვიყო (**ჭ. ამირეჯ**). ენის ძირთან მწარე წყლები დაუგროვდა (**რ. თვარ**). ენაც გამოვუყავი, ნამდვილად კი არა, გულში (**თ. ჭილი**). [ბოჩოლამ] გამოყო სველი, ხაოიანი

ენა და რბილად მომისვა ლოყაზე **(რ. ინან.)**. ფიგურ. გველსა ხვრელით ამოიყვანს ენა ტკბილად მოუბარი **(რუსთაველი)**. ხმაღზე უფრო ძლიერად ჭრის პატარა და რბილი ენა **(აკაკი)**. ენგურმა კლდეზე დარჩენილ მარლისაც ენა ნაიალადარი ხარივით ხარბად მოუსვა და ლურჯად მოლივლივე სტომაქში ჩანთქა **(გ. ავალ.)**. სინათლე მდორედ გადაეგლო ტყვიისფერ ზურგებს და წამით აალაპლაპა ხუფებიდან ჩამონადგენთი ნავთობის გალაქული ენები **(გ. ბაქან.)**. II ზოგიერთი ცხოველის ეს ორგანო, რომელსაც საჭმელად ხმარობენ. ღორისა და ძროხის ენებს მოხარშვა კი არ უნდა ლორივით, ზურგიელივით დათლით უმად **(ბ. ჯორჯ.)**. **ენის კლიტე** იგივეა, რაც ნ ა ქ ი , პ ა ტ ა რ ა ე ნ ა . 2. აზრის ჩამოყალიბებისა და გაგებინების საშუალება საზოგადოებაში. ერის ცხოვრება, მისი დიდება, მის ისტორია დაცულ არს ენით **(გ. ორბ.)**. სამი ღვთაებრივი საუნჯე დაგვრჩენია მამა-პაპათავან: მამული, ენა და სარწმუნოება **(ილია)**. როცა განგებამ გამოგვიგზავნა ჩვენდა ნუგეშად და თავმოსაწონებლად ნიკოლოზ ბარათაშვილი, უკურთხა ენა მეტყველებისათვის **(ს. ჭილ.)**. 3. ამა თუ იმ საზოგადოების, ერის სამეტყველო ფორმა, საშუალება. სახელმწიფო ენა. — ეროვნული ენა. — უცხო ენა. — ქართული ენა. — გერმანული ენა. — ქართული ენა ჩვენს პლანეტაზე ერთი ის შემოქმედი ენათაგანია, რომელიც ჭეშმარიტად უკვდავია **(„ლიტ. საქ.“)**. ჩვენს არტისტებს კი, ორიოდეს გარდა, არავითარი სწავლა და განათლება არ მიუღიათ და არა თუ უცხო, ის ენაც არ იციან, რომელზეც ადგენენ **(აკაკი)**. „რომელ ენაზე უფრო გეადვილებათ ლაპარაკი?“ **(ა. ცაგარ.)**. მხოლოდ შენ [პრომეთეს] გესმის მოიერების ენა **(გ. მადულ.)**. ფილიმონს ...ენების შეთვისების დიდი უნარი ჰქონდა **(მ. ქორ.)**. მან გვიანდერძა, დავაქციოთ სულმთლად კახეთი, ...გადვუტრათ ფესვი, ფესვეული, წავართვათ ენა **(ო. ჩხ.)**. ენათა ოჯახი იხ. ოჯახი. 4. მეტყველების უნარი, აზრის სიტყვიერად გადმოცემა, — მეტყველება; ლაპარაკი. ყარყუმი რამ მოკლა და — თავის ენამაო **(ანდაზა)**. ენა გულის მოციქულიაო **(ანდაზა)**. ვის განუტურნავს სწეული რჩევით და მარტო ენითა (აკაკი). [თედორია] თავისი ხალისიანი ენით ემუსაიფებოდა მოხუცებულს **(დ. კლდ.)**. მუნჯის ენა დედამ იცისო **(ანდაზა)**. II ფრინველთა და ცხოველთა მიერ თავიანთი ქმედებით (ძირითადად ხმიანობით) საკუთარი შეგრძნებების გადმოცემის უნარი. ბუღბუღის ენა. 5. გადატ. მოენე, მოლაპარაკე, — ინფორმაციის წყარო. სლავა ასეულის მეთაურთან მივიდა და სთხოვა, ისიც გაეგზავნათ მტრის ზურგში „ენის“ მოსაყვანად **(ი. ურჯუმ.)**. როგორ

ენლობი ეგრეთ კაცს და ისეთ საპასუხისმგებლო დავალებაზე აგზავნი, როგორიც არის დაზვერვა, „ენის“ შოვნა? **(ს. იორამ.)**. 6. მეტყველების ნაირსახეობა, რომელსაც მოეპოვება თავისი დამახასიათებელი ნიშნები. ლიტერატურული ენა. — გაზეთის ენა. — სასაუბრო ენა, — ბავშვის ენა. — ცოცხალი ენა. — „სიბრძნე სიცრუის“ წიგნი დაწერილია ხალხური ენით **(გ. ქიქ.)**. ცოტა როდია ისეთი მაგალითები, როდესაც ლიტერატურული გმირის ენა მთლიანად აგებულია ლიტერატურული ენის ტრადიციებზე **(შ. ძიძიგ.)**. როცა მარტონი დარჩებოდნენ, იმ ძველისძველი სოფლური ენით ესაუბრებოდნენ ერთმანეთს **(გ. ციც.)**. დიდხანს ილაპარაკა ეპისკოპოსმა ივანური ენით **(კ. გამს.)**. ეხოპეს ენა ... ამ თეატრმაც ეხოპეს ენით, დაუფარავად და პირდაპირ უნდა მიგვითითოს ჩვენს ნაკლოვანებებზე **(რ. მიშვ.)**. 7. გადმოცემის თავისებურება, სტილი, რითაც განირჩევა ერთი მწერალი (ან ნაწარმოები) მეორისაგან. ილია ჭავჭავაძის ენა. — „ვეფხისტყაოსნის“ ენა. რ. ინანიშვილს აქვს შესანიშნავი ენა — არა უბის წიგნში ჩაწერილი ენა, არამედ მისი სისხლხორცეული ენა **(„ლიტ. საქ.“)**. რუსთაველის პოეტური ენის საოცარი ხალხურობა მოსწონდა ვაჟას **(ს. ჩიქ.)**. 6. გადატ. როგორმე (ავი ან კარგი, მწარე ან ტკბილი...) ლაპარაკი; ასეთი ლაპარაკის უნარი. ვახარებ დიდს და პატარას მის მოსვლას ტკბილი ენითა **(შ. მღვიმ.)**. [ჯაფარიძე] საოცარი მწარე ენის პატრონი იყო **(დ. კლდ.)**. მღველმთავრებს არაერთგზის მოხვედრიათ ჯონდი შამანისძის გესლიანი ენა **(კ. გამ.)**. მოსწრებული ენის პატრონიაო, ამასაც ამბობდნენ ბატონ გაბრიელზე **(„ლიტ. საქ.“)**. რა საძაგელი ენა აქვს ამ ბავშვს **(რ. ინან.)**. 8. [რაც გამოსახავს, გადმოსცემს რაიმეს] (ფრინველთა ბგერას ან კიდევ საგნებს თუ მოვლენებს). რაიმე საგნების ან მოვლენების არსის სიმბოლურად გამომხატველი ერთგვარი საშუალება. — ყვავილთა ენა. — ციფრების ენა, — პუშკინის გენიალური ქმნილებანი არაერთმა კომპოზიტორმა გადაიტანა მუსიკის ენაზე **(„ლიტ. და ხელოვნ.“)**. ქეთევანი ცოტა შეცბუნებული მიყურებს... არაფერს ვეკითხები შრომაზე, კილოგრამებზე, ჰექტარებზე, არ მაინტერესებს ციფრების ენა **(„ახ. კომ.“)**. სტატისტიკის ენა თითქოს ცოტას ამბობს სანუგეშოს (ჯ. ლვინჯ.). კარგახანია მომწიფდა დიდი საუბრის აუცილებლობა იმ ცხოვრებისეული მნიშვნელობის საკითხებზე, რასაც... სოციოლოგიის ენაზე ზნეობრივ-მორალური და სამართლებრივი პრობლემები ეწოდება **(„ლიტ. საქ.“)**. II ყესტ-მიმიკის საშუალებით აზრის გაგებინება, გადაცემა. 9. გადატ. ზარის შიგნით ჩამოკიდებული ლითონის ნაწი-

ლი, რომლითაც ზარი რეკავს (ხმას გამოსცემს). მარეხმა ზარი ყურით ხელში აიღო, ენა ამ მოძრაობაზე ზარის ნაპირს მოხვდა და უსიამოვნო ჟღერალი მოიღო (**შ. არაგვ.**). 10. საბერვლის ნაწილი ჰაერის შესასრუტად და გამოსაშვებად, — ჰაერსასრუტი, სასულე. II სალამურის ენა. II საერთოდ, მოგრძო (და მოძრავი) ნაწილი რაიმე საგნის (ან მექანიზმის) შუაში. ფეხსაცმლის ენა. — „ენა არ ჰქონია აბზინდს“ (**დ. კლდ.**). 11. გადატ. ალი (ცეცხლისა). ბოლის ნაცვლად შეშებიდან ცეცხლის ენები ამოიმართნენ (**რ. გვეტ.**). ხანგამოშვებით ცეცხლის ენები ამოიჭრებოდნენ [ხანძრიდან] (**ნ. რუხ. თარგმ.**). ბიჭი ცეცხლის ენასავით უვლიდა გარს საქონელს (**რ. ინან.**)..

ენა ადვილად იტყვის — სათქმელად ადვილია, შესასრულებლად — რთული;
ენა აეცრება — ლაპარაკის ხალისზე მოვა, ბევრს ილაპარაკებს დუმისის შემდეგ;
ენა არ მომიტრიალდება — ტყუილს ვერ ვიტყვი; მძიმე სათქმელია;
ენა არ მოუბრუნდება — ვერ გაბედავს, ვერ შეჰბედავს, ვერ იკადრებს რამის თქმას, გამჟღავნებას;
ენა აცრილი აქვს — ყველაფერს ლაპარაკობს, ყველაფრის თქმა შეუძლია, არაფრის ერიდება; ყველაფრის თქმას იკადრებს;
ენა არ უღვას პირში — სიმთვრალისაგან ვერ ლაპარაკობს;
ენა აღარ (ძლივს) ემორჩილება — იხ. ემორჩილება;
ენა გაუხმეს! — წყევლა;
ენა დააყენე! — ბრძან. II პ. იხ. დააყენებს;
ენა დაეზმება (დაეზმის) — იხ. დაეზმება, ეზმება;
ენა დაიმოკლე! — ბრძან. II პ. იხ. დაიმოკლებს;
ენა ებორკება (უბორძიკდება, უბრკოლდება...) შეფერხებით ლაპარაკობს, ენა ეზმება;
ენა ერევა — არეულად ლაპარაკობს, ვერ ახერხებს გამართულად მეტყველებას;
ენა ერთმევა — ხმას ვეღარ იღებს, ლაპარაკი აღარ შეუძლია;
ენა ექაგება — ლაპარაკი უნდა, რამის თქმა უნდა ძალიან;
ენა ეყლაპება — უჭირს რამის თქმა, ვეღარ (აღარ) ამბობს;
ენა მიაქვს, ენას მიუტანს — იხ. მიაქვს, მიუტანს;
ენა მხარზე აქვს გადაკიდებული — ბევრი ლაპარაკი იცის, ლაქ-

ლაქაა, ენატარტალა;
ენა უსწრებს — დაუფიქრებელი ლაპარაკი იცის;
ენა უყივლებს — თითქოს წინასწარ იტყვის იმას, რაც შეიძლება ახდეს;
ენა უჭრის — კარგი ლაპარაკი იცის, ლაპარაკი ეხერხება, ეადვილება;
ენა ჩაუვარდება (მუცელში, პირში — საუბ. ხმას ვეღარ ამოიღებს, ლაპარაკის უნარი წაერთმევა, დადუმდება (შიშის, აღელვების... გამო);
ენა წაუსწრებს — წამოსცდება, არსათქმელს იტყვის;
ენას აიხსნის, ენა აეხსნება — ლაპარაკს დაიწყებს, საუბრის ხასიათზე მოვა;
ენას ამოიდგამს — იხ. ამოიდგამს ლაპარაკს დაიწყებს;
ენას ამტვრევს — გაჭირვებით ლაპარაკობს (იტყვიან უმთავრესად უცხო ენაზე); იმაზე მსჯელობს, რაც კარგად არ იცის
ენას არ გასძრავს — საიდუმლოს შეინახავს, არ გათქვამს;
ენას არ ასვენებს, ენას არ აჩერებს — ძალიან ბევრს ლაპარაკობს
ენას არის აყოლილი — სხვის ჭკუაზე დადის, სხვის ნათქვამს ბრმად ენდობა;
ენას ატლიკნებს —
ენას აჭარტალებს, ენას ატარტარებს — ზედმეტს ლაპარაკობს, უადვილოდ ამბობს რამეს, ბევრს ჭორაობს;
ენას გადაყლაპავს — გაჩუმდება, ხმას არ ამოიღებს.
ენას გაიბრტყელებს — ძალიან ბევრს ილაპარაკებს;
ენას გაითხელებს (თხოვნით) — ძალიან ბევრს ილაპარაკებს; ძალიან შეეხვეწება ვინმეს რამეს;
ენას გაიღვსავს — მოემზადება მეტი ლაპარაკისათვის;
ენას გაკმენდს, ენას ჩაიწყვეტს — უცებ გაჩუმდება;
ენას 'გა'იტენს — ლაპარაკში გაიწაფება;
ენას გაიტლევს — ბევრს და დაუფიქრებლად ილაპარაკებს
ენას გამოუყოფს — იხ. გამოუყოფს. II გადატ. ენას გამოყოფს ვისიმე გამოსაჯავრებლად;
ენას გასცემს — საუბ. იხ. ხმას გასცემს (იხ. გასცემს);

ენას დასველებს — რის თქმასაც აპირებდა, იმას იტყვის, მია-
ნიშნებს;

ენას დაიმოკლებს — გაჩუმდება, ხმას აღარ ამოიღებს, ზედმეტს
აღარ იტყვის;

ენას დაიშაქრავს — ტკბილად, ვინმეს საამებლად დაიწყებს ლა-
პარაკს;

ენას ვერ დასველებს — ხმას ვერ ამოიღებს, ვერაფერს იტყვის;

ენას ვერ აბრუნებს — სიტყვის თქმას ვერ ახერხებს (ძიძისაგან,
სიმთვრალისაგან...);

ენას ვერ დასძრავს — ხმას ვერ ამოირებს, კრინტს ვერ და-
სძრავს;

ენას ვერ იბრუნებს — ხმას ვერ იღებს, ლაპარაკს ვერ ახერხებს.

ენას ილესავს — ცხარედ, ენამოსწრებულად ილაპარაკებს

ენას იფხანს — ბევრს ლაპარაკობს (უაზროდ, გასართობად). ლა-
პარაკით დროს კლავს;

ენას კბილებს მოუჭერს (დააჭერს) საუბ. იხ. მოუჭერს, დააჭერს;

ენას ლაგამს მიუშვებს — ბევრს ილაპარაკებს; თავმეუთკავებლად,
უკონტროლოდ დაიწყებს ლაპარაკს;

ენას მოატრიალებს, ენა მოუტრიალდება — იხ. მოატრიალებს,
მოუტრიალდება;

ენას მოუკელი! — ბევრს ნუ ლაპარაკობ!

ენას მოიკვნეტს — გადატ. ლაპარაკს უცებ შეწყვეტს, უცბად გა-
ჩუმდება, თავს შეიკავებს აზრის გამოთქმისაგან;

ენას მუცელში ჩაივლებს — კრინტს არ (ვერ) დასძრავს, დადუმ-
დება, გაჩუმდება.

ენას უზიდავს — იგივეა, რაც ენა მიაქვს (ვინმესთან);

ენას უკიდებს — შეფერხებით ლაპარაკობს, ენამოკიდებით, ბორ-
ძიკით ლაპარაკობს;

ენას უჩლექს (იჩლექს) — ენამოჩლექით ლაპარაკობს (ელაპარა-
კება);

ენას შეუბრუნებს — უხეშად, შეუფერებლად შეეპასუხება.

ენას შეუტრავს — ლაპარაკს არ დააცლის, თქმის საშუალებას არ
მისცემს, — ძალით გააჩუმებს;

ენას ჩაიწყვეტს — იხ. ხმას ჩაიწყვეტს

ენას ძვალი არა აქვს — ყველაფრის თქმა შეიძლება, თუ თავს
ნებას მისცემ.

ენას ძლივს იგნებს — ძლივს ლაპარაკობს;

ენას წაიგდებს — თავხედურად ზედმეტ ლაპარაკს მოჰყვება;

ენას წაიგრძელებს, ენა უგრძელდება — ზედმეტს ლაპარაკობს;

ენას (ენაზე) ჭალი არ მოედება — ძალიან ბევრი ლაპარაკი შე-
უძლია, არაფრის თქმას არ მოერიდება;

ენაზე ადგას — ძალიან კარგად იცის და ვერ გაუხსენებია (სი-
ტყვა, სახელი);

ენაზე (პირზე) აკერია (ეკერა) — წარამარა ახსენებს, ხშირად
იმეორებს ერთსა და იმავეს, გაიძახის;

ენაზე არა დაადგება რა — საუბ. იხ. დაადგება;

ენაზე არაფერი დაამაგრდება — იგივეა, რაც ენაზე არა დაადგე-
ბა რა; ყველაფერს იტყვის, უთმელად არაფერს დატო-
ვებს;

ენაზე ამრება სათქმელი — ველარ ამბობს, სიტყვა უწყდება;

ენაზე დაიხვევს (რაიმეს) — მუდმივად სალაპარაკო საგნად გაიხ-
დის რამეს;

ენაზე დარჩება (სიტყვა...) — საუბ. თქმას ვერ მოასწრებს (სი-
ტყვისას), ლაპარაკს ვერ დაამთავრებს, სიტყვას შეაწყვე-
ტინებენ;

ენაზე იკბენს — ინანებს რაიმეს თქმას;

ენაზე იკბინა — გადატ. ენა მოიკვნითა, უცბად გაჩუმდა და ინა-
ნა, რომ წამოსცდა;

ენაზე კბილის დადგმა — უცბად გაჩუმება, სიფრთხილედ (ლაპა-
რაკისას);

ენაზე (ენას) კლიტეს (ბოქლომს დაადებს (დაიდებს) პირზე კლი-
ტეს (ბოქლომს) დაადებს (დაიდებს), — ხმის ამოღების
საშუალებას არ მისცემს, არ ალაპარაკებს, გააჩუმებს; გა-
ჩუმდება;

სხვადასხვა ენაზე ლაპარაკობენ — სხვადასხვა თვალსაზრისზე
დგანან; ერთმანეთის არ ესმით, ვერ უგებენ ერთმანეთს;

ენაზე მოადგება — სათქმელად მოუვა;

ენაზე უტრიალებს — თქმას აპირებს;

ენის აყოლა — სხვისი ნათქვამის დაჯერება;

ენის ბორძიკი — იხ. ბორძიკი(მნიშვნ. 2);

ენის (და პირის) დაშაქვრა — პირფერობა;

ენის ზიდვა — ენის მიტანა, დასმენა;
ენის მიტანა, ენის მიტან-მოტანა — იხ. მიტანა, მიტან-მოტანა;
ენის მოკნეტა — გაჩუმება, ხმის ჩაწყვეტა, საუბრის შეწყვეტა;
ენის შებრუნება — პასუხის გაცემა შეპასუხება;
ენის წვერზე აღგას (უკიდია) — თქმის სურვილი აქვს, თქმას აპირებს, სათქმელად მზად აქვს;
ენის წვერზე დაიჭერს — აღარ იტყვის სათქმელს, თავს შეიკავებს, გადაიფიქრებს;

ენით არ ითქმის — ენით აღწერა ძნელია, — მეტად მშვენიერია; მეტად ბოროტია;
ენით რამოუთქმელი (აუწერელი) რასაც ენა ვერ გამოთქვამს, — სიტყვით ძნელად გადმოსაცემი, აუწერელი, უსაზღვრო, საოცარი;
ენით ლოკავს — ეპირფერება, ელაქუცება;
ენით ნაკვერცხლებს იღებს — ავია, კაპასია, ნერვიული;
ენით ჯარს დაატრიალებს — ძალიან ბევრ ტყუილს იტყვის; ილაქლაქებს;

ენად გადაიქცევა — ბევრს ილაპარაკებს, ყბედი განდება;
ენად გადაქცეული — ენად გაკრეფილი;
ენად გაიკრიფება — ბევრს ილაპარაკებს;
ენად გაკრეფილი — საუბ. იხ. გაკრეფილი;

მოქარგული ენა — ლამაზი, მაგრამ ცოტათი ფარისევლური ენა.
ეზობეს ენა — სათქმელის გადმოცემა შეფარული, ალევორიული, შენიღბული ფორმით.

ASMAT PAPIDZE, MAYA ASHADZE

**Some Issues Connected with Phraseological Units in the
Monolingual Dictionary of Georgian**
(on the material of the entry **ena**, meaning language)

Summary

The paper stresses cultural specificity of phraseological units, their close link to historical, ethnographic and social aspects of a particular language community. The main lexicographic issue explored in the paper is the way phraseological units are represented and classified in the new edition of The Georgian Monolingual Dictionary. One of the aims of the new edition has been to enrich the dictionary with phraseological units, as a result some new lexical units (set expressions, blessing and cursing formulas) have been introduced. The new principles of idiom classification are illustrated on the material of the entry *ena*, meaning language.

მანანა რუსიუშვილი, რუსუდან დოლიძე

**მონომოდალური ვერბალური მეტაფორის
ფუნქცია განხილვის რამდენიმე**

სტატიის მიზანია მონომოდალური ვერბალური მეტაფორის კვლევა განგსტერულ რომანში. ამ ტიპის ლიტერატურის ენობრივ თავისებურებებს, ჩვეულებრივ, მკვლევარი-ლინგვისტები არ უღრმავდებიან, თუმცა, როგორც აღმოჩნდა, იგი საკმაოდ საინტერესო ემპირიულ მასალას იძლევა რამდენიმე თვალსაზრისით. კერძოდ, მონომოდალური ვერბალური მეტაფორის ტექსტობრივი და კულტუროლოგიური ფუნქციების, იმპლიკატურისა და რომანის სიუჟეტური ხაზის შემდგომ განვითარებაში მეტაფორული კოდის მნიშვნელობის თვალსაზრისით.

საკვლევ მასალად აღებულია ჰარი გრეის „The Hoods“ („განგსტერები“) და მარიო პიუზოს „The Godfather“ („ნათლიმამა“). გარდა ამისა, გამოკვლეულია ამ რომანების მიხედვით შექმნილი ფილმების: „ერთხელ ამერიკაში“ (რეჟისორი სერჯიო ლეონე) და „ნათლიმამა“ (რეჟისორი ფრენსის ფორდ კოპოლა) სცენარები. ამ ტექსტებში აქტუალიზებული მონომოდალური მეტაფორების შესწავლამ და მათმა ანალიზმა გამოამჟღავნა მონომოდალური მეტაფორის როგორც ხატოვანი ენის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ფიგურის ფუნქციონალური და კულტუროლოგიური დატვირთვა როგორც მიკრო-, ასევე მაკროკონტექსტში.

კონცეპტუალური მეტაფორის თეორიის მიხედვით, მეტაფორა არა მარტო მეტყველების ფიგურაა, არამედ აზროვნების ერთ-ერთი ფორმაც (ლეიკოფი და ჯონსონი, 1999). ამ აზრის პოპულარობის მიუხედავად, მეტაფორის თანამედროვე კვლევები კონცენტრირდება მხოლოდ ვერბალურ მეტაფორაზე, რომელიც ორი სახით გვხვდება - მონომოდალური და მულტიმოდალური. უდავოა, რომ მეტაფორის თანამედროვე თეორია უნდა მოიცავდეს როგორც მის მონომოდა-

ლურ, ისე მულტიმოდალური გამოვლინებებს არა მარტო ვერბალურ, არამედ არავერბალურ დონეზეც (ფორსვილი, 2006).

ფორსვილი მონომოდალურ მეტაფორას განსაზღვრავს როგორც ისეთ მეტაფორას, რომელშიც წყარო და მიზანი ერთი და იმავე „აღქმის“ არხით, აღქმის ორგანოს საშუალებით გადმოიცემა (ფორსვილი, 2006, 2008, 2009). შესაბამისად, მულტიმოდალური მეტაფორა განისაზღვრება როგორც ისეთი მეტაფორა, როდესაც მეტაფორის ორივე პლანი რეალიზდება სხვადასხვა აღქმის სფეროს მეშვეობით. ფორსვილი აღიარებს, რომ ჯერ კიდევ არ დაზუსტებულია მოდლობის მისეთე გაგება, თუმცა იგი, პირველი მიხედვით, განსაზღვრავს მას როგორც „ნიშნთა სისტემას, რომლებიც ინტერპრეტირდება აღქმის განსაზღვრული პროცესის საშუალებით (ფორსვილი, 2009).

რაც შეეხება მეტაფორის სემანტიკურ სტრუქტურას, მას მივიჩნევთ სამშრიან ერთეულად, რომლის სემანტიკური სტრუქტურის პირველ შრეზე აქტუალიზდება მეტაფორის მეტაფორული ფორმა, მის შუა შრეზე მეტაფორის კონტექსტური და პრაგმატიკული პარამეტრები, ხოლო ფონური ცოდნის, პრესუპოზიციის დონეზე აქტუალიზდება სამყაროს მოდელის ის ნაწილი, რომელსაც ეფუძნება მეტაფორის სპეციფიკური ხატი (რუსიევილი, 2005). ეს მოდელი შეიქმნა ანდაზის მეტაფორის საკვლევად, თუმცა, როგორც აღმოჩნდა, ესადაგება მეტაფორის ყველა სახეობას.

სტატიისათვის გამოყენებული ემპირიული მასალის კვლევა ეფუძნება ოთხივე წყაროდან ამოკრეფილ მონომოდალურ ვერბალურ მეტაფორებს („განგსტერები“-190 ერთეული და „ნათლიმამა“-135 ერთეული). უფრო კონკრეტულად, მასალიდან ავარჩიეთ კულტურულ-სპეციფიკური მეტაფორები, რომელთა ინტერპრეტაციის დროს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება მეტაფორის სემანტიკური სტრუქტურის ფონური ცოდნის დონეს, რომელიც რეალიზდება მეტაფორის მოდელის მესამე შრეზე (რუსიევილი, 2005).

მაგალითი 1 („განგსტერებიდან“)

ნუდლზი (თანამედროვე) რომინ ჰუდია.

რომანში ნუდლზი, ბანდის ყველაზე განათლებული ბიჭი, რომინ

ჰუდს კითხულობს: „I picked up a copy of Robin Hood that Maxie had loaned me and I began reading it over again“ („რობინ ჰუდი ავიღე, რომელიც მაქსმა მათხოვა და თავიდან გადაკითხვას შევუდექი“) (გრეი, 1952, 17).

რობინ ჰუდის გავლენას ახალგაზრდა ნუდლზზე საკუთარი ძმაც მიუთითებს, როცა მიმართავს მას: „You visualise yourself as a romantic figure, do not you? A sort of modern Robin Hood“ (თავი რომანტიკული გინმე გგონია, არა? თანამედროვე რობინ ჰუდი) (გრეი, 1952, 194).

ეს მონომოდალური მეტაფორა სამი ურთიერთდაკავშირებული შრისაგან შედგება. ზედაპირულ შრეზე ფიქსირდება მეტაფორის ფორმალური მხარე, მის მეორე შრეზე — კონკრეტული კონტექსტუალურ-პრაგმატიკული პარამეტრები, აქვე ხდება ამ მეტაფორის ორი შემადგენელი ელემენტის, ნუდლზისა და რობინ ჰუდის, დაკავშირება საერთო ნიშანთა ასოციაციების მეშვეობით, კერძოდ, ამ კონტექსტში აქტუალიზდება შემდეგი ასოციაციური ელემენტები: რობინ ჰუდი არის რომანტიკული გმირი, ღარიბების დამცველი, მდიდრების რისხვა. ცხადია, ღარიბი ებრაული წრიდან გამოსულ ნუდლზს იზიდავს ასეთი გმირი. ამ მეტაფორის ამგვარი ინტერპრეტაცია, ბუნებრივია, ემყარება მკითხველის გარკვეულ კულტურულ ცოდნას, რომლის „გახსნაც“ მეტაფორის მოდელის მესამე, ფონური ცოდნის, შრეზე, ხდება.

გარდა ამ მეტაფორისა, ნუდლზისა და რობინ ჰუდის მეტაფორული „კავშირი“ რამდენიმე საინტერესო მეტაფორას წარმოშობს: „We mounted our powerful steeds and flew like the wind through the night“ (ჩვენს ძლიერ ბედაურებს მოვახტით და ქარივით გაფფრინდით ღამეში) (გრეი, 1952, 55).

ან კიდევ: “Standing behind the Baron in a group were his personal bodyguards, the fiercest knights in all the land” (ბარონს უკან პირადი მცველები, სამეფოს უმძვინვარესი რაინდები ედგნენ) (გრეი, 1952, 55).

ცხადია, რომ ამ კონტექსტში ბედაურები მანქანებია და რაინდები კი ნარკოდირი ბარონის ავაზაკი მსახურები, თუმცა ნუდლზი მათ რომანტიკულ საბურველში ახვევს და ინტერტექსტუალობის წყა-

ლობით რამდენიმე საინტერესო მეტაფორას ქმნის. ისიც ცხადია, რომ ორივე შემთხვევაში, მეტაფორების სწორი დეკოდირებისათვის გარკვეული კულტურული ცოდნა საჭირო, რომელიც მკითხველს ეხმარება რობინ ჰუდისა და ნუდლზის მეტაფორულ დაკავშირებაში.

ასევე საინტერესოა აღინიშნოს, რომ როგორც სცენარში, ისე ფილმში „ერთხელ ამერიკაში“, რობინ ჰუდის ადგილს მარტინ იდენი იჭერს. ამ ცვლილების მიზეზი, ცხადია, კვლავ კულტურული ფაქტორია. კერძოდ, ამერიკელი მსახურებისათვის მარტინ იდენი უფრო ახლობელი აღმოჩნდა, ვიდრე რობინ ჰუდი. მეორე მხრივ, რობინ ჰუდის ჩანაცვლებამ მარტინ იდენით, გარდა კულტურული ხატებისა, მათთან დაკავშირებული კონოტაციებიც შეცვალა. კერძოდ, მარტინ იდენი თვითგანათლებული, ნიჭიერი ახალგაზრდა კაცია, რომელიც, სიცოცხლეზე ხელჩაქნეული და გულაცრუებული, სამხრეთის ზღვისკენ გასწევს და თავს იკლავს. ის მკითხველი, რომელიც იცნობს მარტინ იდენის ტრაგიკულ ისტორიას, ადვილად დაკავშირებს ნუდლზისა და მარტინ იდენის ცხოვრებისეულ ეპიზოდებს. ნუდლზიც საბოლოო გასაქცევს ჰერონში ეძებს და ისევე განერიდება რეალობას, როგორც მარტინ იდენი. აქაც, ამ მეტაფორის დეკოდირება და ინტერპრეტაცია მხოლოდ კულტურული ფონური ცოდნის გათვალისწინებითაა შესაძლებელი.

მაგალითი 2

რატომ შეერქვა ნუდლზს ნუდლზი („განგსტერებიდან“)

მიზეზი, თუ რატომ ჰქვია დავიდ არონსონს ნუდლზი, იხსნება რომანში, სადაც ნუდლზი თავად საუბრობს საკუთარ ზედმეტ სახელზე. იმ ეპიზოდში, რომელშიც ბიჭები დავობენ, თუ რამდენია მილიონი დოლარი, სწორი პასუხი მხოლოდ ნუდლზს აქვს და იგი სიამაყით ამბობს:

“I was proud, I knew all the answers. That’s why they called me Noodles“ (მე ვამაყობდი, ყველა შეკითხვაზე მქონდა პასუხი, ამიტომ მეძახდნენ ნუდლზს) (გრეი, 1952, 3) მხოლოდ ამ კონტექსტიდან ხდება ცნობილი, რომ ‘noodles‘ გადატანითი მნიშვნელობით ნიშნავს ჭკვიან, „თავიან“ ადამიანს. რომანში იგივე სიტყვა, თუმცა მხოლოდითი რი-

ცხვის ფორმით, იხმარება როგორც „თავი“, „გოგრა“. „You know everything, you got some noodle on your shoulders. You are smart, that's why they call you Noodles.” (ყველაფერი იცი, ეგ გოგრა გიმუშავებს, ჭკვია-ნი ხარ და ამიტომაც გეძახიან ნუდლს) (გრეი, 1952, 3)

ისიც საინტერესოა, რომ ამ სიტყვის პირველადი დენოტატიური მნიშვნელობა ნიშნავს „ატრიას“. სწორედ ამ მნიშვნელობის გამო, ფილმის თარგმნის დროს რუსმა მთარგმნელმა **noodles** თარგმნა როგორც „ „ და ამის შედეგად ნუდლზის სახელმა შეიძინა უარყოფითი კონოტაცია (რუსულად სუსტ ადამიანს ნიშნავს). ეს კიდევ ერთი მაგალითია, თუ რა დიდ გავლენას ახდენს კულტურული კონტექსტი მეტაფორის დეკოდირების დროს.

მაგალითი 3 („განგსტერებიდან“)

მაქსი ბარონია

ნუდლსა და მაქსს შორის ბრძოლა ლიდერობის შესახებ სრულდება ეპიზოდით, რომელშიც მაქსი დაუფარავად აცხადებს თავს ბანდის ლიდერად. ეს ხდება მეტაფორულად, სამეფო სკამის, ტახტის შემოტანით, რომელზეც ზის მაქსი. რომანში ეს სკამი (თუ ტახტი) ასეა აღწერილი:

“It was a chair. Yeh, Max was sitting in a strange, immense, richly carved chair, at the head of the table. Cockeye and Patsy were in ordinary chairs on either side of him. By comparison they appeared to be sitting on the floor... It (the chair) was like a throne, a royal relic of some sort.” (ეს სკამი გახლდათ. დიას, მაქსი უცნაურ, უზარმაზარ, მდიდრულად გამოკვეთილ სკამზე იჯდა მაგიდის თავში. კოკი და პატსი ჩვეულებრივ სკამებზე ისხდნენ, მაქსის ორივე მხარეს. მაქსთან შედარებით, თითქოს იატაკზე სხედანო... სკამი სამეფო ტახტს ჰგავდა, რომელიღაც სამეფო რელიკვიას (გრეი, 1952, 330).

ცხადია, სამეფო ტახტი კარგად ცნობილი მეტაფორაა, რომელიც ძალაუფლებასა და ლიდერის მანტიას გულისხმობს. ამ მეტაფორის დეკოდირებას მაქსი თვითონ ახდენს, როდესაც გაკვირვებისაგან და-მუნჯებულ ნუდლზს ამგვარად მიმართავს:

„Ain't I the boss of the East Side? Ain't the East Side my baronial domain? Ain't my word law down here?“ („განა მე ისტაიდის ბოსი არა ვარ?

განა ისტაიდი ჩემი სამფლობელო არ არის? განა ჩემი სიტყვა აქ კანონი არ არის?) („ერთხელ ამერიკაში“, სცენარი: გვ. 242).

საინტერესოა, რომ სცენარში მაქსის სკამი შემდეგნაირად არის აღწერილი: **A huge gilded chair, carved and embellished like a mogul's throne**“ („უზარმაზარი მოოქრული სკამი, ხის ორნამენტებით შემკობილი როგორც მოგულის ტახტი“ („ერთხელ ამერიკაში“ სცენარი: გვ. 242).

გარდა ამისა, სცენარშივე მაქსს კიდევ ერთი საინტერესო კონოტაცია ემატება. აქ იგი პირში სიგარით გვევლინება: „**And sitting in it like a mogul is MAX, with a fat stogy sticking out of his mouth.** („და სკამზე მოგულივით ზის მაქსი, დიდი, სქელი სიგარით პირში“) („ერთხელ ამერიკაში“, სცენარი: გვ. 243).

ყველა ამ შემთხვევაში, მეტაფორის სრული ინტერპრეტაცია შესაძლებელია მეტაფორის მოდელის მეორე და მესამე შრეების საშუალებით, რაც საშუალებას გვაძლევს დავაკავშიროთ კონტექსტისა და ფონური ცოდნის დონეების ურთიერთქმედებით წარმოშობილი ასოციაციები.

მონომოდალური ვერბალური მეტაფორა „მაქსი ბარონია“, თავის მხრივ, დასაბამს აძლევს რამდენიმე კონცეპტუალურ ტრადიციულ მონომოდალურ მეტაფორას. კერძოდ, „Up is powerful“ (მაღლა არის ძლიერი) და „Down is Powerless“ (ქვემოთ (დაბლა) არის სუსტი).

თავად ნუდლზი საინტერესოდ განმარტავს მეტაფორებს, როდესაც ამბობს „**Big Max sits regally in his big chair**“ („დიდი მაქსი მეფურად ზის დიდ სკამზე“) („ერთხელ ამერიკაში“, სცენარი: გვ. 333).

„**He (Max) was sitting so high up, as if he really was royalty on a throne, listening to some peasant petitioner. I felt small and insignificant**“. „იგი (მაქსი) ისე მაღლა იჯდა, რომ მართლაც ტახტზე მჯდომი მეფე გვეონებოდათ, თითქოს ვინმე სათხოვნელად მოსულ გლახაკს უსმენსო. თავი დამცირებულად ვიგრძენი“ („ერთხელ ამერიკაში“ (სცენარი: გვ. 333).

მაქსთან შედარებით, ბანდის სხვა წევრები დაბალ სკამებზე (თითქოს იატაკზე) სხედან. ეს სიტუაცია წარმოშობს კიდევ ერთ კონცეპტუალურ მეტაფორას: **Down is Powerless** ქვემოთ (დაბლა)

არის ძალაუფლების არ მქონე, სუსტი.

მაგალითი 4 („ნათლიმამადან“)

„ზეთისხილი“ და „ზეთუნის ზეთი“

ჩვენ მივიჩნევთ, რომ ზეთისხილი და ზეთუნის ზეთი რომანში კულტურული მეტაფორის ფუნქციით იხმარება. პიუზო ამ მეტაფორებს რამდენიმე მიმართებით იყენებს. უპირველეს ყოვლისა, ცხადია, რომ ზეთისხილი და ზეთუნის ზეთი იტალიელების კულტურულ ხატად არის ცნობილი. კორლეონეს ოჯახი ზეთუნის ზეთის ბიზნესის მფლობელია, ჯონი ფონტენის ხმა ხასიათდება როგორც ზეთუნის ხმა: **Then Johnny comes along with that olive-oil voice and guinea charm and she runs off (with him)** („შემდეგ ჯონი მოდის თავის ზეთუნის ხმითა და იტალიური მომხიბვლელობით და გოგო მას გაეკიდება“) (პუზო, გვ. 61).

„All olive-oil and sweet talk when what you are really doing is making threats“ — „ვითომ ზეთუნისანი და ტკბილი საუბარია, სინამდვილეში კი გვემუქრები“ (პუზო, გვ. 61)

ორივე მაგალითში მეტაფორული ეპითეტები უარყოფითი კონოტაციით იხმარება, მეტაფორის სრული და სწორი დეკოდირება კი, თავისთავად, მოითხოვს სპეციფიკურ კულტურულ-ფონურ ცოდნასა და მკითხველის მზაობას.

ზოგჯერ იგივე ლექსიკური ერთეული იხმარება იტალიელების მუქი კანის აღსანიშნავად. მაგალითად, „His (Michael’s) skin was a clear olive-brown“ — „(მაიკლს) კანი დაწმენდილი ზეთისხილის შეფერილობისა ჰქონდა.“

აპოლონიას (მაიკლის იტალიელი ცოლის) კანიც ზეთისხილისფერია, ხოლო თვალები — ზეთისხილივით დიდი და შავი“ (**Her (Appolonia’s) face was incredibly beautiful with olive skin, black hair and a rich mouth. Appolonia’s eyes are ‘as big and black as olives.**) („ნათლიმამა“, სცენარი, გვ 95-96)

ცხადია, **olive-oil** (ზეთუნის ზეთი), **olive** (ზეთისხილი) მეტაფორულად აღნიშნავს იტალიელებს, და, მაკროკონტექსტის თვალსაზრისით, იტალიურ მაფიას. ორივე მეტაფორული ეპითეტის დეკოდირე-

ბისათვის მკითხველს სჭირდება კულტურული, ფონური ცოდნის აქტუალიზაცია.

მაგალითი 5 („ნათლიმამადან“)

კორლეონეები და კუპიდონი

როგორც ცნობილია, კუპიდონი რომაული მითოლოგიის ერთ-ერთი პერსონაჟია, ეროტიული სიყვარულის ღმერთი, რომელიც წარმოდგენილია მშვილდოსანი, ფრთოსანი ბიჭუნას სახით (ლათინურად **cupido** სექსუალურ სურვილს, ვნებას ნიშნავს). დონ კორლეონეს შვილების დახასიათებისას პიუზო ამ სიტყვას მეტაფორულად იყენებს. უფრო ზუსტად, როდესაც პიუზო დონ კორლეონეს სამ შვილს, სანტინოს, ფრედოსა და კონის, აღწერს, მათი სახის ნაკვეთებს კუპიდონს ამგვანებს. კერძოდ, სანის დახასიათებისას ავტორი ამბობს: **His face was that of a gross Cupid**“ („სახე ზრდასრულ კუპიდონს უგავდა“) (პუზო, გვ.16); ფრედოს დახასიათებისას ავტორი დასძენს: „**He was not handsome but with the same Cupid head of the family, the curly helmet of hair**“ („მიმზიდველი არ ეთქმოდა, მაგრამ ოჯახიდან ხვეული თმით შემკობილი კუპიდონის თავი გამოჰყოლოდა“); (პუზო, გვ. 16) პიუზო სხვა შემთხვევებშიც ავლებს პარალელს კორლეონეებსა და კუპიდონს შორის: „**Sonny’s heavy, Cupid face grew red with anger.**“ (სანის მძიმე, კუპიდონის მსგავსი სახე ბრაზისაგან წამოუწითლდა“) (პუზო, გვ.19)

მეორე მხრივ, როდესაც მაიკლ კორლეონეზეა საუბარი, არც რომანისა და არც სცენარის არც ერთ ეპიზოდში არ იხმარება მის დახასიათებლად სიტყვა „კუპიდონი“. ანუ, მაიკლი ერთადერთია კორლეონეს ოთხი შვილიდან, რომელიც კუპიდონს არ ჰგავს: „**He (Michael) did not have the heavy, Cupid-shaped face of the other children**“ (მაიკლს, და-ძმებისაგან განსხვავებით, მძიმე, კუპიდონის მსგავსი სახე არ ჰქონდა (პუზო, გვ. 25), თუმცა, იტალიელებისათვის დამახასიათებელი ზეთუნის ზეთისფერი სახის კანი გამოჰყოლოდა.

ზემოთქმულის გათვალისწინებით, შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ ასოციაციები, რომლებიც დაკავშირებულია კუპიდონთან, ეროტიული სიყვარულისა და ვნების რომაელ ღმერთთან, კორლეონეების მეტაფორული აღწერის დროს, დასაწყისიდანვე განაწყობს მკითხველს,

რომ არც ერთი კუბიდონის ნაკვებებიანი შვილი არ მიიღებდა დონ კორლეონეს (ზეთისუნის ზეთის) იმპერიას. მეორე მხრივ, მაიკლი, რომელიც, თუმცა დასაწყისში არ ერევა მამის საქმიანობაში და, უფრო მეტიც, აშკარად ეწინააღმდეგება მას, თავიდანვე განწირულია მამის ადგილის დასაკავებლად.

ისევე როგორც ზემოთ, ამ მაგალითშიც განხილული მონომოდალური ვერბალური მეტაფორების ადეკვატური დეკოდირებაც შეიძლება მოხდეს მხოლოდ კულტურული ცოდნის დონის გათალისწინებით, რაც მეტაფორის მოდელის მესამე შრეზე აქტუალიზდება.

როგორც დავინახეთ, მეტაფორა (და, კერძოდ, მონომოდალური ვერბალური მეტაფორა) კარგ მასალას იძლევა როგორც ტექსტოლოგიური, ისე პრაგმატიკულ-კულტუროლოგიური კვლევის თვალსაზრისით. კერძოდ, იგი ავტორს ეხმარება სრულად დახატოს გმირის ფსიქოლოგიური პორტრეტი, შექმნას კულტურულ-სპეციფიკური ხატი და იმპლიციტურად მიანიშნოს სიუჟეტის სავარაუდო განვითარებაზე. კვლევამ ასევე დაადასტურა, რომ კულტურულ-სპეციფიკური მონომოდალური ვერბალური მეტაფორის დეკოდირებისა და ინტერპრეტაციის პროცესშიც დიდი როლი ენიჭება მეტაფორის ფონური ცოდნის დონეს, რომელზეც, ფაქტობრივად, იხსნება მეტაფორის ხატი.

ლიტერატურა

გრეი, 1952 — Grey Harry, *The Hoods*, Buccaneer Books, Cutchoque, New York, 1952

ლეიკოფი და ჯონსონი, 1999 — Lakoff, G, Johnson, M. *Philosophy in the Flesh, The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*. Basic Books, New York, 1999.

პუზო, 1978 — Puzo, Mario, *The Godfather*, Signet, New York

რუსიეშვილი, 2005 — რუსიეშვილი მანანა, ანდაზა, გამომცემლობა „ლომისი“, 2005

ფორსვილი, 1996 — Forceville, Charles. *Pictorial Metaphor in Advertising*. London/New York: Routledge, 1996

ფორსვილი, 2006 — Forceville, Charles. *Non-verbal and multimodal metaphor in a cognitivist framework: Agendas for research*. In: Gitte Kris-

tiansen, Michel Achard, René Dirven and Francisco Ruiz de Mendoza Ibàñez (eds.), *Cognitive Linguistics: Current Applications and Future Perspectives*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, 379-402, 2006.

ფორსვილი, 2009 — Forceville, Charles. *Non-verbal and multimodal metaphor in a cognitivist framework: Agendas for research*. (revised version) in : *Multimodal Metaphor*, edited by Forceville and Urios-Aparisim, Mouton de Gruyter Berlin • New York, 2009

„ერთხელ ამერიკაში“, სცენარი: The script of the film “Once upon a time in America” by David Mills available at http://www.onceuponatimeinamerica.net/resources/once_america_script_mills.pdf. ნანახია, 12.03. 2012

ნათლიმამა, სცენარი, I, II, III ნაწილები <http://www.library.spscc.ctc.edu/electronicreserve/swanson/RevTheGodfatherPlotSummaryWinter2003>. ნანახია 2012 წლის 13 მარტს

MANANA RUSIESHVILI, RUSUDAN DOLIDZE

The Function of the Monomodal Verbal Metaphor in ‘Gangster’ Novels

Summary

This article explores the function of the monomodal verbal metaphor in the so-called ‘gangster’ novels using the example of two well-known novels ‘The Hoods’ by Gray and ‘The Godfather’ by Puzo as well as the scripts of the resultant films : ‘Once upon a time in America’ and ‘The Godfather’.

The research has confirmed that the monomodal verbal metaphor follows the similar hierarchical semantic structure to the proverb metaphor (Rusieshvili, 2005) and revealed that a monomodal verbal metaphor can be used to fully portray the psychological portrait of the character, make up both a culture-specific image and an icon and give the reader the implicit cues for the further development of the plot. However, such metaphors also require the readiness of the reader to decode and interpret the cues and associations presented by the metaphor. In the case of successful decoding and interpretation the level of the background knowledge of the monomodal verbal metaphor acquires a particular significance.

მედიკალიზაცია, ნატივობა და სხვა

ქოლერის ეტიოლოგიის შესახებ კვლევის მიზანმიმართული
კვლევები და მნიშვნელობა

უმდიდრესი ლექსიკის მქონე და არქაიზმებით გამორჩეული სვანური ენით დაინტერესება, როგორც ცნობილია, დიდი ხნის წინ დაიწყო არა მხოლოდ საქართველოში, არამედ საზღვარგარეთაც, რაზეც მეტყველებს ცნობილი მეცნიერთა: ი. გიულენშტედტის (1787-1791 წ.), პ. პალასის (1786-1789 წ.), ჯ. ედვარდის (1788 წ.), ი. კლაპროთის (1807-1808 წ.), გ. როზენის (1845-1847 წ.), ფ. ბოპის (1846-1847 წ.), ი. ბართოლომეს (1855-1876 წ.), პ. უსლარის (1863-1887 წ.), ფრ. მიულერის (1864 წ.), ალ. ცაგარლის (1872-1880 წ.), დ. პიკოკის (1887 წ.), პ. შუხარდტის (1895 წ.), რ. ერკერტის (1895 წ.), მ. ჯანაშვილის (1895-1925 წ.), ა. სტოიანოვის, მ. ზავადსკის, ა. გრენის (1890-1902 წ.), თ. უორდროპის (1911 წ.), ბ. ნიჟარაძის (1913 წ.), ა. დირის (1928 წ.) ნაშრომებში ამა თუ იმ სახით წარმოდგენილი სვანური მასალა.

სვანური ენის მეცნიერული კვლევის პირველი ეტაპი, ძირითადად, ტექსტებისა და ლექსიკური მასალის შეგროვებასა და პუბლიკაციაში გამოიხატებოდა. კავკასიის სასწავლო ოლქის ჟურნალის „

„სხვადასხვა ტომში იბეჭდებოდა სვანური ანდაზები, გამოცანები, სიმღერები... უნდა ითქვას ისიც, რომ სვანური დიალექტებიდან, ზემოდასახელებულ მეცნიერთა შრომებში, ყველაზე უფრო ხშირად იყენებდნენ უმეტესად, ნაკლებად — ლაშხურს, ბალსხემოურს, იშვიათად ბალსქვემოურსა და ჩოლურულს¹... პროფ. ვ. თოფურის აზრით, „არც ტექსტები და არც მიმოხილვები სანდო და დამაკმაყოფილებელი არ არის“ (თოფურია 2002, 151), თუმცა ამ ნაშრომთა ისტორიულ როლსა და მნიშვნელობას მაინც არაერთი მეცნიერი აღიარებს.

¹ ჩოლურული პირველად მოიხსენიება ა. გრენის ნაშრომში (), რომელიც დაიბეჭდა 1890 წელს გამოცემულ კავკასიის სასწავლო ოლქის დასახელებული ჟურნალის X ტომში.

განსაკუთრებით საყურადღებოდ არის მიჩნეული უმეტესად ივანე ნიჟარაძის 520 გვერდის მოცულობის რუსულ-სვანური ლექსიკონი, რომელიც 1910 წელს დაიბეჭდა იმავე ორგანოს ერთ-ერთ ტომში (, . 7, 41). მას შემდეგ არაერთ ენათმეცნიერსა თუ არაენათმეცნიერს (ბ. ნიჟარაძე, თ. უორდროპი, მ. ჩართოლანი, ჩ. გუჯეჯიანი, ლ. პალმაიტისი, ა. ლიპარტელიანი, ა. ავალიანი...) უცდია სვანური ლექსიკონის შედგენა.

მე-20 საუკუნის დასაწყისიდან სვანური ენის მეცნიერული კვლევის საქმე საგრძნობლად წინ წასწია აკად. ნ. მარმა, რომელიც 1911 წლიდან შეუდგა სვანური ენის ფონეტიკურ-მორფოლოგიური თუ ლექსიკურ-ეტიმოლოგიური თვალსაზრისით შესწავლას და რამდენიმე მეტად მნიშვნელოვანი ნაშრომიც გამოაქვეყნა.

ჯერ კიდევ მე-20 საუკუნის დასაწყისში მან პეტერბურგში საგანგებოდ დააარსა სერია „

“, რომლის VIII, IX და X ტომებში გამოაქვეყნა სვანეთში ოთხი სამეცნიერო მივლინების შედეგები, გამოკვლევები, ტექსტები, ლაშხეთის მკვიდრის — არ. ონიანის ხეთა და ბალახთა სახელწოდებების კრებული („მეგმარეშ ი ბალხარე ჟახნლე ხორაჯ“) და სვანურ-რუსული ლექსიკონის საცდელი მონაკვეთი („

“). სამწუხაროდ, მას არ დასცალდა ბოლომდე მიეყვანა სვანური ლექსიკონის შედგენისა და პუბლიკაციის საქმე, რაც ღირსეულად განაგრძო მისმა მოწაფემ — პროფესორმა კ. დონდუამ. 1917 წელს პეტროგრადში გამოცემული ლაშხური ტექსტების მიხედვით მან შეადგინა სვანურ-ქართულ-რუსული ლექსიკონი („

“), თუმცა ვერც ეს უკანასკნელი მოესწრო თავისი ნაღვაწის გამოცემას. შვიდი ათეული წლის წინათ შედგენილი დიალექტური ლექსიკონი, რომელიც წლების განმავლობაში ინახებოდა ჯერ ლენინგრადის, შემდეგ კი მოსკოვის საენათმეცნიერო დაწესებულებებში, 2001 წელს გამოიცა პროფ. ალ. ონიანის რედაქციით.

სვანური ენის ლექსიკის კვლევის საქმეში, როგორც ცნობილია, თვალსაჩინო წვლილი შეიტანეს ივანე და ბესარიონ ნიჟარაძეებმა საკმაოდ ვრცელი რუსულ-სვანური (1910 წ.) და ქართულ-სვანურ-რუსული (2007 წ.) ლექსიკონებით, ოლივერ უორდროპმა ინგლისურ-სვანური ლექსიკონით, ჩათო გუჯეჯიანმა და ლეტას პალმაიტისმა სვანურ-ინგლისური ლექსიკონით. საგანგებოდ აღნიშვნის ღირსია ა. ლიპარტელიანის „სვანურ-ქართული ლექსიკონი“ (ჩოლურული კილო), რომელიც გამოი-

ცა 1994 წელს, და, ასევე პროფ. ი. ჩანტლაძის, რ. ბაბლუანისა და ჰ. ფენრიხის „სვანურ(ჩოლურული)-გერმანული ზმნათა საძიებელი“ გამოცემული იენის ფრიდრიხ შილერის უნივერსიტეტის მიერ 2003 წელს.

განსაკუთრებული მნიშვნელობისაა ვ. თოფურიასა და მ. ქალდანის ვრცელი „სვანური ლექსიკონი“, რომელიც გამოიცა 2000 წელს არნ. ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტიტუტის ქართველურ ენათა განყოფილების მეცნიერ თანამშრომელთა დიდი ძალისხმევით. მასში, როგორც ცნობილია, შევიდა მხოლოდ 1978 წლამდე გამოქვეყნებულ ტექსტებში წარმოდგენილი ძირითადი ლექსიკური ფონდი ბალსზემოურ, ბალსქვემოურ, ლაშხურსა და ლენტეხურ დიალექტებზე. რაც შეეხება ჩოლურულს, იგი აღნიშნულ ლექსიკონში ცალკე არაა გამოყოფილი.

სვანურში, როგორც ცნობილია, ტრადიციულად ოთხ (ბალსზემოურ, ბალსქვემოურ, ლაშხურ და ლენტეხურ) დიალექტს განარჩევენ, რომლებიც ერთმანეთს უპირისპირდება უმლაუტის, ხმოვანთა სიგრძის, რედუქციის, გრამატიკული (ბრუნება-უღლების პარადიგმატული სისტემა, სინტაქსი) თუ ლექსიკური თავისებურებებით.

რაც შეეხება ჩოლურულს, რომლის ცალკე დიალექტად გამოყოფას ჯერ კიდევ აკადემიკოსი ნ. მარი უჭერდა მხარს, მეცნიერთა ერთი ნაწილის თვალსაზრისით, გარდამავალი დიალექტია (ქვემოსვანურ დიალექტთა შერწყმის შედეგად მიღებული), რომელიც მოქცეულია ლაშხურსა და ლენტეხურს შორის და ამის გამო ორივეს ძირითად გრამატიკულ მოვლენებს იზიარებს, თუმცა უკანასკნელ ხანს მოპოვებული მასალების მიხედვით შესაძლებელი ხდება ჩოლურულიც ცალკე ერთეულად (და არა ლაშხურ-ლენტეხურ კილოთა გარდამავალ ზონად — შანიძე 1981, 321; თოფურია 1965, 61-67) გამოყვით (ონიანი 1998, 7-8). ალ. ონიანის აზრით, „ჩოლურული ისევე განსხვავდება სვანურის ყველა სხვა დიალექტისაგან, როგორც თითოეული მათგანი — ერთმანეთისაგან. ეს კი ჩოლურულის დამოუკიდებელ დიალექტად გამოყოფის საფუძველს იძლევა“ (იქვე).

სპეციალურ ლიტერატურაში დღემდე საცილობლად რჩება სვანური ენის დიალექტთა რაოდენობის საკითხი. სვანურ დიალექტთა შორის ჩოლურულის ადგილის საბოლოოდ განსაზღვრისათვის კი აუცილებელია მისი გამოწველილვით შესწავლა, რისთვისაც, რასაკვირველია, საჭიროა როგორც საკმაო რაოდენობის ტექსტობრივი მასალის მოპოვება და

გამოცემა, ასევე ჩოლურულის სრული ლექსიკონის შედგენა¹.

უმწერლობა ქართველურ ენათა, კერძოდ კი სვანური მასალების ფიქსირება, როგორც ეს მრავალგზის აღნიშნულა, განსაკუთრებული მნიშვნელობის ამოცანაა. თანამედროვე ეპოქისათვის დამახასიათებელი ინტენსიური კონტაქტები განსაზღვრავენ ნებისმიერი ენის, განსაკუთრებით კი უმწერლობო ენების, სწრაფი ტემპით ცვლას. სწორედ ამიტომ ამგვარი ენების მასალის ფიქსირება არის არა მხოლოდ სადღეისო ამოცანა, არამედ ახლო და შორეული მომავალი თაობებისათვის ზრუნვის გამოვლენაც (ა. ონიანი).

ჩოლურულ დიალექტზე მეტყველი მოსახლეობა, როგორც ცნობილია, კომპაქტურად არის დასახლებული ცხენისწყლის ხეობის იმ ნაწილში, რომელიც ლაშხეთსა და ლენტეხს შორის მდებარეობს და გამოიყოფა ცამეტი სხვადასხვა სოფლის მეტყველება (ფანაგისა, ლუშერისა, თეკალისა, ჭველიერისა, საყდრისა, მამისა, უკლემისა, ქუნიშისა, ესიერისა, ბულემისა, დურამისა, ჭველფისა და ტვიბისა)².

საენათმეცნიერო ლიტერატურაში ჩოლურულს ორ ნაწილად ყოფენ, ერთ მათგანს (ზემოჩოლურულს) ლაშხური დიალექტის კუთვნილებად მიიჩნევენ, ხოლო მეორეს (ქვემოჩოლურულს) — ლენტეხურისა (შანიძე 1981, 321; თოფურია 1965, 61-67).

ალ. ონიანის აზრით, „ჩოლურულის ეს ნაწილები (ზემოჩოლურული, ქვემოჩოლურული), რომელთა ერთობლიობაც დღემდე ერთი საერთო სახელწოდებით აღინიშნება, ლინგვისტურად ბევრად უფრო ახლოს დგანან ერთმანეთთან, ვიდრე თითოეული მათგანი — ლაშხურთან ან ლენტეხურთან“ (1998, 8).

რადგანაც სვანურ დიალექტთა შორის ჩოლურულის ადგილი საბოლოოდ განსაზღვრული არ იყო, ამიტომ თავის დროზე აუცილებლად და ძალზე მნიშვნელოვნად მივიჩნით ჩოლურული ტექსტების ჩაწერა მისი ყველა კილოკავის მონაცემების გათვალისწინებით, რაც საშუალებას მისცემდა სვანური ენის სპეციალისტებს ზუსტად დაედგინათ ჩოლურული მეტყველების ადგილი სვანურ დიალექტთა შორის.

¹ ერთადერთი, რაზედაც ენათმეცნიერებს ხელი მიუწვდებოდა, ეს არის, როგორც უკვე მივუთითეთ, ა. ლიპარტელიანის „სვანურ-ქართული ლექსიკონი (ჩოლურული კილო)“ და ჰ. ფენრიხის, ი. ჩანტლაძისა და რ. ბაბლუანის „სვანურ(ჩოლურული)-გერმანული ზმნათა საძიებელი“.

² ჩოლურის ხეობაში, ამ ცამეტი სოფლის გარდა, არის კიდევ რამდენიმე მითოვებული სოფელი, ესენია: ედიყი, ზაგალოდი და შტილი.

2007 წელს საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მიერ დაფინანსებული ერთწლიანი პროექტის — „**ჩოლურის ხეობის სვანურის მეტყველების ნიმუშები**“ ფარგლებში, ჩოლურის ხეობის 13-ივე სოფლის მეტყველების მიხედვით (სულ 15 საათი)¹, გამოსაცემად მომზადდა ერთტომეული — „**ჩოლურული პროზაული ტექსტები**“, რომლის გამოცემაც, სამწუხაროდ, დღემდე ვერ მოვახერხეთ.

საველე პირობებში ჩვენ მიერ მოპოვებული ჩოლურული მასალა, როგორც ეს თავის დროზე აღვნიშნეთ, მომავალში შედარებული იქნება როგორც ქვემოსვანურ (**ლაშხურ-ლენტეხურ**), ასევე ზემოსვანურ (**ბალსზემოურ-ბალსქვემოურ**) დიალექტურ მონაცემებთან და მხოლოდ ამის შემდგომ იქნება წარმოდგენილი საბოლოო დასკვნები (საქართველოს შიდა მნიშვნელობის 2011, 243, 244).

ამჯერად ჩვენი მიზანია შეძლებისდაგვარად სრული და ამომწურავი ლექსიკონის შედგენა ჩოლურის ხეობის 13-ივე სოფლის მეტყველების მიხედვით, რომელიც იქნება როგორც ეთნოგრაფიული, ასევე ტერმინოლოგიურიც.

უმწერლობო ენის ლექსიკონის შედგენა ცალკეულ დიალექტთა მიხედვით კი, როგორც სამეცნიერო ლიტერატურაში მიუთითებენ, საშუაროა, ვინაიდან ასეთი ენა, ბუნებრივია, არსებობს მხოლოდ ცალკეულ დიალექტთა სახით. ალბათ, ამის გათვალისწინებამ განსაზღვრა თავის დროზე სალექსიკონოდ თავდაპირველად მხოლოდ ერთი დიალექტის — ლაშხურის (და არა მთელი სვანურის) აღება, რისთვისაც 1930-32 წლებში სვანეთში, კერძოდ, ლაშხეთში მივლინებული იქნა ქართველურ ენათა გამომკვლევარი კ. დონდუა. სწორედ მან შექმნა სამეცნიერო თარგმნითი ლექსიკონი — „სვანურ-ქართულ-რუსული ლექსიკონი (ლაშხური დიალექტი)“.

ჩვენი აზრით, ა. ლიპარტელიანის 20 ათასამდე სიტყვის შემცველ „სვანურ-ქართულ ლექსიკონში (ჩოლურული კილო)“, რომელიც 1994 წელს დაიბეჭდა, საკმაოდ მრავალფეროვანი ლექსიკა წარმოდგენილი, თუმცა მასში ბევრი ხარვეზი და უზუსტობაა და, ამასთან ერთად, ლექსიკონი არ არის ორთოგრაფიულად გამართული, რაც, რასაკვირველია, აუცილებლად იქნება გათვალისწინებული ჩვენს ნაშრომში. ლექსიკონი

¹ აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ, გარდა ზემოაღნიშნული ტექსტებისა, მოვეპოვებამ მდიდარი საარქივო მასალა ჩვენ მიერ წლების განმავლობაში თანამედროვე ტექნიკის (ვიდეო და აუდიოაპარატურის) გამოყენებით ჩაწერილი ტექსტებისა.

შეიცვება ჩვენ მიერ საველე პირობებში მოპოვებული ვრცელი და მრავალფეროვანი მასალის საფუძველზე, რომელიც მოიცავს ჩოლურის ხეობის 13-ივე სოფლის მეტყველებას.

აღნიშნული ლექსიკონის მიზანია შესაძლებლობის ფარგლებში გამოავლინოს ჩოლურული მეტყველების ლექსიკური სიმდიდრე.

სალექსიკონო სტატია, ძირითადად, შემდეგ სახეს მიიღებს: სვანური სიტყვა + მისი მთავარი გრამატიკული ფორმები + კილოკავებში (თქმებში) გავრცელებულობის აღნიშვნა + გრამატიკული ან კონტექსტურ-სტილური დახასიათება + ქართული განმარტება + სათანადო ილუსტრაციები (ჩვენ მიერ საველე პირობებში მოპოვებული ტექსტებიდან) ქართული თარგმანითურთ, ბუნებრივია, გვექნება უდეტრები და ფრაზეოლოგიზმები (ასევე სათანადო ილუსტრაციებითა და თარგმანითურთ).

ჩოლურულის ლექსიკონის შედგენის ძირითადი პრინციპები და მეთოდები დაახლოებით ასე წარმოგვიდგენია:

1. ლექსიკურ ერთეულად აღებული იქნება არსებითი სახელი, ზედსართავი სახელი (ყველა შესაძლო ხარისხის ფორმით), რიცხვითი სახელი, ნაცვალსახელი, ზმნა, ნაზმნარი სახელები (მასდარი, მიმლეობა), ზმნისართი, კავშირი, თანდებული, შორისდებული, ნაწილაკი, სხვადასხვა სიტყვაწარმოებითი აფიქსები...

2. ყველა სახელი ლექსიკონში სახელობითი ბრუნვის ფორმით იქნება წარმოდგენილი. ფრჩხილებში მივუთითებთ როგორც მიცემით და მოთხრობით ბრუნვათა, ასევე მრავლობითი რიცხვის სუფიქსებს. ჩვენი აზრით, აღნიშნულ ბრუნვათა მითითება იმით არის გამართლებული, რომ მიცემითს ემყარება ბრუნების ორფუძიანობა სვანურში (რის გამოც მიცემითი ბრუნვათა რიგში მოთხრობითზე წინ არის გადმოტანილი). ამასთანავე, გამოყოფენ მიცემითის ხუთ ნიშანს: **-ს**, **-ჟ**, **-ნჳ**, **-ა** და **-ამ**, რის შესაბამისადაც გვაქვს ბრუნების ხუთი ტიპი (შარაძენიძე 1955, 127-133), ხოლო მოთხრობით ბრუნვაში ორი ძირითადი ფორმანტი გამოვლინდება (**-დ** და **-ემ**). აქამდე მიღებული ტრადიციის მიხედვით კი, ნათესაობითი მიეთითებოდა (მრავლობითის ფორმებთან ერთად).

ისეთ სახელებს (მაგ., რაოდენობითი რიცხვითი სახელი, ზოგი ზედსართავი და ნაცვალსახელი), რომელთაც გრამატიკული რიცხვი არ გააჩნიათ, მიეწერება მხოლოდ ბრუნვის ფორმანტები.

3. ზმნა, როგორც უკვე ითქვა, წარმოდგენილი იქნება როგორც პირიანი, ასევე უპირო (მასდარი, მიმლეობა) ფორმით. ძირითად სალექსი-

კონო ერთეულად შევა აწმყოს მწკრივის მხ. რ. III პირის ფორმა, რომელსაც ფრჩხილებში მითითებული ექნება სამ-სამი ერთეული: უღლების მიხედვით სრული პარადიგმატული სისტემის მქონე (როგორც გარდაამავალ, ისე გარდაუვალ) ზმნებთან — აორისტის I, III პირისა და მყოფად-სრულის III პირის ფორმები¹ (მაგ.: ხ-ემშგუარ (ლოხმუშგუარენ, ლენ-მუშგუარან; ლენმუშგუარი), გ რ დ უ ვ. — ესტუმრება; ხ-ოშხი (ოხოშხ, ოხშხე; ოხშხენე), გ რ დ მ. — უკერავს და ა. შ.).

4. დეფექტური ზმნებიდან ლექსიკურ ერთეულად გამოტანილი იქნება მხოლოდითი რიცხვის III პირის ერთმანეთისაგან განსხვავებული აწმყოს, ნამყო ძირითადის, მყოფადის... ფორმები მასდარზე მითითებით (მაგ., ესდრი „მიდის“, იხ. ლიზი, აჩად „წავიდა“, იხ. ლიზი, ადრინე „წავა“, იხ. ლიზი...).

5. მასდარის გვერდით ფრჩხილებში წარმოდგენილი იქნება აწმყოს, ნამყო ძირითადისა და მყოფადის მხ. რიცხვის III პირის ფორმები² (მაგ.: ლისედ — სახელი სედნი (სედნოლდა, ასდენი) ზმნის მოქმედებისა, — დარჩენა) ნეიტრალური ვერსიის ჩვენებით, თუმცა ზოგჯერ სხვა მონაცემიც იქნება წარმოდგენილი.

შენიშვნა: ვ. თოფურისა და მ. ქალდანის „სვანურ ლექსიკონში“ თავდაპირველად, აკად. ვ. თოფურის წინადადებით, გათვალისწინებული იყო ყველა შესაძლო ზმნისწინის მიწერა, თუმცა ყველა პრევერბიანი ფორმა ერთტომეულში ვერ აისახა. ამ ნაკლის რამდენადმე შესავსებად კი იქ, სადაც მოხერხდა, განსამარტავ სალექსიკონო ერთეულთან, ლექსიკონის გამომცემელთა მიერ, ითარგმნა მხოლოდ ფუძის (ან ძირის) მნიშვნელობა, ხოლო სხვადასხვა კონტექსტში საგულგებელი პრევერბები ჩაისვა ფრჩხილებში (მაგ., ლგბრინგუე — რდაფშენილი, მაგრამ ქა ლგბრინგუე — გამოფშენილი). ამით თავიდან აცილეს ლექსიკონის მოცულობის გაზრდა (იხ. გვ. 13). ჩვენი აზრით, რადგან ცალკეულ მეტყველებასთან გვაქვს საქმე, აქედან გამომდინარე, პრევერბებთან დაკავშირებული პრობლემაც არ გვექნება, თუმცა, იმ შემთხვევაში, თუ პრევერბი შინაარსობრივ სხვაობას წარმოგვიდგენს, ბუნებრივია, ყველა ეს ერთეული იქვე იქნება ჩამოთვლილი და განმარტებული.

6. მიმღებებთან, როგორც წესი, უნდა მივუთითოთ მიც.-მოთხ.

¹ თუმცა, უმჯობესი იქნება ოთხივე სერიის მეთაური მწკრივები წარმოვადგინოთ.

² ვ. თოფურისა და მ. ქალდანის „სვანურ ლექსიკონში“ მხოლოდ აწმყოს III პირის ფორმებია წარმოდგენილი.

ბრუნვისა და მრ. რ. მორფემები (მაგ.: ლგმშხე (-ეს||-ას, -ად||ედ, -ალ) — გაშავებული).

7. ნაცვალსახელები, ფორმაუცვლელი (დამხმარე) სიტყვები და სხვადასხვა საწარმოებელი აფიქსები ლექსიკონში შევა სათანადო გრამატიკული კვალიფიკაციისა და ფუნქციების აღნიშვნით (მაგ.: ისგუი ნაცვალსახ., ეჩხენ ზმნის., ერე კავშ., -ისა თანდებ., -მაგ ნაწილაკ., ლი-მასდარის საწარმოებელი პრეფიქსი და ა.შ.).

8. ცალკეულ სიტყვა-სტატიებად იქნება წარმოდგენილი ომონიმები, რომლებიც შესაბამისი ლიტერებით (1, 2, 3 და ა. შ.) იქნება ერთმანეთისგან გამოყოფილი (მაგ.: მაგ1 „ყველა“, მაგ2 „ც“ — ნაწილაკი).

9. რაც შეეხება ფრაზეოლოგიურ გამონათქვამებს (იდიომებს, წყევლის, დალოცვისა და მისალმების ფორმულებს...), ისინი შევა მათი შემადგენელი ძირითადი კომპონენტის განსამარტავ სიტყვა-სტატიაში.

10. ლექსიკონში, ჩვენი აზრით, გარკვეული დოზით უნდა შევიდეს გეოგრაფიული და ადამიანის საკუთარი სახელები, ასევე, სათანადო ილუსტრაციებითა და თარგმანითურთ.

11. ლექსიკონში შევა როგორც ქართულთან საერთო სიტყვები, ასევე უცხოური წარმოშობის სიტყვებიც, რომლებიც დღესდღეობით ჩოლურული მეტყველების ძირითადი ლექსიკური ფონდის კუთვნილებას წარმოადგენენ.

12. ლექსიკური მასალა, რასაკვირველია, დალაგდება ანბანთრიგზე და მასში მთლიანად იქნება გათვალისწინებული ყველა დღემდე არსებული ჩოლურული ლექსიკონისა და ჩვენ მიერ ჩოლურის ხეობის 13-ივე სოფელში საველე პირობებში მოპოვებული მრავალფეროვანი მასალა.

ლექსიკონის სახის წარმოსაჩენად რამდენიმე სალექსიკონო ერთეულს წარმოვადგენთ

აბანდე	(ოხტბანდ, ანბანდე; ანბანდნე), გ რ დ მ. კერავს, ბლანდავს (ძველმანებს), აკერებს. დედე ლერქუალს აბანდე — დედა ტანსაცმელს კერავს, ბლანდავს.
აბრაგ	(-ს, -დ, -ალ) — ყაჩალი, აბრაგი. სოფელისა აბრაგალ არდახ — სოფელში ყაჩაღები იყვნენ.
აკენე	(ოხკენ, ანკენე; ანკენნე) გ რ დ მ. — კონავს. ჩალს უი ხტაკენად — ჩალას შეგკონავდით ხოლმე.

აკნი	იგივეა, რაც აკენე
ამხენ	შ მ ნ ს. — აქეთ, აქედან. ამხენ აღმარ ანჯადხ — აქედან ესენი მოვიდნენ.
ბელდუკუტ	(-ს, -დ, -არ) — 1. ჭინჭი. მეად ბელდუკუტარშუ იზლანლ — ყოველთვის ჭინჭებით დადის 2. მოზრდილი გოგო. ამზუმ ბელდუკუტს თველ მნ ხოზ — ამხელა გოგოს ტვინი არ აქვს.
ბეყუტ	(-ს, -დ, -ბეყუტარ) — 1. ხოკერა, ხის ქერქისაგან გაკეთებული ჭურჭელი (საერთოდ, მარცვლეულისა ან ფქვილისათვის). ქორა ბეყუტს ლადინდ დარ იკედ — ოჯახის ხოკერას არავინ ანათხოვრებს. 2. ქლიავის ნაყოფი დამწიფებამდე, უტურკო, ფერშეცვლილი ¹ . ური ბეყუტის დარ ხეზი — მკვავე ქლიავს არავინ აძღვბა. ქ ნ ი ნ. ბეყუტოლ, ბოყუტოლ.
ბუზლუტ	(-ს, -დ, -ტუტარ) — პატარა მუწუკი. ბლატუს უიშუტუტი ბუზლუტარ ხარ — ბავშვს სახეზე პატარა მუწუკები აქვს. ქ ნ ი ნ. ბუზლუტაროლ.
იკუშე	(ოხტიკუშე, ენკუტიშე; ენკუტიშე), გ რ დ მ. 1. იტებს (პურს, კირს...). ბოფშ დიარს იკუშე — ბავშვი პურს იტებს. 2. "გამოჩეკს („იჩეკს“). ქათალდ ოშთხუ წიწილ ენკუტიშე — ქათამმა ოთხი წიწილა გამოჩეკა. 3. "გამოტყდება, "გა"ამხელს. ზურანდ ქორს დესმა ლეიკუტიშე — ქალმა სახლში არაფერი გაამხილა. 4. გამოთქვამს (აზრს). სოფელდ გუინდ გარ ლეიკუტიშე ტკიც — სოფელმა მხოლოდ გვიან გამოთქვა თავისი აზრი. 5. ტებს (ყამირს), კაფავს (ტყეს საყანედ). ბესი დაბაქ გიმს იკუშე — ბესი საყანე მიწას იმზადებს („იტებს“). გ ა დ ა ტ. ითანხმებს, "და"იყოლიებს („მოტებს“). ხატუშე ჟ'იკუშას მეზგას — ხატზე დაფიცებით ითანხმებდნენ ხოლმე.
კოხინჯრობ	(-ს, -დ, -ალ) — კოხინჯრობა. ნაჲ გუამთქუა ჩოლოურს კოხინჯრობ — ჩვენ გვჩვევია ჩოლოურში კოხინჯრობის დღესასწაული.
ლიტული	ს ა ხ ე ლ ი ტული... ზმნის მოქმედებისა, — 1. დაძახება. ლიტულის მამ ხაყა — დაძახება არ შეიძლება. 2. თქმა. ამშა ლიტული მამ იმარგ — ამისი თქმა არ შეიძლება.

¹ მეორე მნიშვნელობა სხვა დიალექტებში არა აქვს.

მადე, მამა, მრმა	უ ა რ ყ. ნ ა წ ი ლ. არ, არა. მამ მაკუ ლოზი — არ მინდა წასვლა.
-გჰ	1. სინანულის შორისდებული — ეჰ! გჰ, ალე მად ხოჩუმინა?! — ეჰ, ეს რა გაუკეთებია?! 2. უ ა რ ყ ო ფ. ნ ა წ ი ლ ა კ. — არა. გჰ, მად ესერ ხაკუ! — არა, არ მინდაო!

ვფიქრობთ, აღნიშნული ლექსიკონი, რომელიც განკუთვნილი იქნება, უპირველეს ყოვლისა, ჰუმანიტარული დარგების მეცნიერთათვის (ენათმეცნიერების, ლინგვოკულტუროლოგიების, ფოლკლორისტიკის, ეთნოლოგიისათვის,...) გარკვეულ წვლილს შეიტანს ქართველურ ენათა ისტორიულ-მედარებითი თვალსაზრისით შესწავლის საქმეში. გარდა ამისა, აქ წარმოდგენილი მასალა ნათელ წარმოდგენას შეუქმნის ენათმეცნიერებს თანამედროვე ჩოლოურული მეტყველების ფონეტიკური სისტემის, მორფოლოგიური სტრუქტურის, მორფონოლოგიურ მოვლენათა თუ სინტაქსური თავისებურებების შესახებ, რაც საშუალებას მისცემს მკვლევარს უფრო დასაბუთებული დასკვნა წარმოადგინოს ჩოლოურულის ადგილის შესახებ სვანურ დიალექტთა შორის.

ლიტერატურა

თოფურია, 1965 — ვ. თოფურია, გარდამავალი დიალექტის საკითხისათვის სვანურში კილოების მონაცემთა მიხედვით, თსუ შრომები, 114, ფილოლოგიურ მეცნიერებათა სერია, თბილისი, 1965

თოფურია, 2002 — ვ. თოფურია, შრომები, II, თბილისი, 2002

ონიანი, 1998 — ა. ონიანი, სვანური ენა, თბილისი, 1998

საღლიანი, შავრეშიანი 2011 — მ. საღლიანი, ნ. შავრეშიანი, ჩოლოურის ხეობის სვანურის მეტყველების ნიმუშები, საენათმეცნიერო ძიებანი, XXXII, თბილისი, 2011

შანიძე, 1981 — ა. შანიძე, უმლაუტი სვანურში, თხზულებანი, II, თბილისი, 1981

შარაძენიძე, 1955 — თ. შარაძენიძე, ბრუნებათა კლასიფიკაციისათვის სვანურში, იკე, VII, თბილისი, 1955

MEDEA SAGHLIANI, NATO SHAVRESHIANI

The Importance of and the Main Principles for Compiling a Cholurian Dictionary

Summary

The issue of the dialects of Svan remains to be debatable in scholarly literature. For the purpose of stating the importance and place of the Cholurian dialect of Svan, it is essential to form the linguistic corpus of the dialect based on the data accumulated from all the 13 villages of the Choluri valley, and also to compile a dictionary. The dictionary should contain information about phonetic-phonological, morphological and syntactic peculiarities of the dialect and might be of use for a wide circle of scholars: linguists, ethnologists, folklorists and culturologists.

მარინე სიორიძე

პარემიების თარგმნის პრობლემა ფრანგულსა და ქართულში

უძველესი დროიდან, ერის სული და სიბრძნე მის ანდაზებსა და გამონათქვამებში ვლინდება, ხოლო ამა თუ იმ ეთნოსის ანდაზებისა და გამონათქვამების ცოდნა არა მარტო ენის საუკეთესო ცოდნას განაპირობებს, არამედ ამ ენაზე მოლაპარაკე ხალხის აზრებისა და ხასიათის საუკეთესო გაგებასაც.

სხვადასხვა ხალხის ანდაზებისა და გამონათქვამების შედარება გვიჩვენებს, რომ ამ ხალხს ბევრი საერთო გააჩნიათ, რაც, თავის მხრივ, განაპირობებს მათ საუკეთესო ურთიერთგაგებასა და დაახლოებას. ანდაზებსა და გამონათქვამებში ხალხთა მდიდარი ისტორიული გამოცდილება აისახება, მათი შრომით მოღვაწეობასთან დაკავშირებული წარმოდგენები, ასევე ადამიანთა კულტურა და ყოფაცხოვრება. ანდაზებისა და გამონათქვამების სწორი და დროული გამოყენება მეტყველებას განუმეორებელ თავისებურებასა და განსაკუთრებულ მხატვრობას ანიჭებს.

პარემიების თარგმნა ნებისმიერ ენაზე გარკვეულ სირთულეებთანაა დაკავშირებული. განსაკუთრებით იმ შემთხვევაში, როცა ორიგინალისა და თარგმანის ენა სხვადასხვა ოჯახებს განეკუთვნება, რაც ტიპოლოგიური შედარების საფუძველზე პარემიულ ტექსტთა თარგმანის უნივერსალურ თავისებურებათა გამოვლენის შესაძლებლობას იძლევა. ფრანგული პარემიების ქართულად თარგმნის პრობლემა ჯერ კიდევ არ არის შესწავლილი სათანადო დონეზე. ქართველი მკითხველი დიდ ინტერესს იჩენს ფრანგების ლიტერატურული და ფოლკლორული ტრადიციების მიმართ. როგორც ცნობილია, ფრანგი მწერლები ხშირად იყენებენ თავიანთ ნაწარმოებებში პარემიულ ერთეულებს.

იყენებს რა ამა თუ იმ ანდაზას კონკრეტულ სიტუაციაში, მოსა-

უბრე ცდილობს დაადასტუროს და ხაზი გაუსვას ნათქვამის არსს. ასეთი აქცენტები გარდაუვალია ნებისმიერ დროს, შესაბამისად, ანდაზები და გამონათქვამები იყვნენ, არიან და იქნებიან ჩვენს მეტყველებაში. აქედან გამომდინარეობს, რომ მთარგმნელმა ნებისმიერ შემთხვევაში უნდა შეძლოს მათი სწორად გადათარგმნა, მათი არსის მსმენელამდე დაყვანა.

ასევე არანაკლებმნიშვნელოვანია ისიც, რომ ყოველ ენაში არსებობს ფრაზები და გამონათქვამები, რომელთა ზედმიწევნით გაგებაც შეუძლებელია, მაშინაც კი, როცა ყველა სიტყვის მნიშვნელობა ცნობილია და გასაგებია გრამატიკული კონსტრუქცია. ასეთი ფრაზების აზრი რჩება გაუგებარი და უცნაური. ანდაზებისა და გამონათქვამების სიტყვასიტყვით გადათარგმნის მცდელობებს შეუძლიათ მოულოდნელ, ხშირად უაზრო შედეგამდე მიგვიყვანონ. მაგალითად, ფრანგული ანდაზა: „*Acheter chat en poche (en sac)*” (სიტყვასიტყვით: ჩიბეში დამალული კატის ყიდვა; უნახავად რაიმეს ყიდვა) შეესაბამება ქართულ გამონათქვამს „თევზი წყალში არ დაფასდებაო“; „*Pot félé dure longtemps*” (სიტყვასიტყვით: გაბზარული ქოთანი დიდხანს ძლებს) შეესაბამება ქართულ გამონათქვამს: „ძალი კოჭლობით არ მოკვდებაო“.

ანდაზები და გამონათქვამები ხალხური შემოქმედების უძველესი ქანრია. ისინი უხსოვარ დროში წარმოიშვნენ და თავიანთი ფესვებით საუკუნეთა სიღრმეში მიდიან. ზოგი მათგანი ჯერ კიდევ მაშინ წარმოიშვა, როცა დამწერლობაც კი არ იყო. ამიტომაც პირველწყაროების საკითხი ჯერ კიდევ ღიაა. შეიძლება გამოვყოთ ანდაზებისა და გამონათქვამების ფრანგულ ენაში წარმოშობის შემდეგი ძირითადი წყაროები: ხალხური, ლიტერატურული, ბიბლიური წარმოშობის, უცხო ენიდან ნასესხები და ფრანგი მწერლების ციტატების ანდაზებისა და გამონათქვამების სახით გამოყენება.

ანდაზა გამონათქვამისაგან განხვავდება იმით, რომ ანდაზის მთავარი თვისებაა მისი დასრულებული აზრი და დიდაქტიკური შინაარსი. გამონათქვამი კი გამოირჩევა აზრის დაუსრულებლობით, ჭკუის-დარიგებითა და დამრიგებლობითი ხასიათის არარსებობით. ჩვეულებ-

რივ გამონათქვამების სახით გამოიყენება ისეთი გამოხატულებანი როგორცაა: „*Quand les poules auront des dents*” - „როცა ვირი ხეზე ავა“ ან „როცა კიბორჩხალი მთაზე დაუსტვენს“ (სიტყვასიტყვით: როცა ქათამებს კბილები ამოუვათ); „*Quand la coupe est pleine, elle déborde*” - „მოთმინების ფიალა აივსო“ (სიტყვასიტყვით: ფიალა რომ აივსება, გადმოიღვრება). ზოგჯერ ძალიან რთულია ანდაზა გაარჩიო გამონათქვამისაგან, ან გაავლო ზუსტი საზღვარი ამ ქანრებს შორის. გამონათქვამი ესაზღვრება ანდაზას, ერთი სიტყვის მასთან შეერთებისას ან სიტყვათა წყობის ცვლილებისას გამონათქვამი ანდაზად იქცევა. ზეპირსიტყვიერებაში გამონათქვამი ხშირად გარდაიქმნება ანდაზად, ხოლო ანდაზა — გამონათქვამად.

ყურადღებას იმსახურებს ის მხატვრული ხერხები, რომელთა დახმარებითაც მიიღწევა ანდაზებისა და გამონათქვამების მდგრადობა და დამახსოვრება. ერთ-ერთი ასეთი ხერხია ზუსტი ან ასონანსური რითმა:

„*L'homme propose et Dieu dispose*” — კაცი ბჭობდა, ღმერთი იცი-ნოდაო.

„*L'habitude est une seconde nature*” — ჩვეულება რჯულზე უმტკი-ცესიაო.

„*À la fain tout est pain*” — თუ კი გშია ზაქარია, ცივი მჭადიც შაქარია.

„*Aujourd'hui en fleurs, demain en pleurs*” — სიცოცხლე ტირილი მო-სდევსო.

ანდაზებისა და გამონათქვამების უბრალო ბალანსირებული ფორმა უფრო ხშირად მისაღებ მეთოდს წარმოადგენს, მაგალითად:

„*Bien perdu, bien connu*” — დაკარგული ძროხა კარგი მეწველიაო.

„*Peu de bien, peu de soucis*” — ცოტა ფული, ცოტა დარდიაო.

„*Ami de plusieurs, ami de nul*” — ყველას მაზიარებელი, დარჩა უზიარებელიო.

„*À la guerre comme à la guerre*” — ადამიანი მდგომარეობას უნდა შეეგუოსო.

„*À beau jeu beau retour*” — კარგ მტემელს კარგი გამგონე უნდაო.

მოკლე ფორმა გამონათქვამების არსებითი ასპექტია. ანდაზებისა და გამონათქვამების მხოლოდ მცირე ნაწილია მრავალსიტყვიანი, მათი უმრავლესობა 5 სიტყვაზე მეტს არ შეიცავს:

„*Laisser faire, laisser passer*” — რაც იყოს, იყოს.

„*Chacun son gout*” — ყველა თავისებურად გიჟდებაო.

„*Grande fortune, grande servitude*” — ბევრი ფული, ბევრი დარღიაო.

ანდაზებისა და გამონათქვამების წარმოშობის წყაროები სრულიად სხვადასხვაგვარია. ანდაზად რომ იქცეს, გამონათქვამი უბრალო ადამიანების მიერ უნდა იყოს ათვისებული და აღქმული. ამასთან გამონათქვამის პირველწყარო ხშირად დავიწყებას მიეცემა. იქცევა რა ანდაზად, იგი საზოგადოებრივი შეგნების ნაწილად იქცევა. ანდაზის მთქმელისათვის სულაც არაა მნიშვნელოვანი ვინ მოიფიქრა ის. შეიძლება დავძინოთ, რომ ნებისმიერი ანდაზა გარკვეული ადამიანის მიერაა შექმნილი, გარკვეულ გარემოებაში, თუმცა მრავალი უძველესი ანდაზის წარმოშობის პირველწყარო სავსებით დაკარგულია. ამიტომაც სამართლიანი იქნება თუ ვიტყვით, რომ ანდაზებსა და გამონათქვამებს ხალხური წარმოშობა აქვთ, რომ მათი პირველწყარო ხალხის კოლექტიურ გონებაშია. გამონათქვამების უმრავლესობაში თავს იყრის ყოველდღიური გამოცდილება, სიტყვათა მნიშვნელობა, რომელიც, როგორც ჩანს, თანდათან გადაიზარდა ანდაზის ფორმაში ყოველგვარი აშკარა გამოცხადების გარეშე. ფრაზა „*Bon champ semé, bon blé rapporté*” — „რასაც დასთეს, იმას მოიმიკო”, რომელიც თავისი წარმოშობის სათავეს მინდვრის სამუშაოებიდან იღებს, ასეთი ანდაზის მაგალითია. ნებისმიერი ფერმერი გრძნობს ამ აზრის სიმართლეს, არაა აუცილებელი ზუსტად ამ სიტყვებით იყოს გადმოცემული. მაგრამ მას შემდეგ რაც ასობით ადამიანი გამოხატავდა ამ აზრს სხვადასხვა ხერხებით, ბევრი ცდისა და შეცდომების შემდეგ ამ აზრმა საბოლოოდ მიიღო დამახსოვრებადი ფორმა და ცხოვრება ანდაზის სახით დაიწყო. ამგვარად, გამონათქვამი „*Bonne marchandise trouve toujours son marchand*” — „კარგ საქონელს რეკლამა არ უნდაო“ წარმოიშვა სავაჭრო ურთიერთობათა პრაქტიკული გამოცდილების შედეგად.

მეორე მხრივ, ასევე ცხადია რომ მრავალი ანდაზა შექმნილია ძალიან ჭკვიანი და სხარტი გონების მქონე ადამიანის მიერ. თუ ეს ნიჭიერი ადამიანების მიერ ზეპირი სახით მოხდა, მაშინ, რა თქმა უნდა, არანაირი დადასტურებული ჩანაწერი არ არსებობს, მაგრამ თუ ეს იმ ნიჭიერმა ადამიანებმა შექმნეს, რომლებსაც ჩაწერის ჩვეულება ჰქონდათ, მაშინ ზოგიერთ შემთხვევაში შეიძლება ანდაზის პირველწყარომდეც მივალწიოთ. საერთოდ, სამართლიანი იქნება თუ აღვნიშნავთ იმის შესახებ, რომ აბსტრაქტული ხასიათის ანდაზათა უმრავლესობამ არსებობა ასეთი გზით დაიწყო. მაგალითად „*Le but sauve l'acte*” ან „*La fin justifie les moyens*” - „მიზანი ამართლებს საშუალებას“, გამომდინარე მეჩვიდმეტე ასწლეულის თეორიული დოქტრინიდან ან ან კიდევ: „*Vouloir, c'est pouvoir*”; „*l'État c'est moi*”; „*Après moi le déluge!*” — რომელიც პირველად წარმოიტქვა მრავალი ცნობილი ადამიანის და სახელმწიფო მოღვაწის მიერ, ან გამონათქვამი „*Le tonneau des Danaïdes*” — „დანაიდას კასრი”; „*უსასრულო, უწყალო შრომა*“ შექველია, თავისი დასრულებული ფორმით ნასესხებია მითოლოგიიდან, ასევე უამრავი ანდაზა აღებულია ბიბლიიდან. მაგრამ ვინ შეძლებს თქვას, რომ ეს ანდაზები არ გახდნენ ზეპირი ტრადიციის ნაწილი ჯერ კიდევ მანამდე, სანამ ისინი წერით ფორმას შეიძენდნენ. ანდაზების გამოყენებამ თავისი აყვავების ხანას რენესანსის დროს მიიღწია, მაგრამ სავარაუდოა, რომ ბევრი მათგანი სანამ რომელიმე ფრანგ მწერალს მიეწერებოდა, ადრეც არსებობდა, თუმცა უფრო ნაკლებად დამახსოვრებადი სახით. ასევეა ბიბლიაშიც. მისი ანდაზების სიბრძნე ალბათ არაა ორიგინალური. ნებისმიერ შემთხვევაში, ორივე პირველწყარო, ხალხურიც და ლიტერატურულიც, ერთად შერწყმული ხდება. ბეჭდური სიტყვის გავრცელების წყალობით ნიჭიერ ადამიანთა გამონათქვამები უფრო ხშირად ხდებოდა ხელმისაწვდომი უბრალო ადამიანებისათვის, რომლებიც, თუკი ეს აზრი მოეწონებოდათ, მას ანდაზად აქცევდნენ.

აუცილებელია აღინიშნოს, რომ ფრანგული და ქართული ანდაზები და გამონათქვამები მრავალმნიშვნელობიანია, რაც ართულებს მათ განმარტებასა და შედარებას. ფრანგული ანდაზების ქართული

შესაბამისობების არჩევისას აუცილებელი კრიტერიუმი იყო მისი ერთ-ერთი (როგორც წესი, მთავარი) მნიშვნელობის დამთხვევა და მაინც, მნიშვნელოვანია გვახსოვდეს, რომ ყალიბდებოდა რა სხვადასხვა პირობებში ქართული და ფრანგული ანდაზები და გამონათქვამები ერთი და იმავე ან მსგავსი აზრის გამოსახატავად სხვადასხვა წესებს გამოიყენებდნენ, რომლებიც, თავის მხრივ, ასახავდნენ ორი ხალხის სხვადასხვა სოციალურ წესსა და ყოფიერებას და ხშირად არ იყვნენ აბსოლუტურად ეკვივალენტურები.

ლიტერატურა

- აბაკელია, 1997** — აბაკელია ნ. სიმბოლო და რიტუალი ქართულ კულტურაში. თბ., 1997.
- სახოკია, 1979** — სახოკია თ., ქართული ხატოვანი სიტყვა-თქმანი. თბილისი, 1979.
- სეპირი, 2005** — სეპირი ე., კულტურა, ენა და პიროვნება. თბ., უნივერსალი, 2005.
- ფანჯიკიძე, 1995** — ფანჯიკიძე დ., თარგმანის ახალი თეორიები და სტილის ეკვივალენტობის პრობლემა. თბ., განათლება, 1995.
- არტო, 1999** - Artaud A. La culture: un moyen raffiné de comprendre et d'exercer la vie. Gallimard, 1999.
- ლევე-სტროსი, 2003** - Levi-Straus C. Anthropologie structurale. La pensée sauvage. P.2003.
- პონ-იუმბერი, 1998** - Pont-Humbert C. Dictionnaire des symboles, des rites et des croyances. Paris, 1998.

MARINA SIORIDZE

The Issue Of Translating Paremia From French Into Georgian

Summary

The paper deals with the issue of correspondence between French and Georgian proverbs. The observations have proved that quite often propositionally equivalent French and Georgian proverbs differ in the way of their linguistic realization. The latter being conditioned by the linguistic peculiarities of the two languages as well as the specificity of French and Georgian cultures.

ზარნი სიორიძე

არბოტული ლექსიკა თანამედროვე
ფრანგულ რომანში

„მეტყველება წმინდაა, როდესაც იგი არ შეიცავს სალიტერატურო ენისთვის მიუღებელ სიტყვებს, ფორმებს ან გამოთქმებს როგორცაა: ბარბარიზმები, დიალექტიზმები (პროვინციალიზმები), ჟარგონიზმები, მიუღებელი კალკები, ე.ი. ისეთი ელემენტები, რომლებიც ანაგვიანებენ ენას, მაგრამ არსებობს კი დღევანდელობაში ასეთი მეტყველება?“ (ბასილია, 1991, 29).

ფრანგული ახალგაზრდული მეტყველება წარმოადგენს ძალზე საინტერესო ლინგვისტურ ფენომენს. მისი არსებობა განპირობებულია არა მარტო ასაკობრივი ფაქტორებით, არამედ დროებითი სივრცული და სოციალური ფაქტორებითაც. ის რეალურად არსებობს ქალაქის ახალგაზრდა სოციალურ კლასსა და იზოლირებულ ჯგუფებში, რომლებიც ინაწილებენ საერთო ცხოვრების წესს. ენა ცოცხლობს და იცვლება უფრო მეტად სოციალური ზეწოლით, ვიდრე შიდა ტრანსფორმაციული ხერხებით.

„ზოგჯერ ახალგაზრდულ მეტყველებას ეძახიან სლენგს ან სოციალურ დიალექტს“ (ი. სკრებნევი). როგორც ყველა დიალექტი, ისიც იქმნება საერთო ნაციონალური ენის საფუძველზე, იყენებს რა მის ფონეტიკურ, გრამატიკულ და ლექსიკურ ბაზისს. სოციალური დიალექტოლოგია სოციალური ლინგვისტიკის ნაწილია. სოციალური დიალექტების არსებობა ენასა და საზოგადოებაში ენის სოციალური არაერთგვაროვნების მკაფიო გამოხატულების მაგალითია.

სალაპარაკო სტილის ლექსიკო-ფრაზეოლოგიურ თავისებურებებზე საუბრისას შანსკი აღნიშნავდა: „მისწრაფება სიახლისკენ და ცოცხალი მეტყველება განსაკუთრებით ახასიათებს ახალგაზრდებს და ამ სოციალური ჯგუფის წარმომადგენელთა მეტყველებაში გაცილებით მეტია მდაბიური გამოთქმები და ჟარგონული ელემენტები, ვიდრე უფროსი თაობის მეტყველებაში“. ახალგაზრდული მეტყველება, ე.ი. ახალგაზრდა სოციალური ჯგუფის მეტყველება, წიგნიერი ენისგან

განსხვავებით, არ არის განსაზღვრული სათქმელის წინასწარი გააზრებითა და ენობრივ საშუალებათა წინასწარი შერჩევით. მას ახასიათებს აზრებისა და გრძნობების გამოხატვა უბრალოდ, მარტივად.

აღნიშნულ სტილს ახასიათებს სუბიექტურობის ნიშნები, განისაზღვრება მოსაუბრისა და თანამოსაუბრის ცოდნით, ინტერესით, მიზნით. ძირითადად ის გამოხატავს ამბავს, კითხვა-პასუხს, ბრძანებებს და გრძნობებს.

ახალგაზრდების მეტყველებას ახასიათებს მრავალფეროვანი საყოფაცხოვრებო ლექსიკა: ფამილიარული (შინაურული, მოურიდებელი), ემოციის, ექსპრესიისა და შეფასებითი სტილის სიტყვები (შორისდებულები, ნაწილაკები), წინადადებაში სიტყვათა განმეორება შინაარსის ხაზგასმით აღსანიშნავად, ასევე განკერძოებული წევრები, ჩართული თქმები, მიმართვა. ხშირად შეკვეცილი სიტყვები, დიალექტიზმები, ბარბარიზმები, ჟარგონიზმები; სიტყვების ხმარება როგორც პირდაპირი, ისე გადატანითი მნიშვნელობით.

ჟან ლაკანსი და პიერ დეგო ამ ფენომენს ასე ხსნიდნენ: რადგან ფრანგულ ენაში არ არსებობს სიტყვები, რომლებიც გამოხატავს განსაკუთრებულ (თავისებურ) საგნებს ანდა მოქმედებას, რომელიც მოცემულ ინდივიდთა სოციალური კატეგორიისათვისაა ჩვეული, ამ დროს წარმოიქმნება არგოტული სიტყვები, რათა „უმიკურნალონ“ ენის ამ ნაკლს.

ახალგაზრდულ მეტყველებათა თავისებურებას პირველმა საფრანგეთში რობერ მერლმა მიაქცია ყურადღება და შეეცადა მაქსიმალურად აესახა ის რომანში „მინის უკან“. თავად რობერ მერლი იყო მოწმე იმ დიდი სტუდენტური მოძრაობისა, რომელიც ისტორიაში შევიდა „1968 წლის მაისის“ სახელით. ამ რომანში აღწერილია ნანტის უნივერსიტეტის ერთი დღის ცხოვრება, რომელსაც დაერქვა „22 მარტის მოძრაობა“. ამ დღეს სტუდენტებმა დაიპყრეს უნივერსიტეტის ადმინისტრაციული შენობა და მისცეს ბიჭი იმ მოძრაობას, რომელმაც მოიცვა მთელი საფრანგეთი 1968 წლის მაის-ივნისში. ასე დაიწყო ნანტის უნივერსიტეტის მასობრივი სტუდენტური გამოსვლები, რომლებიც მოითხოვდნენ ფუშეს რეფორმის უარყოფას, რომელიც მიზნად ისახავდა უნივერსიტეტში მიღების მკაცრ ფორმასა და სწავლების გართულებულ ვარიანტს. ყოველვე ამან უბიძგა ამ სტუდენტურ ამბოხებას. ყველგან, სორბონის უნივერსიტეტში, თეატრ ოდეონის კედლებზე თუ სხვაგან, გაჩნდა წარწერები, მოწოდებები და

დევინები. რა თქმა უნდა, ეს არგოტული სიტყვები როდი იყო, მაგრამ ფრაზეოლოგია იყო პრეციოზული სტილის ზღვარზე. ახალგაზრდები ერთბაშად გათავისუფლდნენ და თავისუფალი გახდა მათი მეტყველება. ბევრი ახალი სიტყვის წარმოქმნა სწორედ ამ პერიოდთანაა დაკავშირებული.

უდავოა ის ფაქტი, რომ არგო მეტად საინტერესო და რთული მოვლენაა, ის წარმოადგენს, ერთი მხრივ, ხალხური ლექსიკის ერთ-ერთ ნაწილს, ხოლო, მეორე მხრივ, დეკლასირებული ელემენტების სოციალურ დიალექტს.

როგორც განსაკუთრებული პროფესიული — ტერმინოლოგიური ლექსიკონი, არგო წარმოადგენს სოციალურ დიალექტს, ან პროფესიონალური ჟარგონების მთლიანობას.

სიტყვა არგო, რომელიც სიტყვა ჟარგონის ხელოვნურ დეფორმაციას წარმოადგენდა, დიდხანს ემსახურებოდა იმას, რომ აღენიშნა ქურდების კორპორაცია და ის ხელობა, რომელსაც ისინი ეწოდნენ. არგო გამოიღრა XVIII ს-ში, ხოლო XIX ს-ის 30-იან წლებში უკვე გამოიკა ფილოკის ლექსიკონი, რომელმაც ხელი შეუწყო არგოს ხალხში გავრცელებას.

არგო ძალიან სწრაფად განვითარდა და შეესისხლხორცა ენას, ხოლო არგოტული ლექსიკის ზრდამ და განვითარებამ იმ დონემდე მიაღწია, რომ თანამედროვე მხატვრულ ლიტერატურაში არგოს ვხვდებით ნებისმიერი სახის აღნიშვნების გარეშე.

არგოს სიტყვები არის ლიტერატურული სიტყვების სტილისტური სინონიმები და იცვლებიან სპეციფიკის მიხედვით.

გირო წერდა: „თვით არგო თავისი ფორმით, განსვავებულ ლინგვისტურ ნიშანს წარმოადგენს, ლიტერატურულს, ერთდროულად უხეშსა და ელემენტარულს, მაგრამ ეფექტურს. მეტყველება ესაა მოქმედებისა და ხასიათების რეზონანსის ზარდახმა“. ყოველი არგო, თვით ყველაზე ბანალური, რომელიც იღებს სტილისტურ გადატვირთვას, არის აღმატებითი ლიტერატურული ნიშანი. მაგრამ ლინგვისტს არ ავიწყდება, რომ ეს ეფექტურობა, როგორი რეალურიც არ უნდა იყოს, სათავეს იღებს ილუზიისა; არგოს მომხიბვლელობა, მისი შესაძლებლობები ნაკლებ მნიშვნელობას ანიჭებენ ენის ღირსებებს, ვიდრე მის ექსცენტრულ ბუნებას (ჯაში, 2004, 108). თუ ესა თუ ის სიტყვა მიანიშნებს რომელიმე წრეზე, მის ჩვევებზე, მის მენტალიტეტზე, ეს იმიტომ რომ მისი პირდაპირი საკუთრებაა და იგი

სცილდება ნორმას.

დღეს შეუძლებელია იპოვო მწერალი, რომელიც არ იყენებს არგოს. მწერლების უმეტესობა არგოდან ნასესხები სიტყვებით ალამაზებს თავის ნაწარმოებებს. ზოგ შემთხვევაში ცალკეული პერსონაჟი ლაპარაკობს არგოზე, ის ვინც მიეკუთვნება საზოგადოების დეკლასირებულ ფენას. სხვა შემთხვევაში თვით მთხრობელი, პირველ პირში თხრობისას იყენებს არგოტულ სიტყვებს.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, რ. მერლმა პირველმა თავის ნაწარმოებებში, აშკარად და ხაზგასმით გამოიყენა არგოტული სიტყვები და მიიქცია ამით თანამემამულეთა ყურადღება. მაგალითად:

— „Dans cette optique, le *lèche-cultisme* dont il s’entoure apparaît comme un bouclier destiné à défendre à l’avance ce moi si vulnérable“.

lèche-cultisme (m) — მლიქვნელობა.

„... mais aujourd’hui ce n’est rien, s’est simplement que j’ai peur de fouir *mon expli*, et piurtant, je scuis aussi terrifié aue si je morchais à la mort, c’est absurde, ça n’a aucune commune mesure avec ce aui pourrait vraiment arriver.“

expli (f) — სტ. არგო — ტექსტის ანალიზი.

— „Alors, nous, tu comprends, Denise, on ne peut pas se permettre de se conduire à Nanterre comme *des potaches* qui montent un canular au Proto“.

Potache (m) — fam. მოსწავლე

Proto (მ) — Arg. სკოლ. — ლიცეუმის დირექტორი

— „Et en attendant, les *Amerlos* bombardent au napalm et a la bombe à billes les paysans vietnamiens, c’est odieux, il faut à tout prix agir, faire quelque chose, lutter aux côtés de ces pauvres gens“.

Amerlos (m, pl) — ამერიკელები.

— „Nous avons occupé avec succès la tour. Comme succès, *c’est drôlement bath*“.

c’est drôlement bath — ეს ძალზე მაგარია.

ლიტერატურულ ტექსტში შეიძლება შეგვხვდეს სხვადასხვა ტიპის არგოს მაგალითები. დღესდღეობით მომრავლდა სასკოლო არგოტული სიტყვები და, შესაბამისად, მათი გამოყენება მხატვრულ ტექსტებში. მიზეზი კი ამ ლექსიკის გამრავლებისა არის ის, რომ სასწავლო დაწესებულებები ნაკლებ ყურადღებას აქცევენ იმას, თუ როგორ საუბრობენ ბავშვები სკოლის გარეთ. მრავალი მასწავლებელი, რომელიც გარეუბანში მუშაობს, ადასტურებს იმ ფაქტს, რომ მოსწავლე-

თა უმრავლესობა, განსაკუთრებით ემიგრანტთა შვილები, ერთმანეთთან საუბრისას იყენებენ ისეთ ლექსიკას, რომელიც სრულებით არ ჰგავს სტანდარტულ ფრანგულს. მოზარდები ამ ენას იყენებენ ერთმანეთში საუბრის დროს. მასზე საუბრობენ ყოველ წუთში. მასწავლებლის თანდასწრებით ისინი ამ ენის სიტყვებს იყენებენ იმ შემთხვევებში, როდესაც უნებლიეთ წამოსცდებათ სიტყვა **წვფთ-წვთ-ს** ნაცვლად, როდესაც ამბობენ **ზკწა-მასწ**, ან კიდევ შეურაცხყოფენ მასწავლებლებს ვერლანზე.

რობერ მერლის რომანში „მინის უკან“ მრავლადაა სასკოლო და სტუდენტური არგოს მაგალითები. სასკოლო არგო:

— „Alors, nous, tu comprends, Denise, on ne peut pas se permettre de se conduire à Nanterre comme des potaches qui montent un canular **au proto**“.

proto (m) — ლიცეუმის დირექტორი

— „Prises de parole dans plusieurs cours, **Profs réacs harceés**“.

Profs réacs — რეაქციონერი მასწავლებელი.

სტუდენტური არგოტული ლექსიკა უფრო სპეციფიური ხასიათისაა და ძირითადად სტუდენტურ ცხოვრებასა და საქმიანობასთანაა კავშირში.

— „Tout bon **théseux** doit savoir ça: pas le calepin!“

théseux (m) — სტუდენტი, რომელიც წერს სამეცნიერო ნაშრომს.

— „Ils attendent que **la stra** soit partie et ils ouvrent la petite porte qui donne sur la galerie B.“

stra (f) — საერთო საცხოვრებლის ადმინისტრაცია.

— „Il avait fait deux ans de **khâgne**, sa trado lat. ne lui paraissait pas trop dure, il travaillait avec une sensation agréable de vitesse et d'efficacité“.

Khâgne (m) — მოსამზადებელი კურსი უმაღლესი პედაგოგიური სასწავლებლის ჰუმანიტარულ ფაკულტეტზე.

— „Applaudissements quasi unanimes et cris furieux de **Exo, exo!** à l'adresse des inventorieurs“.

Exo, exo — სტუდ. arg. — გაეთრიე.

აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ ცნობილი ლექსიკონების ავტორები, როგორებიცაა „Larousse, Petit robert“ და სხვა, ახდენენ დიფერენციაციას „Argot scolaire“, „Argot“, „Familier“, „Populaire“-ს შორის.

სტილისტიკის თვალსაზრისით, ფრაზეოლოგიური გამოთქმა არის უაღრესად მნიშვნელოვანი გამომსახველობითი ენობრივი საშუალება, რომლის სიმრავლე როგორც წერით, ისე ზეპირ მეტყველებაში გამო-

ხატავს ენის უშირეტ სიმდიდრესა და ხიბლს. ფრაზეოლოგიურ გამოთქმებს ახასიათებთ გაცილებით მეტი გამომხატველობა, ვიდრე სხვა ლექსიკურ ერთეულებს. ეს იმით აისხნება, რომ ფრაზეოლოგიზმები დასახელების გარდა, ახასიათებენ სიტყვას თუ მოვლენას.

— „On finissait par se retrouver en proie à deux peurs : celle de ne plus **trouver de jobs** pour vivre, et celle de se faire recaler aux certificats faute de temps pour travailler“.

trouver le job — სამუშაოს პოვნა.

— „Ménéstre! retourna en courant sur ses pas, et atteignit de justesse le deuxième automatique, **coiffant sur le poteau**, à une courte tête, une grande jument alezane bottée de blanc“.

Coiffer sur le poteau — გასწრება, წინ წასვლა.

ამრიგად, ჩვენ მიერ მოყვანილი ახალგაზრდული მეტყველების მაგალითებიდან გაცილებით მეტია ფრაზეოლოგიური გამოთქმები, ვიდრე სხვა ლექსიკური ერთეულები. გარდა ამისა, ფრაზეოლოგიზმების არსებობა, როგორც ზეპირ, ისე წერით მეტყველებაში გამოხატავს მწერლის მდიდარ, ლამაზ და ცოცხალ ენას. სალაპარაკო ფრაზეოლოგიური ერთეულები ძირითადად სალაპარაკო მეტყველების დამახასიათებელია. აღსანიშნავია ის, რომ მდაბიურ ფრაზეოლოგიურ გამოთქმებში შენარჩუნებულია ლიტერატურული ენის ნორმები. სწორედ ამით განსხვავდებიან ისინი ჩვეულებრივი მდაბიური გამოთქმებისაგან.

როგორც ვნახეთ, თანამედროვე მეტყველების ფორმები ნელ-ნელა მკვიდრდება მხატვრულ ლიტერატურაში და საკმაო პოპულარობასაც იმსახურებს. ყოველივე ამის წინაპირობა კი იყო იმ ლექსიკის გამოყენების სიხშირე, რომელიც განეკუთვნებოდა საერთო ლექსიკას და რომელიც ქმნიდა და ქმნის ორიგინალურობის ეფექტს. უკვე აღარავის უკვირს ეს გამოგნებული ნარევი ლამაზისა და უშნოსი, მანკიერებისა და პატიოსნების, კარგისა და ცუდის, შესანიშნავისა და სისაძაგლის, რომელიც ასე მკაფიოდ და ლამაზად არის ასახული თანამედროვე მხატვრულ ლიტერატურაში.

ლიტერატურა

ბასილია, 1991 — ბასილია ნ., ქართული ენის პრაქტიკული სტილისტიკა, თბ., 1991.

კოლინი, 2001 — Colin Y.P. Mével Y.P. Dictionnaire de l'argot larousse, 2001.

კორადი, 2006 — Corades Fr. Dictionnaire du français argotique et populaire, Larousse, 2006.

ლებანიძე, 2004 — ლებანიძე გ., კომუნიკაციური ლინგვისტიკა, „ენა და კულტურა“, თბ., 2004.

მერლი, 2007 — Mèrle R. Derrière le vitre, Paris, 2007.

ჯაში, 2004 — ჯაში ქ., ფრანგული არგო, „ენა და კულტურა“, თბ., 2004.

MARINA STORIDZE

Argotisms in Modern French Fiction

Summary

The paper discusses some peculiarities of argotisms encountered in Modern French fiction. Some differences and commonalities between argotisma and Standard French lexis have been revealed, It has been stated that colloquial set phrases mainly follow the norms of Standard French.

ნანა სტაგოლიოზილი, ანორ აბუსერიძე

კოლინეანტუროგიდან მონოსეანტუროგისაკენ სწრაფვა აღრეულ ახალ ზემოგერმანულსა და ახალ ზემოგერმანული ლექსიკონების ფონზე

არსებული საკითხისადმი ჩვენი ინტერესი გამოიწვია აღრეულ ახალ ზემოგერმანულსა და ახალ ზემოგერმანული ენის ლექსიკონებზე მუშაობამ. ლექსიკონებზე მუშაობამ ცხადყო, რომ აღრეული ახალი ზემოგერმანულსა და ახალი ზემოგერმანული ენის ლექსიკონებში ცალკეულ სიტყვაზე გაცილებით მეტი მნიშვნელობებია წარმოდგენილი, ვიდრე ეს თანამედროვე გერმანულ ლექსიკონებში ფიქსირდება. ერთ ლექსიკონში მოცემული ლექსიკურ ერთეულთა სიჭარბე და თანამედროვე გერმანული ენის ლექსიკონებთან მიმართებით ამ მნიშვნელობების განსხვავებულობა ისეთი ცნებების გამოკვეთის საშუალებას იძლევა, რომლებსაც დომინირებული პოზიცია უკავიათ, რაც, პირველ რიგში, მათი პოლისემანტურობით აიხსნება. ენასა და მეტყველებაში ლექსემათა მუდმივი ურთიერთქმედების შედეგად ხდება მნიშვნელობების სახეცვლა, რასაც განაპირობებს ამ უკანასკნელთა შორის არა მკაფიოდ გამიჯნული საზღვრების არსებობა და აღსანიშნავია და აღმნიშვნელს შორის მუდმივი კავშირი. ცვლილებები ლექსიკური ერთეულის მნიშვნელობაში შეიძლება ოდნავ შესამჩნევი იყოს, ზოგჯერ ინდივიდუალურიც, ე.ი. ისინი შეიძლება თავს იჩინდეს მხოლოდ მეტყველებაში. სიტყვის მნიშვნელობის ცვლის, ლექსიკური გარდაქმნის დროს, ლექსემა შეიძლება დაკარგოს ზოგიერთი სემანტიკური კომპონენტი ან, პირიქით, ახალი შეიძინოს. იმის გამო, რომ სემები მოძრავი სტრუქტურებია-სიტყვის ახალ კონოტაციურ დატვირთვას და შეფერილობას იძენს — ისინი ხდებიან პოლისემანტურები. პოლისემიურია საზოგადოდ, ნებისმიერი ენობრივი ერთეული, რომელსაც ერთზე მეტი დენოტატი შეესაბამება. პოლისემიურ ლექსი-

კურ ერთეულს უნარი აქვს აღნიშნოს მონათესავე ცნებები. როგორ შეიძლება მოხდეს მნიშვნელობების სპექტრის გაფართოება? ეს შეიძლება მოხდეს ტროპის სხვადასხვა ხერხის მეშვეობითაც.

სიტყვის განვითარების აღწერისათვის გამოყენებულ დომინირებულ ცნებებზე შეიძლება დავასახელოთ: ლექსიკური მნიშვნელობის დავიწროება (სპეციალიზაცია), ლექსიკური მნიშვნელობის გაფართოება (გენერალიზაცია), ლექსიკური მნიშვნელობის გაუარესება (პეჯიორიზაცია). სპეციალიზაციისა და პეჯიორიზაციის მეშვეობით იცვლება სიტყვის ცალკეული მნიშვნელობა, კინდება სიტყვის მნიშვნელობის სპექტრი, ხდება მისი უარყოფითი ხასიათით გამოყენება.

ამ ცვლილებებში ყველაზე ნაკლებ პროდუქტიულია სიტყვის მნიშვნელობის გაფართოება (გენერალიზაცია), სიტყვის მნიშვნელობის გაუმჯობესება (მელიორიზაცია). სიტყვათწარმოება (ახალი სიტყვების წარმოქმნა მშობლიური ენის ბაზაზე კომპოზიციისა და გრამატიკული დერივაციის მეშვეობით); სიტყვათსესხება უცხო ენის ლექსიკიდან მნიშვნელობების სესხების გზით, რომლის ენის სისტემაში შემოსვლისა და გავრცელების ფორმები და გზები განსხვავდებიან.

აღნიშნულ ლექსიკონებში ლექსიკური ერთეულების სიჭარბემ თანამედროვე გერმანული ენის ლექსიკონებთან შედარებისას, გვაფიქრებინა პოლისემანტურობიდან მონოსემანტურობისაკენ სწრაფვის მიზეზებისა და ვათარების კვლევა-ძიების მცდელობა.

ო. რაიხმანი აღნიშნავს, რომ მონოსემანტურობა არ შეიძლება გავიგოთ, როგორც პოლისემური სიტყვის ერთადერთ მნიშვნელობაზე დაყვანა, არამედ განვითარების ისეთი ტენდენცია, რომელიც ამ განვითარების ლოგიკურ დასასრულამდე მიგვიყვანს „Reduktion vieler auf eine einzige Bedeutung“ (რაიხმანი, 1989, 27).

მონოსემანტურობის ტენდენცია ჩვენს ნაშრომში ორი სიტყვის მაგალითზე შეიძლება წარმოვიდგინოთ, რომლის თანახმად შეიძლება ვივარაუდოთ, რომ იგი კვანტიტატიურად და კვალიტატიურადაც ენის ისტორიული განვითარების საფუძვლიან გზას გვიჩვენებს. ეს სიტყვებია: 1. **AAAbenteuer** და 2. **AAblas**. პირველი სიტყვა **Abenteuer** ფრანგული ენიდან ნასესხები სიტყვების იმ პირველ ნაკადს ეკუთ-

ვნის, რომელიც გერმანულში XI-XII საუკუნეებში შემოვიდა. ეს პირველი ნასესხობანი, მაშინდელ საფრანგეთში სარაინდო ეპოქის განვითარებასთან არის დაკავშირებული. ამ პერიოდის ფრანგულიდან ნასესხებ ლექსიკას ეკუთვნის გერმანული *Palast franguli Palais*-ის გავლენით. გერმანული *Tournier* — ფრანგული *tournoi*-ის გავლენით გერმანული *Lanze* ფრანგული *lance*-ს, გერმანული *blond* — ფრანგული *blond*-ის, გერმანული *FForme*, ფრანგული *forme*-ს, გერმანული *Preis*, ფრანგული *prix*-ის, გერმანული *fein* — ფრანგული *fin*-ის, გერმანული *Abenteuer*- ფრანგული *aventure*-ს გავლენით და სხვ.

Abenteuer ადრეულ ახალ ზემოგერმანულ ლექსიკონში 17 მნიშვნელობითაა წარმოდგენილი. ამ მნიშვნელობებიდან პირველი ოთხი რაინდულ საქმიანობას უკავშირდება. ესენი არიან:

1. რაინდული მამაცობის გამოჩენისთვის, სარისკო საქმეების და ა.შ დამადასტურებელი ჯილდო, რისკიანი საქმეები (*Zum Beweis ritterlicher Tüchtigkeit, oft zugleich zur Heilung von Rechtsbrüchigen unternommene ritterliche]Bewährungsprobe, risikoreiches Unternehmen*); პირველი ლიტერატურული ძეგლი უკავშირდება მე-14/15 საუკუნეს: *Henschel u.a, Heidn A 171 (nabd,um 1300): Er sprach ich wil minen lip /Wagen of aventure.*

2. თავდასხმების დროს მოპოვებული ნადავლი, გამარჯვების, რაინდული მამაცობის გამოჩენისთვის დამადასტურებელი ჯილდო (*die bei der ritterlichen Bewährungsprobe errungene Trophäe, Siegebeweis, Preis für ritterliche Tüchtigkeit*);

... Thiele, Minner. II, 6, 78 (Hs.ndalem.strk., 14 O, 901): *das er mir abentur bringt,| die er mit ritterlicher tat]im in mynem dinst erworben hatt.*

3. სამხედრო შეხლა-შემოხლა, ბრძოლა, ომი (*militärische Auseinandersetzung, Kampf, Krieg*) — გზვდება სინტაგმებით: *Abenteuer bestehen, stehen, überstehen., jm. wiederfaren: der abenteuer gedenken; auf a. ausziehen; etw. in abenteuer setzen.*

...TOEPPEN. Ständetage Preußen 2. 79,14. preuss. 1438): *Darumme ist deser orth...in suiche sorgliche abeschacht und swere abenture ozu setzen.*

4. ნადავლი, რომელიც სამხედრო შეხლა-შემოხლის შედეგად იქნა მიღებული.

(Beute aus militärischer Auseinandersetzung);

...Röhrich u.a.,Cod.Dipl.Warm.4,417, 24 (omd, 1431):Will auch ymant als von em selbst | utf |**ebenteuw** |er uscziben una von den f nden edwas irwerben, das sei ber em behaiden.

აღსანიშნავია, რომ პირველ და მეორე მნიშვნელობებს აქვს პარალელები, როგორც მესამე და მეოთხე მნიშვნელობებთან, ასევე მეთექვსმეტე და მეჩვიდმეტე მნიშვნელობებთან.

5. ადრეულ ახალ ზემოგერმანულში მოცემული მეხუთე მნიშვნელობა: გასაოცარი, უცნაური, საუცხოო, და ა.შ. (merkwürdiges, unheimliche, wunderbare oder wunderliche, staunenswerte, gefährvolle Begebenheit oder Tat) შეესიტყვება დუდენში მოცემულ მნიშვნელობებს: უჩვეულო, შემავფოთებელი შემთხვევა, მომხდარი ამბავი, ფრიად საფრთხო (საშიში) სიტუაცია. (außergewöhnliches, erregendes Geschehen, Ereignis, außergewöhnliche, gefährvolle Situation). ამავე ლექსიკონის იგივე მეხუთე მნიშვნელობა ავითარებს სემა-სტრუქტურებს და გვაქვს აგრეთვე უჩვეულო, ამაღლებელი თავგადასავალი (außergewöhnliches, erregendes Erlebnis).

ადრეულ ახალ ზემოგერმანულ ლექსიკონში სიტყვა *abenteuer*-ის მე-6 მნიშვნელობას: მოთხრობა, უცნაური ამბების ისტორია (Erzählung, Geschichte, Bericht von einer merkwürdigen Begebenheit oder Tat) და მე-7 მნიშვნელობას: გამოგონილი ამბები, ზღაპრები (Lügendgeschichte, Ammenmärchen) თანამედროვე გერმანულში ანალოგები არ მოეპოვება, ხოლო მე-8 მნიშვნელობასთან: უსამართლობა, უხამსობა, უკადრისობა, უპატივცემულობა, უზნეობა, თაღლითობა, მოჩამახული ამბები, ინტრიგები (Unrechtmäßigkeit jeder Art, Ungebürlichkeit, Unsittlichkeit, Betrug, Gaunerei, übles Treiben, Machenschaften) და ა.შ. სემანტიკურად ახლოსა თანამედროვე გერმანული ენის ლექსიკონში მოცემული მნიშვნელობებთან: სასიყვარულ ამბები (ინტრიგები), თავგადასავლები, სიყვარულობანი (Liebesaffäre, Erlebnis, Liebelei). ადრეულ ახალ ზემოგერმანულის ლექსიკონში მოცემული მე-9 მნიშვნელობა: პამპულაობა, ყონგლიორობა, მეფოკუსობა, ბრიყვობა (Posse, Gaukelspiel, Narrerei) და მე-10 — დაახლოებით იმავე მნიშვნელობით (Mittel zur Posse) სემასიოლოგიურ ველს ვერ ავითარებს თანამედროვე ახალ

ზემოგერმანულში, ხოლო მე-11 მნიშვნელობა, რომელიც საქმიანი ხასიათის რისკთან და გამბედაობასთან არის დაკავშირებული (Risiko, Wagnis, meist geschäftlicher Art) ქმნის სინტაგმას: a. stehen, wagen, auf a. Segeln, etw. auf a. erarbeiten. ანალოგებს ნახულობს თანამედროვე გერმანულში *abenteuer*-ის მნიშვნელობა: საშიში, რისკიანი წამოწყება გაურკვეველი დასასრულით (gefährvolles, risikoreiches Unternehmen mit ungewissen Ausgang). ადრეულ ახალ ზემოგერმანულის ლექსიკონში სიტყვა *abenteuer*-ის მე-12 ციფრით დაფიქსირებული მნიშვნელობა ბიზნესს და საქმიანობის დასასრულს უკავშირდება (Geschäft, Handelsabschluss); მე-13 მნიშვნელობა-ღირებულების არ მქონე, საეჭვო სავაჭრო საქონელს (minderwertige, verdächtige Handelware), ხოლო მე-14 მნიშვნელობა — იღბლიან შემთხვევას, ბედნიერებას (Zufall, Glück) და იკეთებს წინდებულებას მყარ შესიტყვებებს „von ungefähr“, „auf gut Glück“, „aufs Geratewohl“ და სინტაგმებს: jm. Abenteuer geben, jm. der abenteuer gönnen, etw. auf abenteuer vornemen, auf abenteuer „auf gut Glück“, „von ungefähr“. Bei abenteuer „vielleicht“, „zufällig“

მე-15 მნიშვნელობა უკავშირდება სამთო განძს (Bergschatz), მე-16 — ჯილდოსა და შეჯიბრებებს (Preis, Wettschießen) და მე-17 — შეჯიბრებაში მოპოვებულ პრიზს (der beim Preisschießen zu gewinnende Preis).

აღსანიშნავია, რომ ადრეულ ახალ ზემოგერმანულის ლექსიკონში სიტყვა *abenteuer* — მე-8 მნიშვნელობასთან: ყოველი სახის უსამართლობა, უპატივცემულობა, უზნეობა, თაღლითობა, ინტრიგა, მოჩამახული ამბები და ა.შ. (Unrechtmäßigkeit jeder Art, Ungebürlichkeit, Unsittlichkeit, Betrug, Gaunerei, übles Treiben, Machenschaften), ო. რაიხმანის ადრეულ ახალ ზემოგერმანულის ლექსიკონის პირველ ტომში ერთადერთია, რომელიც სიტყვა „*idioma*“⁴თი აღინიშნება. ეს იდიომაა *abenteuer stehen* „Für die Folgen seines Verhaltens gerade stehen“ გრიმის ლექსიკონის მიხედვით „seine sache vertreten, für etwas gerade stehen,dafür haften“ (შენი საქციელის შედეგზე პასუხისმგებელი იყო, შენი საქმე დაიცვა, მედგრად დაუხვდე და ა. შ.). განვიხილოთ კონტექსტი ორივე ლექსიკონის მიხედვით.

... Non. Boica, NF. 2, 1,299,6 (nobd. 1464): wie der herrschaft die a igen verclawht sint worden und **abenthewer geschehen**.

...Dinklage, Frk.Bauernweist. 53,19 (nobd., A.16. Jh.): sucht aber einer außflucht, so **sten** einer seyn **abethewer**.

ი. გრიმთან იდიომის კონტექსტში გამოყენება თარიღდება: 1368, 1522, 1589, 1627, 1780 და ა.შ. პირველად, სავარაუდოდ, ეს არის მე-14 საუკუნე. მაგალითად:

wer dem anderen eyn oug... vorserete, der muste vor gheme wider yn sollichir **ebenteuer stehn**.

გრიმების ლექსიკონის მოხედვით sityva **Abenteuer** (*das ebenteuer*) შემდეგნაირადაა სტრუქტურირებული: (1) წარმოშობა და ფორმა. (herkunft und form. *mhd. Aventure wurde ende des 12. jhs.aus dem frz. (afz. aventure zu vulgärlat. *adventura)entlehnt, im nordwesten durch mnl.vermittlung (s.u). die im nd. (gegenüber mnl aventure, avonture) vom beginn der bezeugung bis in moderne mundart durchaus vorherrschende nebenform. eventür (u, ä.)* — უფრო ძველი თვალსაზრისით ლათინური ნორმალური ფორმა ავენტურე უმლაუტიანმა **eventür**-მა შეცვალა.

(2). სქესი. (**Genus**) (საშუალო და მდებარეობით სქესი)

ლექსიკონს თან ახლავს წარმოშობისა და ფორმაცვალებადობის დამადასტურებელი კონტექსტები. მინიშნებულია სიტყვის სხვადასხვა სქესით გამოყენების ნიმუშები.

საშუალო სქესი ჯერ კიდევ მე-13 საუკუნიდან გამოიყენება და თანდათან იღვენება მდებარეობითი სქესი (თუმცა იგი მე-18 საუკუნემდე კვლავ გამოყენებაშია).

3. **bedeutung und gebrauch**. მნიშვნელობებისა და გამოყენების თვალსაზრისით გამოყენების სფეროები დაყოფილია პუნქტებად **a, b, c, d** და ა.შ. წარმოგვიდგენს კონტექსტების ფართო არჩევანს, სადაც ერთ-ერთი ნაწილი გამოყოფილია. როგორც სალაპარაკო ენის ძირითადი მნიშვნელობები უამრავი კონტექსტებით, რომელთა გარკვეული ნაწილი როგორც აღვნიშნეთ, ემთხვევა ადრეულ ახალ ზემოგერმანულში მოცემულ კონტექსტებს. მაშასადამე, **abenteuer** გრიმების ლექსიკონშიც არანაკლებ პოლისემანტურობითაა წარმოდგენილი. სამაგიეროდ დუდენის ლექსიკონის მიხედვით **abenteue**-ის 4 მნიშვნელობა გვაქვს, რომელიც ძირითად მნიშვნელობების სპექტრით იდენტუ-

რუბას ამჟღავნებს ზემოთ განხილულ ლექსიკონებში მოცემულ მნიშვნელობების მიმართ: **das abenteuer** [(*mhd. bentiure, ventiu-re<afz.aventure, zu lat.adventure, Advent*): mit einem außergewöhnlichen, erregenden Geschehen verbundene gefährvolle Situation, die man mit Wagemut zu bestehen hat: **A. Bestehen, suchen; sich in jedes A. Stützen**.

2. **außergewöhnliches, erregendes Erlebnis**: dies Fahrt war ein **A.**

3. **gelegt (abwertend) riskantes Unternehmen**: Napoleons **A. in Ägypten**.

4. **Liebesabenteuer**: Lydia war sein erstes **A. gewesen** (er hatte mit ihr sein erstes Liebeserlebnis gehabt).

მეორე სიტყვა, რომელიც ჩვენ მისი პოლისემანტურობის ნიშნით ავირჩიეთ — ეს არის გერმანიკული წარმოშობის სიტყვა **Ablas**. (*mhd. aplüz, ahd.abl 3*). აღნიშნული სიტყვა გვხვდება უმეტესად მამრობითი სქესის არტიკლით (**der**), მაგრამ ზოგჯერ საშუალო სქესის არტიკლითაც (**das**). ამრიგად, ძველი ზემოგერმანულისა და საშუალო ზემოგერმანული ენების განვითარების საფეხურებს გამოვლილი სიტყვა **Ablas** ადრეულ ახალ ზემოგერმანულის ლექსიკონში 13 მნიშვნელობითაა წარმოდგენილი. მისი პირველი მნიშვნელობა თანამედროვე გერმანული ენის პერსპექტივებიდანაც ადვილად მისახვედრია, რადგან იგი სემანტიკურად მოტივირებულია და რაღაცის შეწყვეტას, თავის დანებებას ნიშნავს (**Unterbrechung, Aufhören von etwas**); სიტყვა თანდათან განიცდის ტრანსფორმაციას, ავითარებს სხვადასხვა სემს, მაგრამ თუ დავაკვირდებით, მისი სემანტიკა სხვა მნიშვნელობების კონტექსტში გამოყენების შემთხვევაშიც არ კარგავს თავის თავდაპირველ მნიშვნელობასთან კავშირს და შინაგანი მოტივაციის წყალობით, ადვილად გამოსაცნობია. მაგალითად: მე-2 მნიშვნელობა კარგი რაღაცისთვის გადახდილ თანხას უკვშირდება (**bei der Aufgabe eines Gutes zu entrichtende Gebühr**; მე-3 მნიშვნელობა — რაიმეს მიმართ ნებაართვის, უფლების ქონას წარმოგვიდგენს (**Erlaubnis, Recht zu etwas**); მე-4 — რაღაცის ჩამოწერას ან შემციობებას უკავშირდება (ფინანსური ვალდებულების და ა. შ.). მე-5 და — 6 მნიშვნელობები ცოდვების მიტევებასა და ცოდვებთან დაკავშირებულ სასჯელის მიტევებას გამოხატავს (**Vergebung der Sünde, Nachlaß oder Erlass der Sündenschuld**

und damit verbunden geglaubter Sündenstrafen).

მე-7 და მე-8 მნიშვნელობები გარკვეულწილად უფრო შორდება თავდაპირველ მნიშვნელობას და გვევლინება წლიური ბაზრობის, დღესასწაულისა და ფინანსური ექსპლოატაციის აღმნიშვნელ სიტყვად (**Jahrmarkt, Festtag; Finanzielle Ausbeutung**).

Ablas-ის მე-9 მნიშვნელობა ადრეული ახალი ზემოგერმანულის ლექსიკონის მიხედვით ვინმეს მიმართ უბატვიცემულობას, უდიერად მოპყრობას, ძალადობას ნიშნავს (**Mißbrauchung von jmdm.**).

მე-10, მე-11 და მე-12 მნიშვნელობები დინებას, სითხის გაშვებას, წყლების, ღვინის დაღვრას ან გაშვებას, დანადგარს წყლის რეგულირებისათვის და ა. შ. (**Ablauf, Abfluß, Auslaufenlassen (von Gewässern) als Vorgang/Tätigkeit; Vorrichtung zur Regulierung (von Gewässern), (...) Staustelle (...) Wehr; das Ablassen des Weines(...)**).

13. ცეცხლის გაშვებას, გასროლას (**Losbrennten, Abfeuern (von Geschützen)**) უკავშირდება.

საგულისხმოა, რომ ჩამოთვლილი მნიშვნელობებს, რომლებიც ენის განვითარების ადრეულ პერიოდში, კერძოდ, ადრეული ახალ ზემოგერმანული ენის ჩამოყალიბებისა და განვითარების ეტაპზე მე-14-17 საუკუნეებში აქტიურ გამოყენებაში იყო (რაც ლექსიკონში მოცემული ლიტერატურული ნაწარმოებების კონტექსტებში ამ სიტყვის მნიშვნელობების გამოყენების სიხშირის მიხედვით დგინდება), ახალ ზემოგერმანულის ლექსიკონში (დუდენის მიხედვით), მხოლოდ სამი მნიშვნელობა შეესიტყვება. ეს მნიშვნელობებია: ადრეულ ახალ ზემოგერმანული მე-5 და მე-6 მნიშვნელობები, რომლებიც ცოდვების მიტევებასა და ცოდვებთან დაკავშირებულ სასჯელის მიტევებას უკავშირდება (**Vergebung der Sünde, Nachlaß oder Erlass der Sündenschuld und damit verbunden geglaubter Sündenstrafen**), დუდენში კვითხულობთ: **Nachlaß von Kirchenstrafen, die von dem Sünder nach seiner Umkehr noch zu verbüßen sind** (საეკლესიო სასჯელის მიტევება, რომელიც შემცოდებელს კვლავ აკისრია მისი მოქცევის (განწმენდის) შემდეგაც. ადრეულ ახალ ზემოგერმანული ენის ლექსიკონში მე-10 ნომრით დაფიქსირებულ მნიშვნელობასაც აქვს ანალოგი თანამედროვე გერმანული ენის ლექსიკონში. კერძოდ, სიტყვა „das Ablassen“ (z.B. von Dampf) —

ორთქლის ან რაიმე სითხის გაშვება. თანამედროვე გერმანულში გხვდება ამ სიტყვისაგან წარმოქმნილი კომპოზიტი: **Ablassvorrichtung** — დანადგარი, რომელიც სითხის გაშვებისათვის გამოიყენება.

უნდა აღინიშნოს, რომ ჩვენ მიერ განხილული ადრეულ ახალ ზემოგერმანული ენის ლექსიკონში სიტყვა **ablas** მე-9 მნიშვნელობით: ვინმეს მიმართ სექსუალური ძალადობა (**Mißbrauchung von jmdm [...] im sexuellen Sinne**) — იკეთებს ქცევას — **des ablasses teilhaftig werden „sich brauchen lassen“** (ვინმეს საკუთარ თავზე სექსუალური ძალადობის ნება მისცე). აღნიშნულ გამოთქმას გხვდებით მე-16 საუკუნის შვებულ წყაროებში: **Barack, Zim. Chron. 2,642,16 (schwäb.M,16 Jh): ir cammermagdt, die auch zuvor des apas zu Zeiten teilhaftig worden, hat diese haimlichkeit und das ganz geschefit gewisst.**

ასეთია, ადრეულ ახალ ზემოგერმანული **abenteuer**-ის და **ablas**-ის და ახალ ზემოგერმანული, სტანდარდიზირებული **Abenteuer**-ისა და **Ablas**-ის (ამ პერიოდისათვის არსებითი სახელი უკვე დიდი ასოთი იწერება) სემასიოლოგიური ველი.

მიუხედავად იმისა, რომ მეთოდური კუთხით მონოსემანტურობის ტენდენცია ხელმისაწვდომ თეორიულ კონცეპტად ჩამოყალიბდა, სემასიოლოგიური ველის მონოსემანტურობისაკენ ტენდენციის მტკიცება თეორიული თვალსაზრისით პრობლემურია. ყველაზე მტკიცებელი წერტილი ამ თვალსაზრისით, პირველ რიგში, იმ ფაქტის არსებობაში მდგომარეობს, რომელიც ლექსიკოგრაფიულ-პრაგმატული პირობების თანახმად უნდა იქნას ახსნილი. არსებულ საკითხის კვლევას პრაგმატული კუთხით თუ მივუდევით, ვიტყვით, რომ პრაქტიკულად ყოველმა ლექსიკოგრაფმა იცის იმ ვითარების შესახებ, რომ ლექსიკონში მოცემული მნიშვნელობები არავითარ შემთხვევაში არ არის მხოლოდ სამეტყველო კრიტერიუმის მიხედვით განაწილებული, არამედ ლექსიკონის შედგენის დროს გადამწყვეტ მნიშვნელობას იღებს სხვა კრიტერიუმებიც. ასე მაგალითად, ვინც ათტომეულ ლექსიკონს აკეთებს, თითოეულს 1000 გვერდის მოცულობით, მას რა თქმა უნდა, მეტი შესაძლებლობა აქვს სემანტიკური დიფერენციაციის, ვიდრე ექვსტომეულის 3000 გვერდის მოცულობის შემდგენელს. გასათვა-

ლისწინებელია ისიც, რომ ვინც ლექსიკონს სამეცნიერო ხაზით მომხმარებლისთვის წერს, ის თავისთავად, უფრო მეტი სიზუსტით ანაწევრებს მნიშვნელობებს, ვიდრე ის, ვისაც მიზნად აქვს ესა თუ ის ლექსიკონი ფართო მომხმარებელთათვის, არასპეციალისტებისათვის გამოსაყენებლად შექმნას.

ამ ფაქტთან დაკავშირებული პრობლემა იმ კუთხიდანც უნდა დავინახოთ, რომ ჩვენთვის საინტერესო ლექსიკონში დამუშავებული მასალა პრაგმატული პირობებისაგან დამოუკიდებლად განსხვავებული წესით შეიძლება იქნას დაყოფილი. ასე მაგალითად, სინტაქსური თვალსაზრისით, როგორც ეს ნაწილობრივ საშუალო ზემოგერმანულ ლექსიკონშია (*das Wörterbuch der mittelhochdeutschen Urkundensprache*) ან სემანტიკური კრიტერიუმის მიხედვით ისეთნაირად, რომლის თანახმად გამოყენების **a** წესი, შემდეგ **b** წესი და **c** წესი ამ დანაწევრებას თანდათან ზრდის. განსაკუთრებით ისეთი სიტყვების ხარჯზე, რომელთა მნიშვნელობები ერთმანეთში ძალიან გადახლართულია, გამოცდილ ლექსიკოგრაფს შესაძლებლობას აძლევს მოახდინოს სემასიოლოგიური ველის სხვადასხვანაირი სტრუქტურირება.

ლექსიკონებში მნიშვნელობების სიჭარბე შეიძლება ერთი გარემოებითაც აიხსნას, რაც ლექსიკოგრაფების მუშაობასთან მიმართებით შეიძლება ითქვას: ის, რაც ერთისათვის მნიშვნელობა შეიძლება იყოს, სხვისთვის ერთი აბსტრაქტული ნართის ნაწილობრივი მნიშვნელობად ან სხვადასხვა მნიშვნელობის გარკვეულ ნიუნსად შეიძლება ვიგულისხმოთ.

ჩვენი დაკვირვების თანახმად, ადრეულ ახალ ზემოგერმანულში *Abenteuer*-ი თავისი მე-5 მნიშვნელობით, დუდენის ლექსიკონის მიხედვით პირველ მნიშვნელობასთან სემანტიკურ მსგავსებას ამჟღავნებს, რადგან სიტყვები *Ereignis* და *gefährvoll* გვხვდება ორივე ლექსიკონში აღნიშნულ სიტყვასთან მიმართებით. ამავდროულად არ შეგვიძლია არ ვაღიაროთ, რომ ადრეულ ახალ ზემოგერმანულ ლექსიკონში ამ რიგით წარმოდგენილ მნიშვნელობას უფრო „უცნაური“-ის (*merkwürdig*) ნიუნსი აქვს, ხოლო იგივე მნიშვნელობა დუდენში „საშიშროებით აღსავსე“ — (*gefährvoll*)-თი შემოიფარგლება. შესატყვიისობის გამოვლენის გამორჩეულ სურათს გვიხატავს ადრეულ ახალ ზემოგერმანულ ლექსიკონში მე-11 და თანამედროვე გერმანული ენის ლექსიკონის მიხედვით მე-3 მნიშვნელობის შედარება. მაგალითად:

ადრეულ ახალ ზემოგერმანულში — *Risiko, Wagnis, meist geschäftlicher Art* (რისკი, გაბედულება, უმეტესწილად საქმიანი ხასიათის) და დუდენის მიხედვით: *gewagtes, gefährvolles, risikoreiches Unternehmen mit ungewissen Ausgang* (გაბედული, საშიში, რისკიანი საქმე გაურკვეველი დასასრულით); იმავე ლექსიკონების მიხედვით მინიმალური მსგავსება ფიქსირდება მე-8 ნომერსა და მე-4 ნომრით აღნიშნულ მნიშვნელობებს შორის. მაგალითად: *Unrechtmäßigkeit jeder Art, Ungebührlichkeit, Unsittlichkeit, Machenschaften* (ადრეული ახალი ზემოგერმანული) და *Liebesaffäre - erlebnis, liebelei* (დუდენის მიხედვით). ასეთივე მსგავსებები აღმოვაჩინეთ ადრეულ ახალ ზემოგერმანულის ლექსიკონში მე-6 და მე-10 ნომრით აღნიშნულ მნიშვნელობებს შორის და დუდენის 1 და მე-2ა, მე-2ბ მნიშვნელობებს შორის შედარებისას.

ამრიგად, აღნიშნული ლექსიკონების ფონზე განხილვის მცდელობით ნათელი გახდა, რომ პოლისემანტური სემასიოლოგიური ველი თანამედროვე ლექსიკონთან მიმართებით მონოსემანტურუბის ტენდენციას იჩენს. მაგრამ საეჭვო გახდა ის მოსაზრება, თუ რამდენად გაუჩინარდა ეს მნიშვნელობები გერმანული ენიდან. ჩვენ ვეთანხმებით იმ მოსაზრებას, რომ ეს მნიშვნელობები საერთოდ კი არ გამქრალან ენიდან, არამედ მათ განიცადეს ე.წ. „ვერტიკალიზაცია“, რის მიხედვითაც გარკვეული მნიშვნელობები მოხვდნენ სალიტერატურო ენის პირამიდაში, დანარჩენები კი ჰორიზონტალური განლაგებით ისევ განაგრძობს არსებობას სხვადასხვა გერმანულ დიალექტსა და კილოკავში. აქედან გამომდინარე

მონოსემანტურობა რეფორმაციის დროს დაწყებული ვერტიკალიზაციის პროცესს უკავშირდება. რომელსაც საფუძვლად დაედო გერმანული ტექსტების ტერიტორიული გადანაწილების სპექტრი და დიალექტების გადაჯგუფება-ინტეგრაციის პროცესი.

ლიტერატურა

დუდენი, 2006 — Duden. Deutsches Universalwörterbuch (2006): Dudenverlag. Mannheim-Leipzig-Zürich-Wien

გრიმები, 1983 — J.Grimm, W.Grimm (1983): Deutsches Wörterbuch(DWB). Band I.S. Hirzel Verlag.Leipzig.

რაიხმარი, 1994 — O.Reichmann (1994): Frühneuhochdeutsches Wörterbuch (FWB). Band I. Walter de Gruyter. Berlin. New York.

რაიხმანი, 1988 — O.Reichmann (1988): Zur Vertikalisierung des Varietätenspektrums in der jüngeren Sprachgeschichte des Deutschen. Berlin.
 Deutsch-Russisches phraseologisches Wörterbuch (1975): Verlag „Russische Sprache“. Moskau.

NANA STAMBOLISHVILI, ANZOR ABUSERIDZE

The Tendency from Polysemantism towards Monosemantism in Early New High German and New High German Dictionaries.
 (sociolinguistic perspective)

Summary

The research carried out on the dictionaries of Early New High German and New High German has shown that compared to New High German polysemy was quite typical of Early New High German. The abundance of meanings evidenced in Early New High German was conditioned by the historical events of the 14-17th centuries, viz. the period of Reformation. The tendency in question is illustrated on the example of two lexical units: out of 16 meanings the first unit preserved only 4 in New High German, while the second lexical unit retained 3 meanings out of 13. The tendency towards monosemy implies not only the reduction of meanings of certain lexical units, but also the disappearance of the latter from Literary German. This can be well illustrated on the material of phraseological units.

However, the above-mentioned words and their meanings have not entirely disappeared from the language, they are still evidenced in different dialects. Thus, it can be said that monosemy is closely connected with the process of verticalization started in the period of Reformation. The latter being based on the integration process – territorial redistribution of German texts and regrouping of the dialects.

ნანა სტამბოლიშვილი, ანზორ აბუსერიძე

ვერბალური და არავერბალური ტაბუ კულტურის მატარებელი ხალხის დისკურსში

ტაბუდადებულ თემებს განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს კულტურათმშობის კონტაქტურ სიტუაციებში, რადგან იგი ქმნის კულტურის ქცევის დაკვირვების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ნაწილს. „ტაბუდადებულ სიტყვები წარმოადგენს კულტურის გამოვლინების ერთ-ერთ საუკეთესო ნიმუშს, ამიტომ ტაბუს არსებობა და მისი ზეგავლენა შეიძლება უნივერსალურ მოვლენად ჩავთვალოთ განსხვავებული კულტურების ისტორიის შესწავლაში“ (მალეცკე, 1996, 91).

ტაბუს კვლევას ბევრი ევროპელი და მათ შორის გერმანელი მკვლევარი მიმართავდა. ვაგნერი (1991), ლუხტენბერგი (1997), შროდერი (1995) და სხვ.

ტაბუში, პირველ რიგში, სამეტყველო ტაბუ მოიხსრება. არსებობს ისეთი ტაბუც, რომელიც კრძალავს სამეტყველო, პირველ რიგში კი, სოციოკულტურულ გაუგებრობაზე საუბარს. რა ვიცი თ ჩვენ საერთოდ ტაბუს შესახებ და ვაკვირდებით თუ არა ქცევისა და მეტყველების პროცესში ტაბუს გამოვლენას? ხშირ შემთხვევაში, არა. ადამიანი ხომ ქვეცნობიერედ, ინსტინქტურად აკეთებს ან ფიქრობს ისე, როგორც მას ბავშვობიდანვე შესისხლხორცებული აქვს, რაც ასე ვთქვათ, „ძვალსა და რბილში აქვს გამჯდარი“.

ტაბუ გარკვეულწილად ზრდილობასთან ასოცირდება. ადამიანმა იცის, რომ არის რალაც, რაც არ უნდა ითქვას ყველას თანდასწრებით. ასე რომ არ იყოს, არ იქნებოდა იდიომატური გამოთქმები, რომლებიც უხერხულობის, უტაქტობის თავიდან აცილებაზე მიუთითებს და აზრობრივ-შინაარსობრივად იდენტურია სხვა ენებშიც. ასე, მაგალითად, გერმანულ იდიომებს, რომლებიც უტაქტო შენიშვნებით, უადგილო გამონათქვამებით გამოწვეულ განაწყენებას გამოხატავს,

ანალოგიურ ფორმები აქვს ქართულშიც: *ins Fettnäpfchen treten (bei jmdm.); jmdm. auf die Hühnenaugen treten; jmdm. Auf den Schlips treten* — მტკივნეულ ადგილს შეეხო; იარაზე, მტკივნეულ ადგილზე ფეხი დააბიჯო. აქედან გამომდინარე, ყველა კულტურაში არის რაღაც, რაც არ ექვემდებარება გამყდვენებას, სააშკარაოზე გამოტანას, რაც გასაიდუმლოებულია. ლევისი აღნიშნავს: „საკუთარ კულტურაში ჩვენ გვაქვს ქცევის კოდექსი, რა არის სწორი და რა არის მცდარი, მისაღები ან არმისაღები, საპატივებელი და არსაპატივებელი. და ეს კოდექსი, რომელიც მშობლებმა და მასწავლებლებმა გადმოგვცეს, შეიცავს არა მარტო საფუძვლიან ღირებულებას, არამედ წარმოადგენს ყველა ცხოვრებისეული კორექტური ქცევისა და შეხედულებების განაწესს და იმისდა მიუხედავად, იქცევა იგი კანონად თუ არ იქცევა, არ შეიძლება იგი საკუთარ საზოგადოებაში უშედეგოდ და დასჯის გარეშე დარჩეს. არ შეიძლება მისი დარღვევა“ (ლევისი, 1996, 164).

ტაბუდადებული თემები და ხშირად ქცევებიც მშობლიურსა და არამშობლიურ ენაზე მოლაპარაკეთა შორის კომუნიკაციის არ შედგომის, მისი ჩაშლის მიზეზიც კი შეიძლება გახდეს. ტაბუდადებული თემებისაგან გამოწვეული კომუნიკაციის არშედეგობის მიზეზები უცხო კულტურათა მიმართებაში ზოგჯერ შეიძლება უფრო მძიმე შედეგობრივი აღმოჩნდეს, ვიდრე მშობლიურ კულტურაში, რადგან ის, ვინც ტაბუდადებულს არღვევს, ის შეგნებულად არ მოქმედებს ასე, არამედ მას აკლია საჭირო კომპეტენტურობა ამ საკითხში.

რა არის ტაბუ? იგი პოლინეზური სიტყვაა (*tapu*“ *Ta pu*“) და მიეკუთვნება იმ იმეათ სიტყვებს, რომლებმაც სამხრეთ სანაპიროების ენებიდან გავრცელება პოვეს დასავლურ ცივილიზაციის ენებში. სიტყვა „ტაბუ“ 1777 წ. ინგლისში ჯეიმს კუკმა შემოიტანა, საიდანაც იგი სწრაფად გავრცელდა სხვა ქვეყნებში. ბეტცი აღნიშნავს, რომ გარდა ეგზოტიკური ჟღერადობისა, მის გავრცელებას ხელი შეუწყო საჭირო სიტყვების უქონლობით გამოწვეულმა ვაკუუმმა, რაც დასავლური ცივილიზაციის ენებში არსებობდა (ბეტცი, 1978, 141). გერმანულ ენაში იგი 1851 წელს მაიერის „*conversations-lexikon*“-ში დაფიქსირდა და მან ნაყოფიერი წვლილი შეიტანა ბუნებრივი ენებისა

და კულტურათა კვლევის საქმეში. ფაქტიურად არ არსებობს ხალხი და არც კულტურის რომელიმე სფერო, რომლისათვის გვერდი აველო ტაბუს შიშისმომგვრელ და ზიანის მომგვრელ გავლენას. მოგვიანებით ფროიდის ნაწარმოებში „*Totem und Tabu*“ ცნებამ „ტაბუ“ საბოლოო ადგილი დაიკავა „კულტურის მატარებელი ხალხის დისკურსში“.

არც ადრე არსებობდა და არც ახლა არსებობს ერთიანი აზრი იმის შესახებ, თუ როგორ უნდა ითარგმნოს ეს სიტყვა სხვა ენაზე. ზოგადად გავრცელება პოვა სიტყვის ორმა ძირითადმა მნიშვნელობამ: „*heilig*“ (წმინდა) და „*verboten*“ (აკრძალვა), სადაც გაურკვეველია, რომელია უფრო ძველი მნიშვნელობა. ზოგიერთი მკვლევარი ვარაუდობს, რომ სიტყვა „აკრძალვის“ მნიშვნელობით უფრო ძველია, ზოგიერთი პირიქით, უფრო ძველი მნიშვნელობის სტატუსს „წმინდას“ ანიჭებს. ფროიდი კი ტაბუს ერთდროულად, როგორც „წმინდას“, ისე „არაწმინდას“ უკავშირებს, რადგან ტაბუ მისი აზრით, მასში აღნიშნულ ცნებას უკვე აღარ აღნიშნავს (ფროიდი, 1974, 315). ტაბუს ძირითად მნიშვნელობას თანამედროვე სამეცნიერო ნორმებში, ისე როგორც კულტურის შემსწავლელ დისციპლინებში, ძალიან ცოტა აქვთ საერთო სიტყვის გავრცელების სფეროს იმ კონცეპტთან, რომელიც დაკავშირებული იყო საკრალურ სფეროსთან, მაგიასთან, დემონების არსებობის რწმენასთან და ა.შ.

გასული საუკუნის მკვლევრები გენეტიკურად ერთმანეთთან აკავშირებენ რელიგიურ ტაბუს და ევფემიზმებს (ბერძ. *eu* „კარგად *phem* ემეტყველებ“). ადამიანებს ჰქონდათ შიში ბუნების მოვლენების მიმართ, გარკვეულ მოქმედებებს და ფაქტებს ცრუმორწმუნენი დღესაც უკავშირებენ ისეთ საკითხებს, რაც აუხსნელი რჩებოდა მათთვის. ასე გაჩნდა ენაში თავის დროზე არსათქმელისა და არგასაკეთების გამოსახატავად მათი შემცველი სიტყვები და შესიტყვებები, რომლებსაც შემდეგ ევფემიზმები დაუპირისპირდა. ასე მაგალითად, გერმანულ ენაში და ანალოგიურად ქართულშიც არის გამოთქმები: *der Allwissende, der Allmächtige, der himmlischer Richter* (ყოვლისმცოდნე, ყოვლისშემძლე, ზეციური მსაჯული და სხვ.). ისინი ასახვას პოულობენ კლასიკოსების ნაწარმოებებში: *Wenn du von deinem himmlischen*

Richter dich nicht mehr genierst? (H.Mann). გერმანულ ენაში შიშის დაძლევის მიზნით შექმნილი ევფემიზმებიდან განსაკუთრებით აღსანიშნავია სიკვდილთან დაკავშირებული სიტყვები: **Vetter Hein, Knochenmann, Sensenmann, Trennung, Hinscheiden, Ableben, Heimgang, Hintritt, Hingang** და სხვ. ასე შეიქმნა ქართულშიც გარდაიცვალა, უფალს სული მიაბარა, სული განუტევა და სხვ. ტაბუდადებულის შესანაცვლებლად შეიქმნა ქართულში გველის ხსენების სანაცვლოდ — *უხსენებელი*. ასეთი ტიპის სიტყვები და შესიტყვებები, შექმნილი თავის დროზე სამეტყველო ტაბუს თავიდან აცილების მიზნით, დაფიქსირებულია ენაში და ყველასთვის მისაღები და გასაგებია. დღეს ტაბუს ძალიან ცოტაა აქვს საერთო ამ კონცეპტის გავრცელების პირველ მნიშვნელობასთან. შეიმჩნევა ამ ცნების რეპერტუარში სამეტყველო ნორმებში მნიშვნელობის გადაწევა. ზაიბელი აღნიშნავს ამის შესახებ: ისეთი ეგზოტიკური სიტყვა, როგორცაა *ტაბუ*, წყდება თავის კონტექსტს, ტრანსფორმირდება კულტურის წრეში ახლებური, სახეშეცვლილი სახით და იკავებს არასაკმარისი სამეტყველო საშუალებებით გამოწვეულ ცარიელ ადგილებს სპეციფიკურ ჯგუფისთვის დამახასიათებელ აკრძალვით ხასიათის სტრუქტურებში“ (ზაიბელი, 1990, 75).

ტაბუს კვლევის სფეროებიდან გამოვყოფთ ინტერკულტურულ მიმართულებას, რომელშიც ვერბალურ და არავერბალურ ტაბუს გამოყოფენ. არავერბალური ტაბუ გაიგება როგორც ნაწილი რომელიმე კოლექტივისა, რომელიმე ჯგუფის სოციალური კოდექსი, რომელიც ადგენს რომელი მოქმედება და ქცევის ნორმა არ შეიძლება იქნას დაშვებული. ვერბალურ ტაბუს მიეკუთვნება, ერთი მხრივ, თემები, რომელზეც არ ლაპარაკობენ, ან მხოლოდ გარკვეული ეტიკეტის დაცვით იყენებენ კომუნიკაციაში. მეორე მხრივ, ესენი არიან სამეტყველო გამონათქვამები, რომელსაც ერიდებიან და არ იყენებენ კომუნიკაციაში ან ცვლიან ევფემიზმებით.

ტაბუს ინტერკულტურული კვლევის საგანია: ა) მოქმედების ნეგატიური კონვენციები (მოქმედების ტაბუ: „ამას არ აკეთებენ“) ბ) თემები, რომელსაც არ ეხებიან; (კომუნიკაციური ტაბუ: „ამის შესახებ არ ლაპარაკობენ“) გ) ეტიკეტდადებული თემები: „ამის შესახებ

მხოლოდ ასე ლაპარაკობენ“), დ) სამეტყველო გამონათქვამები, რომელსაც ერიდებიან: „ამას არ ამბობენ“) ე) გრაფიკული ხასიათის ტაბუ, რომელიც ეხება ობიექტებისა და თემების სიმბოლურ შეხების საკითხს. იგი ყოველთვის ნათელ სურათს ვერ იძლევა, რადგან არის თემები, რომელიც ვერბალურად შეიძლება გამოიხატოს, მაგრამ მისი გრაფიკულად ასახვა ტაბუდადებულია (მაგალითად, ძალაუფლება, სიკვდილი, სექსუალური ძალადობა). მიუხედავად იმისა, რომ დღეს ადამიანებს მეტი შესაძლებლობა აქვთ „მიიღონ მხედველობაში ტაბუ ან არ მიიღონ“ (ლუხტენბერგი, 1999, 69), მაინც არ შეიძლება ჩაითვალოს, რომ ყველა კულტურის ყველა სფეროში ერთნაირი შეხედულება არსებობს იმის შესახებ, თუ რას შეიძლება შევეხოთ, რას არა, რაზე შეიძლება და რაზე არ შეიძლება ყურადღების გამახვილება და ა. შ. საზოგადოების პრობლემა და პირველ რიგში ინტერკულტურული კომუნიკაციის პრობლემა ისაა, რომ წესები ტაბუს შესახებ და ევფემიზმების გამოყენება უკვე არაერთგვაროვნად შეიძლება იქნეს ფორმულირებული. აქ ბევრი რამ არის ყურადღაღები: ეროვნული ტრადიციების გათვალისწინება (სიკვდილის, გლოვის, მიცვალებულის დატირების, სექსუალურ ორიენტაციის განსხვავებული ინტერპრეტაციის და სხვ.).

რა ნიშან-თვისებები და ფუნქცია გააჩნია ტაბუს? — კომუნიკაციაში ჩართულ, ენობრივ თუ მოქმედებაში გამოხატულ ტაბუს ძირითადი ნიშანია ის, რომ უმეტესწილად იგი ექსპლიციტურად ფორმულირებული არაა, იგი არაა იურიდიულად აკრძალული და გრამატიკული წესით კოდირებული. ტაბუს როცა არღვევს ადამიანი, იგი სასჯელს კი არ ელის, არამედ აქვს დანაშაულისა და უხერხულობის გრძნობა საკუთარი თავის მიმართ. მიუხედავად ამისა, ზუსტი გამიჯვნა ტაბუსა და აკრძალვას შორის მაინც შეუძლებელია. ტაბუს ფუნქცია ძირითადად იმაში გამოიხატება, რომ სოციალური ქმედება საზოგადოების ნორმებს შეესაბამებოდეს. ვერბალური ტაბუს ძირითადი ფუნქცია არავერბალურთან მიმართებით არის ის, რომ მხარი დაუჭიროს აბსოლუტურად ტაბუდადებულ მოქმედებას: ამის შესახებ არ ლაპარაკობენ, ამას არ აკეთებენ; შეეცადოს დაფაროს ტაბუდადებუ-

ლი მოქმედება რაღაცის შენაცვლებით. მაგალითად, გერმანიაში პოლიტიკასა და ეკონომიკის სფეროში ასეთი სახის შენაცვლებას აკეთებენ: **spendieren Schmiergeld-ის**, ხოლო **Operation — Krieg** — ნაცვლად. ასეთი ტიპის შენაცვლებები ყველა ენაში მოიპოვება, თუმცა თანამედროვე ეპოქაში უკვე ძნელია მოიძებნოს მძაფრად ტაბუდადებული საკითხები. ჰარტმანი აღნიშნავს, რომ ამკარად სულ უფრო და უფრო განვითარებულ საზოგადოებაში ვიმყოფებით, სადაც ისტორიული თვალსაზრისით აღარ არსებობს ენობრივად გავლენის მომხდენი ტაბუდადებული სიტყვები (ჰარტმანი, 1990, 148). საქართველოში ჯერ კიდევ ტაბუდადებულად თვლიან სექსუალურ საკითხებზე ამკარად და მოურიდებლად საუბარს, ტაბუდადებულ მოვლენად მიიჩნევენ ჰომოსექსუალობას. თავშეკავებას ამჯობინებენ უფროსების თანდასწრებით უხერხულ თემებზე, ყოფილ შეყვარებულებზე, პარტნიორებზე საუბრისას და ა.შ.

განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ინტერკულტურულ კომუნიკაციის დროს ტაბუ თემებს. ყველა კულტურაში მოიპოვება ე.წ. „გარანტირებული თემები“, რომლებზეც უპრობლემოდ შეიძლება ყველა სიტუაციაში ლაპარაკი და ტაბუდადებული თემები, რომლებზეც არ ლაპარაკობენ. ამერიკელები ყველაზე ხშირად გამოყენებულ თემებად თვლიან სექსზე, რელიგიაზე, პოლიტიკაზე საუბარს, რომლებსაც გერმანელები თავს არიდებენ. გერმანელები თავს არიდებენ გრძნობების გამჟღავნებას, საკუთარ პრობლემებზე საზოგადოდ საუბარს, რაიმე პოზიციის დაკავებას და ა.შ.

არანაკლებ პრობლემებს ქმნის ტაბუდადებული თემები უცხო ენის გაკვეთილზე. გაკვეთილის სიტუაციაში გარკვეულ დაბრკოლებას ქმნის ზოგიერთი სახის საუბრების ანალიზი, რომელიც შეიძლება ერთ კულტურაში უპრობლემო იყოს, მაგრამ სხვა კულტურაში ნეგატიურ გამოძახილს პოულობდეს, რადგან იგი ტაბუდადებულ სფეროს განეკუთვნება. კნიფკას მოჰყავს მაგალითი ერთ-ერთი გერმანული ენის სახელმძღვანელოდან, სადაც ქალის სახელი „მონიკა“ საუდის არაბეთში ჰომოფობურად უწესო ქალთან ასოცირდება და ამიტომ ისინი ერიდებიან ამ სახელის წარმოთქმას გაკვეთილზე და მი-

მართავენ სხვა საშუალებას.

არავერბალური საშუალებებით გამოხატული ტაბუ შეიძლება შესტითაც აღინიშნოს, რადგან თუ იგი ერთ კულტურაში ნეიტრალურ და პოზიციურ მნიშვნელობას აღნიშნავს, მეორეში პირიქით, ტაბუდადებული იყოს. მაგალითად, ჩრდილოეთ ამერიკაში გავრცელებული თითო გამოხატული შესტი „**alles ist okey**“, რომლის მეშვეობითაც ცერი და საჩვენებელი თითი წრეს მიანიშნებს, სხვა ქვეყანაში შეიძლება შეურაცხყოფელი მნიშვნელობას ატარებდეს. საფრანგეთში მაგალითად, ამით გამოხატავენ: „შენ ნული ხარ“, ხოლო საბერძნეთსა და თურქეთში იგი ვულგარული სექსუალური მოწოდებაა და ა.შ.

საქართველოში გავრცელებული შესტი, როცა მამაკაცები ხვდებიან ერთმანეთს და ჩვეულებრივ გადაეხვევიან, გადაკოცნიან ერთმანეთს, ევროპელებისათვის მიუღებელი და გაუგებარია, რადგან ისინი თვლიან, რომ ერთი სქესის წარმომადგენლები ერთმანეთს არ უნდა კოცნიდნენ. ჩვენთვის კი გაუგებარია ის მოტივი, რაც მასში დევს: ისინი ხედავენ ამაში ერთი სქესის წარმომადგენლებს შორის სექსუალური ურთიერთობის მიმანიშნებელ ელემენტს, რაც ჩვენთვის გაუგებარია. სამაგიეროდ, ჩვენთვის მიუღებელია ცხვირის მოწმენდის ის „ხმაურიანი“ წესი, რასაც ევროპელები ჩვეულებრივად თვლიან.

არსებობს ისეთი კონტაქტური სიტუაციები, სადაც ერთი კომუნიკატორი საუბრისას მოულოდნელად შეხვდება ე.წ. „**interlingual Taboos**“ — (მოიხარება ისეთი ტაბუდადებული გამონათქმები, რომელიც ორივე ენაში გრაფიკულად და ვოკალურად ერთნაირია, მაგრამ განსხვავებული შინაარსი აქვს) ან ე.წ. „**intercultural taboos**“ (როცა ორივე ენაში ენობრივი ფორმები სხვადასხვაა, მაგრამ მათი სიმბოლიკა ერთ-ერთ ენაში ტაბუდადებულია და შესაბამისად, სიტყვა დაკავშირებულია ნეგატიურ ასოციაციებთან (რიცხვები, ფერები, ცხოველები ფრინველები და ა.შ.). მაგალითად, 13 რიცხვი ბევრ ქვეყანაში არაბედნიერ რიცხვთან ასოცირდება (ზოგიერთ სასტუმროს ნომრებს არ აქვთ ნომერი 13, თვითმფრინავში აკლია მე-13 რიგი და ა.შ.). 4 რიცხვი არაბედნიერ რიცხვად ითვლება ჩინეთსა და იაპონიაში, რადგან იგი ჰომოფობურია ამ ენებში სიკვდილის აღმნიშვნელ

სიტყვასთან. სხვადასხვა კულტურაში განსხვავებული სიმბოლიკა აქვს ფრინველებსა და ცხოველებს. სინგაპურელი ბავშვისთვის ისეთი რა-
ლაცის ჩუქება, რაზეც წეროა გამოსახული ფატალური იქნებოდა, რადგან იგი სიკვდილის აღმნიშვნელია, როცა გერმანიაში იგი პირი-
ქით, ბავშვის დაბადებას და ბედნიერებას უკავშირდება. ინტერკულ-
ტურულად ტაბუდადებული სიტყვაა გერმანული “Kippe“ (ნამწვავი),
რომელსაც ამერიკაში „fag“ შეესიტყვება, მაგრამ იგი „Schwuler“ „მა-
მათმავალ“-საც აღნიშნავს. ასეთი უამრავი მაგალითების მოყვანა შე-
იძლება. მთავარი კი ისაა, ვიცნობდეთ იმ ენობრივ სკრიპტებს, რომ-
ლებიც საჭიროა წარმატებული ინტერკულტურული კომუნიკაციის-
თვის, რადგან მიუხედავად განსხვავებული წარმოდგენებისა და განა-
წესებისა, პიროვნებებზე დიდად არის დამოკიდებული რამდენად მო-
ქნილად და მარჯვედ შეძლებენ ისინი უხერხულობის თავიდან აცილე-
ბას და ურთიერთგაგებას.

გამოკითხვის თანახმად, ახალგაზრდების გარკვეული პროცენტი
თვლის, რომ საქართველოში დღეს ტაბუდადებული თემები არ არსე-
ბობს. ჩვენი აზრით, ეს მოსაზრება პირობითია, რადგან ტაბუდადე-
ბული თემები ყველა კულტურაშია და მიგვაჩნია, რომ ტაბუ არის,
ერთი მხრივ, სწორედ კულტურული კოდის მაჩვენებელი, კულტურის
თვითმყოფობის შენარჩუნების ერთ-ერთი პირობა. მეორე მხრივ, იგი
ზრდილობასთან ასოცირდება და ამით ინარჩუნებს უკანდახვევის,
დისტანციურობის, ეტიკეტის დაცვის ფუნქციას.

ამრიგად, ტაბუდადებულ თემებს განსაკუთრებული მნიშვნელო-
ბა აქვს კულტურათშორის კონტაქტურ სიტუაციებში, რადგან იგი
ქმნის კულტურის ქცევის დაკვირვების ერთ-ერთ მნიშვნელოვან ნა-
წილს. ინტერკულტურულად ორიენტირებული სწავლებისას მნიშვნე-
ლოვანია გარკვეული სტრატეგიების გამოყენება, რომელიც უზრუნ-
ველყოფს ტაბუდადებულ თემებზე საუბარს. არ შეიძლება სამეტყვე-
ლო და სოციოკულტურულ გაუგებრობაზე საუბარი. კომუნიკატორე-
ბის კომპეტენციასა და მოქნილობაზე დამოკიდებული ტაბუდადე-
ბული თემების ირგვლივ საუბარზე თავის არიდება. ტაბუდადებული
მიმართვები ნათელს ფენს, თუ რამდენად მნიშვნელოვანია, ერთი

მხრივ, ტაბუ-ფენომენის მიმართ დიდი დახვეწილობისა და სიფაქიზის
გამომუშავება, მეორე მხრივ, ტაბუ – დისკურსისთვის ენობრივი ნორ-
მების დამუშავება და განვითარებისთვის ხელის შეწყობა. აუცილებ-
ლად გასათვალისწინებელია ისიც, რომ ტაბუდადებული თემების
სწავლება ეთიკის ნორმებს, პირველ რიგში კი ზრდილობას უკავ-
შირდება.

ლიტერატურა

ბეტცი, 1978 — Betz, Werne: Tabu-Wörter und Wandel, in Meyers
Enzyklopädisches Lexikon. . Mannheim u.a .S 142-144

ზიგმუნდი, 1974 — Freud Sigmund. Totem und Tabu. Einige bere-
instimmungen im Seelenleben der Wilden und der Neurotiker. Studienausga-
be. Band IX. Frankfurt a.m.

ჰარტმანი, 1990 — Hartmann, Dietrich: Sprache und Tabu heute. In:
Osnabrücker Beiträge zur sprachtheorie 42 S. 137-159.

ლუხტენბერგი, 1997 — Luchtenberg, Sigrid. Euphemismen im heuti-
gen Deutsch. Mit einen Beitrag zu Deutsch als Fremdsprache Fr.a. M. 1985

მალეცკე, 1996 — Maletzke, Gerhard. Interkulturelle Kommunikati-
on. Zur Interaktion zwischen Menschen verschiedener Kulturen. Opladen.

ლევისი, 1996 — LLewis, Richard .Handbuch Internationaler Kom-
petenz. Mehr Erfolg durch den richtige Umgang mit Geschäftspartner Wel-
tweit. Verlag Frankfurt a. M New Jork

შროდერი, 1995 — Schröder, Hartmut: Tabuvorschung als Aufgabe
interkultureller Grammatik. In: Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache 21. S. 15-
35.

ზაიბელი, 1990 — Seibel, Karin: Zum Begriff des Tabus. Eine Sozio-
logische Perspektive. Universität. Frankfurt a.M .

ულმანი, 1962 — Ullmann, Stephan: Semantics. Introduction to the
Science of Meaning. Oxford University.

ვაგნერი, 1991 — Wagner, Hans. Medien-Tabus und kommunikasi-
onsverbote. Die manipulierbare Wirklichkeit. München.

NANA STAMBOLISHVILI, LIA PARTENADZE

Verbal and Non-Verbal Taboo in the Discourse of Native Speakers

ნატალია სურგულაძე

Summary

**პარემიათა ვარიანტებისა და სინონიმების კვლევა
ფრანგულ და ქართულ ენებში**

Taboo studies are an essential tool for investigating patterns of cultural behaviour. As is known tabooed/unsafe topics acquire particular significance in intercultural communication. Since the issue of safe /unsafe topics is closely linked with ethic norms and politeness values, it is of particular relevance to include the given issue in culture-oriented language teaching. The aim of the teaching in question is to develop tolerance in learners towards taboos in a foreign as well as in their native culture, to equip them with verbal and non-verbal patterns of adequate behaviour that might be of use in intercultural situations.

პარემიები ენის ფუნქციონირების შემადგენელ ნაწილს წარმოადგენს. თავიანთი სტრუქტურით ისინი მეტყველების სიმბოლური ერთეულებია, რომლებიც მორალურ და უტილიტალურ ნორმებს გამოხატავენ. ეს ნორმები სხვადასხვა კულტურებში შეიძლება ემთხვეოდნენ ერთმანეთს ან დიამეტრიულად გასხვავდებოდნენ. ფრანგული და ქართული ანდაზების შედარებისას დასაშვებია აღმოჩნდეს მსგავსებები და განსხვავებებიც, რომლებიც უთუოდ მოცემული კულტურების მახასიათებელ ნიშნებს წარმოადგენენ.

ფრანგული ანდაზების ქართულად თარგმნისას არსებობს ვარიანტულობის ფართო განვითარება, რაც ენის გამდიდრებისა და განახლების უმნიშვნელოვანესი წყაროა.

მოცემული სტატია ეხება ანდაზების ვარიანტებისა და სინონიმების კვლევას ფრანგულ და ქართულ ენებში. მათ წარმოქმნას საფუძვლად უდევს ცვლილებები ლექსიკურ შემადგენლობაში. ეს ვარიანტების ყველაზე მეტად გაგრძელებული ტიპია, რომელსაც ახასიათებს მთელი რიგი ლექსიკურ-სემანტიკური კანონზომიერებები. ჩატარებულმა ანალიზმა დაგვანახა, რომ პარემიების ვარიანტებისადმი ლექსიკური კომპონენტებისათვის ნიშანდობლივია: 1. ხატის ერთიანობა; 2. საერთო დენოტატურ-სიგნიფიკატური შინაარსი; 3. ენაში შესრულებული ფუნქციისა და კატეგორიალური (ლექსიკურ-გრამატიკული) მნიშვნელობების დამთხვევა.

ანდაზების ვარიანტებისაგან განსხვავებით კი პარემიული სინონიმები აგებულია სხვადასხვა ხატის ბაზაზე, რომელთაც საერთო კლასემები და ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანი სპეციფიკური სემები გააჩნიათ.

პარემიათა ვარიანტების პირველი ნიშანი — ხატის ერთიანობა

ყველაზე მნიშვნელოვანი ნიშანია, რომელიც მათ განასხვავებს სინონიმებისაგან. ამას გარდა, სწორედ ამ ნიშანს, როგორც სემანტიკურ ინვარიანტს ენიჭება წამყვანი როლი ანდაზის იგივეობის შენარჩუნებაში ყველა მისი ლექსიკური თუ სტრუქტურულ-გრამატიკული მოდიფიკაციებისას.

მეორე ნიშანი — დენოტატურ-სიგნიფიკატური (საკუთრივ აზრობრივი) შინაარსი გულისხმობს ანდაზის ვარიანტების სემანტიკურ ტოლფასს, თუმცა ისინი განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან ექსპრესიულობითა და სტილისტური შეფერილობით. თუ პარემიული ვარიანტები ერთი და იმავე ანდაზის სხვადასხვა ფორმებია, ანდაზური სინონიმები დამოუკიდებელი ერთეულებია.

მესამე ნიშანში იგულისხმება პარემიული ვარიანტების მიერ ენაში შესასრულებელი ფუნქციებისა და მათი კატეგორიული /ლექსიკურ-გრამატიკული / მნიშვნელობების თანხვედნილობა. თუ რომელ კლასს უნდა მივაკუთვნოთ ისინი თავიანთი სტრუქტურით, სუბსტანტიურს, ადიექტიურს, ზმნურსა თუ კომპარატიულს.

ვარიანტების წარმოქმნას საფუძვლად უდევს ცვლილებები ლექსიკურ შემადგენლობაში. ეს ვარიანტების ყველაზე მეტად გავრცელებული ტიპია, რომელსაც ახასიათებს მთელი რიგი ლექსიკურ-სემანტიკური კანონზომიერებები, რაც გამოწვეულია იმით, თუ რამდენად და რა ფორმით არსებობს ან ითარგმნება ესა თუ ის ანდაზა ფრანგულიდან ქართულში.

პარემიული ზოონიმები და ფიტონიმები წარმოადგენენ სამყაროს ენობრივი სურათის პროდუქტს, რომელიც აისახება ადამიანის სულიერ სამყაროში და სინამდვილის ეროვნულ აღქმაში.

თითოეული ერის ენაში საუკუნეების განმავლობაში ჩამოყალიბდა მყარი გამონათქვამები, რომელთაგან ერთ-ერთ ვარიაციას პარემიები წარმოადგენს. ეს მინი-ტექსტები, თავიანთი ფორმითა და შინაარსით, ფოლკლორულ ტრადიციებში აღქმულია როგორც ფოლკლორის ერთ-ერთი ჟანრი. ხალხური გამონათქვამი და ანდაზები გადმოსცემენ საუკუნეების განმავლობაში ხალხთა მიერ დაგროვილ სიბრძნეს, ფილოსოფიასა და მათ ისტორიას.

ჩვენ მიერ მოძიებულმა მასალამ დაგვანახა, რომ პარემიების ვარიანტებისადმი ლექსიკური კომპონენტებისათვის ნიშანდობლივია სემანტიკური თანაფარდობა, ანუ ვარიანტად, კომპონენტებს შორის სინონიმური მიმართება.

ზოონიმით ნაწარმოები პარემიული ვარიანტები ასახელებენ:

1. ინტერაქტიულობას:

Chien hangreux a toujours l'oreille déchirée — ავმა ძაღლმა არც თვითონ ჭამა და არც სხვას აჭამაო; ავის მქნელს ავი დაემართებაო; ავის მქნელი თავისი თავის მტერიაო.

Chat échaudé craint l'eau froide(დამდულრულ კატას ცივი წყლის ეშინია) - შეშინებული ძაღლი მთვარეს უყეფდაო; რძისგან შეშინებული დოს უბერავდაო.

Quand le chat n'est pas là, les souris dansent= უძაღლო ქვეყანაში კატას აყეფებდნენო

2. თანაბარ წინააღმდეგობას: **à bon chat, bon rat**= se dit quand celui qui attaque trouve un antagoniste capable de lui résister= équivalent géorgien=თუ კატა მკვირცხლია, არც თავგია დონდლოო; თუმცა კატა მარდიო, თავგიც დამბლა როდიაო.

3. გულგრილობას: **Acheter chat en poche**= ზღვაში თევზი ვის დაუფასებიაო.

4. შეუძლებლობას: **c'est le nid d'une souris dans l'oreille d'un chat**= ვირი ხბოს რომ მოიგებს, თევზიც საძოვარზე გაიგზავნებაო.

5. უმადურობას: **A cheval donné on ne regarde pas la bouche**= ნაჩუქარ ცხენს კბილი არ გაესინჯებაო.

6. უბედობას: **A cheval maigre vont les mouches**= კაცი ხიდან ჩამოვარდა და ძირს გველმა უკბინაო.

7. თავდაცვას: **A chien qui mord il faut jeter des pierres** = მკბენარა ძაღლს ქვა უნდა ესროლოო

8. ინდივიდუალობას: **A chaque oiseau son nid est beau**= ყვავსაც თავისი ბახალა მოსწონსო, ბუს თავისი ბახალა ფარშავანგზე ლამაზი ჰგონიაო, ყველა მელას თავისი კუდი მოსწონსო.

9. ჩვევის სიმტკიცეს: **A laver la tête d'un âne on perd sa lessive**= ღორი რამდენიც უნდა ბანო, ისევ ლაფში ჩაწვებაო; ბაყაყი ხალიჩაზე დააბრძანეს, ისკუბა და გუბეში ჩახტაო; არ გათეთრდება ყორანი, რაც უნდა ხეხო ქვიშითა.

ფიტონიმებით ნაწარმოები პარემიები ასახელებენ:

1. მოთმინებას: **Avec le temps et la paille les nèfles** (ზღმარტლი) **mûrissent**= ქართული ეკვივალენტი — მოთმინება და შრომა ყველაფერს აადვილებსო.

2. შედეგს: **Bon champ sème, bon blé rapporte, bon fruit vient de bonne semence**= ქართული ეკვივალენტი — რასაც დათეს, იმას მოიმკიო; კარგი ხე, კარგ ნაყოფს იძლევაო.

3. მოჩვენებას, სიმულაციას: **Belle vigne sans raisin ne vaut rien**= ქართული ეკვივალენტი- შორიდან მტერს მოუკლავს გულს, ახლოდან მოყვარესაო.

4. არარაობას: **Cela ne vaut pas un trognon de chou**=ქართული ეკვივალენტი — კომბოსტოს მურკადაც არ ღირს.

5. მუქთახრობას, სიზარმაცეს: **Celui qui travaille mange la paille, celui qui ne fait rien mange le foin**= ქართული ეკვივალენტი — ერთი არის მთხნელიო, ოცდახუთი მცოხნელიო.

6. შედეგს: **c'est au fruit qu'on connait l'arbre, on reconnait l'arbre à ses fruits**= ქართული ეკვივალენტი- ხე ნაყოფით იცნობაო. **La racine du travail est amère, mais son fruit est doux** =ქართული ეკვივალენტი — სწავლის ძირი მწარე, არის კენწეროში გატკბილდების

7. უეცობას: **Jeter(sem)er des marguerites devant les pourceaux**= ქართული ეკვივალენტი — ვირმა რა იცის ხურმა რა ხილიაო

8. ერთგვაროვნებას: **La pomme ne tombe pas loin du tronc, le fruit ne tombe jamais loin de l'arbre**= ქართული ეკვივალენტი — როგორც ტყე, ისეთი ნადირო, ნაყოფი ხისგან შორს არ ვარდებაო, რაც ქოთანნი, ის ყვავილიო.

9. ტოლერანტობას: **Le fruit pourri ne pourrit pas l'arbre**= ქართული ეკვივალენტი — ერთი გონჯი ყველა ოჯახში არისო

10. **Le concept d'opportunité: Le semer et la moisson ont leur temps et leur saison**= ქართული ეკვივალენტი — ბალს ქერქი მაშინ გააძრე, როდესაც გაცვლებო

11. სიზარბეს: **Les arbres empêchent de voir la forêt**= ქართული ეკვივალენტი — თხამ კომბოსტო დაინახა და ღობე ვერაო.

12. დაბრკოლების გადალახვას: **Pas de vie sans épines**=ქართული ეკვივალენტი — ვარდი უეკლოდ არავის მოუკრეფიაო

13. სიფრთხილეს: **Souvent la plus belle pomme est véreuse ; entre l'arbre et l'écorce, il ne faut pas mettre le doigt = il ne faut pas juger de l'arbre par l'écorce; Tout bois n'est pas bon à faire flèche**= ქართული ეკვივალენტი — ყველა ხისგან ისარი არ მზადდებაო, შორიდან მტერს მოუკლავს გულს ახლოდან კი მოყვარესო.

14. უარყოფით შედეგს : **Qui sème les épines, recueille les charbons**= **équivalent géorgien** = ვინც ეკალს თესავს ეკალსვე მოიმკისო. **A chemin battu, il ne croit point d'herbe** = ქართული ეკვივალენტი — გათვლილ გზაზე ბალახი აღარ ამოდისო

ესა თუ ის ერი თავისი არსებობის მანძილზე აკვირდებოდა გარემოს, ბუნებას, ქმნიდა ასოციაციებს და გადასცემდა თაობებს სიბრძნეს, მორალსა და რჩევებს. აღსანიშნავია ის, რომ მსგავსება და დამთხვევა ზოონიმური ანდაზებისა ორივე ენაში საკმაოდ მრავალრიცხოვანია. მაგრამ საჭიროა ითქვას ისიც რომ ზოონიმებით ნაწარმოები ბევრი ფრანგული ანდაზა ქართულში ცხოველთა სახელებით არ არის შედგენილი ან კიდევ ჩანაცვლებულია სხვა ცხოველით.

მაგ. :

1. **Rejeter le moucheron et avaler le chameau** = ქართული ეკვივალენტი — თუ კაცსა არ სწადია, რიყეზე ქვას ვერ დაინახავსო(**cela veut dire: si quelqu'un ne veut pas on ne peut rien voir**) exprime l'ingratitude.

2. **Réchauffer un serpent dans son sein** = ქართული ეკვივალენტი — ავმა რა ქნა ავის მეტით = **cela veut dire qu'un homme méchant ne fait que la méchanceté.**

3. **Parole de saints et griffes de chats** = ქართული ეკვივალენტი — უჩინარი მტერი მოსულ მტერზე უარესიაო= **cela veut dire que l'ennemi anonyme est beaucoup plus dangereux que l'ennemi visible (attaquant)**

4. On n'a jamais vu chèvre morte de faim = ქართული ეკვივალენტი — მშვიერი ყველაფერს ჭამსო, თუ კი გმია ზაქარია ცივი მჭადიც ზაქარია cela veut dire qu'un homme affamé peut manger tout.

ჩანაცვლებულია სხვა ზოონიმებით :

1. Bon chien chasse de race = კვიცი გვარზე ხტისო
2. Bon lièvre vient toujours mourir au gîte= ჩიტი სადაც გაიზრდება, მისი ბაღდადიც იქ არისო.
3. Brebis qui bêle perd sa goulée= მოკაკანე კაკაბი მახეში ჩავარდებო
4. Ce n'est pas sa faute si des grenouilles n'a pas de queue= ნიკორა გაატყავეს — რატომ დედა არა გყავსო.
5. C'est là que gît le lièvre= აი, სად ყოფილა ძაღლის თავი დამარხულიო
6. Absent le chat, les souris dansent= ბედაურები დაწყდაო, ვირს მოედანი დარჩაო, უძაღლო ქვეყანაში კატას აყვებდნენო
7. Acheter chat en poche = ზღვაში თევზი ვის დაუფასებიაო
8. Faire d'une mouche un éléphant = რწყილს კამეჩად მოგაჩვენებო
9. Les loups peuvent perdre leurs dents, mais non leur nature= გველს რომ შვიდი ტყავი გააძრო, მაინც გველიაო.
10. Les loups ne se mangent pas entre eux = ძაღლი ძაღლის ტყავს არ დახვსო

როგორც ვხედავთ, ამ ანდაზებში სემანტიკური ეკვივალენტობა იგივეა, მაგრამ ფრანგულ ვარიანტში მოცემული ცხოველები ქართულში შეცვლილია სხვა ცხოველებით:

1. ძაღლი კვიცი
2. კურდღელი ჩიტით
3. ცხვარი ხოხბით
4. ბაყაყი ძროხით.
5. კურდღელი ძაღლით.
6. კატა და თავგი ჯიშინი ცხენითა და ვირით.
7. კატა თევზით.
8. ბუზი რწყილით და სპილო კამეჩით.
9. მგელი ძაღლით.
10. მგელი გველით.

შეგვხვდა ასევე ინვერსიული ვარიანტებიც, როცა ქართული ზოონიმური ანდაზების ფრანგულ ვარიანტში საერთოდ არ არის მოცე-

მული ცხოველთა სახელები:

1. კატას(le chat) ჩაარტყეს ძეხვიო — დამეცა კარგი მეხიო=A quelque chose malheur est bien
2. მგელს(le loup) მგლურად დაუხვდი და მელას(le renard) მელურადო=A tout seigneur, tout honneur
3. მგლისთვის(le loup) ცხვარი(le mouton) ვის მიუბარებიაო=Au plus larron la bourse.
4. თუნდ მგელმა შემჭამოს, თუნდ მგლის შვილმაო=Autant vaut bien battre que mal battre, autant vaut bien être mordu d'un chien que d'une chienne.
5. გველსა (le serpent)ხვრელით ამოიყვანს ენა ტკბილად მოუბარი=Bon accueil vaut bien un mets.
6. ვირს (l'âne) თუ მოშვიდა, სირბილში ცხენიც(le cheval) ვერ აჯობებსო=Besoin fait la vieille trotter.
7. დაკარგული ძროხა(la vache) ბევრს იწველიდაო=Bien perdu, bien connu.
8. ძაღლი(le chien) საყასბოს არ მოშორდებაო=Celui louer de qui le pain mangera.

ანდაზები ყოველ ენასა და კულტურაში გამოხატავენ მორალსა და დაგროვილ სიბრძნეს, უმრავლესობა მათ შორის ზოონიმებითაა ნაწარმოები, ხოლო ფიტონიმებით ნაწარმოები ორივე ენაში მცირერიცხოვანია.

ზოონიმური და ფიტონიმური პარემიების შედარებამ ფრანგულ და ქართულ ენებში, მოგვცა შესაძლებლობა რამდენიმე ჯგუფის გამოყოფისა:

1. ლექსემები, რომლებიც ორივე ენის პარემიოლოგიაშია:
Mauvais chien ne trouve où mordre = ავმა ძაღლმა ხეირიანად კბენაც არ იცისო
On connaît le cheval dans la plaine =კარგი ცხენი გაშლილ ველზე იცნობაო
On connaît l'arbre à ses fruits = ხე ნაყოფით იცნობაო

Tout chien est lion dans sa maison = თავის ეზოში ძაღლსაც დიდი გული აქვსო

Une hirondelle ne fait pas le printemps = ერთი მერცხლის ჭიკჭიკი გაზაფხულს ვერ მოიყვანსო.

2. ლექსემები, რომლებიც მხოლოდ ფრანგულ პარემიოლოგიაშია:

L'âne frotte l'âne = სულელი სულელს აქებსო

Plumer la poule sans le faire crier = გცემ და არ გატირებო

On ne peut pas prendre tels chats sans mitaines = საჩოთირო, ძნელად შესასრულებელი საქმე

Quand les poules auront les dents = არასოდეს, არასოდეს

3. ლექსემები, რომლებიც მხოლოდ ქართულ პარემიოლოგიაშია:

დათვმა თქვა: რასაც ჩემი კბილი ვერ მოვავლე, გემო ვერ ჩავატანეო.

L'ours a dit ce que je n'ai pas pu mordre avec mes dents, je n'ai pas pu le déguster

ცხვარი ცხვარია მაგრამ თუ გაცხარდა ცხარეაო (le mouton est doux mais s'il se fâche il devient mordant)

ლექვი ლომისა სწორია ძუ იყოს თუნდა ხვალია=Les lionceaux naissent égaux de nature mâle ou femelle.

გველსა ხვრელით ამოიყვანს ენა ტკბილად მოუბარი= La langue douce tirerait du fond de son trou un serpent.

თაგვმა თხარა თხარაო, კატა გამოთხარაო= Autant la souris a creusé qu'il a creusé le chat enfin(elle a creusé sa mort)

თევზმა თევზს უთხრა: — ცოტა იქით მიიძარიო, — საით მივიძრა, ორივენი ერთ ტაფაში ვიწვითო (Un poisson a dit à l'autre poisson de reculer un peu à côté, celui-ci a répondu où aller, qu'ils se cuisent dans le même casserole)

ანდაზების ვარიანტებისაგან განსხვავებით კი პარემიული სინონიმები აგებულია სხვადასხვა ხატის ბაზაზე, რომელთაც საერთო კლასემები და ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანი სპეციფიკური სემები გააჩნიათ.

პარემიული სინონიმები ლექსიკური სინონიმებისაგან განსხვავებით გამოხატავენ უფრო კონკრეტულსა და ტევად ცნებებს (თვისე-

ბებს, მოვლენებსა და ა.შ.), რასაც განაპირობებს ანდაზების, როგორც ენის კომპლექსური, ცალკე გაფორმებული ერთეულების სპეციფიკა, რომელიც ემსახურება გარემომცველი სინამდვილის ხატოვან-ექსპრესიულ დახასიათებას.

პარემიულ სინონიმებს ახასიათებთ ცვლილებები როგორც ლექსიკურ შემადგენლობაში, ასევე გრამატიკული სტრუქტურაშიც:

1. Le renard mourra dans sa peau= Mourir dans sa peau =Bois tortu ne se redresse pas= წითელი ცხენი წითელ ტყავში მოკვდებაო; კუზიანს სამარე გაასწორებსო.

2. Donner des fèves pour des pois=donner un oeuf pour avoir un boeuf= ცოტავ, სად მიდიხარო და — ბევრთანაო; შიგ ჩავაგდე ოთნისტელა, ამოვიღე ქოთნისტელაო.

3. Bon champ semé, bon blé rapporté=bon fruit vient de bonne semence= რასაც დათეს, იმას მოიძიო; კარგი თესლი კარგ მიწაში არ დალბებაო.

ქართულში ამ ტიპის პარემიული სინონიმებია:

1. ხვალინდელ ქათამს დღევანდელი კვერცხი მიჩვენიაო=ზეცას წერო მიფრინავდა, ძირსა თვლიდნენ შამფურებსაო.

2. ნაჩუქარ ცხენს კბილი არ გავსინჯებაო=ნაჩუქარი ტალახიანი ჯოხიც კარგიაო.

3. თხას ბოსტანი მიაბარესო=მგელს ცხვარი მიაბარესო.

4. ვირი გაყვიდე, დოლი ვიყვიდე=თხა გაყვიდე, თხა ვიყვიდე, სარგებელი ვერა ვნახეო.

დასკვნისას შეიძლება ითქვას, რომ პარემიული ვარიანტები ორივე ენაში უფრო მრავლადაა, ვიდრე სინონიმები, ზოლო მათი სტრუქტული თანხვედრა ბევრად განსხვავდება ერთმანეთისაგან მოცემულ ენებში. ნებისმიერი ენის პარემიოლოგია წარმოადგენს ძვირფას საგანძურს ამა თუ იმ ერისა. ზოონიმურ და ფიტონიმურ პარემიებში დაფიქსირებული ასოციაციები გასაგებია ნებისმიერი ხალხისათვის, მათში შესაძლებელია ეთნიკური მარკერების აღმოჩენა, რაც ყველაზე უკეთ გამოხატავს ერის ხასიათს, მათ ეთნოფსიქოლოგიას. დასასრულს შეიძლება ითქვას, რომ ანდაზები წარმოადგენენ საშუალებას

ინტერკულტურული დიალოგის დამყარებისა, რომელშიც მთელი კაცობრიობის სიბრძნეა გადმოცემული.

ამჟამად ანდაზები უფრო და უფრო ნაკლებად გამოიყენება თანამედროვე ახალგაზრდების მეტყველებაში, თუმცა მათ ვხვდებით სარეკლამო რგოლებში, პოლიტიკოსთა დისკუსიებსა და დისკურსში, სარეკლამო სლოგანებში, ასაკოვან და განათლებულ ადამიანთა მეტყველებაში.

ლიტერატურა

გვარჯალაძე ი., მიქელაძე ქ. 1981 — «Proverbes et dictons français» avec les traductions et équivalents géorgiens, თბილისი.

კიტუ, 2001 — Quittout, M. «Humour et stéréotypes dans le langage parémiologique» In : Marges linguistiques. Contacts : www.marges-linguistiques.com: p.1

რუსთაველი 1979 — ვეფხისტყაოსანი (ფრანგულად ნათარგმნია გასტონ ბუაჩიძის მიერ)

რეტსკერი, 1963 — Retsker, J.I. Dictionnaire phraséologique franco-russe.

რეი, 1979 — Rey, A., Chanteau S. (1984) : Dictionnaire des expressions et locutions. Paris.

სახოკია, 1979 — თ. სახოკია, ქართული ხატოვანი სიტყვა-თქმანი. თბილისი.

სურგულაძე, 2005 — Le système des zoonymes et des somatismes animaux dans la phraséologie française. ISBN 99940-25-91-0 ბათუმი, შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტი.

NATALIA SURGULADZE

The Study of Paremia Variants and Synonymy in French and Georgian

Summary

Changes in lexis lead to the creation of paremia variants and synonymy. This is a widely spread variation type which is characterized by a number of lexico-grammatical regularities. Paremia variants are characterized by equivalence or synonymy of the constituent lexical units. The study of French and Georgian proverbs has shown that for the paremia variants the following features are typical: 1. equivalence of the image; 2. common denotative-significative content; 3. identity of functions and categorical meanings; Unlike proverb variants paremia synonyms are built on different image bases that have common classemes and relevant semes.

ილიონა ჯინაძე

ირონიის ინტერპრეტაციის თაობაზე

ანტიკური დროიდან მოყოლებული ირონიის, როგორც ტროპის ერთ-ერთი ნაირსახეობის განსაზღვრისა და მისი თვისებების შესახებ საკმაოდ ბევრი გამოკვლევა და ინტერპრეტაცია არსებობს. ამ სტატიის ერთ-ერთი მიზანი იმ განსხვავებების ანალიზია, რომლებიც ნეოგრაისიანულ თეორიებს შორის არსებობს ირონიის განსაზღვრების, მისი კოდირებისა და დეკოდირების თვალსაზრისით.

ირონია, მეტყველების ფიგურის ტრადიციული განსაზღვრების თანახმად, გამოხატავს ექსპლიციტურად დაფიქსირებულ გამონათქვამის/პროპოზიციის საწინააღმდეგო აზრს. ირონიის ამ განსაზღვრებას ეთანხმება ყველა მკვლევარი, თუმცა არის განსხვავებებიც, კერძოდ, გრაისი (გრაისი, 1989) ამტკიცებს, რომ ირონია იმპლიკატურის ერთ-ერთი სახეა და ირონიის აქტუალიზაციის დროს მოსაუბრე საგანგებოდ ანიჭებს გამონათქვამს საწინააღმდეგო მნიშვნელობას, რითაც არღვევს გრაისის მაქსიმალურად ერთ-ერთს, კერძოდ, ხარისხის მაქსიმას. კაუფერი (კაუფერი, 1981) საწინააღმდეგო აზრს ადგას, როდესაც თვლის, რომ მხოლოდ გრაისის მაქსიმალურად ერთ-ერთის დარღვევა ირონიის წარმოქმნის საკმარისი პირობა არ არის და დასძენს, რომ ირონიისათვის კრიტიკულ მომენტად უნდა ჩაითვალოს მისი ციტირებული ბუნება. დაახლოებით იმავე აზრისაა დუ მარსაისი (დუ მარსაისი, 1967)

ლევინი (ლევინი, 1982), სხვების კვალდაკვალ, ასევე მიიჩნევს, რომ ირონიის დამახასიათებელი დიფერენციალური ნიშან-თვისება ექსპლიციტურად თქმულის ფაქტობრივად საწინააღმდეგო აზრის გამოხატვაა. დამატებით, იგი ორი სახის ირონიას გამოყოფს — ერთი ფოკუსირდება სიტყვაზე და მას ეწოდება საკუთრივ ირონია, როგორც სისტემური ტროპი („irony as a trope“). მაშინ როცა ირონიის

მეორე ტიპი ფოკუსირდება წინადადებაზე და აღნიშნავს იმ შემთხვევებს, როდესაც ირონია დამატებითი კონტექსტუალური პარამეტრებით იტვირთება. („irony as mention“) მკვლევარი ასევე დასძენს, რომ მკვლევრების მზარდ ინტერესს იწვევს სწორედ ირონიის მეორე ტიპი, რაც ბუნებრივია თუნდაც იმიტომ, რომ კონტექსტს, როგორც ცნობილია, ძალუძს სრულიად შეცვალოს ირონიის სისტემური მნიშვნელობა.

შეიძლება ითქვას, რომ ირონიის ყველა ზემოთ განხილულ განსაზღვრებას ჯერ კიდევ არსებითი მნიშვნელობა აქვს თანამედროვე მეცნიერებაში, მაგრამ მაინც კვლავ ერთხმად მიიჩნევა, რომ არცერთი მათგანი არ არის საკმარისი ირონიის ზუსტი და ყოვლისმომცველი განმარტებისათვის. ის, რომ ირონია გამოხატავს თქმულის საწინააღმდეგო აზრს, ნათელია, მაგრამ უფრო მნიშვნელოვანი ასპექტი ირონიის განმარტებისა და აღქმისათვის არის ის, რომ იგი უნდა გავიზაროთ, როგორც კონტექსტურად ცვლადი ელემენტი, ანუ. იმისათვის, რომ ირონიის ინტერპრეტირების პროცესი უკეთ გავიგოთ, საჭიროა მისი კონტექსტური პარამეტრების შესწავლა (სპერბერი, უილსონი, 1981).

ირონიის მთავარი პრობლემა მისი ტრადიციული გაგებით აღიარების დროს წარმოიშობა მაშინ, როდესაც ვსაუბრობთ იმაზე, თუ რატომ არჩევს მოსაუბრე კონკრეტულ კონტექსტში გამოიყენოს ირონიული გამონათქვამი ან სხვაგვარად რომ ვთქვათ, რატომ ირჩევს აზრის გამოხატვის ირიბ გზას საკომუნიკაციო აქტისათვის კონკრეტული პრაგმატიკული ინტენციის „მინიჭების“ დროს.

როგორც ირონიის შესწავლის ტრადიცია გვარწმუნებს (მუეკე, ბუთი, შაფერი, ჩენი, კროიცი და რობერტსი და ირონიით დაინტერესებული სხვა მკვლევრები) არსებობს ირონიის 4 ტიპი:

- 1) სოკრატისეული ირონია — ანუ, როდესაც მოსაუბრე თავს გვაჩვენებს, თითქოს დისკუსიის თემის შესახებ ინფორმაციას არ ფლობს, აყენებს ჭეშმარიტი დებულების რადიკალურად საპირისპირო არგუმენტებს და ამით ინსპირირებს შემდგომ

დისკუსიას. მკვლევრები თანხმდებიან, რომ ამ ტიპის ირონია ამჟამად იშვიათად აქტუალიზდება.

- 2) დრამატული ირონია — როდესაც დრამატული გმირი ნაკლებ ინფორმაციას ფლობს, ვიდრე აუდიტორია, ანუ მსმენელი და ირონიის არსი გმირის მიერ ინფორმაციის თანდათანობით მიღებაშია.
- 3) სიტუაციური ირონია — მუევე (1970) მას უწოდებს „ბედის ირონიას“, როდესაც კონკრეტულ სიტუაციაში მოსალოდნელი და რეალური შედეგები ერთმანეთს არ შეესაბამება (მაგალითად, ო'ჰენრის მოთხრობა „The gift of the Magi“).
- 4) საკუთრივ ვერბალური ირონია, როგორც ლინგვისტური ფენომენი, რომელიც მხოლოდ ლინგვისტიკის „საკუთრებაა“ და აქტუალიზდება კონკრეტულ სამეტყველო აქტებში.

არის კიდევ ერთი სახე ირონიისა, რომელსაც გიბსი (გიბსი, 1995) უწოდებს წინასწარ „განუზრახველს“, ანუ, როდესაც ირონიის მნიშვნელობის კოდირება და მისი რეალური პრაგმატიკული ინტენციის დეკოდირება მთქმელსა და მსმენელს შორის განსხვავდება. მკვლევარი ასევე დასძენს, რომ ამგვარი ტიპის ირონიის აქტუალიზაციის შემთხვევაში შეიძლება ვერბალური და სიტუაციური ირონიის ტიპები ერთად წარმოიშვეს. ეს იმ შემთხვევებშია შესაძლებელი, როდესაც მთქმელის კომუნიკაციური ინტენცია არ არის ირონია, თუმცა მსმენელი თქმულს ირონიულად მიიჩნევს, რის შემდეგ მთქმელის პრაგმატიკული ინტენცია და ნათქვამის მსმენელისეული დეკოდირება ერთმანეთს არ ემთხვევა.

როგორც აღვნიშნეთ, ამ სტატიის ერთ-ერთი მიზანი ისიც არის, რომ გავარკვიოთ, თუ როგორ შეიძლება აიხსნას ირონიის კოდირებისა და მისი დეკოდირების მომენტები იმის ჩვენებითა და ანალიზით, თუ რა თვალსაზრისები არსებობს ენათმეცნიერებაში.

ირონიის ავტორის დამოკიდებულება წარმოთქმულის მიმართ შეიძლება არა მხოლოდ ნეგატიური იყოს, არამედ პოზიტიურიც. მიზაუ (მიზაუ, 1984) და ბრაუნი, (ბრაუნი, 1980) ამტკიცებენ, რომ

არსებობს **ასთეიზმის** უამრავი მაგალითი, როდესაც მთქმელი იმპლიციტურად აკრიტიკებს რაიმეს, მაგრამ რეალურად, ექსპლიციტურად აქებს ირონიის „მსხვერპლს“. თუ ჩვენ ზემოთ აღნიშნულ განსაზღვრებას გავანალიზებთ, დავინახავთ, რომ ირონიის ექსპლიციტურად უარყოფითი ფორმის გამოყენების შემთხვევაში, მთქმელი ირონიულ აზრს პოზიტიურ ლინგვისტურ-სემანტიკურ ფორმით გამოხატავს, თუ მსმენელი მას სწორად გაუგებს, ე.ი. ირონიულად — მაშასადამე, შეფარულმა აზრმა დანიშნულების ადგილს მიაღწია. საპირისპიროდ, თუ მსმენელი მას პირდაპირ, ანუ პოზიტიურად, გაიგებს — მთქმელი „გადარჩება“, რადგან მან დადებითი რამ თქვა კონტექსტის / სიტუაციის შესახებ. მეორე მხრივ, თუ ირონია პოზიტიურია, მთქმელი გამოხატავს გზავნილს უარყოფითი ფორმით და ამ შემთხვევაში გაუგებრობის აშკარა საფრთხე იქმნება. თუ ნათქვამი არ აღიქმება როგორც ირონია, მაშინ მას იღებენ, როგორც კრიტიკას, ამიტომ პოზიტიური ფორმით გამოხატული ირონია საკმაოდ იშვიათია უარყოფითი ფორმით გამოხატულ ირონიასთან შედარებით.

(1) Sorry to keep bothering you like this. (Brown, 1980)

ეს არის ასთეიზმის კარგი მაგალითი, როდესაც ბიჩის ბროკერი ურეკავს თავის კლიენტს და, ფაქტობრივად, ახარებს კარგ ამბავს — ატყობინებს დივიდენდების მოულოდნელი მიღების შანსს.

კომუნიკაციის დროს ორივე მხარე, მსმენელიცა და მთქმელიც, საჭიროებს გარკვეულ გონებრივ, მენტალურ აქტივობას კონკრეტული საკომუნიკაციო აქტთან დაკავშირებული სიტუაციური „რწმენის“ ტრანსფორმაციის თვალსაზრისით. ასევე, საკომუნიკაციო აქტის რელევანტურად აღსაქმელად საჭიროა მოსაუბრისა და მსმენლის ყურადღების კონცენტრაცია, რადგანაც მსმენელმა შეიძლება არც კი მიაქციოს ყურადღება ირონიით გადმოცემულ შეფარულ მესიჯს, თუ მას სჯერა, რომ ის არ წარმოადგენს დიდი მნიშვნელობის მოვლენას მისთვის. ეს მოსაზრება ერთ-ერთი გავრცელებული მიდგომაა ირონიის დეკოდირების პროცესისადმი, როდესაც კომუნიკაციის აქტი გარკვეულ ინფორმაციას გადასცემს და გრაისის რელევანტურობის პრინციპის მიხედვით, შეიძლება იყოს ან არ იყოს რელევანტური მსმენლისათვის.

ირონიის აღქმა ძალზე რთული პროცესია, რადგან მოსაუბრე ვერ იქნება დარწმუნებული, თუ რა ინტერპრეტირებას მოახდენს მსმენელი და რა შეფასებას მისცემს იგი მთქმელის ნათქვამს. არსებობს დიდი რისკი იმისა, რომ მისი ნათქვამი არასწორად აღიქვან, ამისათვის მთქმელი ყოველთვის არჩევს იმოქმედოს მინიმალური ძალისხმევით და მსმენელს თავისი ნათქვამი აღსაქმელად ყველაზე ადვილი გზით გააგებინოს. თავის მხრივ, მსმენელის რეაქცია დამოკიდებული იქნება ნათქვამის კონტექსტუალურ ეფექტზე. თუ მთქმელი პროპოზიციას გრაისის რელევანტურობის პრინციპის გაუთვალისწინებლად წარმოთქვამს და თან ისე, რომ მსმენელის ყურადღების კონცენტრაციას ვერ ახდენს, მაშინ შეიძლება მას ვერ გაუგონ. მეორე მხრივ, თუ მსმენელი ნათქვამს რელევანტურობის პრინციპის მიხედვით არ გაიგებს, დიდი რისკია, რომ საერთოდ ვერ აღიქვას თქმულის შეფარული არსი.

ირონიის აღქმის ორი ძირითადი თეორია არსებობს. კერძოდ, განარჩევენ მისი აღქმის ერთსაფეხურიან და ორსაფეხურიან პროცესს. ის, თუ რომელი თეორია აღმოჩნდება მეტად მორგებული ირონიის ბუნებაზე და რომელი მათგანი ასახავს მის არსს, ბოლოდროინდელი თეორიული შერკინების მთავარი საკითხი გახდა. (გრაისი, ჯიორა, სპერბერ, ვილსონი)

უნდა აღინიშნოს, რომ ირონიის ორსაფეხურიანი პროცესირების თეორია გრაისის და ყველა „ტრადიციულ მკვლევარს“ ეკუთვნის, როდესაც ირონიული ნათქვამის პროცესირება ჯერ სიტყვის პირდაპირი მნიშვნელობის აღქმით იწყება, შემდეგ ხდება ამ ინტერპრეტაციის უარყოფა და გადასვლა ნათქვამის რეინტერპრეტაციის მეორე საფეხურზე. ჯიორა (ჯიორა, 1997) უფრო შორს მიდის და აცხადებს, რომ ირონიის პროცესირების დროს თავიდანვე ქვეცნობიერად ხდება კონტექსტისათვის რელევანტური მნიშვნელობის არჩევა, მნიშვნელობის აქტუალიზაცია და შემდეგ, ირიბი უარყოფა. ირიბი, ანუ არაექსპლიციტური უარყოფა, მკვლევრის აზრით, ნათქვამის პირდაპირ და ნაგულისხმევ მნიშვნელობებს შორის ურთიერთდამოკიდებულებას გამოხატავს. სიტყვის კონტექსტუალურად რელევანტურ

მნიშვნელობაზე დაყრდნობა ნიშნავს იმას, რომ ირონიის ინტერპრეტაციის დროს მსმენელი ეყრდნობა სიტყვის ძირითად მნიშვნელობას, რომელიც ადეკვატურად გაგების პროცესის წინაპირობაა. ეს ის მნიშვნელობაა, რომელიც 1) ფიქსირდება ლექსიკონში; 2) ხასიათდება სიხშირით; 3) ცნობილია როგორც მთქმელისთვის, ისევე მსმენელისთვის; 4) და ხშირად გვხვდება კონკრეტულ ლინგვისტურ კონტექსტში (jiora, Giora 1997).

ცნობილია, რომ პოლისემანტიკური სიტყვის გამოყენების შემთხვევაში მთქმელიც და მსმენელიც, უპირველეს ყოვლისა, მის მთავარ მნიშვნელობას გულისხმობენ, რომელიც შეიძლება არ დაემთხვას კონტექსტურს. ამგვარად, ჯიორა გამოთქვამს მოსაზრებას, რომ ირონიის დეკოდირების დროს გამოყენებულია არა სიტყვის პირდაპირი, არამედ კონტექსტუალურად არსებითი მნიშვნელობა. ამგვარად, ირონიის ამგვარ ინტერპრეტაციას მეტი დრო სჭირდება.

სპერბერისა და ვილსონის (სპერბერი, ვილსონი, 1981) თქმით, ირონიის აღქმის ერთსაფეხურიან თეორიაში ირონიული მნიშვნელობა პირდაპირ, რეინტერპრეტაციის გარეშე, ვლინდება, რაც ნათლად ჩანს ქვემოთ მოყვანილ მაგალითში, როდესაც ამ წინადადებას ამბობს ადამიანი, რომელიც წვიმისაგან გალუმბულია.

(2) It seems to be raining — თითქოს წვიმს.

ირონიის, როგორც მეტყველების აქტის, ანალიზის სპეციფიკაზე საუბრისას საუბრობენ 5 ტიპის მიდგომაზე:

- 1) პირველი მიდგომა გულისხმობს იმას, რომ ირონიის სამეტყველო აქტუალიზაციაში უნდა არსებობდეს ორი იდეა, აზრი, რომლებიც ერთმანეთთან იმპლიციტურ წინააღმდეგობაში მოდიან: კერძოდ, შეიძლება აქტუალიზდეს კომპლიმენტარულობის, ანტონიმის, დაპირისპირებითობისა და კონვერსიის ელემენტები“ (ამანტე, 1981).
- 2) მეორე მიდგომის თვალსაზრისით, მეტყველების აქტი ვერ იქნება ირონიული „გულწრფელობის პირობის“ გარეშე, როდესაც ირონია ასოცირდება ადამიანის კონკრეტულ ფსიქოლო-

გიურ მდგომარეობასთან და ექსპლიციტურად შეიძლება გამოიხატოს მადლობის, მისალმების, ბოდიშის მოხდის ფორმით, ხოლო იმპლიციტურად გულისხმობდეს საპირისპიროს (ბრაუნი, 1980). მაგალითად, ბოდიში შეიძლება არც იყოს გულწრფელი.

- 3) შემდეგი თეორია, რომელიც მოგვაგონებს წინა თეორიის შეზღუდულ ვარიანტს, ამტკიცებს, რომ პირველი შეხედვით, ირონია არის „არაგულწრფელობის განზრახული გამოხატულება“, როდესაც მთქმელს სურს, მსმენელი დაარწმუნოს თავის ექსპლიციტურ არაგულწრფელობაში. ეს მიდგომა ამტკიცებს გრაისისეულ ირონიის პრაგმატიკულ თეორიას, როგორც ხარისხის მაქსიმის განზრახ დარღვევას (ხავერკატი, 1990).
- 4) გლუქსბერგი, (გლუქსბერგი, 1995) ამტკიცებს, რომ არსებობს ირონიის, როგორც მეტყველების აქტის დეკოდირების ანალიზის მეოთხე ტიპი, როდესაც პირველი და მნიშვნელოვანი „პრაგმატიკული არაგულწრფელობის“, „pragmatic insincerity“ კონცეფცია არის მეტყველების შემადგენელი ნაწილი, მაგრამ არასაკმარისია ირონიის შესაქმნელად. ამ მხრივ, მეორე აუცილებელი პირობაა „ილუზია რაიმე წინასწარი მოლოდინისა, ნორმისა ან შეთანხმებისა, რომელიც ამა, თუ იმ გზით დაირღვა“.
- 5) ერთ-ერთი შედარებით ახალი გზა ირონიის ინტერპრეტირებისა ეკუთვნის სპერბერ და უილსონმა (Sperber and Wilson 1981), — ეს არის ციტირება, ან ადრე ნათქვამის ხსენება, ან ექოიკური ციტირება, განმეორება, როდესაც აზრის გამოყენება ხდება ისე, რომ ის წარმოადგენდეს სხვა ადამიანის აზრს ან ნათქვამის გამეორებას. ექოიკური გამონათქვამი მაშინ „ცოცხლდება“, როდესაც ჩვენ სხვის და არა ჩვენი საკუთარი ფიქრების ინტერპრეტაციას ვახდენთ. მთქმელი ამბობს ვიდაცის სიტყვებს და თან გამოხატავს გარკვეულ დამოკიდებულებას ამ ნათქვამთან დაკავშირებით და მსმენელი აცნო-

ბებს მთქმელს, რომ მან გაიგო ნათქვამი, ინტერპრეტირება გაუკეთა მას, „აწონა“ ნათქვამის მნიშვნელობა და შემდეგ პასუხის სახით გააკეთა მასზე რეაგირება. ამგვარად, ეს მკვლევრები ამტკიცებენ, რომ ირონია ყოველთვის შეიცავს იმპლიკაციას და მთქმელის დამოკიდებულებას საკუთარი ნათქვამის მიმართ და რომ სხვისი გამონათქვამის ციტირების ასპექტი ძალიან მნიშვნელოვანია ირონიის განსაზღვრისას.

(3) What nice weather! – said on a rainy day while on a picnic.

რა კარგი ამინდია — ნათქვამი პიკნიკის დროს წამოსულ წვიმაზე.

ეს წინადადება შეიძლება არ იყოს უშუალოდ სხვა ადამიანის ნათქვამის ციტირება, მაგრამ შეიძლება იყოს წინა დღის ამინდის პროგნოზისადმი იმპლიციტური რეფერენცია. აქ მთქმელი ამბობს თავისებურ, გარკვეულ დამოკიდებულებას ამ პროგნოზისადმი და გადმოსცემს ამ მესიჯს სარკასტული ინტონაციის დახმარებით, რომელიც, თქმული წვიმიან დღეს, რა თქმა უნდა, იძენს ირონიულ მნიშვნელობას.

ასე რომ, „ირონია არის ტროპის სახეობა, რომელიც გამოხატავს მოსაუბრის აზრს რაიმე, სხვის მიერ უკვე გამოთქმულ აზრთან დაკავშირებით“ (ვილსონი, სპერბერი, 1992).

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ არსებობს სხვა მიმართულებაც, რომლის მიხედვითაც ყველა ციტირებული ნათქვამი წინადადება როდია ირონიული. შაფერი და ჩენი (შაფერი, 1982; ჩენი, 1990) ამტკიცებენ, რომ მაგალითად შემდეგი ნათქვამი:

He told us that she said she was ill.

არის სხვისი ნათქვამის გამეორება, თუმცა არაირონიული. სპერბერი და უილსონი (სპერბერი, იუილსონი, 1981) თანხმდებიან, რომ ციტირება არაა საკმარისი პირობა ირონიის არსებობისთვის. მსმენელი იდენტიფიცირებას უკეთებს ნათქვამს, როგორც ციტირებულს

მას შემდეგ, რაც გადაწყვეტს, მნიშვნელოვანია ეს ნათქვამი მისთვის, თუ არა.

(4) I'm tired.

(5) You are tired. And what do you think I am? Wilson and Sperber (1981)

ამგვარად, როგორ შეუძლია მსმენელს დარწმუნდეს, რომ მთქმელი ვიღაცის სიტყვებს იმეორებს. რა თქმა უნდა, ინტონაციის მეშვეობით, ანუ იმის მიხედვით, თუ როგორ წარმოაჩენს მთქმელი თავის გზავნილს. მსმენელი იღებს ირონიას არა სიტყვათა მნიშვნელობაზე დაყრდნობით, რომელთაც მოსაუბრე წარმოთქვამს, არამედ მოსაუბრის არავერბალური ინტენციებით და კონტექსტური მნიშვნელობებით. ასე რომ, გრაისისეულ ირონიაზე საუბრისას, ეს არის წმინდა პრაგმატიკული კონცეფცია, რომელიც დამოკიდებულია კონტექსტსა და მთქმელის ინტენციებზე. გრაისის ირონია უშუალოდ დაკავშირებული გრძნობის, დამოკიდებულებისა და შეფასების გამოხატულებასთან (1999). პრობლემა აქ არის ის, რომ უნდა გავაცნობიეროთ, არის კონტექსტი ირონიული, თუ არა და რა იყო ნაგულისხმევი ნათქვამში.

მეორე მხრივ, ამ თეორიის სუსტი წერტილი ის არის (ატარდო, 2000), რომ ძნელია გაარკვიო, არის თუ არა გამონათქვამი ირონიული, როდესაც ჩვენ გვაქვს მისი მხოლოდ წერილობითი ვერსია და არ არსებობს დამხმარე საშუალება — ინტონაცია ან სხვა სუპრასემანტიკური საშუალებები. ამგვარ შემთხვევებში ირონიის იდენტიფიკაციის პროცესში გვეხმარება კონტექსტი და მთქმელის ფონური, პრესუპოზიციული ცოდნა. ამ ორი იდენტიფიკატორის საშუალებით მსმენელს შეუძლია გაიგოს მთქმელის ნათქვამი ექოიკურია, ანუ ვიღაცის ნათქვამის ირონიული განმეორება — ციტირებაა, თუ არა. მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ გიბსი და ო'ბრაიენი (გიბსი, ო'ბრაიენი, 1991) ირონიის ინტერპრეტაციის შესწავლისას პრაგმატიკული მიდგომების ფსიქოლინგვისტურ კრიტიკას იყენებდნენ „სტანდარტული პრაგმატიკული მოდელის (SPM) დახმარებით, სადაც ირონიის პრო-

ცესირებას ორი საფეხური აქვს: პირდაპირი მნიშვნელობის აღქმა და ამის შემდეგ, არაპირდაპირი, ანუ ახლადშექმნილი მნიშვნელობის გაზიარება, რომელიც იმპლიკაციის საშუალებით ხდება. ექსპერიმენტები აჩვენებს, იმისათვის, რომ „დამტკიცდეს“ ნათქვამის ირონიულობა, აუცილებელია კონტექსტის ფაქტორის გათვალისწინება. მაგალითად:

„We should throw all these immigrants legal or illegal, out of the US.”

Attardo (2000)

თუ კონტექსტის მიხედვით მსმენელმა იცის, რომ ამ გამონათქვამის მთქმელი ემიგრანტია, მაშინ მსმენელი მიხვდება, რომ ეს ნათქვამი არის გამოძახილი ამერიკელი მოქალაქისა.

ვერბალური ირონიის შემთხვევაში საქმე გვაქვს შემთხვევებთან, თუ როგორ დისოცირდება მთქმელი ექოიკურ ნათქვამებისგან. ამ დისოცირების — დისტანცირების მიზეზები სხვადასხვა შემთხვევაში სხვადასხვაა. მაგალითად, ეს შეიძლება იყოს ის, რომ ორიგინალური იდეა ზედმეტად რბილი, ყალბი ან აბსურდული იყო. ასე რომ, ამ თეორიის მიხედვით, მსმენელმა რომ გაიგოს ირონიული მესიჯი, მან უნდა ამოიცნოს: 1) რომ ეს მესიჯი ნამდვილად სხვისი ნათქვამის ექოა; და 2) მთქმელის დამოკიდებულების ტიპი; დასკვნის სახით უნდა ითქვას, რომ იმისათვის, რომ რაიმე გამონათქვამი ირონიული იყოს, მას უნდა ჰქონდეს ექოიკური ციტირების ასპექტი და მოსაუბრის დამოკიდებულება (პოზიტიური თუ უარყოფითი) მის მიმართ.

ასე, რომ ჯიორას (ჯიორა, 1995, 1998) მიერ გამოთქმული მოსაზრება იმის შესახებ, რომ ირონიის აღქმა და პროცესირება არის ხანგრძლივი აქტი, რომელსაც უფრო მეტი დრო სჭირდება, ვიდრე სხვა რომელიმე ლიტერატურულ გამონათქვამს, გათვალისწინებულია ირონიის კვლევის პროცესით, მითუმეტეს, რომ მაკდონალდის (მაკდონალდი, 1992) ემპირიული კვლევები აჩვენებს შედეგებს, რომ მსმენელი, რომელსაც თავის ტვინი ჰქონდა დაზიანებული, გარკვეულ სიძნელეებს აწყდებოდა ირონიის იდენტიფიცირებისა და დეკოდირების პროცესში.

როდესაც ვსაუბრობთ მოსაუბრის განზრახვაზე, თქვას რაიმე ირონიულად, უნდა გვახსოვდეს პრესუპოზიციის ფაქტი, როდესაც

ორივემ, მთქმელმა და მსმენელმა წინასწარ იციან, თუ რა შეიძლება იყოს ნაგულისხმევი ნათქვამით.

ირონიის ერთ-ერთი გამოჩენილი მკვლევრის, ატარდოს (ატარდო, 2000) აზრით, არსებობს ორი ასპექტი, რომლებიც გავლენას ახდენენ ირონიის აღქმაზე: „რელევანტურობის მაქსიმა და „ირონიის ანტიფ-რასტიკული, ანტონიმური გაგება“. ამ თეორიის, მოდელის მოხედვით მსმენელი ჯერ აცნობიერებს, რომ ტექსტი ირონიულია, შემდეგ გაზი-არებს ირონიის მნიშვნელობას და ბოლოს მიდის მისი საწინააღმდე-გო აზრის ინტერპრეტაცია — დეკოდირების მიმართულებით. ატარ-დო ამტკიცებს, რომ გზავნილი ირონიულია იმ შემთხვევაშიც კი, თუ ის კონტექსტუალურად, ექსპლიციტურად არაშესაფერისია, ამავედრო-ულად, აზრობრივად რელევანტურია.

როგორც ზემოთ აღვწერეთ, ირონიის გაგების პროცესი, საბო-ლოოდ, თქმულის საწინააღმდეგო, ხშირად ნეგატიურ აღქმამდე მი-გვიყვანს. მაგალითად, თუ მთქმელი ამბობს:

(6) “I love children so” Attardo (2000)

და მსმენელმა იცის, რომ ის ტყუის, მას შემდეგ, რაც ის გააცნობი-ერებს მთქმელის ტონს, მიმიკას ან სხვა სიგნალებს, მსმენელმა შეიძ-ლება იფიქროს, რომ ეს სპეციალურად, განზრახ არის ნათქვამი, იმი-სათვის, რომ არაპირდაპირ იყოს აღქმული. ეს ის შემთხვევაა, როდე-საც ირონია არღვევს ხარისხის მაქსიმას, სადაც საქმე გვაქვს იმპლი-კაციასთან. ზემოთ მოყვანილ მაგალითში დარღვეულია არა მხოლოდ გრაისისეული ხარისხის მაქსიმა, არამედ რელევანტურობისაც.

სპერბერი და უილსონი თავიანთ ნაშრომში ამტკიცებენ, რომ გა-რკვეულ გარემოებებში ნებისმიერი ობიექტი შეიძლება იყოს ნებისმი-ერი სხვა ობიექტის რეპრეზენტაცია, რომელიც ასახავს პირველი ობიექტის თვისებებს და გამოხატავს მსმენელის დამოკიდებულებას მის მიმართ. მაგალითად, თუ მთქმელი წიხლს ამოარტყამს უნიფორ-მაში გამოწყობილ თოჯინას, მსმენელი ივარაუდებს, რომ თოჯინა ჯა-რისკაცია და რომ სუბიექტის დამოკიდებულება მისადმი ნეგატიუ-რია. ამ შემთხვევაში, მიუხედავად იმისა, რომ ვერბალურად არაფერი თქმულა, მაინც ცხადია სუბიექტის დამოკიდებულება ჯარისკაცისა-

დმი. ავტორი თვლის, რომ ნებისმიერი გზავნილის მსგავსება მით უფრო დიდია, რაც უფრო მაღალია ლოგიკური ან კონტექსტუალუ-რი იმპლიკაციების ხარისხი და რაოდენობა. ამგვარად, ირონია არა მხოლოდ ირიბი გზით გადაცემული აზრია, ან სხვისი უბრალო, მექა-ნიკური ნათქვამის ციტირება, არამედ ამ ნათქვამის — გზავნილის ინ-ტერპრეტაციაა.

განხილული თეორიები წარმოადგენს ირონიის შესახებ მხოლოდ ნაწილს ნეოგრასიულ თეორიებისა. ისინი უფრო ფართო არეალს მო-იცავენ, ვიდრე გრაისის კონცეფციაა, ემყარებიან კონტექსტს და აღი-არებენ ირონიის დეკოდირების პროცესის ორ საფეხურიანობას. ირო-ნია, როგორც პრაგმატიკული ფენომენი წარმოადგენილია გზავნილით, რომელიც რელევანტურია კონკრეტულ კონტექსტისთვის და ორ სა-ფეხურზე პროცესირდება. კონკრეტული კონტექსტის შიგნით ირონი-ის ნებისმიერ ინდივიდუალურ შემთხვევას აქვს მიზანი, რომელიც მსმენელს მის აღქმაში ეხმარება.

ირონიის ჩვენი სამუშაო განმარტება ასეთია: ირონია არის ენის სისტემური ტროპი, რომელსაც, ისევე როგორც ყველა ტროპს, აქვს ორი პლანი: ექსპლიციტური და იმპლიციტური, ზედაპირული და სიღრმისეული და, რომლის კოდირება და დეკოდირება მიიღწევა ამ ორ პლანს შორის კონტექსტუალური „თამაშით“. ჩვენ მივიჩნევთ, რომ ირონიის აღქმაზე არა აქვს არსებითი გავლენა ექოიკურ ას-პექტს, ციტირებადობას, თუმცა აპრიორულად ვაღიარებთ, რომ ირო-ნიის დეკოდირების პროცესი ორეტაპიანია, პირველად მსმენელი „იჭერს“ პროპოზიციის სისტემურ, კონტექსტისათვის მისთვის რელე-ვანტურ, მოსალოდნელ მნიშვნელობას, შემდეგ, რადგანაც ხედავს შე-უსაბამობას, იგი ახდენს პროპოზიციის რეინტერპრეტირებას. თუ ეს მოხდა, მაშინ ირონიის სამეტყველო აქტუალიზაცია წარმატებულია.

- ამანტე, 1981** — Amante D. The theory of ironic speech acts, 1981.
- ატარდო, 2000** — Attardo S. Irony as relevant inappropriateness, 2000.
- ბრაუნ, 1980** — Brown R. The pragmatics of verbal irony, 1980.
- ბუთი, 1974** — Booth W. A rhetoric of irony, 1974.
- გიბსი, 1995** — Gibbs R W. On irony and negation, 1995.
- გიბსი, ო'ბრაიენი 1991** — Gibbs R W, O'Brien J E. Psychological aspects of irony understanding, 1991.
- გრაისი, 1989** — Grice H. P. Studies in the way of words, 1989.
- გრაისი, 1975** — Grice H. P. Logic and conversation, 1975.
- გლუკსბერგი, 1995** — (Glucksberg S. Commentary on nonliteral language: Processing and use, 1995.
- დუ მარსაისი, 1967** — Du Marsais P. Les Tropes, 1967.
- კაუფერი, 1981** — Kaufer D. Understanding ironic communication, 1981.
- კროიცი, რობერტსი 1995** — Kreuz R., Roberts R. Two cues for verbal irony, 1995.
- ლევინი, 1982** — Levin S. Are figures of thought figures of speech? 1982.
- მაკდონალდსი, 1992** — Macdonald S. Differential pragmatic language loss after closed head injury, 1992.
- მიზაუ, 1984** — Mizzau M. L'ironia, 1984).
- მუეკე, 1969** — Muecke D. The compass of Irony, 1969.
- სპერბერი, უილსონი, 1981** — Sperber D., Wilson D. Irony and the use-mention distinction, 1981.
- სპერბერი, უილსონი 1986** — Sperber D., Wilson D. Relevance: Communication and cognition, 1986.
- უილსონი, სპერბერი 1992** — Wilson D., Sperber D. On verbal irony, 1992.
- შაფერი, 1982** — Schaffer R. R. Vocal clues for irony in English, 1982.

ჩენი, 1990 — Chen R. Verbal irony as implicature, 1990.

ჯიორა, 1995 — Giora R. On irony and negation, 1995.

ჯიორა, 1997 — Giora R. Understanding figurative and literal language, 1997.

ჰავერკატი, 1990 — Haverkate H. A speech act analysis of irony, 1990.

ILONA KENKADZE

Towards the Interpretation of Irony

Summary

Since antique times there have been numerous studies and interpretations of irony, one of the varieties of trope. The paper analyses different linguistic theories on irony, the ways of coding and decoding of the trope in question. Two basic theories on the perception of irony are also discussed.

Irony as a systemic trope of language has two dimensions: explicit and implicit, of surface structure and deep structure and the process of its decoding is carried out by the contextual interplay of the two. At the first level the relevant propositional content of the message is perceived, at the second one, because of its inadequacy with the context, the message is re-interpreted.

მანანა ლაზარაძე

პოსტნომინალური ატრიბუტული ზედსართავი სახელის
სემანტიკა და კომუნიკაციური ფუნქციონირება
ნომინალურ სინტაგმაში

მოცემულ სტატიაში განვიხილავ პოსტნომინალური ატრიბუტული ზედსართავი სახელის სემანტიკური სტრუქტურის მიმართებას მის სინტაქსურ სტრუქტურასთან — ვალენტურ და დისტრიბუციულ შესაძლებლობებთან, კომუნიკაციურ და ინფორმაციულ ღირებულებასთან. ნომინალურ სინტაგმაში „პოსტნომინალური ატრიბუტული ზედსართავი სახელის სემანტიკური სტრუქტურა ხასიათდება დენოტატური მნიშვნელობების აქტუალიზაციით, მცირე მოცულობის გადმოცემული ინფორმაციით, პირველადი ნომინაციების რეალიზაციით“ (ლამბაშიძე, 2006, 242-244), რაც განაპირობებს მის სინტაქსურ სტრუქტურას, შესაძლო სინტაქსურ გარემოცვას, სინტაქსურ დისტრიბუციასა და კომუნიკაციურ, ინფორმაციულ დატვირთულობას.

„ვალენტობა არის სინტაქსური ერთეულების თვისება სხვა სინტაქსური ერთეულების (აქტანტების) სემანტიკური დეტერმინაციისათვის“ (ველკე, 1995, 170).

ექსტერნული რეგენსი მასზე დამოკიდებულ წევრებს ყოფს აქტანტებად და თავისუფალ წევრებად: რეგენსს ამის განხორციელება თავისი მართვის (Rektion), ანუ სხვა ელემენტების მართვის უნარის საფუძველზე შეუძლია. მაგრამ რამდენადაც მართვა რეგენსის მთელ კლასზე არ ვრცელდება, არამედ ამ კლასის მხოლოდ ნაწილზე, ტენიერიდან დაწყებული ლაპარაკია სიტყვის ვალენტობაზე. აქედან გამომდინარე: „ვალენტობა განისაზღვრება როგორც სუბკლასებად (კლასიფიცირებულად) — სპეციფიკური რეკიციონი“ (ენგელი, 2004, 16).

„ვალენტობა (ძვ. ლათ. *valentia* — „სიმძლავრე“, „ძალა“) არის სიტყვის უნარი სხვა სიტყვა სემანტიკურ-სინტაქსურად დაიკავშიროს“ (დუდენი, 2007, 1787).

სემანტიკური ვალენტობა არ წარმოადგენს მნიშვნელობის თვისებას და არც მის უშუალო რეფლექსს, არც მხოლოდ სინტაქსური აქ-

ტანტების კატეგორიალურ ერთობლიობას. სემანტიკური ვალენტობა არის მნიშვნელობის ფუნქცია და ამით რეგულაცია სინტაქსისა და სემანტიკის შორის.

მმართველი ზედსართავი სახელი თავის ვალენტობას მართავს არა მარტო აქტანტების ამორჩევის თვალსაზრისით, არამედ იგი ამყარებს ზედსართავ სახელსა და აქტანტებს შორის სემანტიკურ რელაციებს.

დამოკიდებული მართული ელემენტი დებენდენსია, მმართველი ელემენტი რეგენსი. ყოველ ელემენტს შეიძლება რამდენიმე დებენდენსი ჰქონდეს. ხოლო ერთ ელემენტზე დამოკიდებული ყველა ელემენტი შეიძლება განხილულ იქნას მის ერთობლიობაში. მაშინ შესაძლებელი ხდება ამ ელემენტის სატელიტებზე საუბარი. პოსტნომინალური ატრიბუტული ზედსართავი სახელის სატელიტები იყოფა: 1) გამოხატვის ფორმის მიხედვით და 2) სინტაქსური ფუნქციის მიხედვით.

პოსტნომინალური ატრიბუტული ზედსართავი სახელის სატელიტები გამოხატვის ფორმის მიხედვით შეიძლება იყოს:

1) ნომინალური ფრაზები.

(1) *„alles ist nicht ganz richtig, ein sonderbares Haus, still und dunkel“* (კაშნიცი, 2004, 10)

2) წინდებულობის ფრაზები.

(2) *Dieser junge Mann, noch von seinen Eltern abhängig, stieg in den gewohnten Zug* (დიურენმატი, 2000, 60)

(3) *Abgerissen sahen sie aus, hungrige, kleine Banditen, gefährlich nur in Rudeln* (შუბერტი, 1967, 18)

3) ნაწილაკიანი ფრაზები.

(4) *...die Strohpuppe, so gedrückt und gequetscht, so wiederlich* (კაშნიცი, 2004, 119)

(5) *Ein paar Fragen in seinem Kopf, eben noch wichtig genug, um ihn wachzuhalten* (შრაიერი, 1968, 157)

4) დამოკიდებული წინადადება.

(6) *Ein ruhiger Mann, wortkarg, der nicht schimpfte* (ცვაიგი, 1967, 464)

პოსტნომინალური ატრიბუტული ზედსართავი სახელის სატელიტები სინტაქსური ფუნქციის მიხედვით შეიძლება იყოს: 1) აქტანტები, 2) თავისუფალი წევრები.

ენობრივ დონეზე გამოიყოფა ობლიგატორული და ფაკულტატიური აქტანტები.

აქტანტები ზედსართავ სახელთან ერთად ქმნის ნომინალური ფრაზის მინიმალურ სტრუქტურას. თავისუფალი წევრების დამატებით იქმნება მაქსიმალური სტრუქტურა. თავისუფალ წევრებს წარმოადგენს წინადადების ყველა შემადგენელი ნაწილი, რომელიც არ მიეკუთვნება არც ზმნურ კომპლექსს და არც აქტანტებს. ამით ის არ განეკუთვნება წინადადების მინიმალურ სტრუქტურას, არამედ სხვა შემადგენელ ნაწილებთან ერთად ქმნის მის მაქსიმალურ სტრუქტურას. როცა წინადადებას არ გააჩნია თავისუფალი წევრები, მინიმალური და მაქსიმალური სტრუქტურები იდენტურია.

პოსტნომინალური ატრიბუტული ზედსართავი სახელის სატელიტთა უმრავლესობა ფაკულტატიურია. მხოლოდ მცირე რაოდენობის ობლიგატორული აქტანტები რეალიზდება.

აბსოლუტური ზედსართავი სახელები, ძირითადად ერთვალენტია. ხშირ შემთხვევაში ნომინალურ სინტაგმაში პოსტნომინალური ატრიბუტული ზედსართავი სახელები მოითხოვენ შემდგომ პარტნიორს. წინადადებაში მეორე პარტნიორი არის კონსტრუქციული პირობა, რომელიც უნდა შესრულდეს, თუ საჭიროა მოცემული მნიშვნელობის აქტუალიზაცია. დიდი რაოდენობის ერთვალენტია ზედსართავი სახელების გვერდით არსებობს 2 და მეტვალენტია ზედსართავი სახელები, რომლებიც აღნიშნავენ განსაზღვრულ მიმართებებს (რელაციებს) დამოკიდებულ სიდიდეებს შორის და განაპირობებენ ზედსართავი სახელის შესაძლო სინტაქსურ გარემოცვას, სინტაქსურ დისტრიბუციას ნომინალურ სინტაგმაში.

„დისტრიბუცია არის რეგულირებადი გარემოცვა“ (ენგელი, 2004, 12).

„დისტრიბუცია (ლათ. *distributio* — განაწილება, კლასიფიკაცია) არის ფაქტის, ვითარების არსებობის შესაძლებლობა სხვა ენობრივი ერთეულების გარემოცვაში“ (ვარიგი, 2002, 357).

დისტრიბუციული ანალიზი წარმოადგენს დამატებით მნიშვნელოვან საშუალებას, ენობრივი ელემენტის მნიშვნელობა დაზუსტდეს სემანტიკასა და სინტაქსს შორის ურთიერთმიმართების საფუძველზე, რადგან სემანტიკა განსაზღვრავს სტრუქტურას და არა პირიქით.

სინტაქსური ფუნქციის მიხედვით ნომინალურ სინტაგმაში პოსტნომინალური ატრიბუტული ზედსართავი სახელის სატელიტები — აუცილებელი და ფაკულტატიური აქტანტები წარმოადგენილი არიან

1) სხვადასხვა სახის დამატებებით:

ა) ნათესაობით ბრუნვაში.

აუცილებელი აქტანტი ნომინალურ სინტაგმაში პოსტნომინალური ატრიბუტული ზედსართავი სახელებისთვის „satt“, „gewahr“, „wert“, და ფაკულტატიური აქტანტი ზედსართავი სახელისთვის „müde“.

(7) Die Dorfjugend, des bloßen Drehens satt, ging zu Spieltanzen über (ველსკობფ-ჰენრიხი, 1967, 51)

(8) Alexander, des errungenen Vorteils gewahr, fuhr fort, ihr Schmeicheleien zu sagen (ვაისკობფი, 1966, 327)

(9) Dinge, nicht der Mühe wert (თ. მანი, 1963, 457)

(10) Einige Empörer, des Stehens müde, a en Butterbrot. (თ. მანი, 1963, 168)

ბ) მიცემით ბრუნვაში.

აუცილებელი აქტანტი ნომინალურ სინტაგმაში პოსტნომინალური ატრიბუტული ზედსართავი სახელისთვის „ähnlich“.

(11) Ich bin auf ein Amphorenfeld gestoßen, halslose Gefäße, ähnlich der phonizischen. „Type B“ (შრაიერი, 1968, 64)

ფაკულტატიური აქტანტი ნომინალურ სინტაგმაში პოსტნომინალური ატრიბუტული ზედსართავი სახელისთვის „ნაჰე“.

(12) ...eine teure Gegend, so nahe dem Kudamm (შუბერტი, 1967, 240)

გ) ბრალდებით ბრუნვაში. ფაკულტატიური აქტანტი:

(13) Ein kleines Plateau, zwanzig Jards lang und sieben breit (შრაიერი, 1968, 66)

(14) Von ihnen öffnete sich ein grünes Tal, etwa drei Kilometer breit (ნოლი, 1967, 384)

(15) Ein unbesiedelter Gürtel, zwanzig Kilometer breit (ცვაიგი, 1967, 204)

ისინი გრადულირებულ აქტანტებს წარმოადგენენ და ემსახურებიან, უპირველეს ყოვლისა, რელაციურ და აბსოლუტურ ზედსართავ სახელთა ხარისხობრივ გრადაციას. ეს აქტანტები მოქმედებენ ზედსართავი სახელის დადებით ხარისხთან, როგორც რაოდენობისა და ზომის განმსაზღვრელები.

აუცილებელი აქტანტი ნომინალურ სინტაგმაში პოსტნომინალურ

რი ატრიბუტული ზედსართავი სახელისთვის „alt“, როდესაც საჭიროა ზუსტი ასაკობრივი მონაცემის დაფიქსირება.

(16) Die beiden Schwestern, zweiundfünfzig und sechsundvierzig Jahre alt, unterhielten eine Pension (ნოლი, 1967,7)

(17) So starb Barbara Pauline Osann, vierundvierzig Jahre alt (ცვაიგი, 1967, 417)

მხოლოდ სემანტიკური და არა სინტაქსური (სტრუქტურული) თვალსაზრისით დაუმეგბელია:

(18) Die beiden Schwestern, alt, unterhielten eine Pension.

(19) So starb Barbara Pauline Osann, alt.

აუცილებელი აქტანტი ნომინალურ სინტაგმაში პოსტნომინალური ატრიბუტული ზედსართავი სახელისთვის „stark“, რომელიც აღნიშნავს კონკრეტულ ზომას.

(20) Da lag das Vorwerk, fünf Häuser stark (შტრიტმატერი, 1979, 11)

(21) Sieh mal an, eine Kupferplatte, fünf Millimeter stark, schärzte Rebell (შუბერტი, 1967, 372)

ღ) წინდებულისანი დამატებებით. ფაკულტატიური აქტანტი.

(22) Ihr blaues Kleid, naß zum Auswringen (შუბერტი, 1967, 352)

(23) Diese Mädchen, von Hause meist arm, lebten alle bald von Gelegenheitsarbeit (ჰესე, 2005, 76)

(24) .. grünlich das Wasser, dick von schmutzigem Öl (ბიოლი, 2003, 81)

2) ა) პოსტნომინალური ატრიბუტული ზედსართავი სახელის დადებით ხარისხთან ანაფორით:

wie + არსებითი სახელით

wie + ზედსართავი სახელით

wie + პირის ნაცვალსახელით

wie + ზმნიზედით გამოხატული შედარებით-ფაკულტატიური აქტანტი.

(25) Auf einem Felsblock stand eine schöne Person, stolz wie eine Tochter Kapris. (ჰერმანი, 1963, 12)

(26) ..und der alte Mann, so groß wie breit, paßte nicht an das Zeichenbrett unter dem schrägen Fenster (შუბერტი, 1967, 348)

(27) Er ist ein schöner Mann, nicht so schön wie Sie (ცვაიგი, 1967)

(28) Kutschera, barhäuptig wie immer, trat vor die Front (ნოლი, 1967, 216)

ბ) პოსტნომინალური ატრიბუტული ზედსართავი სახელის უფროობით ხარისხთან ანაფორით:

als + არსებითი სახელით

als + ნაცვალსახელით

als + რიცხვითი სახელით

als + ზმნიზედით

als + დამოკიდებული წინადადებით გამოხატული შედარებით-ობლიგატორული აქტანტი:

(29) Eine Last, schwerer als Sandsäcke, lag mir in Nacken.. (დიოლინგი, 2007, 80)

(30) Ein Sog, stärker als er selbst, hatte sich seiner bemächtigt (შრეიერი, 1968, 72)

(31) Sie fing noch einen Barsch, wieder etwas kleiner als der zweite (შუბერტი, 1967, 315)

(32) ...an der Hand glänzte ein Brillant, größer und funkelnder als früher (ნოლი, 1967, 466)

(33) Ein Rausch, höher und herrlicher als der, den das Bier vermittelt (ჰ. მანი, 1962, 56).

როდესაც საუბარია შედარების გამომხატველ „wie“ და „als“ ნაწილაკებზე ძირითადად გართულებული ტერმინის გამო, რათა კავშირებისა და წინდებულების ტრადიციულ კლასებთან ამ ლექსემათა საკამათო კუთვნილება თავიდან იყოს აცილებული: „თუმცა საქმე ეხება კავშირებს, უფრო ზუსტად ადიუნქტებს“ (ჰელბიგი., 2001, 424).

3. ინფინიტიური ჯგუფით.

ა) აუცილებელი აქტანტი იმ ზედსართავი სახელებისთვის, რომლებიც იმართება ზუ ნაწილაკიანი ინფინიტივით: froch, bereit, geneigt და ა.შ.

(34) ...so daß denn der junge Mann, froh, einen Anknüpfungspunkt zu haben, dem Zugführer eine Brasil anbot (დიურენმატი, 2000, 67)

(35) Für jedes Thronchen findet sich ein deutscher Fürst, bereit, darauf

zu sitzen (ცვაიგი, 1967, 72)

(36) Wienfried, niemals geneigt, den Herrn zu spielen, hatte heute nachmittag feststellen müssen, wie tief er sich in den Zaubergärten verloren hatte (ცვაიგი, 1967, 183)

ბ) ფაკულტატიური აქტანტი პოსტნომინალური კვალიტატიური ზედსართავი სახელებისთვის.

(37) ... angenehme Dinge, nett, daran zu denken, wenn ein scharfer Tag vorüber ist (ცვაიგი, 1967, 55)

საკამათო ინფინიტიური კონსტრუქციის ნაწილაკი „ზუ“, რომელიც არ განეკუთვნება კავშირების და წინდებულების არსებულ კლასებს, რომლის თავისებურება ის არის, რომ ის არ გამოხატავს ელფერს, მოდალობას, გრადაციას, ხარისხს, როგორც მაგალითად, ნაწილაკების სამი დიდი კლასი: მოდალობის — aber, auch, bloß, denn, doch, eben, ja, mal, nur; გრადაციის — sogar, selbst, gerade, genau, erst, schon და ხარისხის ნაწილაკები — sehr, ganz, höchst, recht, so, ziemlich, რომელსაც არ გააჩნია არც სემანტიკური ღირებულება (როგორც გრადაციისა და ხარისხის ნაწილაკებს), და არც კომუნიკაციური ღირებულება (როგორც მოდალურ ნაწილაკებს), არამედ წარმოადგენს მხოლოდ სინტაქსურ სიგნალს მომდევნო ინფინიტივისათვის, მაგრამ ნაწილაკთა სხვა სუბკლასებისგან განსხვავებით სინტაქსურად ობლიგატორულია: „დამოკიდებული წინადადების დამწყები სუბიუნქტორებთან სიახლოვის გამო, ისინი ინფინიტივ-სუბიუნქტორებად აღიქმებიან“ (პელბიგი., 2001, 424).

4. დამოკიდებული წინადადებებით. ფაკულტატიური აქტანტი.

(38) Sie saßen in einem Berliner Zimmer, hoch und dunkel, weil das Eckfenster zum Hof hinausging (შუბერტი, 1967, 204)

(39) Also rein mit den vorgelochten Stück Stahl, schön weißwarm, damit er es leichter hatte, die Axtschneide auszuziehen (შუბერტი, 1967, 265)

როგორც ენობრივი მასალის ანალიზი გვიჩვენებს, მოცემული ენობრივი სტრუქტურები — აუცილებელი და ფაკულტატიური აქტანტები ლოგიკურ-სემანტიკურ დონეზე დაკავშირებულნი არიან პოსტნომინალური ატრიბუტული ზედსართავი სახელის დენოტატიურ მნიშვნელობებთან, რის შედეგადაც მათი რეალიზება ნომინალურ სინტაგმაში მნიშვნელოვნად შეზღუდულია (განსაკუთრებით, წინდებულიანი ჯგუფების).

ლიტერატურა

ბიოლი, 2003 — H. Böll. Mein trauriges Gesicht. Erzählungen. Raduga-verlag Moskau 2003.

დიოლინგი, 2007 — B. Dölling. Alles bestens. Beltz & Gelberg 2007.

დიურენმატი, 2000 — F. Dürrenmatt. Der Tunnel. Erzählungen von deutschsprachigen Schriftstellern. Verlag Menedsher Moshaisk 2000.

დუდენი, 2007 — Duden. Deutsches Universalwörterbuch. Mannheim Dudenverlag 2007.

ენგელი, 2004 — U. Engel. Deutsche Grammatik. Judicium Verlag GmbH München 2004.

ვაისკოფი, 1966 — F.C. Weiskopf. Abschied vom Frieden. Aufbau-Verlag Berlin und Weimar 1966.

ვარიგი, 2002 — G. Wahrig. Deutsche Grammatik. Wissen Media Verlag GmbH München 2002.

ველკე, 1995 — K. Welke. Dependenz, Valenz, Konstituenz. In: Dependenz und Valenz. Band 10. Helmut Buske Verlag Hamburg 1995.

ველსკოფ-ჰენრიხი, 1967 — L. Welskopf-Henrich. Zwei Freunde. Mitteldeutscher Verlag Halle (Saale) 1967.

კაშნიცი, 2004 — M.L. Kaschnitz. Erzählungen. Aris Press Moskau 2004.

ჰ. მანი, 1962 — H.Mann. Der Untertan. Aufbau-Verlag Berlin 1962.

თ. მანი 1963 — Th. Mann. Buddenbrooks. Verlag für fremdsprachige Literatur Moskau 1963.

ნოლი, 1967 — D. Noll. Die Abenteuer des Werner Holt (Roman einer Jugend). Aufbau-Verlag Berlin und Weimar 1967.

ღამბაშიძე, 2006 — მ. ღამბაშიძე. განკერძოებული ზედსართავი სახელის სემანტიკური სტრუქტურა ნომინალურ სინტაგმაში. საენათმეცნიერო ძიებანი. XXIV, თბილისი 2006, გვ. 241-244.

შრაიერი, 1968 — W. Schreyer. Fremder im Paradis. Mitteldeutscher Verlag Halle (Saale), 1968.

შტრიტმატერი, 1979 — E. Strittmatter. Der Wundertäter. Band I. Aufbau-Verlag Berlin und Weimar 1979.

შუბერტი, 1967 — D. Schubert. Acht Unzen Träume. Neues Leben Berlin 1967.

ცვაიგი, 1967 — A. Zweig. Einsetzung eines Königs. Aufbau-Verlag Berlin und Weimar 1967.

ჰელბიგი, ბუშა, 2001 — G. Helbig., J. Buscha. Deutsche Grammatik. Ein Handbuch für den Ausländerunterricht. Langenscheidt KG Berlin und München 2001.

ჰერმანი, 1963 — G. Hermann. Kubinke. Das Neue Berlin 1963.

ჰესე, 2005 — H. Hesse. Der Steppenwolf. Aris Press Moskau 2005.

MANANA GHAMBASHIDZE

Semantics and Communicative Relevance of Postnominal Attributive Adjectives in Nominal Syntagms

Summary

In nominal syntagms on the logical-semantic level differently represented obligatory and optional actants (objects in the Genitive or Dative, graduated actants in the Accusative, Infinitive constructions and subordinate clauses) are linked with the denotational meanings of the postnominal attributive adjectives; as a result their realization (especially in the case of prepositional objects) is restricted and the communicative relevance of postnominal attributive adjectives is low. By contrast on the outer, syntactic level the semantic and communicative relevance of isolated postnominal attributive adjectives is very high.

მანანა ხოშბაშიძე

მსკანწური ენის ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა ბ. კასარესისეული კლასიფიკაცია და მათი ჭართული მკვირვალენტების დადგენის ცდა

ფრაზეოლოგიური ერთეულის კომპონენტთა შიდასემანტიკური და სტრუქტურული შეკავშირებულობა განსაზღვრავს მის გრამატიკულ მახასიათებლებს, მის ფუნქციურ შესაბამისობას მეტყველების ამა თუ იმ ნაწილისადმი.

ძირითად ფრაზეოლოგიურ ერთეულებს შორის ს. კასარესი გამოყოფს შვიდ სახეობას:

1. სუბსტანტიური ფრაზეოლოგიური ერთეულები (locuciones nominales), რომლებიც აღნიშნავენ პიროვნებებს, საგნებს, მოვლენებსა და არსებითი სახელების ეკვივალენტებს: *alma de cántaro* (რეგენი, ბოთე, ჩერჩეტი), *fuerza pública* (პოლიცია), *gallina ciega* (დახუჭობანა), *el perro del hortelano* (ავი ძაღლი), *moco de pavo* (არარაობა, ფუჭი რამ), *caldo de gorra* (თვალთმაქცი, ეშმაკი), *calderas de Pedro Botero* (ჯოჯოხეთური პაპანაქება, ხვატი), *el lecho de Procrustes* (პროკრუსტეს სარეცელი); *manzana de discordia* (განხეთქილების ვაშლი), *las once mil vírgenes* (ოსპი) და ა. შ.

2. ზმნური ფრაზეოლოგიური ერთეულები (locuciones verbales), რომლებიც ასახელებენ მოქმედებებს და ზმნების ეკვივალენტურნი არიან: *guardar las vueltas* (სიფრთხილის გამოჩენა, გასაფრთხილებელი ზომების მიღება), *hacer las once* (წახემსება, წასაუზმება), *quedarse con un palmo de narices* (პირში ჩალაგამოვლებულად დარჩენა), *coger la vez* (რიგის დაკავება), *coger una mona* (დათრობა, გამობრუყვა), *tirar la manta* (გამოაშკარავება, საბურველის ჩამოცილება), *irse al Pardo* (გახუნება, გაუფერულება), *hacerse el gallito* (ყოყლოჩინობა, კულის ყავარზე გა-

დება), **hacer nana** (დაძინება), **poner en olvido** (დავიწყება, დავიწყებისთვის მიცემა), **hacer burla** (დაცინვა, მასხრად აგდება) და ა. შ. ეს ფრაზეოლოგიზმების ყველაზე „მრავალრიცხოვანი“ ფუნქციურ-გრამატიკული სახეობაა. მათ პირველ კომპონენტს ყოველთვის წარმოადგენს ზმნა, რომელიც გრამატიკულად აფორმებს შესიტყვებას როგორც ენობრივ ერთეულს. მისი მორფოლოგიური ცვლილების გზით ხდება მთელი ფრაზეოლოგიზმის ზმნური თვისებების რეალიზება.

3. ადიექტიური ფრაზეოლოგიური ერთეულები (*locuciones adjetivales*), რომლებიც ასახელებენ პირთა და საგანთა თვისობრივ მახასიათებლებს და ზედსართავის ფუნქციებს ასრულებენ: **de pelo en pecho** (მამაცი, უშიშარი, ძლიერი), **de chicha y nabo** (უმნიშვნელო, არაფრის მაქნისი), **de tres pepinos** (რიგითი, არაფრით გამორჩეული), **duro de cabeza** (ჭიუტი), **de adorno** (უსარგებლო, გამოუსადეგარი), **en agraz** (ნაადრევი, უმწიფარი), **de padre y muy señor mío** (არაჩვეულებრივი, საუტყხო, იშვიათი), **sin par** (შეუდარებელი, გამორჩეული) და ა. შ.

4. ნაცვალსახელური ფრაზეოლოგიური ერთეულები (*locuciones pronominales*), რომლებიც მიუთითებენ საგანზე ან ნიშან-თვისებაზე კონკრეტულ სამეტყველო სიტუაციაში და რომლებიც ნაცვალსახელებთან არიან გათანაბრებული; **cada quisque** (ყოველი, თითოეული), **este cura** (მხ. რიცხვის I პირის ნაცვალსახელის ეკვივალენტი), **uno que otro** (რამდენიმე, ზოგიერთი, რომელიღაც), **cada cual** (ყოველი), **el que más y el que menos** (ყველა გამოუკლებლივ, ნებისმიერი) და ა. შ. ეს საკმაოდ შეზღუდული ჯგუფია, როგორც წესი, არასახოვანი, მყარი შესიტყვებისა.

5. ზმნიზედური ფრაზეოლოგიური ერთეულები (*locuciones adverbiales*), რომლებიც ასახელებენ მოქმედებათა და მდგომარეობათა ხარისხობრივ და რაოდენობრივ მახასიათებლებს და რომლებიც ზმნიზედების ეკვივალენტურნი არიან. **a pan y cebolla** (ნახევრად მშვიერი), **a la birla birlonga** (აგდებულად, დაუდევრად, უცერემონიოდ), **a ojos cegarritas** (თვალმოჭუტულად), **con los ojos cerrados** (ბრმად, დაუფიქრებლად, ალაღბედზე, თვალდახუჭული), **sin decir tuz ni muz** (უდავოდ, უსიტყვოდ, სიტყვის შეუბრუნებლად), **por fas o por nefas** (რადაც უნდა დაჯდეს, ასე თუ ისე), **en tiempo de Rey perico** (უხსო-

ვარ დროს, ადამისა და ევას დროს), და ა. შ. ეს მდგრადი შესიტყვებების მეტად მრავალრიცხოვანი და მრავალსტრუქტურული სახეობაა.

6. შორისდებლური ფრაზეოლოგიური ერთეულები (*locuciones interjectivas*), რომლებიც შედგებიან ორ და მეტსიტყვიანი შეძახილების, წყევლა-კრულვისა და ფიცისაგან და სხვადასხვაგვარ ემოციებსა და სურვილებს გამოხატავენ. ეს ფრაზეოლოგიზმების მეტად თავისებური სახეობაა. ზოგიერთი მათგანი სინტაქსურად პრედიკატულ ერთეულს წარმოადგენს. თუმცა სემანტიკური თვალსაზრისით მათი პრედიკატულობა ნეიტრალიზებულია. ასეთი შესიტყვებები ფაქტობრივად არ გადმოსცემენ აზრს. ისინი რაიმე კონკრეტული ცნებების ნომინაციისთვისაც კი არ გამოიყენებიან, იხმარებიან გარკვეულ სიტუაციებში სხვადასხვაგვარი ემოციების ან ნებელობითი განზრახვების გამოსახატავად. მათ რიცხვს მიეკუთვნებიან ისეთი შესიტყვებები, როგორებიცაა; **Más vale!** (საქმეც ეგაა! ასე უკეთესია!), **Dios mío!** (ღმერთო ჩემო! ოჰ! ვაი! უი!), **Adiós, Madrid!** (დავილუბეთ! ჭირი მოგვჭამა! ჯვარი დაესვა!), **Ancha es Castilla!** (რაც იყოს, იყოს!, მიდი, აბა ჰე!), **Vaya una ganga!** (დიდი ამბავი! მერე რა! თქვენც იტყვი, რა!), **Válgame Dios** (ერიჰა! ეშმაკმა დალაზგროს! — გაკვირვების, წყენის გამოსახატავად), **Al banco tío Roque** (მიდი, შეუბერე! მიაწეჭი!, მიდი, მიდი!) და ა. შ.

7. მიმღეობური ფრაზეოლოგიური ერთეულები (*locuciones participales*), რომლებიც აღნიშნავენ მდგომარეობას, როგორც ვინმეს ან რაიმეს ნიშან-თვისებას. მათ პირველ კომპონენტს ყოველთვის წარმოადგენს მიმღეობა **hecho**. ეს შესიტყვებათა მკირერიცხოვანი ჯგუფია. მათ გამოყოფას ცალკე დაბეჭდვით მოითხოვს ხულიო კასარესი, თუმცა ისინი ადვილად შეიძლება აგვერიოს კომპარატიულ შესიტყვებებთან, რომლებიც იწყებიან სიტყვით **como**. მიმღეობური ფრაზეოლოგიზმების სპეციფიკას წარმოადგენს ის, რომ მათ შეუძლიათ მიმღეობური შესიტყვებების წარმოქმნა და გამოიყენებიან სახელდებითი წევრის სახით მდგომარეობის აღმნიშვნელ ზმნებთან. აქ საუბარია ისეთი ტიპის შესიტყვებებზე, როგო-

რებიცაა: hecho (ა, ოს, ას) un mar de lágrimas (ცრემლებად დაღვრა, ცრემლებად გადაქცევა), hecho una sopa (გალუმბვა, თავიდან ფეხებამდე დასველება), hecho un brazo de mar (გამოპრანჭული, მორთულ-მოკაზმული) და ა. შ.

ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა დაჯგუფების დასრულებისას აუცილებელია ერთხელ კიდევ გაესვას ხაზი იმას, რომ მყარი შესიტყვებები ძნელად თავსდებიან საკლასიფიკაციო სქემებში. აღნიშნული კლასიფიკაციის გაგრძელება და შემდგომი დეტალიზება შესაძლებელია ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა სტრუქტურული, სემანტიკური, სინტაქსური, მორფოლოგიური და სხვა თვისებების გათვალისწინების საფუძველზე.

ლიტერატურა

კასარესი, 1950 — Casares J, Untroucción a la lexicografía moderna. Madrid; 1950.

ფანჯიკიძე, 1995 — ფანჯიკიძე დ. თარგმანის ახალი თეორიები და სტილის ეკვივალენტურობის პრობლემა, თბ., 1995.

შეიციერი, 1988 —, 1988.

MANANA KHOPERIA

J. Casares' Classification of Spanish Phraseological Units and An Attempt to State their Georgian Equivalents

S u m m a r y

The paper analyses seven classes of phraseological units (substantival, verbal, adjectival, pronominal, adverbial, interjectional and participial) singled out by J.Casares on the material of Spanish and discusses corresponding Georgian phraseological units from the standpoints of adequacy and equivalence principles.

მანანა ხოპერია

ლექსიკური მნიშვნელობისა და ცნების ურთიერთმიმართების პრობლემა თანამედროვე მსახურ ენაში

ლექსიკურ მნიშვნელობას ხშირად აიგივებენ სიტყვის აზრობრივ შინაარსთან. ცხადია, ასეთი განსაზღვრა ძალიან ზოგადია, თუმცა კი პრინციპულად სწორი. ამ შინაარსის ბირთვის ცნება წარმოადგენს. ფილოსოფოსები და ლოგიკოსები ცნებას განმარტავენ როგორც აზროვნების კატეგორიას, ობიექტური სინამდვილის საგანთა და მოვლენათა არსებითი ნიშან-თვისებების განზოგადებაზე დაფუძნებულ სამყაროს ასახვის ფორმას. ცნების მატერიალიზება და დამაგრება ხდება ენობრივ ფორმებში და, პირველ ყოვლისა, სიტყვათა მნიშვნელობებში. მისი შესწავლა შესაძლებელია მხოლოდ ენობრივი გამოხატვის საშუალებით.

ცნებასთან შედარებით სიტყვის **ლექსიკური მნიშვნელობა თავისი მოცულობით, ანუ თავისი შეფარდებითობით რეალური სინამდვილის ობიექტებთან, როგორც წესი, უფრო ვიწროა, თავისი შინაარსით კი — უფრო ფართო. აქედან გამომდინარეობს, რომ რამდენიმე სიტყვის მნიშვნელობებში შეიძლება დაფიქსირდეს ერთი და იგივე ცნება, ოღონდ ამ მნიშვნელობათაგან თითოეულს შეიძლება ჰქონდეს დამატებითი აზრობრივი და სტილისტური შეფერილობა.** მაგალითად, სიტყვები mentira, embuste, falsedad ara a, embeleo, paparrucha შეიცავენ ცნებას „ჭეშმარიტების შეგნებული დამახინჯება“. მაგრამ თითოეული მოყვანილი ერთეულის ლექსიკურ მნიშვნელობას თავისი დამატებითი სემანტიკური და ექსპრესიული ელფერი გააჩნია. თუკი mentira აღნიშნავს ჭეშმარიტების შეგნებულად დამახინჯებას, embuste — მხოლოდ სიცრუის თქმას, ტყუილების ლაპარაკს კი არ გამოხატავს, არამედ შესაცდენად გამიზნულ ქმედებასა და ქცევასაც; falsedad — ყველაფერი, რაც სიმართლეს, უტყუარო-

ბას მოკლებულია, ამასთან ამ სიტყვას მწიგნობრული ელფერიც დაჰკრავს; **arána** ნიშნავს სიცრუეს, მოტყუებას, რაიმე თაღლითობის ჩასადენად, **embeleco** კი მზაკვრობის უფრო ემმაკობას, გაიძვრობას; დაბოლოს, **paparrucha** – ესაა უხეში, აშკარა ტყუილი, მხოლოდ დოკლაპიებისთვის რომ გამოდგება, ამასთან თვითონ ეს სიტყვაც უპირატესად სალაპარაკოა, თითქმის მდაბიურია (შდ. ქართულ ენაში: სიცრუე, ტყუილი, ცრუბენტელობა... და ა. შ.). ამგვარად, ცნება „ჭეშმარიტების შეგნებული დამახინჯება“ სიტყვების — **mentira, embuste, falsedad** და ა. შ. საშუალებით ეთანადება რეალური სამყაროს კონკრეტული ფაქტების, მოვლენების, ქმედებების უამრავ რაოდენობას, თითოეული ამ სიტყვის ლექსიკური მნიშვნელობა კი — ასეთი ფაქტებისა და მოვლენების ბევრად უფრო შეზღუდულ რაოდენობას. სამაგიეროდ ლექსიკური მნიშვნელობის თვით შინაარსი გაცილებით უფრო მოცულობითია, ვინაიდან მასში თვით ცნების გარდა, დაფიქსირებულია დამატებითი ინფორმაცია, რომელიც აკონკრეტებს გამოსახატავ ცნებას და სიტყვის სტილისტურ, ემოციურ, სტილურ და სხვა მსგავს მახასიათებლებს გადმოსცემს. ეს დაზუსტებანი არ შედის თვით ცნებაში, თუმცა მნიშვნელობის საგრძნობლად დიდ ნაწილს შეადგენს. ამიტომაც ამბობენ, რომ **სიტყვის მნიშვნელობა თავისი შინაარსით ფართოა ცნებაზე, მოცულობით კი — უფრო ვიწრო.**

ყურადღებას იქცევს კიდევ ერთი გარემოება. მაგალითად, ისეთი სიტყვები, როგორებიცაა **cara, faz, jeta** (სახე, სიფათი) ადამიანის მიმართ ერთსა და იმავე ცნებას — თავის წინა მხარეს აღნიშნავენ, მაგრამ სიტყვა **faz**-ის მნიშვნელობა შეიცავს აგრეთვე ზეიმურობის ემოციურ-ექსპრესიულ ელფერს, ხოლო **jeta** — უგულბელყოფისა და ერთგვარი ვულგარულობისას. თვით ისეთ ჩვეულებრივ სიტყვებსაც კი, როგორებიცაა **casa** და **edificio** (სახლი, შენობა), რომლებიც აღნიშნავენ ცნებას „შენობა ცხოვრებისა და მუშაობისათვის“, თავიანთი საკუთარი აზრობრივი შეფერილობა გააჩნიათ. **Casa** უპირატესად საცხოვრებელს, ხოლო **edificio** – საწარმოებს, დაწესებულებებს. როგორც ვხედავთ, ცნებები ნივთების, ქმედებების, თვისებებისა და მოვლენების მხოლოდ არსებით ნიშან-თვისებებს ასახავენ, მხოლოდ იმას, რაც მათ

არსსა და ერთიანობას შეადგენს. ცნების გამოსავალი ნიშან-თვისებები შენარჩუნებულია ლექსიკურ მნიშვნელობებშიც, მაგრამ შესვებულია ნაკლებად არსებითი, თუმცა არანაკლებ მნიშვნელოვანი, ადამიანის ცნობიერებით ჩამოყალიბებული და მის გრძნობებსა და ენასთან დაკავშირებული ნიშან-თვისებებით.

ლექსიკური მნიშვნელობა შეიძლება იყოს მოტივირებულიც და არამოტივირებულიც. ეს დამოკიდებულია სიტყვის ე. წ. შინაგან ფორმაზე, რომელსაც ჯერ კიდევ ვ. ჰუმბოლდტი განმარტავდა როგორც სიტყვის მნიშვნელობის წარდგენის ხერხს, ა. პოტენია კი მას მნიშვნელობის ნიშანს უწოდებდა. გრამატიკული ფორმები და ურთიერთობები ენობრივი სისტემის ელემენტებს შორის განსაზღვრავენ იმ ზღვარს, რომელიც გამოყოფს ერთი შეხედვით თავისუფალ, ენობრივი ნიშნებით არამოტივირებულ სიტყვებს ისეთი სიტყვებისგან, რომელთა მნიშვნელობები მეტ-ნაკლებად მოტივირებულია.

ასე, მაგალითად, სიტყვები **mesa, sol, azul, oir, bosque** და სხვ. არამოტივირებულები ჩანან, ვინაიდან მათი ჟღერადობისა და დაწერილობიდან გამომდინარე, არ შეიძლება აიხსნას, თუ რატომ არის **mesa** – მაგიდა, **bosque** კი — ტყე. ენის ისტორიული განვითარების პროცესში მათი „სემანტიკური დასაბუთება“, რომელიც, როგორც ჩანს, ამ სიტყვების შექმნის მომენტში გასაგები იყო, დაიკარგა, სხვა საქმეა ისეთი სიტყვები, როგორიცაა **meseta** (ზეგანი), **sobremesa** (სუფრა), **solar** (მზიანი), **azular** (გალილავება, ლილაში ამოვლება), **azulear** (გაცისფრება, გალურჯება), **oyente** (მსმენელი), **boscaje** (კორომი, ოლე), **bosquejar** (ტყის დახატვა), **guardabosque** (მეტყვევი), **gallina** (მშვიშარა), **mosca** (აბეზარა, წუწუნა), **hazmerreír** (ყველას სასაცილო, ტაკიმასხარა, სიტყვა-სიტყვით — „მაიძულე — მე ვიცი“), **correvidile** (ჭორიკანა, ენატანია, დამსმენი; სიტყვა-სიტყვით — „გაიქეცი — ნახე — და უთხარი — მას“) და ა. შ. ყველა ამ სიტყვაში შენარჩუნებულია წარმოდგენა წარმოქმნილი ცნების საფუძვლად გამოყენებული პირველადი ნიშან-თვისების შესახებ. სიტყვათა ფუძეები, სუფიქსები და პრეფიქსები „მოლაპარაკეები“ ხდებიან. მათ მიერ გადმოცემული აზრი ან სახე თითქმის განმარტავს, ნათელს ჰფენს სიტყვის ლექსიკურ მნიშვნე-

ლობას. ცხადია, ურთიერთობა შინაგან ფორმასა და ლექსიკურ მნიშვნელობას შორის არ იძლევა ამ უკანასკნელის ზუსტ ახსნას, შინაგან ფორმაში შენარჩუნებულია მხოლოდ გადაკრული მითითება (ხან გაუგებარი, ხანაც უფრო გასაგები) სიტყვის მნიშვნელობაზე.

სიტყვათა შინაგანი ფორმა ასახავს ენის ეროვნულ თავისებურებას. ეს ადვილი შესამჩნევია, თუკი შევადარებთ რამდენიმე სემანტიკურად ეკვივალენტურ ესპანურ და ქართულ სიტყვას, რომელთა წარმოშობისას ნომინაციის საფუძვლად აღებული იყო სხვადასხვა ნიშან-თვისებები: *avión* (სიტყვიდან *ave* – ფრინველი) – თვითმფრინავი; *invernadero* (*inverno* – ზამთარი) – სათბური; *tinta* (*tinta* – საღებავი) – მელანი; *girasol* (*girar* და *sol* – ბრუნვა, ტრიალი და მზე) – მზესუმზირა; *embotellamiento* (*botella* – ბოთლი) – საცობი (საავტომობილო); *vapor* (*vapor* – ორთქლი) ორთქლმავალი და ა. შ. ხმაბადვის საფუძველზე წარმოქმნილ სიტყვებში და თვით ხმაბადვით სიტყვებშიც (*onomatopéyas*) შინაგანი ფორმა ჩვეულებრივ არ თანხვედბა: *mugir* – ღმუილი, *gru ir* – ღრუტუნნი, *maullar* – კნავილი, *graznar* – ჩხავილი, *balar* – კიკინი, *pit – pit* (*pita – pita, tita – tita*) – წიბ-წიბ! წია-წია *quiquiriqui, mis-mis* – ფის-ფის და ა. შ.

სიტყვის „შინაგანი ფორმა“, სიტყვის მნიშვნელობის ან ხმარების საფუძვლად აღებული ხატი შეიძლება გაირკვეს მხოლოდ იმ მატერიალური და სულიერი კულტურის, ენის იმ სისტემის ფონზე, რომლის კონტექსტშიც წარმოიქმნენ და გარდაიქმნენ მოცემული სიტყვა ან სიტყვათა შეხამება.

ლიტერატურა

კასარესი, 1950 — Casares J, *Untroucción a la lexicografía moderna*. Madrid; 1950.

ლებანიძე, 1997 — გ. ლებანიძე, ლექციები ენათმეცნიერების შესავალსა და ზოგად ენათმეცნიერებაში. თბილისი, 1997.

ლოპატნიკოვა, მოვშოვიჩი, 2001 — Lopatnikova N. N.; Movchovitch N. A. – *Lexicologie du français modesne*. M., 2001.

The Issue of Interrelation between Lexical Meaning and Concept in Current Spanish

Summary

The paper discusses the interrelation between concept, a mental construct, and generalized lexical meaning embracing denotational as well as connotational (emotive charge and stylistic reference) aspects. The question is dealt with on the material of current Spanish.

სარჩევი

ბ. აკობია — ილიომების გამოყენება და მათ შორის განსხვავებები ბრიტანულ და ამერიკულ ინგლისურში.....	3
მ. ალექსიძე — ირიბი მეტყველება როგორც მხატვრულ ნაწარმოებში პერსონაჟის შინაგანი მეტყველების გამოსახვის საშუალება.....	11
ც. ახვლედიანი, გ. ყუფარაძე — უახლეს ინგლისურენოვან ნასესხობათა ფონეტიკურ-გრამატიკული ასიმილაცია ფრანგულ ენაში.....	25
ე. ბალიაშვილი — სემანტიკური მაჩვენებელი „What? — რა?“ საინფორმაციო საგაზეთო სტატიებში.....	30
ბ. ბაღდავაძე — ვერბალური და ვიზუალური პეიზაჟის სემიოტიკა ინტერნეტ ახალ ამბებში.....	36
ი. ბერაძე — ენობრივი ცნობიერებიდან — კულტურამდე.....	47
ა. ბოჭორიშვილი — მამაკაცისა და ქალის მეტყველების ზოგიერთი მახასიათებელი.....	52
ს. გელაძე — პრესის როლი უცხოური ენის (ფრანგული) სწავლების პროცესში.....	64
ი. გოშხეთელიანი — პლენონაჟი ყოველდღიურ დისკურსში.....	75
ბ. დარასელიანი — ინიციაციის არქეტიპი ს. ტ. კოლრიყის პოემაში „ბებერი მეზღვაურის ლექსი“.....	82
ი. დემეტრაძე — გამხნეების გამოხატვის საშუალებები ინგლისურ და ქართულ ენებში.....	92
ბ. ვასაძე — ზოგი რამ პოლიტიკური კორექტულობის შესახებ.....	99
რ. ზექალაშვილი — ზმნის ხმოვანპრეფიქსთა შესახებ გერმანულენოვან ენათმეცნიერულ ლიტერატურაში.....	114
რ. კავთიაშვილი — ემოციურობის ფაქტორი და სამეცნიერო პროზა.....	125

ც. კვანტალიანი, რ. ლანდია — ზმნური კომპონენტი ტერმინოლოგიურ ლექსიკაში „შინამრეწველობის მასალების“ მიხედვით.....	129
ბ. ლოლაძე — სივრცული ლოკალიზაციის აღმნიშვნელი ზმნები.....	138
ბ. მსახურაძე — პოლიტიკური დისკურსის თარგმანის ენობრივი თავისებურებანი.....	146
თ. ნაჭყებია — პერსონაჟთა სახეები აუდიო-ვიზუალურ თარგმანში (დუბლირება).....	152
ბ. ოთინაშვილი — ლიახვის ხეობის ონომასტიკური მასალები (თურქული აღწერის მიხედვით).....	167
ა. პაპიძე, მ. აშაძე — ფრაზეოლოგიზმებთან დაკავშირებული ზოგი საკითხი ქართული ენის განმარტებით ლექსიკონში (სიტყვა-სტატია <i>ენის</i> მაგალითზე).....	172
მ. რუსიეშვილი, რ. დოლიძე — მონომოდალური ვერბალური მეტაფორის ფუნქცია განგსტერულ რომანში.....	188
მ. საღლიანი, ნ. შავრეშიანი — ჩოლურულის ლექსიკონის შედგენის ძირითადი პრინციპები და მნიშვნელობა.....	198
მ. სიორიძე — პარემიების თარგმნის პრობლემა ფრანგულსა და ქართულში.....	209
მ. სიორიძე — არგოტული ლექსიკა თანამედროვე ფრანგულ რომანში.....	216
ბ. სტამბოლიშვილი, ა. აბუსერიძე — პოლისემანტურობიდან მონოსემანტურობისაკენ სწრაფვა ადრეულ ახალ ზემოგერმანულია და ახალ ზემოგერმანული ლექსიკონების ფონზე.....	223
ბ. სტამბოლიშვილი, ლ. ფარტენაძე — ვერბალური და არავერბალური ტაბუ კულტურის მატარებელი ხალხის დისკურსში.....	235
ბ. სურგულაძე — პარემიათა ვარიანტებისა და სინონიმების კვლევა ფრანგულ და ქართულ ენებში.....	245
ი. ქენქაძე — ირონიის ინტერპრეტაციის თაობაზე.....	256

- მ. ლამბაშიძე — პოსტნომინალური ატრიბუტული ზედსართავი სახელის სემანტიკა და კომუნიკაციური ღირებულება ნომინალურ სინტაგმაში 270
- მ. ხოფერია — ესპანური ენის ფრაზეოლოგიურ ერთეულთა ხ. კასარესისეული კლასიფიკაცია და მათი ქართული ეკვივალენტების დადგენის ცდა 279
- მ. ხოფერია — ლექსიკური მნიშვნელობისა და ცნების ურთიერთმიმართების პრობლემა თანამედროვე ესპანურ ენაში..... 283

CONTENT

N. Akobia — Differences in the Usage of Idioms Between American and British English.....	10
M. Aleksidze — Indirect Speech as a Means for Conveying a Fiction Character's Inner Speech	24
T. Akhvlediani, G. Kupradze — Phonetic and Grammatical Assimilation of the Latest Borrowings from English into French	29
E. Baliaшvili — The Semantic Indicator “What?” in Informative Newspaper Articles	35
N. Baghdavadze — Semiotics of Verbal and Visual Landscapes in Internet News Stories	45
I. Beradze — From Linguistic Awareness to Culture	51
A. Bochorishvili — Some Gender Peculiarities of Verbal Communication Between Men and Women.....	62
S. Gueladze — The Role of the Press in Teaching a Foreign Language (On the Material of French)	74
I. Goshkhetliani — Pleonasm in Every Day Discourse	81
N. Daraselia — The Archetype of Initiation in S.T. Coleridge's "The Rime of the Ancient Mariner"	90
I. Demetradze — The Ways of Expressing Encouragement in English and Georgian Languages	98
N. Vasadze — On Political Correctness	113
R. Zekalashvili — On Georgian Verbs with Vocalic Prefixes in German Linguistic Literature	124
R. Kavtashvili — Emotion and Scientific Prose.....	128
Ts. Kvantaliani, R. Landia — Verb Components in Terminological Lexis: On the Material of “Household Manufacturing”	137

N. Loladze — Verbs Denoting Space Location	144
N. Msakhradze — Linguistic Peculiarities of the Translation of Political Discourse	151
T. Nachkebia — Characters in Audio-Visual Translation (Dubbing) ..	166
N. Otinashvili — Onomastic Materials of the Liakhvi Valley (On the Basis of Turkish Survey).....	171
A. Papidze, M. Ashadze — Some Issues Connected with Phraseological Units in the Monolingual Dictionary of Georgian (On the Material of the Entry Ena, Meaning Language)	187
M. Rusieshvili, R. Dolidze — The Function of the Monomodal Verbal Metaphor in ‘Gangster’ Novels	197
M. Saghliani, N. Shavreshiani — The Importance of and the Main Principles for Compiling a Cholurian Dictionary	208
M. Sioridze — The Issue of Translating Paremia From French into Georgian.....	215
M. Sioridze — Argotisms in Modern French Fiction	222
N. Stambolishvili, A. Abuseridze — The Tendency from Polysemitism Towards Monosemitism in Early New High German and New High German Dictionaries (Sociolinguistic Perspective).....	234
N. Stambolishvili, L. Partenadze — Verbal and Non-Verbal Taboo in the Discourse of Native Speakers	244
N. Surguladze — The Study of Paremia Variants and Synonymy in French and Georgian.....	255
I. Kenkadze — Towards the Interpretation of Irony.....	269
M. Ghambashidze — Semantics and Communicative Relevance of Postnominal Attributive Adjectives in Nominal Syntagms	278
M. Khoperia — J. Casares’ Classification of Spanish Phraseological Units and an Attempt to State their Georgian Equivalents...	282
M. Khoperia — The Issue of Interrelation Between Lexical Meaning and Concept in Current Spanish.....	287